

Boldogult úrfikoromban

(1929)

I.

Egy középkorú úriember így szólt a Duna-parton:

– Az én időmben a varjak az újpesti szigeten laktak – természetesen csak a pesti és Pest környéki honosságú varjak, amelyek a torzonborz, szinte megöregedett, megfehéredett, másvilágias Duna felett alkonyatorkint hazafelé tartottak.

Ezredeket lehetett volna a varjából alakítani, amint az északnyugati széllel szemközt lengedezve, hintázva, keringve mentek hazafelé. Rajonkint jöttek a varjak – a téli délutánban egymástól semmiben sem különböző varjúcsapatok, csak azzal jelezték egymástól való különbségüket, hogy az egyes csapatok nagyobb távolságban marsíroztak vala rózsaszínnel, szürkével, feketedő füsttel kevert alkonyatban. Minden bizonyossággal volt valamely oka, hogy egyik csoport nem keveredett a másikkal – talán kilométernyi közt is hagytak, hogy megmutassák hovátartozóságukat. Sőt, egyes varjúcsapatok darab időre egy helyben keringtek, hogy az előttük haladók megfelelő módon eltávolodjanak. Sok ezer varjú igazodott ehhez a reglamához,* nem siettek, nem előzködtek, sőt még csak nem is lökdösődtek az alkonyi levegőben. Pedig cudar hideg volt. De Ferenc József volt a király, és még a varjúcsapatoknak is rendet kellett tartani.

Északról mind bővebben hozta a jégtábla-vendégeket a folyam, már sokan kikötöttek a partok mentén, mintha megunták volna az ismeretlen célú sodródást. Az északnyugati szél is hozzájárult, hogy a fáradozó jégtáblák itt vagy amott kiugorjanak a futamodó jégkaravánból, különösen olyankor, ha szülőföldjükéről való jégtáblákat vettek észre a part felé. „Kend is a Vágból jött, földi?” – kérdezték szinte érthetően, amikor a partvidék immár megállott jégtábláihoz sűrűlődtak, és barátságosan sístergő hangot hallattak. Felkapaszkodtak, felcsusszantak a már ott tanyát ütött „Földi” vállára, hátára, amint ez az embernek is szokása. Bizonyosan csak akad valamely foglalkozás a tájon, ha már a földi is kvártélyt* ütött itt; a fene menjen tovább a nagy ismeretlenségbe, a folyó medrében, amelyet a vadkacsák, a sirályok, a varjak is elhagynak apránkint. De Ferenc József volt a király, és a jégtábláknak is ezredékbe kellett sorakozni.

A varjak tanyát keresnek éjszakára, bánják is ők a földhöz gyökerezett fákat, amelyeknek aligha lehetnek kedvükre e sötét, mindenre elszánt csapatok, amelyek kedvük szerint kivernének minden régi lakót az újpesti szigetről. És az idegenségből, a messziségből ide érkezett jégtáblák ugyancsak kinyomnák helyéből a régi, itt termett jégtáblát, talán azon a címen, hogy már elég volt a helybeli mulatozásból, adjon helyet másnak is. De Ferenc József volt a király, és a varjaknak, jégtábláknak kijelölte a maguk kaszárnnyáját.

– Így volt Pesten – mondta az úriember a margitszigeti parton, ahonnan a téli Dunát szemlélgette. – Pestnek nincs őslakossága, az köt ki most is ebben a városban, akinek eszébe jut. Nincs rend a Dunán. De talán néznénk Vilmosi Vilma öngagsága után, aki azt ígérte, hogy alkonyattal, amikor már senki sem akadályozhatja: átmegy a Margitszigetről Újpestre a zajló Dunán.

Az úriember – télnek öltözködve, de nevezetesebb bundák, gallérok, csizmák nélkül, mint valamely szolid divatkép, aki nem akar tüntetni a téli ruházkodás ceremóniáival – elindult a fehér Duna-part mentében a felső sziget felé, ahol Vilmosi Vilma a merényletet elkövetni szándékozta.

Társa útjában egy nagy reményű fiatalember volt, akivel bárhol találkozna az ember: mindenütt megkérdezné, hogyan került ide ez az elbáméskodásra hajlamos, nagy ádámcsutkájú, hórihorgas lábú, gesztikuláló kezeivel szinte összeköttetésben is alig lévő úriember, mintha minden testrészét valamely más állomáson szedte volna össze. Baráti körben (ha ugyan volt ilyen) nevezhették volna a fiatalembert ama kutyadudás taliánok* egyikének, akik hajdanában vándoroltak a magyar falvakban, könyökük rángatásával pufogtatták a vállukon lévő dobot, szájukban dudát tartottak, fejükkel csengettek, csizmaszárakkal cintányért csattogtattak.

A mi fiatalemberünk testrészei is különböző életet látszottak élni. Midőn arról volt szó, hogy lábai északi irányba, a sziget csúcsa felé vegyék útjukat: a gólyalábak határozottan kelet vagy nyugat felé akartak elindulni. Sőt, hátráltak is, mintha svungot* vennének a külső iramodáshoz. Ugyanilyen bizonytalan mozdulatokat tettek karjai, amelyek hosszúak voltak, mintha imént jöttek volna ki valamely kolbásztöltőből.

– Akasszanak fel, ha Vilma beszámítható – mondta szokatlanul mély hangon, amely komikus külsejéhez sehogy se pászolt.

S a hangról, e mélyről, e jól megvastagodott hangról is azt gondolhatta volna a hallgató, hogy az a rosszul sikerült hatásvadászlat céljából mélyült el ennyire.

A fiatalember, aki végre elindult, eltökélt, elhatározott léptekkel a margitszigeti parton a helyes irányba, észak felé, a szigetcsúcs felé: Podolini Lajos névre hallgatott volna, ha valaki megszólítaná. Nem Alajos, se szent Lajos, hanem Kossuthi Lajos – mondogatta a fiatalember, ha valahol sikerült bemutatkoznia, hogy nevét emlékebe átadja. Foglalkozására nézve ez időben – „szuplikáns”,* mint egykor a vándorokat nevezték.

– Hajdan, szepességi úrfi koromban, másféle foglalkozásom is volt: legbüszkébb voltam arra, hogy Lublótól Poprádfelkáiig nem tudtak bálokat rendezni nálam nélkül – mondta ugyancsak a legmélyebb hangon Podolini Lajos, amikor régebbi foglalkozása szóba került. (No meg kicsinykét alszolgabíró is voltam a podolini járásban, amikor az alszolgabírákra még szükség volt.) De ruházkodásában továbbra is megmaradt alszolgabírónak – még találkoztunk furfangos báránybőr mellényével valahol, amelyet a legnagyobb társaság kellős közepén úgy tudott levetni testéről, hogy kabátjához nem is kellett hozzányúlni: szép mutatvány volt...

– Úgy látszik, Vilma meggondolta a dolgot – mondta most a középkorú úriember, aki oly kimért léptekkel érkezett a szigetcsúcsra, mint valamely őrszem, aki kötelességét teljesíti.

Podolini azonban testének végtagjait szélmalom módjára kezdte forgatni, ugrándozott, mintha a saját fejét akarná átugrani, a karját pedig dobálta, mintha valamerre elhajítani akarná.

– Hát nem látja? – kiáltotta, amennyire ádámcsutkájával kiáltani tudott. – Hát már maga is megvakult, mint minden ember ebben a városban, ahol sose vadásznak se medvére, se őzre? Hát az kicsoda ott, a Duna közepén, az úszó jégtáblán?

A hórihorgas fiatalember igyekezett volna a helyes irányba mutatni, de ez jó darab ideig nem sikerült, talán éppen kétségbeesettsége miatt. De a középkorú úr a barna vadkacsák, a jégtorlaszokról körülnéző varjak, a széllel együtt lejtő sirályok között már felfedezte azt a bizonyos női alakot, aki az úszó jégtáblán térdelelve pihent, mintha valamely láthatatlan kereszt előtt imádkozna. Az alkonyatban mind kevesebb látszott alakjából, néha még jégtorlaszhoz is hasonlított, mert szürke kabátja volt, de bizonyosnak látszott, hogy eleven lény, mert olykor mindenféle mozdulatokat tett a part felé. Amely mozdulatokra Podolini érthetetlenül kezdett ordítani, amint igazi ijedelmében szokott az ember. Kitátotta a száját, és belébömbölt az alkonyatba. És amint a jégtábla tovább sodródott a Duna közepén, ugyanolyan távolságnyira a parttól, mint a másvilág: Podolini futamodni kezdett a part mentén, és karjaival olyan jeleket adott, mintha a Dunát akarná megállítani.

A középkorú úriember ellenben hegyes, görbe botjával leereszkedett a magas partról a bokáig érő fagyos hóba, gondosan ügyelve minden lépésére, mint valamely tornász, aki rendkívüli mutatványhoz készülődik. A jég már recsegett lába alatt, amint csizmájában a befagyott Dunára lépett, lassan, meggondolva kezdett mendegélni befelé a folyón. Az egykori alszolgabíró a partról most már rekedten ordított:

– Maga is megbolondult? Nem érheti utol a jégtáblát, a Lánchídnál lesz az akkorára, mire a közelébe ér. Megálljon! Vilma felemelkedett a jégtáblán, és int, hogy nincs semmi baja.

Igazat mondott Podolini? A középkorú úriember megállott, és kutatva nézett előre, de aligha láthatott valamit a jégtorlaszok, hórákások hegyei között, amelyek előtte mindent eltakartak. Ezenkívül is ingadozni kezdett a lábai alatt a jégmező, nagyot visított egy sirály a feje fölött, mintha félméteres szárnycsapásával akarná útja folytatásában megakadályozni. A jégtorlaszok sírhalmok alakját öltötték, mint ismeretlen tartományban. A folyó sodra halálos zuhogással közeledett, lépésről lépésre.

– Ne mozduljon, jöjjön vissza! – ordított most a partról Podolini, mintha egyszerre visszanyerte volna hangját. – Vilma elhagyta a jégtáblát, és az újpesti part felé mendegél.

A Duna jegén tétovázó úriember most megállott útjában, mintha újabb híreket várna a partról.

– Nincs már baj, Vilma partot ért! – hangzott megint az ordítás.

– Helyes – kiáltott fel a jégi úriember, és most már visszafelé igyekezett a margitszigeti part felé. Lassan, óvatosan, hegyes botjával tapogatózva lépkedett a leereszkedő sötétségben, de nem ismerte a folyó területét. Főként nem tudhatott arról a meleg forrásról, amely a szigeti partnak egy helyén a Dunába folyik, és környékén megolvasztja a jeget. Ennek a könnyű, de most láthatatlan párázatot lehelő víztükörnek ment neki a középkorú úriember, és egyszerre derékig vízben találta magát. Ugyanakkor egy féltucatnyi vadkacsa csörögve rebbent fel, mert a forrás környékét választották éjszakai kvártélyuknak.

– Ördög! – káromkodott a vízbe szakadt úriember, de miután talpán maradt a mederben, nagyobb erőfeszítés nélkül kilépett, felkapaszkodott a töltésre.

– Hol van Vilma? – kérdezte, amikor a partra érve az újpesti oldalra nézett a beárnyékosodott Duna felett.

Podolini legyintett:

– Most inkább magával törődjön. Ahogy én Vilmát ismerem: megelégette a mai kalandokat, és most javában trappol a sziget felé a Margit hídon át.

– Csak nagyobb baja ne essék.

Podolini, az egykori alszolgabíró, mintha már visszanyerte volna rendes „felvidéki kedvét”.

– Minket, cipcerek^{*} nem kell félteni. Minket születésünkkor a Poprád folyóba dugnak egy lékbe, és csak az számít, aki visszajött a víz alól. Tudomásom szerint Vilmosi kisasszony is volt a víz alatt, hiszen igazi cipcerlány. Ábrándos, de férfias.

– Tehát bizonyosan megmenekült a földije, Podolini úr?

– Olyan bizonyos, mint hogy itt állok. Kiment a Duna jegéről a partra, mintha csak a Poprádon ment volna át – felelt az egykori alszolgabíró. – Ámde uraságnak nem ártana levetni a ruháját, nem mindenki szereti, ha csonttá fagy a testén a ruha.

– Ezt magam sem szeretem – felelt a középkorú úriember, és szokásos, lassú lépteit meggyorsítva, igyekezett a szigeti szálloda felé.

Vacsoránál, amikor a szálloda éttermében megjelent: csak a hangja volt rekedtebb a szokottnál, ugyanazért forralt vörös bort ivott, amelynek elkészítéséhez asztaltársra, az egykori alszolgabíró pompás recepttel szolgált.

– Mi, régi bálrendezők, értünk az ilyesmihez, mert forralt bor nélkül hogyan lehetne egy táncestély a Felvidéken? Mikor méteres hó van odakinn, az országútnak nyoma sincs, az éjszaka oly sötét, hogy még a hófúvást sem láthatni, senki se mehet haza reggelre, de a környékelieknek be kell várnok a déli napsugárt is, amikor az útba eső fészületek, kápolnák, hidak valamiképpen mégiscsak megmutatják az irányt Lubló vagy Szepesbéla felé – legjobb táncosaink ugyanis erről a környékről kerültek ki. A lengyel polkát senki se tudta úgy táncolni, mint a lublóit.

A hórihorgas alszolgabíró kedélyesen kínálhatta a forralt bort asztaltársának, és borsóvirágszínű szemével olyan barátságosan mosolygott, mintha a forralt boron kívül egyéb gondja nem volna a világon.

– Ha az ember nem akar megfázni: nem lehet olyan hideg az időjárás, hogy az ember megbetegedhessen. Akarat dolga az egész, tekintetes uram.

– Nono – felelt csendesken a középkorú úriember Podolini biztató szavaira. – Vilma kisasszonyt még nem látom körünkben; talán nem érkezett volna haza?

– Vilmácska – kiáltott a szélmalomkülsőjű fiatalember, és nevetett. – Ha gyanúsítani akarnám, azt mondhatnám, hogy ugyancsak a Duna jegén jött vissza a Margitszigetre, mert olyan gyorsan itt termett.

– Nono – felelte ismét az előbbeni úriember, mert némileg már restelkedett vízbe pottyanásáért, amelyet egy alig ismert hölgyért reszkírozott.

Ámde ekkor az emlegetett hölgy megjelent a szálloda ebédlőszobájában, és a figyelem feléje fordult. (Habár ez nem sokat jelentett, mert a szigeti szállodában ezen a télen kevesen laktak, többnyire olyanok, akik más pesti szállodákban nem kaptak helyet.)

A sziget kis társadalmában már akkor híre futamodott a vendég hölgy „hőstettének”. És Vilmosi Vilmácska ekkor megjelent az üvegajtóban.

Ha szabályszerűen akarnánk bemutatni a hölgyet: megjelenését vándorszínésznőéhez, postáskisasszonyéhoz, de magános tanítónőéhez is hasonlíthatnánk, mert mind a három típusból felszedett magára valamit. Így például színésznőies volt fekete, tollas bársonykalapja, amelyet semmi körülmények között nem tett le frizurájáról, mint azok a színésznők szokták, akik hosszas próbálgatások után végre eltalálták a kalapnak a megfelelő helyét. Nem, ettől a kalaptól nem lehetett megválni semmiféle eseménynek a kedvéért; olyanforma volt, mint egy útlevel, viselőjének származását is jelentette. Volt díszítésében barna sastoll, kőszáli zergének szakálla és fehér havasi gyopár; a karimája le volt gyűrve, mint a vadászkalapoké. S még egy kékre zománcozott jelvény is volt a kalap szalagjában: Magyar Kárpát Egyesület – mondta az aranybetűs körfelirat. Nem mindenki viselhet ilyen kalapot.

Ha férfias, szinte egyenruhásan szabott blúzáról beszélhetnénk, akkor ama vidéki postáskisasszonyokra kellene gondolnunk, akik a katonai egyenruhához hasonlatos tiszti zubbonyokat viselték. Ezek a blúzok testhezállóak voltak, és a karcsú deréknek sokat használtak. Szoknyája is szűknek látszott az első pillanatra, de aztán harang alakúvá változott, mozgékony prémszegélye alatt két magas szárú, lapos sarkú cipővel, amilyennel a tanítónők tüntettek, amikor az egész világon a magas sarkú cipők voltak divatban. Csak a jól figyelmező szem vehette észre, hogy a cipőszárak felett zöld színű harisnyák feszülnek a lábszáron. Ilyen volt Vilmácska, amikor az ebédlőbe belépett, egy vadkacsatollat pergetve ujjai között, mint a virágot szokás.

– Kíváncsi voltam a vadkacsákra, azért mentem a Dunára – mondta öntudatos, de meleg, barátságos hangon, mintha a férfiak előtt akarná exkuzálni magát,* miután felesleges ijedelmet okozott.

A középkorú úr a régebbi illemszabályok előírása szerint emelkedett fel helyéről, zsakettjében* és fehér mellényében, amelyet az étkezési időben minden alkalommal viselni szokott. Vilmácska úgy nyújtotta felé elég izmos kezét, mintha megszokta volna, hogy a férfiak az egész világon kézcsókkal üdvözlik. Három aranykarika csörrent meg ugyanakkor Vilma kézcsuklóján. Három szerelmem emléke – szokta volt mondogatni a karikákra, ha szóba kerültek. És olyan furcsán, szinte bűnbánólag mosolygott, mint valami gyermekkori csínyen. Általában, mióta Vilma belépett az ebédlőbe: valami kellemetes melegség terjengett az üvegfalás, szörkendős, tél közepén is nyáriasságot színlelő ebédlőben. A szigeti kertészet pálmái a közepén, oldalvást a folyondárok és egyéb örökzöldek, a hideg márványasztalok

nem melegítettek, mint azok a sötét faburkolatú, csendes ebédlők, ahová az emberek télen valójában kíváncsognak. Sokkal levegősebb, tágasabb volt ez a csarnok, semhogy komolyan melegezni lehetett volna benne; mindig maradt itt valami a nyárból, és az ember alattomos léghuzamoktól félt, amikor a nagy, fehér rámás ablakokat szemügyre vette. Egy ilyen frissen ropogós asszonyfélenek, mint amilyen Vilma volt, kellett ide belépni, hogy háziasságot, melegséget terjesszen maga körül. Szinte természetes mozdulattal vette le bal karjáról kézimunkakosarát, amelyből kék nyomatú, erős vászonkendőt vont elő, amelyet hímezgetni kezdett. Egy kézimunkázó nő majdnem olyan szükséges egy barátságos szobába, mint a magvakat ropogtató madár a kalitkába. Vilma hosszant kihúzta a rozsdavörös szálát, és kerek, színes szemét a középkorú úriemberre vetette, midőn bizalmasan megkérdezte, vajon mit is gondoltak felőle, amikor a Duna jegén megpillantották?

– Semmi különöset – felelt Podolini a középkorú úriember helyett, mintha elébe akarna vágni minden őszinte szónak a kiállott aggodalmáról. – Vilma kisasszonytól megszoktuk, hogy kedvelője az extravagáns* dolgoknak.

– Lajos, Lajos. Bajos a Lajos – felelte Vilma, a hímezőtűt fogai között tartva, a hórihorgas úrfi szavaira.

– De igen – folytatta az egykori alszolgabíró. – Hát otthon, a pátriában vajon nem mindig azon törte a fejét, hogyan ejtsen kétségbe jóhiszemű, komoly, hiszékeny férfiakat? Talán már nem emlékezne a késmárki Mézébálra, amikor a „hölgyválasz” idején mindig azokat a nagy hasú urakat vitte táncba, akik már korán este leültek a söröshordó közelében, és onnan senki se tudta őket elmozdítani?

– Mert tudtam, hogy nem egészséges a mértéktelen sörivás, pláne abból a sörből, amit Poprádfelkán főztek – felelt komoly hangon Vilma, miután új szálát fűzött a tübe.

– Én csak a poprádi sört szeretem; akasszanak fel, ha Pesten ittam hozzá hasonló sört. Igaz, hogy itt is árulnak szepesi kolbászkákat, árulnak juhtúrót, mérnek szepesbéli boroviczkát, persze mindent meghamisítva... Mit tudja azt Vilma kisasszony, hogy miért különb a poprádi sör mindenféle más sörnél?

A középkorú úriember (miután a hórihorgas Podolini révén jóformán minden este értesült ezekről a dolgokról, mert az alszolgabíró az étkezés idején rendszerint felemlegette azokat az ételeket és italokat, amelyeket hajdanában fogyasztott) hallgatagon üldögélt a helyén, és a hímező leányra függesztette a szemét. Lehetséges, hogy ifjúkori emlékek motoszkáltak a gondolataiban, amikor Vilma hegyesre csavart barna kontyát nézte, amely a lámpa ferde sugarainál, de a napfényben is vöröses színeket mutatott. Vénuszkontynak nevezték a hasonló frizurát, egyetlen tüvel fogták meg hegyén, de minden alkalommal egy hosszú hajszál is kellett átkötéséhez. És mint igazi szepesi szépségnek: frufri is voltak Vilmácskának, mert a túrósdöbözökön is így festették a felvidéki szépeket.

Voltak a füle mellett dugóhúzóvá fodorintott huncutkái, amelyek bizonyára a szilaj lengyel polka lejtéséhez voltak szükségesek. Cipcerlány volt...

Bizonyára ott volt szemének másolata a Poprád kavicsai között. Arcának fehérsége, húsossága, fogainak fénye, üdesége és frissesége a nagyobbra nőtt havasi gyopárhoz tette őt hasonlatossá. Mindig volt a leheletének valamely különös illata, mintha fenyőerdőben levegőzött volna. Körülbelül ilyen volt Vilmosi Vilma, a dunai merénylő, akiről végre

megállapíthatjuk, hogy mielőtt a margitszigeti szállodába költözött, tanítónő volt a Szepességben. De „szuplikáns” lett ő is, mert fiatal és vidám volt. Olyan hímezett bársonytáskákkal érkezett meg, amilyent napjainkban már nem látni. Oroszlán, kutya és virágok voltak a táskákra hímezve. És most nyugodtan, meglepetés nélkül hímezgetett a szállodai ebédlő asztalánál, mintha egész életében ezen a helyen ült volna.

– Faykiséknál Podolinban valódi kassai sódort lehetett kapni, néha magam is bementem Faykishoz, ha arra volt dolgom – mondta most szinte odavetőleg Vilma, miután a társalgásban maga körül némi szünetet érzett, és igazi felvidéki nő nem tűrheti, hogy a férfiak hallgassanak körülötte.

A megjegyzés találó volt, mert az alszolgabíró az asztal alatt meghúzódó gólyalábaival olyan topogást, mozgolódást kezdett, mintha nyomban Faykishoz akart volna futamodni; váratlan felindulásában alig találta meg a kellő szavakat, amelyeket a középkorú úrhoz intézett.

– Uram, tekintetes uram, ön is sok szép időt élhetett át életében, arcáról látszik, hogy nem volt megvetője a jó dolgoknak, a vidámságoknak, de mégis engedje, hogy kijelentsem önnek, hogy aki Faykisnál nem volt, bál előtt vagy bál után, „kränzchen”^{*} után vagy táncóra előtt, de akár köznapon is, ha Podolinban volt dolga – persze, úgy déltájban, amikor amúgy sem lehet mit sem végezni a hivatalokban, az... az pótolhatatlan veszteséggel tekinthet vissza az elmúlt életére. Volt ön valaha Faykisnál, tekintetes uram?

Mielőtt a középkorú úriember válaszolhatott volna, az egykori alszolgabíró már talpra állott, mintha valamely bűvészeti mutatványhoz készülődne. Az ebédlőben, ahol amúgy is életunt öregebbek és a régi Margitszigetről ábrándozó asszonyságok üldögéltek, akik a jelenből, betegségből, testi zaklatásokból ebbe a szállodába költöztek, mert azt hitték, hogy a vörös bajszú, csőnadrágos, kifényesedett szárnyaskabátú hotelportás mindenféle bajt el tud hárítani a szálloda lakóiról – mondom, az éppen jelenlevő vendégek nagy érdeklődéssel kezdték figyelni, amint Podolini Lajos fontoskodva tologatta a székeket, márványasztalokat eddigi helyükből, mintha valamely műkedvelő előadáshoz készülődne. A végén talán még cigánykereket is hány az ádámcsutkás fiatalember? De nem, Podolini komolyan, lehetőleg mérsékelt hosszúságú léptekkel lemérte a távolságokat a szabaddá tett térségen, és megszólalt:

– Tíz lépés hosszában és öt lépés szélességében: ennyi lehetett a terjedelme Faykis bodegájának! – mondá most olyan mély hangon, mint valamely nagybögő, amelynek húrjai a viszontagságok folytán megereszkedtek.

– Igazam van, Vilma kisasszony?

A hölgy fel sem tekintett hímezéséből, mert úgy érezte, hogy több kíváncsi tekintet fordul felé. (Ő, ezeket a felvidéki hölgyeket nem kell féltetni, ha illedelmes magaviseletről van szó.)

– Ez volt az első bodega az egész Szepességben; sörház, vendéglő, szálloda akadt másfelé is, de az első igazi bodegát megnyitni csak Faykis merészelte, aki foglalkozására nézve gyógyszerész volt, és tátrai mellpasztilláiról, fenyőillatairól volt nevezetes a fővárosi lapok hirdetéseiben. És valóban a szomszédban volt Faykis gyógyszerháza is, ahol azokat a tarkabarka gyógyszereket készítette egy lovag Grósz nevű patikussegéd, aki bár a legjobb valcertáncos volt az egész Felvidéken (még a rózsahegy bálókra is kapott meghívókat), hiába

„pályázta meg” a patikaengedélyeket. Faykis úr maga személyét illetőleg inkább a bodegában tartózkodott...

– És a cukrászdájában, mert cukrászdája is volt – szólalt meg Vilma kisasszony, mintha csak a hímzéséhez szólna, de az alszolgabíró szélmalomvitorláival megfordult a képzeletbeli bodegában.

– Vilma kisasszony, kegyed nagyon jól értheti azt a tudományt, amelynek segítségével a zajló folyamatokon át lehet kelni. Tudjuk nagyon jól, hogy privát szorgalomból hegyi kalauzigazolványt is szerzett, behunyt szemmel is tudta az utat a Lengyelnyeregre, a tarpataki vízeséshez, de a dobsinai jégbarlanghoz is. De engedelmével, Faykis bodegájához én mégiscsak jobban értek. Egy szolgabírónak körülbelül mindenhez érteni kellett Magyarországon. Tessék ebben megnyugodni.

– Nono – mondta most váratlanul a középkorú úriember. – Azért lehetett cukrászata is az említett Faykisnak.

– Volt is, de ez más lapra tartozik – felelte Podolini, aki darab ideig nem vette le szemrehányó tekintetét Vilma kisasszonyról, mintha szokatlan ellenségeskedést tapasztalt volna. Vadmacskabőr mellényében, a különböző zsebek útvesztőjében talán kréta után keresgélt, hogy az említett bodega berendezését élethűen lerajzolhassa, de aztán megelégedett azzal, hogy egy-egy félretett széket elővett, és magyarázatai közben a kellő helyre tolt, mint egy sakkfigurát.

– Itt ült a bodegában Privorszky úr. (A széket keményen a helyére állította.) Fél tizenkét óra tájban jött, amikor a toronyóra-mutatókon nem letek helyet a csókák, hollók. Ez volt a rendes ideje a nyugalmazott főszolgabírónak, aki harmincöt szolgálati éve alatt többször lehetett volna képviselő, alispán, talán még központi főszolgabíró is Lőcsén, de nem szeretett Podolinból kimozdulni egyetlen napra sem. Privorszky úr szakállá mindig meg volt fésülve, és bundagallérjához simult. Talán a legangyalibb szívű ember volt, akit valaha ismerni szerencsém volt, mégis elégedetlen volt sorsával. A házi fodrászati tudományával, amelyben Milka néni, a felesége is bizonyára segítségére volt, mert egy főszolgabíró nem járhat közönséges borbélyműhelybe: mindennap rendbe hozta a bajszát, szakállát, haját, mert volt hajnyíró ollója is, és amikor a bodegában elhelyezkedett: a közigazgatásra panaszkodott. Itt ült Privorszky úr! – mondta most mély meggyőződéssel Podolini, és a székkal koppantott, mintha egy szellemet akarna megidézni, aki mindenben igazat ad előadásában.

– Igen, de barnára festette a haját s bajszát – mond most egy női hang, amely nyilván kötekedni akart Podolini meggyőződéses előadásával. – Csak agyagbarnára, mert egyébként fősvény volt az öreg; a szakállára már nem reszkírozott semmit.

– De a megyei közigazgatás a kisujjában volt – felelte Podolini, mintha a szavakat egyedül a középkorú úriemberhez intézné. – Nehéz kérdésekben mindig tanácsot kértünk tőle, mert személyesen ismert minden embert a járásban. A lublói kovács tán még ma se tudott volna meghalni, ha egy régi bűnét a halálos ágyán be nem vallja Privorszky úrnak. Utasokkal keveredett pörpatvarba... „Mindig tudtam, hogy te vagy a huncut, csak a gyerekeid miatt nem bántottalak” – mond Privorszky, és a kovács megkönnyebbült lélekkel meghalt. Ilyen volt Privorszky.

Vilma kisasszony most nem szólt semmit, csak a hímzésére mosolygott, mintha az egész férfivilág balgatagságát kiérezte volna az alszolgabíró szavaiból. Az pedig egy másik széket vont elő:

– Itt pedig, a megyebeli intelligencia asztalánál, ahol mi a magunk kis lovagvilágát éltük, itt ült: Görgei A. A valódi Görgeiek közül, aki mindennap, télben, hóban, sárban Toporcáról begyalogolt Podolinba a maga pohár söréért, no meg talán azért is, hogy a járási asztalnál helyet foglalhasson. Sohase vetette le a kabátját, sohase tette le vadászbotját kezéből, sohase fizetett, csak egyszer egy hónapban, minden napért egy pohár sört. Görgei A. Ennyi volt a neve. Boldog volt, ha átutazó idegenek az A. betűt néha Artúrnak gondolták. Pedig, sajnos, csak Albert volt. Talán ez szomorította néha Görgei urat, ha ugyan ráért szomorkodni. Mert mindig tele volt dologgal. El kellett menni a postára, a városházára, a boltoshoz, a trafikoshoz, be kellett szólni a körorvoshoz, akit éppen Csákinak hívtak abban az időben – mégpedig az igazi Csákiak közül való. De hát hogyan is élhetett volna meg egy ál-Csáki a Szepességben a Csákyak hazájában? Csak éppen az y-t mellőzte, mert szabadgondolkodó volt. Hát ezeket mindennap meg kellett látogatni Görgei úrnak, akármilyen időjárás volt. Néha az országúton nem is volt más emberi nyom, mint az ő lépteinek a nyoma a hófúvásban. Ezért nem futotta hosszabb idő az intelligencia asztalánál való tartózkodásra. Így volt, Vilma kisasszony?

A hímzésébe merült hölgy megint csak mosolygott, mintha sokkal többet tudna erről a bizonyos Görgeiről, amit itt nyilvánosan elmondhatna. A nőknek külön véleményük van a férfiakról, de ők rendszerint titokban tartják a mondanivalójukat. Vilma kisasszony is csak mosolygott, mikor Görgei A. hófúvásos gyaloglásairól volt szó. Ő talán meg tudta volna mondani, hogy miért járkált a toporci földesúr mindennap Podolinba?

– Az intelligencia asztalától természetesen nem hiányozhatott Moos N. János, a helybeli piarista algimnázium igazgatója sem. Tömzsi, energikus férfiú volt, akit éppen azért küldtek ebbe az ősi kolostorba, hogy a rendház ügyeit, bajait, hiányosságait rendbe hozza. Sok mindenféle panasz volt akkoriban az algimnázium ellen, mert hiszen a hagyomány szerint éppen büntetésből helyezik vala ebbe a kolostorba a paptanárokat. Még az is előfordult, hogy egy szőke, kék szemű, huszáros járású, fodorintott hajú piarista szerelemből szíven lötte magát a kolostorban. Ma sem lehet tudni, hogy ki volt az a podolini lány, aki az öngyilkosságba kergette a matematika professzorát. Nagy szükség volt hát ebben a kolostorban az erélyes, pattogó, szigorú Moos N. Jánosra, aki elsősorban úgy intézkedett, hogy a szerzetes tanárok nem járhatnak minden héten a késmárki gőzfürdőbe, meg kell elégedniük azzal, ha kéthetenként egyszer kocsira ülhetnek. És Moos N. János ezt keresztülvitte.

Podolini Lajos most szünetet tartott, az igazgató székére támaszkodva, elgondolkozva, hümmögve, szinte még most is csodálkozva azon a cselekedeten, amely Moos N. János emlékéhez fűződik.

– Igaz, de Ferencet mégsem tudta megjavítani – mondta most Vilma kisasszony, mintha Moos N. Jánossal se volna végleg megelégedve. (Vannak ilyen nők a világon, akiknek a legerényesebb férfiak se tehetnek kedvükre.)

– Ferenc az itálnak volt a rabja – felelt az alszolgabíró melankolikus hangon, mintha egy jóvátételten dologról beszélne. – Nagyeszű, nagy műveltségű szerzetes, akinek memóriáját az egész kolostor csodálta. Olyan latin költő nem volt, akit ő idézni ne tudott

volna. A történelem a kisujjában. Zseni, akihez a Tudományos Akadémia írt leveleket nehéz kérdésekben. Büszkesége lehetett volna a podolini kolostornak, de... Az igazgató éppen azért hordozta mindig magával a Faykis bodegába, hogy leszoktassa az italról. Két üveg sört engedélyezett neki, amelyet a páter gyors egymásutánban megivott, mert pokolbelien szomjas volt mindig. Nem tudta levenni szemét a pohárról addig, amíg abban a habos sör mozgolódott. Igaz, hogy Faykis protekció révén ugyanazt a minőségű sört kapta a pesti gyárból, amely sört a nemzetközi étkezőkocsikban mérik. Ferenc – mint mondá – a nagyvilági emlékek hatása alá került, mikor a sört megízlelte, mert egyszer étkezőkocsiban tette meg az utat Pesttől Poprádfelkáiig. Ott ült az ablaknál, és a téli tájat nézte, gyönyörködött az állomásokban, amint azok következtek és elmaradtak, két mozdony is volt a vonat elébe fogva, mintha Ferenc tiszteletére volna mindez, és az étkezőkocsi barna kabátos pincérei nagy kitűnőséggel szolgálták ki a főtisztelendő urat. Kínálták kassai sódarral, amelyhez az édes tormát forgács alakban szervírozták, midőn a kassai állomás elmaradt. Francia dobozt nyitottak tiszteletére, olyan szardíniákkal telten, amelyenket Podolinban nem is láttak. Még egy doboz orsovai kaviár is akadt, mert úriemberek szoktak utazni ezen a vonalon. És Ferenc a bodegában, miután másként nem segíthetett magán: a legközelebbi kéthetes „kimenőjét”, a késmárki kirándulás napját tette zálogba Moos N. János igazgató úrnál, hogy az engedélyezze a harmadik üveg sört is. „Amit elvesztünk a vámon, megnyerjük a réven” – felelt a szigorú igazgató, és így jutott Ferenc a bodegában a harmadik üveghez is. Sokba került, de megérte. Egy szabadságos napba került, amelyet igazgatójuk nélkül tölthetnek a paptanárok a késmárki gőzfürdőben... Ferenc otthon maradt, és a diákok dolgozatait javígtatta.

– Megérem, hogy Ferencet mondja majd a férfiak ideáljának – szólt most Vilma kisasszony, mintha valami csiklandozta volna.

– Nem akarom őt ideálnak tekinteni, habár sok tekintetben az is lehetne. Szerzetesi lemondása példa nélkül való. Bevallotta ugyanis, hogy a heringsalátát szereti a legjobban a világon. És Faykisnál sohase evett heringsalátát, mert nagyon szomjas lett volna utána, és az igazgatónak tett ígéretét mindenáron meg akarta tartani. Nem ivott három üveg sörnél többet, akár mint pattogtak a dugók, habzottak a sörök körülötte. Voltak napok, amikor az újonnan érkezett heringesdobozokat nagy ünnepélyességgel nyitogatta fel Faykis, hogy a nyála csorgott az embernek. Vöröshagyma- és sajtízaga volt az egész világnak, a bodega előtt még délután is ott állottak a lublói vendégek szánjai, akik az új szállítmány hírére Podolinba érkeztek. Ladászámra fogynak a sörök, virágkorát éli Faykis, aki a legjobb tanácsokat adta arra nézve, hogyan kell a heringes, tojásos, hagymás keverékeket elkészíteni – és Ferenc megtartotta fogadalmát.

– Rossz hírű ember volt; nem züllhetett el jobban, mint ahogy elzüllött – mond Vilma kisasszony, és csendeskén nevetett.

Vilma kisasszony megjegyzése után Podolini Lajos kitérte a két karját, mintha valamely sorompót zárna le, és mély megindultsággal fordult a középkorú úriember felé.

– Íme, jó uram, most saját fülével hallhatta annak a hölgynek a megjegyzését, akit a Szepességben a legműveltebb, legerényesebb, a legnagyobb kaliberű hölgynek tartottak. Így nyilatkozott ő Ferenc páteréről, aki akadémikusokkal levelezett; elképzelteti, hogy mi volt a véleménye a kisebb kaliberű nővilágnak a tudósról, költőről, szerzetesről! Ferenc úgy élt, mint egy elátkozott kísértet, téli alkonyatokon magánosan ödöngött a kolostor bástyái körül,

áldogált a befagyott Poprád partján, hallgatta vízmerítő lécek sustorgását, amint reggelre a befagyáshoz készülődtek, messziről elnézegette azoknak a piactéri házaknak az ablakait, amelyek ki voltak világítva, odabent zenéltek, énekeltek, társasjátékkal mulatoztak, nagyokat kacagtak a nők, különösen a Duchon kisasszonyok, akik olyanformán szerepeltek a podolini közvéleményben, mint akiknek kacagással telik el az életük, a fehér függönyök néha táncot lejtő árnyakat mutattak – máskor a gyógyszerészsegéd árnyát, mert értett mindenféle bűvészetit mutatványokhoz, de a zongoraszó mindig hallatszott a kisvárosi estben, ahol társtalantul bolyongott Ferenc páter. „Haragszom rád”-ot játszottak az akadémikus nélkül is. Mikor nagykendőikben, posztócipőikben, kézilámpással hazafelé mentek a hölgyek a barátságos, sültalmahéjszagú, a hosszú életre berendezett házakból: megrökönyödtek, ha Ferenc páter görnyedt, fekete alakjával találkoztak a téli estében. „Kis lak áll a nagy Duna mentében...” – dúdogatta a páter. És ezzel növekedett rossz hírneve.

– No, igen – jelentkezett Vilma kisasszony. – Természetes dolog, hogy nem szerettük az eleven kísérteteket, még akkor sem, ha azok ezüsfogantyús ébenfa pálcával sétálnak, és bundagallérban járkálnak a piacon. Ferenc páter egyébként nagyon szeretett hosszadalmasan köhögni, mert a déli sört, a hagymás halat, a citromos kolbászt nem bírta kellően megemészteni a gyomra. Egy akadémikus ne veszítse el az ítéletét, ha heringesdobozt bontanak fel előtte.

A középkorú úriember, aki eddig nagy figyelemmel hallgatta Podolini Lajos és Vilma kisasszony szócsatáját, amint szokás szerint a távollévőkről vitatkoztak, nagy nyugalommal mondott ítéletet:

– Az embereket nem lehet megjavítani; úgy kell venni őket, mint amelyenek. Az volna a legfurcsább, ha minden ember egyforma volna a világon. Maguk eljöttek arról a vidékről, ki tudja, mikor mehetnek ismét vissza, hogy megszokott környezetüket újra lássák. Új élet nyílt maguk előtt, amelyben valamiképpen el kell helyezkedni. Mit szándékoznak tenni?

– Igazában még nem is gondoltam erre – mondta most a hórihorgas fiatalember, elpirult, megzavarodott, mintha tetten érték volna. – Én azt gondolom, hogy most szabadságon vagyok, csak éppen tovább tart a szabadság, mint ahogy szokott. Egyszer csak levelet találok a portásnál egy reggel, amelyben visszahívnak Podolinba, mert az én íróasztalomban úgysem igazodik el senki. Mindenkinek megírtam az adresszemet*, igaz, hogy még senki se válaszolt. Nincsenek ott közelebbi rokonaim, de Faykis megígérte, hogy amint tud valamit: nyomban levelet küld.

– A posta nem megbízható – felelt a középkorú úr.

– Jól tudom, hogy a leveleket felbontják, de járnak Pestre szepességiek, akik magukkal hozhatnak szóbeli üzeneteket. A közigazgatásnak nem lehet megállani, akármi történt. Mégiscsak én vagyok a szolgabíró.

– És Vilma kisasszony mit tervez magában? – kérdezte most a középkorú úriember, nagyon csöndes hangon, mintha valamely fájdalmas kérdést bolygatna. De a kisasszony oly élénkséggel, önbizalommal, szinte határozottan vetette fel a fejét, hogy szinte megbánhatta a középkorú úr a kérdés feltevését.

– Én, kérem, jóformán gyermekkorom óta árva voltam, mert így rendelte a sors. Mogorva atyafiaknál és még mogorvább intézetekben töltöttem életemet. Én tanítónő vagyok.

Szegény, iskola nélküli tanítónő, de bizonyosan akad egy darab kenyér a számomra – felelt Vilma kisasszony oly végtelen önbizalommal, mintha már titokban tudná is jövődöbeli sorsát. Vidoran nézett hímzésére, barátaira, az ablakokon besötétlő téli éjszakába, mintha leggazdagabb volna az egész társaságban tanítónői oklevele birtokában. – A kassai apácáknál szereztem a diplomámat, és a magyar királyi tanfelügyelő írta alá. Ez a diploma a pokolban is diploma.

– Hát tegyük el magunkat holnapra – mondta most a középkorú úriember, aki nyilván ugyanazon a véleményen volt, mint Vilmosi kisasszony. A kassai apácák nem osztogatták érdemteleneknek az okleveleket.

A középkorú úriember elmenőben maga elé eresztette a fiatalokat, és a folyosón való búcsúzásnál kérdezte meg tőlük:

– Most már napok óta van szerencsém ismerni magukat, de még mindig nem sikerült megtudnom, hogy voltaképpen miféle összeköttetésben is vannak egymással. Jegyesek, rokonok vagy jó ismerősök, akik nem hagyják el egymást az idegen városban?

– Egyik sem. Csak podoliniak vagyunk mind a ketten – felelt a szokott vidor mosolyával Vilma kisasszony. – Néha az ember hasznát veszi a szülővárosának is.

– Városkájának – szólt helyreigazítólá a középkorú úriember, mintha bizonyosságot akarna tenni, hogy az iskolában valamikor földrajzot is tanult, amely földrajzban súlyt helyeztek a nevekre.

– Igaz, „ez egyszer igaz”, mert más a város és más a városka, mint akár Márton és Mártonka. Téli szentek ők mind a ketten, de Márton napján, novemberben a hízott lúdpecsenyének van értelme, míg Mártonka névnapján, januárban, már a disznótorért se lelkesedik mindenki – szólt az alszolgabíró.

– Ferenc József intézkedett a Márton-napról – felelt a középkorú úriember. – A pozsonyi zsidók legszebb libájukat vitték őfelségének ajándékba.

II.

Vilma kisasszony a szálloda második emeletén, az alszolgabíró az első emeleten, a középkorú úriember a földszinten lakott.

Körülbelül egymás fölé esett a szobájuk; ha lyukat fúrtak volna a mennyezetbe, és azon egy zsinórt húznak át: jelt adhattak volna egymásnak, különösen álmatlan éjszakákon. A középkorú úriember álmatlanságban szenvedett, és változatos gyógymódokat talált ki arra nézve, hogy baján segíthessen. Ezért lakott néha a szigeti szállodában is, mert itt egyszer valamikor kellemes, hosszú, álmatag éjszakája volt.

Kacs kovicsnak hívták, talán éppen ama Kacs kovicsok közül való, akiknek annyi házuk volt Pesten, hogy jóformán minden utcában volt házuk.

Szerencsére, a mi Kacs kovicsunknak még a házakkal se volt dolga. Javában élt egyik belvárosi házában az édesanyja, „az én mamácskám”, mint a középkorú úriember nevezgette az öreg asszonyságot, aki már húsz év óta nem hagyta el a lakását, mióta egyszer séta közben

eltévedt az újonnan épült Belvárosban, és a konfertáblis* báméskodó szemeket vetett rá, amikor egy utcanevet és egy házszámot diktált neki. Az öreg asszonyság a legkülönbözőbb kalandok után került vissza otthonába, és fogadalmat tett, hogy egyetlen lépést sem tesz többé ebben a városban, ahol tudtán kívül új neveket adtak az utcáknak, új házakat építettek, új boltokat nyitottak, anélkül hogy kellő időben értesítették volna erről a régi bennszülött lakosságot.

– Ez a szakállas Podmaniczky Frigyes oka mindennek – mondogatta özvegy Kacs kovicsné, mert talán az egyetlen idegen férfi volt a báró, akit a városi lakosságból ismert. Otthonában üldögélt tehát, és elég baja volt a különböző házmestereivel, akik, bár régi, kipróbált emberek voltak, mindenféle új indítványokkal lepték meg a háztulajdonosnőt. Hol a lakók házbéreit akarták emelni (mert „jóformán ingyen” laktak), hol meg mindenféle reparációs* tervekkel állottak elő. Különösen az esőcsatornákkal volt baj...

– Ha még egyszer az esőcsatornáról szól valaki, annak kiteszem a szűrét – mond Kacs kovicsné, s ezzel jódarab időre felfüggesztette az indítványokat.

A középkorú úriember: Kacs kovics boldognak mondta magát, hogy ilyen édesanyával áldotta meg sorsa. És hogy anyjának kedveskedjen: minden családi házban berendezett magának lakást, ahol hosszabb-rövidebb ideig lakott is, amíg álmatlansága miatt el nem költözött olyan helyre, ahol gyógyulást remélt betegsége ellen. Egy szekrény nagyságú utazóládája volt, amelyet már ismertek minden pesti fogadóban, mert vándorlásaiban leginkább a fogadókban tudott egy-egy éjszakai nyugalomhoz jutni. Ugyanezért az újságokban mindig azt az oldalt kereste, amelyben az Idegenek Névsora helyet foglalt, a különböző fogadók szerint felosztva. Azt lehetne mondani, hogy éppen olyan kíváncsisággal olvasta végig az Idegenek Névsorát, mint némely emberek az étlapokat. Ha megtetszett neki egy név, akár férfi, akár női név, az idegenek lajstromában, amely névnek a viselőjéről feltételezte, hogy az éppen azért szállott meg a bizonyos fogadóban, mert ott jól, nyugodalmasan lehet aludni: habozás nélkül elköltözött darab időre a jelzett fogadóba.

Miután évek óta tanulmányozta a névsort, voltak már kipróbált ismerősei, akiknek bizonyos varázslatot tulajdonított. Volt egy Heringer nevű „ismerőse”, aki mindig a „Fehér ló” nevű fogadóban szállott meg (mivel éppen lókereskedő volt), és a fogadóban mindig rettegve várták, mert úgy hortyogott, hogy egész emeletet nem hagyott aludni. Amikor Heringer nevét (Szabadkáról) megpillantotta álmatlan barátunk az újságban: bárhol volt a világon: nyomban a „Fehér ló”-ba költözött, mégpedig lehetőleg a lókereskedő közelébe.

A félelmetes hortyogó varázslatot gyakorolt Kacs kovics álmatlansága ellen. Amint a legkülönbözőbb hortyogási műveleteket végezte, amint megfordult álmában, amint felriadozott, és hangosan káromkodni kezdett, hogy soha életében nem teszi be többé lábát ebbe a fogadóba, ahol nem hagyják aludni: mind olyan altatószer volt Kacs kovics részére, amelyért érdemes volt elutazni a „Fehér ló”-ig vagy még messzebb is. Éber állapotban sohase látta Heringert, mert nem akart kiábrándulni a hősiezen, szinte emberfölötti erővel hortyogó emberből, csak hallomásból tudta, hogy nagy bajuszú, tokás, görbe orrú, nagy szemű, kis, fekete úriember, aki napközben bocsánatot kér minden fogadói alkalmazottól hortyogásáért. Suttymban lopózik be szobájába, hogy figyelmeztetni se lehessen az éjszakai jó magaviseletre.

Az Idegenek Névsorában az „altató cimborák” között ismerőse volt egy Radics nevű borkereskedő is, aki arról volt híres, hogy olyan siket, mint a föld. A saját hangját se hallotta.

Ugyanezért éjszakánként nagy ordításokat rendezett, mert rendszerint tűzzel, bikával, betyárral álmodott a bőséges vacsora után; a csizmáját hajigálta az ajtóhoz, felrántotta az ablakot, belerohant a szekrénybe, elbújt az ágy alá, és teli tüdőből nyögött, kiáltzott. Barátunk, ha megpillantotta nevét Radicsnak (Várpalotáról), nyomban beköltözött a budai szállodába, ahol Radics, dunántúli ember létére, rendszerint megszállott. Ha már álmatlanul tölti az éjszakát: legalább legyen oka „errenézve”. De nem. Radics álmában birkózott a bakonyi betyárokkal: barátunk jóízűen fordult a másik oldalára.

Ugyanilyen „ismerőse” volt egy sokszorosán bukott képviselőjelölt, aki a „Pannonia” fogadóban minden alkalommal megjelent Pesten, amikor valahol egy kerület megüresedett. Álmában minden alkalommal elmondta azokat a beszédeket, amelyeket a miniszterhez, a választókhoz intézend. Kacs Kovics a szomszéd szobában jóízűen aludt.

Nem csodálható tehát, hogy a középkorú úriember, aki az álmatlansága ellen bujdosott az Idegenek Névsorában: nyomban észrevette a podoliniak nevét, akik a szigeti szállodába költöztek. Podolini emberrel úgyse volt még dolga életében. Hátha tudnak valamely varázslatot, amely álmot hoz Kacs Kovics szempilláira?

...De az éj álmatlanul múlt el. Csak néha, másodpercekre vélte hallani Ferenc páter dünnögő hangját, amiről annyit hallott az est folyamán. Igaz, hogy most más dalt énekelt, mert a papoknak különös nótáik vannak. Azt énekelte: „Elmegyek a templom előtt, jaj be szépen énekelnek...” De a páter mindig elmenőben és nem jövőben volt, ami nagyon megrontotta az álom meglepődését.

Semmi rendkívüliség nem történt az éjszaka folyamán, még szórakozott vendég sem akadt, aki idegen lakószobába nyitott volna be, ami ugyancsak hozzájárult volna Kacs Kovics éjszakai álma nyugalomához. S egyetlen házaspár se lakott a fogadóban, aki éjfél után rendezné családi ügyek megbeszélését; pedig Kacs Kovics úr, beszélyünk egyik hőse: igazándiban akkor tudott jóízűen aludni, ha a szomszédjában éjszakai edényeket vagdaltak egymás fejéhez az álmatlan házastársak. (Felejtethetetlenül jó álmokat okozott például Kristófiné, egy jóra való vidéki asszonyság, aki a „Vadászkürt” szállodában éjfél után mindig hosszadalmasan csengetett a szobaasszonynak: „Adjanak már hamar valami álmoskönyvet, mert a férjem megint valami bolondot álmodott.” És az asszonyság megverte a férjét, ha valamely gyanús dolgot olvasott ki az álmoskönyvből.) A fogyó hold mind másvilágiasabb arculatot mutatott a Duna felett való utaztában, a középkorú úriember dermedten figyelt az éjszakába a legkisebb neszre is, hogy elaludhasson. De senki se vágta a csizmáját az ajtóhoz, az éj álomtalanul telt el.

Szinte megcsaltnak érezte magát Kacs Kovics, amikor reggel felé észrevette, hogy az éjszaka apró, sűrű hó hullott észrevétlenül, amely behintette a tegnapi lábnyomokat a szigeten. Ha tudtam volna, hogy odakünn havazik – gondolta magában az álmatlan ember. De a hó nesztelenül jött, és most már nem lehetett hasznát venni.

– Elmegyünk Pestre – mondta az alszolgabíró, aki már elővette mindazokat a ruháit, amelyek nézete szerint egy városi látogatáshoz szükségesek. Nagy csizmát húzott, pálinkát ivott, sós, paprikás kenyeret majszolgotott, elszántan nézegetett maga elé derékig érő vadászkabátjában. Fel és alá járkált az ebédlőben, mint valamely vasúti állomáson.

– Hová készül? – kérdezte Kacs Kovics.

– A minisztériumba – felelt Podolini, mert már megtanulta, hogy az őhöz hasonló lézengők mindig a minisztériumba készülődnek. (Vidéki ember Pesten általában mindig a minisztériumba jár.)

Ám rövid idő múlva előkerült Vilma kisasszony is, mégpedig komolyan látogatáshoz öltözve, fekete ruhában, amely nyilván a legjobb ruhája volt.

– Vilma kisasszony is a városba megy?

A tanítónőnek változatlan jókedve volt, nemigen álmodhatott semmi rosszat az éjszaka folyamán. Piros táblájú noteszkönyvecskét vett elő, amelyre az volt aranybetűkkel nyomtatva: Tanítók Naptára.

– Három rokonom is él Pesten, akinek a címe itt van feljegyezve. Valamilyiktől csak hallok egy okos szót a sorsomra nézve. Pénzt nem kérek tőlük, tanácsot szívesen adnak a rokonok, ha azzal lerázhatnak a nyakukról.

– Én nem mutakozom a rokonaim előtt, mert nem akarom őket megijeszteni – felelt szokatlan mogorvasággal Podolini Lajos. – A rokonok csak addig jók, amíg a távolból lehet beszélgetni róluk.

Miután a jegyzőkönyvecskéből kiderült, hogy Vilma rokonai, bizonyos Klebákék, a terézvárosi templom környékén laknak, a középkorú úriember felkiáltott, hogy neki is azon a környéken van dolga. Legalább megtaníja Vilma kisasszonyt az oda való utazásra, ha máskor is meg akarná látogatni Klebákékat. Az alszolgabíró elhallgatott a maga minisztériumával, és szótlánul csatlakozott, miután néhányszor megnézte csizmáit, mintha nem volna egészen bizonyos abban, hogy a terézvárosi templom környékére is illik ez a viselet...

Lóvasúttal mentek végig a behavazott szigeten.

A kocsis a lovát szabadjára hagyta (amúgy se léphetett volna ki a lovacska a sínek közül), és jegyváltás közben barátságosan elmondta, hogy nagyobb hóeséskor a lóvasút megszokott állani, és szánkával járnak a szigeten. De a szánkó csak óránként indul az alsó szigetről a felsőre, ezért jó idejében ott lenni a szánkó indulásánál, mert órákig is lehet várakozni.

– A szánkót is egy ló vonja? – kérdezte hitetlenkedve Podolini, aki apránként visszanyerte kedélyét, miután az aggasztó minisztériumi látogatásról lemondott.

– A szánkót két ló húzza, és csengőt is kötünk a lovak nyakára, hogy a sötétben el ne tévedjünk – felelt a vörös bajszú kocsis, aki láthatólag szeretett beszélgetést kezdeni az utasaival. Csak néha kiáltott a zörgő, üvegtábláit reszkettető jármű belsejéből a gyeplő nélkül futó lovacskára:

– Csillag, te.

És a lovacska megint trappolni kezdett.

Az alsó szigeten, ahol a síneknek nyomuk veszett, a lóvasút véglegesen megállott, a kocsis kifogta a lovát, hogy a kocsi másik végére ragassza: szinte bánatos volt megválni a barátságos alkotmánytól, amelyben az egész világot körül lehetett volna utazni.

A középkorú úriember, miután útítársai vonzalmát a lófogatú alkotmány iránt észrevette, nyomban kijelentette, hogy lófogatú utazásban még lesz részük a nap folyamán.

– Még sohasem utaztam omnibuszon* – mondta Vilma kisasszony –, habár már sokszor olvastam az omnibuszokról.

...A szigetről kiérve tehát darab időre villamosvasútra ültek, amelyet bár átmeneti állapotnak tekintettek: Vilma kisasszony indítványára barátságos hangon tudakozódtak arról, hogy hol kell majd a Király utcai omnibuszra átszállni. A kalauz nyájas ember volt, vidékről származott Pestre, és nyilván magának is örömet okozott, amikor eldicsekedhetett azzal, hogy mennyire kiismeri magát ebben a nagyvárosban.

Bizonyos leereszkedéssel jelentette be a társaságnak, hogy most csak a Vígszínházhoz címzett megállóhely következik. Valóban néhány rövid ruhás hölgy ugrott fel ültéből, miután szemügyre vette cipőjét. „Táncolni járnak ide a fruskák” – mond a kalauz, miután Kacskovics úr vidéki szokás szerint megkínálta a szivartárcájában barnálló Regalitászok egyikével. (Kacskovics úr, talán álmatlansága miatt is: jó viszonyban akart lenni mindenkivel.) A Berliini téren azt mondta a kalauz: „Itt most a Nyugati-vonattal érkezett vidékiek is felszállnak. Vigyázni kell velük. Vidéki ember nem szeret jegyet váltani.” A Podmaniczky utcánál a mindentudó villamoskondoktor* arra figyelmeztette kis társaságunkat, hogy ezen a helyen szállnak le azok, akiknek a törvényszékeken van dolguk. „Lehet, hogy nem mindenki jön vissza, hogy egy régi szakaszjeggyel megint körülutazza a várost.” Az Andrássy útnál a megkedvesített kalauz a földalatti vasutat is figyelmébe ajánlotta utasainknak. „Én a magam részéről, ha szabadnapos vagyok: szívesen utazom a földalattival.” De már közelgett a Király utca, és Kacskovics úr indítványára utasaink mozgolódni kezdtek. Az alszolgabíró láthatólag nagyon jól szórakozott a villamoskalauz előadásán. „Történetesen én is szepességi vagyok, valaha állami »tisztviselő« voltam, és szabadjegyem volt Felka és Podolin között” – szólt búcsúzás közben a villamoskalauz.

– Locsárek, a finánc – kiáltott fel az alszolgabíró, amint alaposan szemügyre vette új barátját. De a villamoskocsi továbbment. Csak egy vidám, felvidékies üdvözlés válaszolt a kocsiról.

Minden baj nélkül jutottak utasaink a híres Király utca sarkára, ahol az omnibusz megállni szokott hosszadalmas utazásában, amelyet Budáról Pestre végez.

És a nagy kerekű, hatalmas, sárga kocsi valóban már jött is a forgalmas térségen keresztül, a kocsis bátran hajtott, mintha minden jármű köteles volna respektálni az ő kocsiját. Elég izmos lovak voltak az omnibusz elé fogva, amelyek szinte maguktól lassítottak a megállóhely közelében. Utasaink helyet kaptak a bőrüléseken, amelyek ugyan szakadtak, kopottak voltak, de mégis arról tettek bizonyosságot, hogy olyan korban szállítottak pasasérokat*, amikor még szokásban volt az utasok kényelméről is gondoskodni. Többnyire idősebb emberek, asszonyok foglaltak helyet az omnibuszban, akik valamely rejtelmes okból Budáról Pestre jöttek, és kiszámították, hogy az omnibusszal tehetik meg legolcsóbban

útjukat. Az első percben szinte ijesztőnek látszott, amint a kocsis vakmerően megindította lovait, egyenesen a forgalmas, keskeny utca közepének tartva. Temérdek kocsi volt ebben a szűk utcában; mindenféle kocsi volt, amely a város területén feltalálható. Nagy málhásszekerek mentek vagy jöttek, mintha itt keresnék azokat a raktárakat, ahol szállítmányuktól megszabadulhatnak. Minden bolt előtt kézikocsik voltak felállítva, amelyekre reggeltől estig pakoltak, mintha egyetlen nap alatt akarna elköltözni az egész utca helyéről. Postakocsik állongtak, amelyek kifogyhatatlanul ontották belsejükből a csomagokat, amelyekben talán a földkerekség minden portékáját ideszállították. Citromos-, narancsos-, fügezládák tornyosultak a nyitott kapus udvarokon. Megszakítás nélkül következett egyik boltajtó a másik után, mindegyikben más portékát árultak, csak a boltosok voltak egyformák, akik ernyős, puha sapkáikban itt jöttek a világra, és itt öregedtek meg. És az omnibusz úgy haladt ebben a zűrzavaros, látszólag fejvesztett utcában, mintha nem is törődne az emberekkel, akik keresztül-kasul mászkálnak az úton, átbeszélgettek egyik oldalról a másikra, terheket cipeltek, kocsikat igazgattak, gyerekeket vezettek, kirakatokat nézegettek, tettek-vettek, serénykedtek, mintha ez a nap volna az utolsó, amikor a Király utcában vásárolnak. De most, döngő döcögések után, megismerkedve ruhásboltok, heringkereskedések, fűszeresek, vászonüzletek, udvarok látványaival, amely udvarokra, raktárokra, műhelyekre szinte meggörbedve hajoltak a vasrácsos gangok, az ablakok, mintha úgysem lennének az emeleteken emberek, akiket szolgálni kellene: mindenkinek az utcán, a boltban, a raktárban van helye: a Király utcai utazás után kifújta magát az omnibusz a terézvárosi templomnál, s a többi utasokkal a mi ismerőseink is leszállottak, szinte elfáradva a látnivalóktól, amelyeket e rövid pesti utazás nyújtott nekik.

– Azt hiszem, legjobb volna megpihennünk valahol, mielőtt utazásunkat folytatnánk – indítványozta most a középkorú úriember. – Tudok itt a közelben egy sörházat, ahol emberemlékezet óta a legjobb villásreggelivel szolgálnak.

Podolini Lajos kérdő pillantást vetett Vilma kisasszonyra, és a legnagyobb meglepetésére Vilma kisasszony nem mondott ellent. (Mint később bevallotta: korainak tartotta még az időt a viziteléshez, az embernek az élet minden körülménye között tartani kell magát bizonyos társadalmi illemszabályokhoz.) „Sohase mennék haza Podolinba, ha Minka néni megírná az odavalósiaknak, hogy Pesten nevetlenül viselkedtem.”

A templom előtt álló társaságot különben sem vette figyelembe senki más, mint azok a borzalmas koldusok, akik itt a város környékéről, a város legkülönbözőbb részeiből tolokocsikon, zsámolyokon, háromlábú székeken a Teréz-templom környékén összegyülekeztek. Valóságos kolduskiállítás volt itt, mintha Budapest legszálamraméltóbb emberei találkoztak volna a szabadon álló templom környékén. Valami titkának kellett lenni, hogy a terézvárosi templom környékén volt a legtöbb koldus, szörnyű gyűjtemény a nagyváros nyomorából. Vilma kisasszony szinte megrettenve nézett körül a rátámadó szörnyű szemek között. „Borzasztó elgondolni, hogy ezek az emberek valaha fiatalok is voltak” – mormogta a kisasszony, és aprópénzecskeket osztogatott a koldusok között, amely pénzecskeket azok jóformán meg sem köszöntek.

– Elkényeztetett koldusok ezek – magyarázta a középkorú úriember –, a terézvárosi koldusok a legszemtelenebbek az egész világon. Szinte követelőznek, mert ebben a városfertályban kötelező a jótékonyság. Annyi mindenféle jótékonysági egyesület van itt, mintha az embereknek egyéb dolguk se volna az adományozásnál. Másrészt ezen a környéken laknak a színésznők, táncosnők, a mulatóhelyek dámái, akik babonások a koldusok átkai vagy áldásai iránt. Ül itt egy borzasztó csúnya öregasszony, fűzve-varrva, mozdulatlanul egy

kerekesszékben. Ha ez megátkoz valakit, abból nagy baj szokott lenni. A közeli Operaházban hamisan énekel a primadonna, a boldog szerelemben pedig bizonyosan bánat következik. Kinek volna kedve ilyen vén boszorkánnyal kikezdeni?

– Szerencsére, nem vagyok énekesnő – mondta végre Vilma kisasszony, miután visszafojtott lélegzettel elhaladt az utolsó koldus mellett is, aki mankójával éppen arra törekedett, hogy az úttestre vonszolja magát, hogy a kocsin járókat is megadóztassa. „Frankli!” – integetett neki a hosszú bajszú rendőr messziről, aki vasalt ruhájában, fehér kesztyűjében méltóságosan állott a templom előtt.

Néhány lépést mentek a Király utcában; a cipőkereskedés kirakatából ragyogtak a lakkcipők, a kalaposnék, a fűzőkészítőnek háziasan, fehér zubbonyokban, de fodrászkéztől alkotott frizurában állongtak boltjuk küszöbén, jókedvük volt, pedig vevő se látszott a boltban. „Nem kell féltetni őket, ebben az utcában mindent eladnak” – dörmögte Kacskovics úr, amikor vendégeit bekormányozta egy nyitott kapualjba, amelynek kövezete domború volt, mert pince húzódtott alatta. Az udvaron ugyancsak ládákat szegelték vagy bontogattak, mint minden Király utcai udvarban, de a forgács, a gyanta szagán át már érezhető volt egy másik illat is, amelyet kocsmailatnak neveznek a hozzáértők. Valahol kocsmának kellett lennie a házban, mert csak a kocsmai pörköltnek van olyan hatalma, hogy mindenféle más szaggal megbirkózzék. Csinálhatnak a szardíniás-, datolyás-, fűgésdobozok, amit akarnak, de a déli fertályórákban a pörköltszag az úr minden udvaron, ahol kocsmá van.

Az udvarra egy kopott, az időtől immár reszketeg üvegajtó nyílt.

– A törzsvendégek bejárata – mondta Kacskovics, és a sörház belsejébe igazította társaságát.

Mindjárt nyilvánvaló volt, hogy ezen az ajtón csak azok szoktak bejárni, akiknek bizonyos jussuk van hozzá, mert a kék kötényes sörmérő és legényei, a legkopottabb és legöregebb pincérek barátságosan néztek az udvari ajtó felé, habár a barátságosság nem volt természetük. Nem, sehogyan sem vidultak fel, ha az utcai ajtó felől benyomakodott valamely idegen arc, amely nyilván először mutatkozott e helyen. De Kacskovics urat szemlátomást ismerték. A vendéglős megtörölte kezét kötényébe, amikor régimódiasan kezét fogott vendégével.

– Én vesevelőt ettem reggelire – mondta, mielőtt a vendég megkérdezte volna.

– Mi is azt eszünk, Vájsz úr – felelt a középkorú úriember. – És a sörrrel hogy állunk?

– Rendes porciómat* már megittam – szólt a kék szemű, szőke, széles vállú vendéglős, mintha egy német lugasból lépne elő. – Nekem mondhatnak a doktor urak, amit akarnak, délelőtt nem lehet mást inni, mint sört. Ha valami gusztust csinál az élethez, az mégis a frissen csapolt sör. Úgy bizony, uraim.

És figyelmessége jeléül egy füles korsóban saját kezűleg csapolt a középkorú úriember részére, a világosság felé tartotta a habzó sört, mielőtt az asztalra tette volna.

– Régen nem láttam a „kedves mamát” – mondta bizalmasan. – Hallottam, hogy felmondott egy lakójának, a belvárosi madárkereskedőnek. Káromkodásra tanította a papagájokat ez a bolond madárkereskedő, persze hogy nem tűrhették a házban.

A középkorú úriember kissé megzavarodva hallgatta a vendéglős szavait, nem szerette, ha háziról, lakóiról beszéltek, mert nem akart az ügyekbe avatkozni. Mintha szégyellte volna, hogy háziúr. De a vendéglős folytatta:

– Az én madaramat, a Matyit meghallgathatja bárki, soha egyetlen szó nem hangzik a kalitkájából. Utóvégre nem is szereti mindenki, ha az ebédjébe belekotyognak. Hess, te cudar! – szolt a vendéglős, és egy szalvétával a falon függő nagy, fekete kalitka felé legyintett.

– Betyár! – felelt a madár a kalitkából, s ezzel el volt intézve a produkció.

Jó, régi vendéglőnek látszott ez a hely, barna fatáblák fedték benne a falakat embermagasságnyira, és a fogasok is fából voltak. Nehéz, bőrrel párnázott székek, pamlagok sorakoztak az asztalok mellett, amelyek olyan nagyok voltak, mintha egész családoknak készültek volna. Annak az asztalnak a lábai, amelynél a középkorú úriember társaságával helyet foglalt, a padlóhoz voltak erősítve. Ez a vendéglős család asztala mellett volt, ahonnan könnyűszerrel figyelni lehetett a sörshordója mellett összefonott karral állongó csaposlegényt, aki nemigen szenvedhetett valamely lelki bántalomban, mert bajusza szabályszerűen volt pederve, halántéka mellett haja előre kifelé, szőkés hajzata pomádésan megfésülve, tarka inge könyökön felül szabályosan, vasalt fehérneműként felgyűrve; jobb karjában kéken L. F. betűk tetoválva, miután éppen Ludvig Franznak hívták. Nem csalódhatott senki, aki a „Bécs városá”-hoz címzett sörház csaposát valahonnan fotográfia után ismerte.

Vilma kisasszony, akinek kedves természete szerint hamarosan volt megjegyzése „Bécs városá”-ról: azt indítványozta, hogy vegyék át a kocsmárosságot a fentebb említett Vájsz úrtól, ha az netán unná magát. Podolini megrökönyödve nézett rá, hogy szinte megakadt a friss sütemények tapogatásában, amelyek drótfonatú kosárkában helyezkedtek el az asztalon. Volt ott császárszemlye, vizeszemlye, köménymagos zsemlye, sóskifli és percc is, amely mind pillanatnyi önfeledkezést jelentett az élet bajaiban.

– Nem hallottam még arról életemben, hogy egy diplomás tanítónő kocsmárosné akart volna lenni – dörmögte az egykori alszolgabíró, aki darab ideig tartotta komolyságát az úgynevezett „ringlis-skatulya” mellett is, amelyet az Öregpincér frissen bontott fel számukra.

– Más itt a bökkenő – mond most Kacs Kovics úr, aki nyájasan tekingetett az öreg pincérekre, akik gazdájuk magatartását látván: ugyancsak barátságos buzgalommal siettek a vendégek kiszolgálására. – Nem lehet akárki vendéglős „Bécs városá”-ban. Vájsz úr, a mostani vendéglős fiatal korában sörfőzőlegény volt az öreg Dreher Antal sörgyárában. Igen rendesen viselkedett, munkája ellen senkinek kifogása nem volt, de jött a szerelem, amely a sörfőzőlegényt is elkapja. A szerelemmel mindenféle kívánságok járnak, és Vájsz úrnak eszébe jutott, hogy kocsmát nyit Pesten, ahol azt a sört méri, amelyet Schwechátban segített főzni. Esküvője előtt jelentkezett gazdájánál, hogy ő elmegy Pestre, és schwecháti sört mér. Schwechater Lager-Bier-t, mint abban az időben nevezték. Nászajándékkul azt kérte gazdájától, hogy ő legyen az egyetlen pesti vendéglős, aki ezt a sört mérheti. Miután a schwecháti sörnek amúgy se volt nagy népszerűsége Pesten, a sörfőző beleegyezett munkása kérelmébe. Azóta mér Vájsz egymagában olyan sört Pesten, amely máshol nem kapható. A sors megjutalmazta a sörfőzőlegény hűségét, és Vájsz úr manapság tekintélyes adófizetője a városnegyednek (mert valahogy úgy vagyunk manapság is, hogy a tekintélyességet az egyenes adó után osztogatják).

Miután a középkorú úriember ilyenformán megdicsérte a kék kötényes kocsmárost vendégei előtt, időszerűnek látta, hogy az Öregpincérnél a vesevelő után érdeklődjék.

– Csak tessék rám bízni. Nálunk a konyhából nem adnak ki semmit, amit esetleg visszautasítson a vendég. Mi tudjuk, hogy a vesének nem szabad keménynek lenni, mert bizonyos életkorban nem lehet élvezni. Az Asszony kinézett a konyhaablakon, hogy lássa, kinek kell a vese velővel. Most már tessék rábízni a dolgot.

Az Öregpincér, miután a gazda a csapossal elegyedett némi megbeszélésbe, felhasználta az alkalmat, és mintha csak véletlenül tenné, egy sarokba ment, ahol a deszkafal kis kiugró párkányzatára háromdecis pohár volt a részére elrejtve. Titkon, de szertartásosan hörpintett a borospohárból, valamely krákogásfélét is hallatott, mint ezt már a régi borivók szokták, akik csak kis kortyokban nyelték boraikat, de az apró kortyokat is megbecsülték. Vájsz úr, a vendéglős ugyanakkor a csapos bádogasztalánál kóstolt meg valamely borfélét, amelynek élvezete után hangosat csettintett nyelvével, mintha ennél a bornál jobbat sohase ivott volna életében. Az ilyen nyelvcsettintésnek varázshatása szokott lenni; – a csap körül levő asztalok egyikénél, ahol a szakértők szoktak elhelyezkedni, egy szomszédos művirágkészítő nyomban tudakozódni is kezdett a bor után.

– A legjobb rizling, amit valaha mértem – felelt odavetőleg Vájsz úr, és a pohárban levő maradékot áhítatosan hajtotta gégéjébe.

A művirágkereskedő, aki felesége, Lorsi Emilné néven vezette a közelben levő üzletét: láthatólag sokat adott volna azért, ha ugyanolyan jóízű kortyokat tudott volna nyelni, mint a vendéglős. Minden vendéglőben, különösen a csap körül előfordulnak Lorsi E.-hez hasonló emberek, akik egész életükben azt lesik, hogy valakitől megtanuljanak jóízűen enni és inni. A kocsmában a maguk „fütyty”-je vagy „féldeci”-je mellett üldögélnek, s ezalatt mindenre van megjegyzésük, mialatt sokszor felemelik poharaikat, mintha azzal végezni akarnának. De szerencsére közbejön valamely új téma, amely miatt meg lehet hosszabbítani a kocsmában való tartózkodást. (De hiszen mi is várja otthon az embert egy Király utcai művirágkészítő boltocskájában?)

Lorsi E. éppen az új témát csípte el, amikor a bormérőnek a tavalyi tolcsvai borát kezdte emlegetni, amelyből ő maga annyit ivott, „mint egy marha”. Vájsz úr ugyan jól tudta, hogy a művirágkészítő takarékos ember lévén tavaly se lépte túl a megszokott határokat, de nem akart udvariatlan lenni a hízelgő vendéghez:

– Igen, a borok nem tartanak örökké.

– Pláne az ön borai, Vájsz úr.

Vájsz úr gondolkozóba esett, hogy egy deci ingyenborral (az új rizlingből) vajon megkínálja a művirágkereskedőt, de valamely okból elállott ettől a tervétől.

Ám ugyanekkor (a sovány macskaként lesben álló művirágkészítő szerencsétlenségére) a legbelsőbb szobába nyíló ablak felől rövid, parancsoló csengetés hallatszott, a tolóablak is megzörrent, mintha a szakácsné tenné rá a pontot befejezett művére. Az Öregpincér ott hagyta a poharát a sötét sarokban, mint egy régi balerina perdült elő, mintha eddig magában dúdolgatta volna a taktust, amint az öreg táncosnők a hátulso sorban szokták, hogy nyomban beugorhassanak a karmester intésére. A kellner* olyan melodikusan, ringatózva tudott

megjelenni a konyha ablaka előtt, mintha nem is tartott volna stációt,* amióta innen utoljára elment. – Kezét csokolom – mondta, és szalvétáját úgy helyezte el bal karján, mint a mesebeli „terülj, kendőcskémet”, amely a konyhai csengettyű ütésére a földkerekség legfinomabb falatjaival telik meg.

A „Bécs városá”-hoz címzett vendéglőben becsületes porciókat adtak, a pincér karja valóban megtelt a „három adag vesevelővel”, amelynek hagymás, borsos, paprikás párolgása, végigvonulása, az asztalon való elhelyezése bizonyára azt a holt vendéget is felébresztette volna, amely holt vendéget, a hagyomány szerint, a régi pesti kocsmárosok minden vendéglő falában elhelyeztek, hogy ne maradjon vendég nélkül az „üzlet”.

Kacs Kovics úr, aki bizonyára már sokszor megpróbálta az ilyen villásreggelik ünnepélyességét, amelynek a hatása alatt az ember darab időre hajlandó elfelejteni, hogy még delet is húznak valamikor a pesti tornyokban: ezzel a szelíd kérdéssel fordult az alszolgabíróhoz:

– Szeretném a véleményét hallani, Lajos úr, a vesevelőről, mielőtt eszükbe jutna a podolini Faykis magasztalása! – Annál időszerűbb volt a középkorú úriember kérdése, mert a hórihorgas úriember már visszavonta nagyon hosszú, csontos ujjait, mozgékony csuklóit, és a szűk, kályhacsőszerű kabátujjban türelmetlenkedő karjait annak a műveletnek az elvégzésétől, amellyel a szalvétát kezelte az evőeszközei tisztogatásánál. Keresztülnézett a villa fokán, ám Vilma kisasszonyt választotta ki látványosságul, megfelelően csóválta a fejét, amikor a késpenge fekete foltokat hagyott a fehér asztalkendőn, a tányér repedéseiben kitartóan kereste azt a hajszálat, amely ott alattomban elrejtőzött, s ugyanezt a műveletet végezte el Vilma kisasszony felszerelésével is, amire Kacs Kovics úr önkéntelenül, csendes mélabúval megcsóválta a fejét. Podolini a középkorú úriember felszólítását csendes mosollyal tudomásul vette, villáját evező módjára merítette a sokat ígérő ételestálba, mert alaposan tisztába akart jönni a dologgal. A villa eltűnt a fiatalember szájában, majd újra előjött, és a tálka szélére dombocská módjára elhelyezett krumplicsomóban tett felfedező kirándulást.

– Ezt a krumplit megkóstolhatja, Vilma kisasszony, egészen kedvem szerint van elkészítve – mondta az alszolgabíró, de mint elbeszélésünk folyamán kiderül: nem nyegleségből, hanem azért, mert ennél nagyobb dicséretet nem tudott mondani.

Vilma kisasszony erényei közé tartozott, hogy bizonyos dolgokban, így: az ételek elkészítésének a módjában, ízében: szentírásnak vette a férfiak szavait. (Ki tudná azt jobban: hogyan kell elkészíteni egy ételt, mint egy férfi?) Igaza volt tehát Podolini Lajosnak, bár az erősen fűszerezett ételtől az orra, halántéka, feje búbja apránként verejtékes lett. Hiába minden; vannak vérszegények, akiket felhevít bizonyos ételek élvezete.

– Ha ismerném a vendéglősnét: megkérdezném tőle ennek az ételnek a receptjét – mondá Vilma kisasszony elismerése jeléül.

A középkorú úriember lelkesen felkiáltott:

– Ó, ennél mi sem könnyebb, nagy mester vagyok az ételreceptek gyűjtésében. Azt előre is megmondhatom, hogy itt a vöröshagymát finom szitán törik át.

III.

De mielőtt Kacs Kovics úr a maga tudományával előrukkolhatott volna: újabb vendégek érkeztek, mégpedig ugyancsak a „bizalmasoknak” fenntartott udvari bejáraton át, mintha bizony elhitte volna valaki e téli napon a Király utcában, hogy ezek az újabban jött úriemberek az udvarban levő szalmakalapműhelybe igyekeznek, nem pedig a kocsmába.

Illusztris társaság érkezett, amelyet talán még Vájsz, a vendéglős se várt ezen a napon, mert a kalendárium nem mutatott olyan „hivatalos” lumpidót, amikor ez a társaság valamely ceremonionális* okból ébren szokta tölteni az éjszakát, de még a rákövetkező nappal is. Csak a farsang végére eső Dorottya-napot mutatta a kalendárium, amolyan „félhivatalos” lumpolási időt, amelyet leginkább családi körben szoktak megünnepelni. A „durchmarsnak”* tehát látszólag nem volt értelme, de egy bámulatosan dörgő, szinte emberfeletti hang (amely karriert jelentett Magyarországon) már a küszöbön igazolta magát:

– Dorottyának hívták a legjobb gazdasszonyomat, az ő emlékezetére vagyunk itt, Vájsz úr – mondta most félig tréfásan, félig komoly hangszíjjal az úriember, aki a bevonuló vendégek élén haladt. Legalább százötven kilós férfiúnak látszott. – No, de volt is megfelelő termete ehhez a rengeteg teherhez. Bármely részében járhatott az Andrassy útnak, mindenütt egy fejjel magaslott ki az emberek tömegéből.

Ősz arca volt, mint a vidám télnek.

Bölcsesség, részegség, kajánság és jámborság váltakozott ezen az arcon, ilyen lehetett volna Shakespeare Falstaffja, ha történetesen Pesten születik, és öregségére királyi tanácsosnak és „adóbizottsági” elnöknek nevezik ki a fővárosban, a hatodik kerületben, Ferenc József idejében.

– Én félig-meddig „hivatalosan” is éjszakázom, mert szemmel kell tartanom a polgároknak a költsékesét, akiknek van pénzük mindenféle haszontalanságra, de adót nem akarnak fizetni – szokta volt mondogatni a nagykedvű Pista úr (akit az egész városban így neveztek), de hát mi már csak maradjunk meg annál az első szavánál, hogy régi gazdasszonya, Dorottya kedvéért folytatta a nagy érzelmű férfiú másnap is az éjszakát.

A középkorú úriembert vállveregetéssel üdvözölte:

– Hogy állunk az alvással, Kacs Kovics öcsém? Engem bezzeg nem kell ringatni, ha elszánom magam az alvásra. Már hetvenegy esztendő vagyok, félek, hogy kevés idő van hátra, amit az alvásnak szentelhetnék. Rendbe kell hozni a kerület dolgait, mielőtt végleg elbúcsúznék.

Természetesen dörgő, valóban elnöki hangon mondta ezt Pista úr, és közben olyan ármányos ravaszsággal pislantott szelídséget mímelő kék szemével, mintha csak pajkosságból vallaná magát hetvenegy esztendősnak.

A középkorú úriember felállott a tekintélyt követelő ismerős előtt.

– Csak ne zavartassa magát, öcsém. Adja át kézcsókomat a „kedves mamának”, mindig különös figyelemmel veszem elő az aktáit.

Kacskovics úrnak nem lehetett mondanivalója a tekintélyes úriember részére, ugyanezért közönyösen foglalta el régi helyét az asztalnál. A szomszédos vendégszobába, a konyha közelébe ezalatt gyülekezett Pista úr társasága, amely állandóan vele, nyomában, mellette szokott járni. Vannak olyan emberek, akiknek mindig ott vannak a követőik, mint a bolygó csillagoknak apró bolygói. A Terézvárosban, ahol Falstaff Pista az adókető bizottság elnöki tisztét töltötte be: a nagy hatalmú férfiú nem tehetett egy lépést sem, hogy társaságát ne keresték volna gavallérok, akik Falstaff úr népszerűségében vagy népszerűtlenségében akartak sütkérezni. Így kísérik a híres tenoristákat, a nagyon erős embereket, de a nagyon gonoszakat is. Pista úr társaságában éjszakánként azok a pesti gavallérok jártak, akiknek a vasalt kabát viselésén kívül semmiféle foglalkozásuk nem volt a világon; akik ugyan az öreg Dumas testőreivel tartottak atyafiságot, de Pista úrtól mindenféle goromba nevetlenséget eltűrték, hogy a kocsmárosok, vendéglősök, kávéfőzők, mulatóhely-tulajdonosok előtt a Terézvárosban az adók legfőbb atyaúristenének a társaságában mutatkozhassanak.

A letelepedés után az egyik „lovag”, egy kicsit púpos hátú, himlőhelyes arcú, követelőző modorú gavallér nyomban jelentést tett Pista úrnak:

– Vájsz el akar térni a régi szokástól. A sörshordót nem ebben a szobában, a szemünk láttára fogja csapra veretni, hanem odakünn a söntésben. Talán menjünk a söntésbe, ha magunknak akarunk csapolni, aminél még sincs nagyobb élvezet.

Pista úr eleinte hajlandó is volt e tiszteletlenséget tudomásul venni.

– Vájsz – kiáltotta felhorkanva, de ravaszdi kék szemével ebben a percben észrevette a kocsmáros, aki kötényében, összefont karral, nyugodtan, mint egy búzászsák állott a küszöbön:

– A múltkor egy fél hektó sör maradt a nyakamon, mert időközben megérkezett a pezsgőügynök úr, és rábeszélte az urakat a pezsgőzésre – felelt nyugodtan, igazsága tudatában Vájsz úr. – Én vendégeimnek nem adhatom el az állott sört. A magyar királyi kincstár ezt nem követelheti egy adófizetőtől.

– Ne beszéljünk a magas kincstárról egy hordó sör miatt – dörrent közbe az elnök, aki még nem akarta cserbenhagyni a panasztévő „lovagot”, de láthatólag bosszankodott, hogy társasága tekintélyét a kocsmáros előtt védelmezni kell. – A kárvallott fél hektó sör árát majd valamiképpen behozza Vájsz úr ebben a kocsmában, amelynek jövedelmezőségéről mindenki tud, aki itt valaha megfordult. Nem kell ahhoz finácnak lenni – mondta Pista úr, mintha nem is a kocsmároshoz, nem is a „lovagnak” válaszolt volna, hanem a korommal bőven barnult bolthajtásnak, miután szemét mindig a magasba szegezte, amikor valamely határozatot mondott ki.

Vájsz úr azonban még mindig gondolkozva állott a küszöbön. (Nem tetszett neki a panaszos púposága vagy kihívó tekintete; ki tudna eligazodni az ilyen megmakacsosodott sörmérőn?) Tanácsot tartott magában:

– Hát így is jó – mondta végre, mintha az utolsó szóhoz ért volna egy fontos alkudozásban. – Megtisztelem az elnök urat és társaságát, hogy egy friss hordót csapoltatok, pedig még csak az imént csapoltatok, amire tanú vagyok magam, Kacskovics úr és mindenki a vendéglőben. Megcsapoltatok egy hordót, amelyből másnak nem mérek ki egy pohárral se, csak a társaság tagjainak. Erre becsületszavamat adom.

És már közelgett is kinyújtott kezével Pista úr felé, hogy fogadalmát kézfogással is megerősítse. A nagy tekintélyű elnök már-már hajlandó volt a szerződést a maga kézfogásával is helybenhagyni, amikor a púpos lovag elrikkantotta magát:

– De idebent a szobában...

Az Elnök és a vendéglős egyszerre vonták vissza a kezüket, mielőtt azok elérhették volna egymást.

– Megmondtam, hogy a vendégszobában nem csapok többé, erre való a söntés – szólt bús szemrehányással a már békére hajlamos vendéglős.

– Gondoljuk meg hát alaposan a dolgot – szólt Pista úr, aki a régi politikusok mintájára ugyancsak nem akart semmit se elhamarkodni.

A vendéglős visszadugta a kezét a kötényébe, szilárdan állott a helyén, a küszöbön az Öregpincér kezében szinte szélfuvallomtól rengett a leeresztett szalvéta, a belső szoba vendégei, akiknek száma időközben nyolctagúvá szaporodott vállas, megtermett, sőt frakkos és egyenruhás urakkal is, akik valamennyien Pista úr társaságában akarták folytatni a Dorottya gazdasszony emlékezetére rendezett ünnepélyt, tanácstalanul várták a dolgok lefolyását. A legkésőbben érkezettek, egy mulató huszárcapitány és egy Jenőke nevű robusztus úriember (az ötvenedik éven túl), akik egy nyilvános telefonállomásnál maradtak el, ahonnan a huszárcapitány arról küldött értesítést az Állatkertbe, hogy az ott gondozásban lévő farkasait, medvéit az ő szokásos jelenléte nélkül etessék meg az örök, mert fontos teendői miatt nem mehet az Állatkertbe – Jenőke viszont a nővérének telefonozott, hogy ne várja őt az ebéddel, mert Dorottya napja miatt nincs abban az állapotban, hogy a családi illedelem szerint pontosan megjelenhetne fürdött, frizérozott,* vasalt állapotban – mondom: e legkésőbben érkezettek csodálkozva integettek a falevél módjára remegő Öregpincérnek, mintha nem értenék, hová maradnak szokásos sőreik és egyéb élvezeti cikkeik, amelyeket már több ízben fogyasztottak e barátságos helyen.

Ám a legnagyobb feszültség közepette parancsolóan csendült a csengő a tolóablak megett, és elvarázsolt helyzetéből felelevenedett az Öregpincér:

– Pár virsli zaftban – kiáltotta egy női hang a tolóablak mögül, és a pincér szinte primadonnaléptekkel ügetett a művirágkészítő felé, aki így akarta tanújelét adni annak, hogy a „pizkos” kocsmáros kínálása nélkül is a hasznot hajtó vendégek közé tartozik.

– Legjobb volna elmennünk – szólt Vilma kisasszony olyan titokzatos hanghordozással, amint azok a nők szokták, akik féltékenységükkel is tetszeni tudnak a férfiaknak. (Ugyan hol van olyan férfi a világon, aki cserbenhagyna ilyen megfélemledett nőt?)

Kacskovics úr félig-meddig beleegyező hallgatással nézett Vilma kisasszonyra, míg az egykori alszolgabíró válasz helyett kinyújtóztatta az asztal mellett lábszárait, amelyek csaknem megközelítették a vendégszoba küszöbét. Vidéken szoktak így elterpeszkedni az urak, akiknek nincs hajlandóságuk hamarosan búcsút mondani a székek, amelyen megtelepedtek:

– A magam részéről meg vagyok elégedve a sörrel, amelyet itt felszolgáltak, meg vagyok elégedve a vendéglős magaviseletével, konyhájával, helyiségével, pincérével, sőt a fogpiszkálójával is, amilyent még nem találtam pesti vendéglőben. Valódi keményfából készült fogpiszkálók ezek, amelyek nem mondanak csődöt akkor sem, ha az ember a fájós zápfogának feszíti őket. Az én nézetem szerint arról is meg lehet ítélni egy vendéglőst, hogy milyen fogpiszkálót adnak a vendég keze ügyébe – mond Podolini Lajos.

A szomszédos vendégszobában ezalatt bizonyos megállapodás jött létre az Elnök és társasága és a makacs sörmérő között. Egy hordó sört valóban előgurítottak, de a sörshordót Vájsz úr előbb krétával megjelölte, ugyancsak megjelölte krétával azt a helyet a vendégszoba küszöbén, ahol a sörshordót két tölgyfaszéken el lehet helyezni, hogy az elnök társaságának tagjai maguknak csapolhassanak.

– Ludvig szabályszerűen megcsapolja a hordót, aztán semmi köze nincs tovább az egész ügühöz, mert Ludvignak a söntésben van dolga – mondta ki a vendéglős a határozatot, amelyet néma csendben hallgattak végig, mert voltaképpen senki se volt megelégedve a békés elintézésrel. Hogyisne, amikor gyönyörű verekedésre volt itt kilátás, amelynek végeztével vagy a kocsmáros, vagy vendégei maradnak alul...

– Kolhaus Mihály óta nem történt ilyen igazságtalanság – uszított az amúgy is bosszús művirágkészítő a söntésben. – A feleségem eredetiben olvassa a német költőket, és vasárnap délután, a függöny mögött mindent elmesél nekem, amit a költőkből olvasott.

– Hogy hívták azt a vendéglőst? – kérdezte a „Bécs városá”-hoz címzett vendéglő tulajdonosa.

– Kolhaus Mihály, aki a porosz császárral szállott szembe.

– Nem ismerek ilyen vendéglőst a környéken – felelt Vájsz úr, aki végeredményében szeretett volna már megnyugodni ama vízkereszi fél hektó sör után, amelyért komoly szemrehányásokat kapott a konyhában hallgatózó feleségétől. Meg kellett esküdnie, hogy „kidobja” legközelebb az elnököt és társaságát, holott ez egyenlő volt a lehetetlenséggel, de vajon mire ne esküdne meg egy szegény férfi, akinek ágya szélére, meztelen lábait lógázva, odatelepedik a felesége, a meghülés veszedelmének téve ki egészségét, miközben fáradhatatlanul bizonyítja, hogy az elnök jóakarata nélkül is meg lehet élni a kerületben. Vájsz megesküdtött ama fél hektó sör állítólagos elvesztése után (amelyet igazában el sem vesztett, mert a „Bécs városá”-hoz címzett vendéglő előtt stációt tartó régi bérkocsisok anélkül is az „állott sör” miatt szerettek idejárni, mert az igazi sörivők nem hisznek abban a babonában, hogy csak a frissen csapolt sörshordó érdemes a megízlelésre; az okos emberek megvárják, amíg a sör némileg leülepedett). Vájsz megesküdtött a családi béke kedvéért, de most már elég legyen a szemrehányásokból. Ugyanezért a művirágkészítőnek darab idő után megmondta véleményét, kijelentette, hogy cseppet sem bánkódna azon, ha a művirágkészítő megvonná pártfogását vendéglőjétől, mert utóvégre mindennek van „határa”. Lorsi E. talán manapság se tudja, hogy miért sértette meg őt a kocsmáros, akinek ügyes-bajos dolgaiban annyi esztendőn át részt vett.

A vendégszobában pedig ezalatt, miután az „éjszaka lovagai” félig-meddig győzedelmeskedtek a makacs vendéglősön: a sörshordó valóban a küszöbön állott, és a gavallérok egymás után járultak a helyhez, hogy poharaikat megtöltsék, a vendégszobában az Öregpincért vették munkába az elbizakodott uraságok. (Ugyan, kinek ne volna kedvére

meztáncoltatni egy szolgálatkész öreg embert, aki a sors kiszámíthatatlansága következtében a „Bécs városá”-hoz címzett vendéglőbe került, és ott a vendég nélküli, hosszú délutánokon, valamely homályos sarokban arról álmodott suttyomban, hogy nagyúri vendégek érkeztek a „házhoz”, akiket fiatal korában kiszolgált – eljött a velszi herceg Pestre, vagy legalábbis a fia, hogy átnyújtsa azt a melltűt, amelyet valaha az Öregpincérnek a „Kékmacská”-ban ígértek, ha a vendégeket figyelmesen kiszolgálták!)

Az Elnök, miután azt vélte, hogy közmegelegedésre intézte el a goromba kocsmárossal való összeütközést, megingatta magát a tölgyfából készült széken, és a pincér kérdezősködésére így felelt:

– „Zikellner”,* maga talán nem ismer engem, hogy olyanformán akar velem elbánni, mint valami zónás atyafival? Barátom a „parasztfogdosás” Thaisz főkapitány alatt volt divatban Pesten, azóta nem járnak a kellnerek fiákeron a lóversenyterre. Nem, barátom, a kellner már nem azon töri a fejét, hogyan előzze meg a Stefánián Aczél Béla báró hintóját. „Zikellner”, haptákban kell állni és megvárni a vendég parancsolatait.

Az Öregpincér már évek óta ismerte Pista úr erkölcsprédikációit, amelyeket a hatodik kerületben a vendéglői és kávéházi „alkalmazottaknak” szokott mondani. Fanyaran mosolygott az öregúr zsémbelődésén, mire az hirtelen lecsapta az étlapot:

– „Zikellner”, maga nevet, barátom, amikor én beszélek? Hát még egyszer tudomására adom, hogy már vége annak az időnek, amikor a kellnerek voltak a legnagyobb urak a városban, nincsenek már Freystadtler Flórák, Karolina Cecíliák, Berger Málcsik, akik a pénzüket a kivasalt kellnerekre költötték. „Zikellner”, hol vannak a maga gyűrűi, amelyeket a nőktől ajándékba kapott? Mért nincs fodrozva a haja? Mikor borotválkozott utoljára? Hiszen már köszönni se tud jóformán! Egyenesen, összezsapott bokával állani, és csak a fejét meghajtani!

És Pista úr, amit a multságok programjából sohase mulasztott el: felállott helyéről, mintha egy télikabátokkal megrakott ruhafogas emelkedne fel, és néhány percig azzal foglalkozott, hogy az illedelmes köszönésre megtanítsa az Öregpincért. Aztán bágyadtan visszahanyatlott elnöki székébe, és így szólt:

– Ferenc József idejében ez így volt, azóta felborult minden rend a világon. Hozzon nekem egy pájslit...* elég egyelőre kisorció is, majd meglátjuk, hogy mit tud az a pájsli. Mondja meg a „gnédigének”,* hogy nekem kell a pájsli. Bő lében legyen, hogy kanállal lehessen fogyasztani, mert ez a pájsli első titka. Második titka, hogy apróra, köröm nagyságú szeletekre legyen vágva a tüdő, mert akkor fő puhára az étel. A harmadik titok, hogy ne csak egyfertálynyi citromot adjanak az ételhez, mint a modern vendéglőkben, hanem egy felébe vágott citromot. Nem szeretem az olyan vendéglőket, ahol mindent hosszadalmasan kell magyarázni.

(Pedig talán csak ezt szerette Pista úr.)

A „kiokosított” pincér egy lépéssel hátrált, a konyhába nyíló tolóablakhoz. Azt megkocogtatta körmével:

– Kisorció savanyú tüdő – mondta, és a kocsmárosné már kiadta a tálkát az ablakon.

– Hm – mondta Pista úr borongós arccal, miután semmi kifogásolnivalót nem talált sem az ételen, amelyet elébe helyeztek, sem a nagy terjedelmű asztalkendőn, amelyet rövid, egyenletesen álló gallérjába nyomkodott, s amely kendőt a nyakán hátul alaposan megcsomózott, hogy elvesse a gondját. Még az evőeszközöket nézegette darab ideig oly figyelemmel, mint a mérnökök műszereiket, és könnyed mozdulattal vette kezébe a kanalat, mint egy legyezőt. A kanálban monogram volt. W. J. betűk ölelkeztek a szokott helyen. „Ki az a J.” – mormogta magában Pista úr, de rájött, hogy a J. betű Johannát jelent: Vájszné lánynevét, amelyet egyébként meg szoktak ünnepelni esztendőnként – egy János-napon.

– Megismerkedem ezzel a Johannával, aki még az Elnök úr előtt is tekintélyt tud tartani – rebegte Vilma kisasszony, szinte apácás alázattal, mert méltányolta azokat a példás nőket, akiknek főztjére nem mernek megjegyzést tenni a férfiak. Nem nagy kunszt ugyan vendéglősnének lenni, aki számon tartja a férfiak mellénygombjait, de viszont nem hálátlan feladat.

A látszólagosan megjuhászodott elnök azonban még nem végzett az Öregpincérrel, bár látszólagosan nem volt más gondja, mint a savanyú tüdőre simult tükörtojást a hegyezett füllel hallgatózó babérlevéllel, valamint az itt-ott úszkáló mócsingos darabokkal összeegyeztetni, miután kanálával néhány szabályszerű kört írt le az ételben. Mindent látó kék szemeit végigfutamodtatta az asztalra állított süteményes, fonott kosarakon. Nagy kezével bizonytalankodva nyúlkaált egyik kosárból a másikba, miközben a sóskifliket, császárszemlyéket, vizeszszemlyéket, kenyérdarabokat megropogtatta, és minden ropogtatás után elborultabban csóválta a fejét.

– „Zikellner” – kiáltott fel végre –, én tudom, hogy a forradalmak mindig a pékek miatt törnek ki. De én nem vagyok nihilista, se anarchista, se bolsevista, engem nem kergetnek forradalomba a pékek, még ha sikerült is nekik megölni az öreg Ferenc Józsefet. Érti? Én tudom, hogy a pékek milyen gézengúzok, van velük elég dolgom a hivatalomban, valamennyit felakasztanám... Hozza ide a kenyeret, és hadd vágok magamnak belőle egy darabot.

A „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben a kenyér megtisztelő helyen állott, mégpedig a pohárszék orgonája alatt, hófehér vágódeszkán, piros csíkos abrosszal leterítve, mint az áldozati bárány, amelyet mindennap ünnepélyesen bemutatnak. Felső ujjízületével szokta itt kimérni a vendéglős személyesen, hogy milyen darabokat vágjon le a vendégeinek. Ősi szokás volt ez. A söntésben tartózkodó Vájsz csaknem eszét veszítette, amikor az elnök újabb kívánságáról értesült az Öregpincér útján.

– Nem, inkább meghalok – mondotta Vájsz, amikor félig-meddig magához tért, és a homlokáról letörölte a verejtéket.

Az Elnöknek ez a kívánsága túlment minden kocsmárosfantázián... Reménytelenül hordozta körül vérbe borult tekintetét a „Bécs városá”-ban időző vendégeken. A művirágkészítő már elkotródott, közömbös emberek üldögéltek söröspoharaik mellett, akik Isten tudná, milyen okból vetődtek be a mai délelőttön a sörház bolthajtásai alá. (Vájsz sohasem kérdezte meg, hogy mely okokból isznak vendégei korsóból vagy pohárból sört: bizonyosan mindennek megvolt a maga oka.) Ám könnyes, elkényszeredett tekintete ekkor találkozott Kacskovics úr nyugodt, bátorító, megértő tekintetével – mint ahogy a keresztre feszített vértanúnak jólesik a részvét. Kacskovics úr valamely titokzatos okból alig

észrevehetőleg biccentett fejével, Vájsz úr, mintha lidércnyomástól szabadult volna meg: visszatérően lévő nyugalommal így szólt az Öregpincérhez:

– Vigye oda a nagyságos úrnak az egész kenyeret, és hagyja ott az asztalán.

A pincér így cselekedett, az Elnök úr szemügyre vette a hosszú kenyérvágó késsel és friss szalvétában megérkezett kenyeret, megforgatta: vajon elég feketére sült-e a kenyér feneke; megszagolta: mennyi köménymag van benne; mennyi krumpli és mennyi élesztő és mennyi rozs használtatott fel a kenyérhez...

– Nincs már igazi „sercli”^{*} a világon – mondotta, amikor a kenyér végét kiszemelte arra a célra, hogy véle magát megjutalmazza. – Hol van az a világ, amikor Ferenc Józsefnek külön dagasztottak, sütöttek kenyeret Pesten a pékek? Amikor titkosrendőrök ügyeltek arra, hogy a péklegények se a fülüket, se a lábujjukat ne vakargassák a műhelyben? Kampec. Bolond mindenki, aki túlélte Ferenc Józsefet.

No de most végre mégis elérkezett az időpont, amikor a citromot utoljára dörzsölte a tálka széléhez az elnök, és komolyan nekilátott a villásreggeli fogyasztásának, miközben a kenyérhéjakat itt-ott levagdosta mellényzsebéből elővett penicilusával,^{*} mintha megjelölni akarná azokat a kenyérdarabokat, amelyeket érdemesnek talált az elfogyasztásra. Megjegyzése közben csak annyi volt: „Gusztus dolga az egész élet. Van egy öreg tyúkszemvágóm a Rudas-fürdőben, aki mindig megmutatja azokat a nevezetesebb tyúkszemeket, amelyeket híres emberek lábából kivágott. Eddig Szilágyi Dezső volt a legnagyobb, no de olyan ember is volt.”

A szomszéd szobában, ahonnan az elnök megjegyzéseit csendes áhítattal figyelték, most halk lánynevetés hangzott fel. Vilma kisasszony volt a jelentkező, mire Pista úr csendesen, szinte kiszámított lassúsággal az idegen hölgyre gurította jámborságról tanúskodó kék szeméit, és szelíden ismételte:

– Becsületemre, akkora tyúkszeme volt Dezsőnek, mint az orosz cár Orloff-gyémántja.

Menyecskés, turbékoló, halk női kacaj volt a válasz, amire Kacskovics úr csendesen megszólalt a maga asztalánál:

– Úgy kell venni e dolgokat, hogy az elnök úr azért beszél ilyen históriákat, hogy megszabadítsa asztaltársait étvágyuktól, miután ő maga már megtalálta étvágyát a huzamos zsémbelődések árán. Talán akkor ízlene neki legjobban az étel, ha Vájsz, a vendéglős, a szeme láttára felakasztaná magát az ajtószegre.

– A jó pap holtig tanul, talán ezt is megéri Pista úr – mond Vilma kisasszony, és most már nem jutott eszébe, hogy távozást indítványozzon. Mintha a nagyszerű Pista úr védelme alatt érezte volna magát, aki szavait nagy részben hozzá intézte.

Ámde az Öregpincér nem elégedett meg Pista úr megnyugtatóásával, bár a „Bécs városa”-hoz címezett vendéglőnek nagy érdeke lehetett a rendbontó öregurat darab időre elhallgattatni. Másik vendéghez fordult tehát az Öregpincér, akinek homlokán szabályszerűen kettéválasztott, ritkás, őszes frizurája már borzolódni kezdett az eddigi „megerőltetések” miatt. A soron következő vendég éppen Nikodémi úr volt, egy Pesten született olasz, aki bár még életében nem mozdult ki Pestről, mindig arról ábrándozott, hogy bizonyára minden

másképpen, kedvezőbben történt volna, ha nagyatyja, aki kövezőmunka végett állított be valaha a magyar fővárosba: otthon marad olasz hazájában.

– A római szenátus tagja lehetnék, és itt ülök egy pesti kocsmában – mondogatta Nikodémi úr, ugyanezért szakálla keféletésén kívül nem is igen foglalkozott komolyan egyébvel életében.

– Maga az? – kezdte a pincérrel való megbeszélést. – Örülök, hogy végre szerencsém van magához; egy olyan ember, mint én, aki hazáját elhagyta: valóban nem érdemel más bánásmódot a vendégszerető magyarok között. Mi az? Mit mond? Borjúpörköltöt ajánl, vagy talán ajnspennert* tormával, amit a vándorlegények szoktak enni? Vagy talán makarónival akar megkínálni, mint szerte az egész városban? A Szűz Anyára! Egyszer mégiscsak előveszem azt a tört, amelyet állandóan a zsebemben sejtene az emberek! Hát nem bánom: legfelsőbb beleegyezésemet adom a borjúpörköltöz – szólt a fekete szakállú, félelmetes arculatú, olajbarna Nikodémi úr olyan leereszkedően, mintha valóban tagja volna az olasz szenátusnak.

Az Öregpincér megkönnyebbülten adta át a rendelést a tolóablak mögött rejtőzködő gondviselésnek. Ettől a sötét képű úriembertől mindig babonásan félt, különösen a pénteki napokon, amikor a kocsmaiban a veszekedések szinte elkerülhetetlenek.

A soron következett volna Kriptai úr, aki ugyan csak egy pesti nyolcadik kerületbeli kéményseprőmesternek volt a fia, de valamiképpen mégis sikerült elérnie, hogy szülei, rokonai gondnokság alá helyezték, mint valamely pazarló mágnásfit. Ebben a társaságban egyedül ő volt gondnokság alatt, amely körülmény bizonyos tekintélyt kölcsönzött neki. Először is azért, mert most már sohase lehetett belőle kerületi kéményseprő, amivel barátai fenyegették; másrészt senki se csodálkozott, ha vasalt ruháiban, vadászmellényeiben, régimódiasan szabott (mint mondogatta): „boldogult úrfikorából” való kabátjaiban egyetlen fillér sem akadt meg hónapokon keresztül. Gondnoka, egy budai nagybátyja, kifizette érte a szállodai szoba árát, amelyben Kriptai úr a korabeli gavallérok módjára meghúzódott, egyébként nem törődött vele. Ugyanezért Kriptai úrnak (egy kis természetű, mindig gondosan borotvált arcú, pedrett bajuszkájú, uszkarforma úriemberkének) mindig alkalmazkodnia kellett a viszonyokhoz, és rendelkezés előtt megvárnia, amíg szomszédai befejezik a nagyérdékű vitatkozást, amely közöttük felmerült. Vajon mikor legjobb borotválkozni? Gőzfürdőbe való menetel előtt, vagy gőzfürdőből jövet? Két komoly úriember, Plac és Kesthelyi (s betűvel, kérem) vitatkozott erről a kérdéstről, és a gondnokság alá helyezett gavallér nem mert addig állást foglalni egyiknek igazsága mellett sem, amíg a pincérnél rendelkezés nem történik afelől, hogy voltaképpen kinek a vendége lesz? Kriptai úr tehát figyelmeztetőleg köhécselni kezdett, amint a pincért közeledni látta, de Plac (akit még senki se nevezett úrnak, mert származására nézve alföldi zsidó volt, aki csak azért kapott helyet a társaságban, mert mint a Wenckheim grófok árendása* ment tönkre) öblös, Békés megyei, földzsíros, parasztos hangján kimondta, amit gondolt:

– Nézze, Kesthelyi úr: én böcsületemre mondom, hogy sohase jutott az eszembe, hogy a nevemet ötven krajcárért megváltoztassam, tudják a hitelezőim, hogy ma is Plac vagyok, aki majd megfizeti a tartozását, ha lesz neki pénze – de én minden negyedik nap nullásgéppel lenyíratom a hajamat, levágatom a szakállamat a budai szerb borbélynál, mielőtt belépnék a gőzfürdőbe. Én fürdőzés után nem engednék a pofámhoz nyúlni, még annak a borbélykisasszonynak sem, akinek a kedvéért mostanában sorfalat állnak a Váci utcában a gavallérok.

Kesthelyi úr (aki nem volt kisebb ember, mint Festetics herceg nyugalmazott fővadászának a fia, ugyanezért azzal is gyanúsították elegáns fellépése miatt, hogy természetes fia a hercegnek, és azokon a helyeken, ahol ismerték, röviden „Taszilló” néven emlegették) türelmesen végighallgatta Plac kifakadását:

– Szerencsére még nem tartunk ott, hogy csődbe ment izraelita árendások dirigálják Pesten a divatot. Én a magam részéről kijelentem, hogy sohasem fogom nullásgéppel nyíratni a hajamat, mert a fegyenceket szokták így nyíratni, hogy szökésük közben nyomban felismerhetőkké váljanak a polícia emberei előtt. Kijelentem, hogy sohase teszem be a lábamat ahhoz a szerb borbélyhoz, ahol krétával van kiírva az ajtóra, hogy a borotválkozás tíz krajcárba kerül. Kijelentem azt is, hogy mindig fürdő után fogok borotválkozni, mert minden okos ember tudja, hogy a meleg vízben megpuhult szőrszálakat könnyen lehet eltávolítani a bőrről. Egyébként...

Kesthelyi úr az utolsó szónál már jobb kezével keresgélgni is kezdte zsinóron függő, kabátján elhelyezett, aranykeretűnek tetsző monokliját, hogy azt egyetlen mozdulattal helyezze el a szemén, hogy a baljában tartott étlap tanulmányozásába kezdjen, mialatt udvariasan, leereszkedően, szinte főúri bágyadtsággal szól Kriptai úrhoz:

– Mily irányban intézkedtél, Aladár?

A gondnokság alá helyezett úriemberke, miután állapotát némileg biztosítva látta, szolgálatkészen így felelt:

– Én az egyszerű káposztalevesnél maradnék, mert hiszen az én helyzetemben ez volna a legmegfelelőbb.

Kesthelyi úr (olyan életkorú úriember, akinek már mindig igen komoly ceremoniális, sőt lovagias arculatot kellett viselnie, hogy az embereknek eszükbe ne jusson megkérdezni, hogy voltaképpen: mi a foglalkozása?), Kesthelyi úr (akinek koromfekete bajszában a délelőtti világitásnál már valóban feltűnedeznek olyan szálak is, amelyek a Váci utcai borbély figyelmét elkerülték, a halánték ráncai pedig pókhálósodnak, bármily önuralommal küzd tulajdonosuk a megöregedés ellen) – mondom: a Kriptai úr által kiszemelt vendéglátó feltette monokliját, és bizonyos elgondolkozás után így szólt:

– Nem akarok ellentétbe kerülni igen tisztelt barátom véleményével, a káposztaleves bizonyára megteszi a magáét, de a rend kedvéért néhány kövér, bő olajban úszó francia szardíniát ennék, mégpedig olyan dobozból, amelyet itt az asztalnál bontanának. Megmondhatom azt is, hogy van itt egy üzlet a közelben, ahol ezek a bizonyos francia halacsák kaphatók. Vörös oldala van a doboznak, és legfeljebb két-három, esetleg négy halacska fér el bennük. Ezek a legjobb halacsák, mint Löwenstein úr egykor közölte velem – csak olcsóságuk miatt nem tartják raktárunkban a pesti boltosok...

Az Elnök, aki titkon figyelemmel kísért minden szót, amely asztalánál elhangzik, most idejét látta annak, hogy az előtte érintetlenül álldogáló és így habja vesztett söröskancsót felemelje, miután barátságos elismeréssel bólintott Kesthelyi úr felé. Elnökségének diadalmát látta abban a körülményben, hogy a társaság más tagjai is megfigyelik a kocsmárosok „manipulációit”.*

A söröskorsó felemelése azonban más teendőt is jelentett az elnök számára. Az ablak felé tartotta a sört, hogy megvizsgálja igazi színét, bár nem kételkedhetett abban, hogy a sör valóban a csapról került egyenesen elébe:

– Ja, lieber Freund* – mondta most az elnök dörgő hangján a vendégszoba küszöbén pillanatnyilag megjelent Vájsz úr felé –, én már láttam olyant is, hogy Zichy Jenő gróf sörébe beleköptek a „Weinbursok”,* mert az excellenciás úr nem adott két krajcárnál több borraivalót.

Az elnök haragos kék szeme azonban szinte cimboráskodó pajkosságúvá szelídült, amikor a söröskorsó mellett a szomszéd szoba felé is irányított egy pillantást, ahonnan Vilma kisasszony szinte megbűvölt arculattal figyelte a leghatalmasabb embert. A „leghatalmasabb ember” ezután ősz arcát a söröskorsóba dugta, és a vendéglős kibékítésére pontosan száz másodpercig tartotta a korsót szájában.

– Ami jó: az jó, még „Bécs városá”-nál is – mondta most, mintha valamely határozatot hirdetne ki. De mielőtt Vájsz úr a küszöbön végleg kiegyenesítette volna a derekát, az elnök kimondta ítélete indokolását is: – Nemhiába egyik legnagyobb adófizetője az öreg Dreher Ausztriának.

Talán mindenki meg lett volna elégedve az Elnök szavaival: csak Plac, ama nullás hajnyíró gépet használó bukott árendás elégedetlenkedett az asztal vége felé, aki legyőzve érezte magát a fürdőügyi vitában:

– Tóni, egy pacalt kérek – mormogta rőfögő hangon, mintha már az egész életét meguntta volna ebben a társaságban. – Pacalt és sört, ami egy falusi zsidónak dukál a restaurációban.

Plac hangos kijelentése bizonyos időre megbénította a társaság kedvét, már abból a szempontból is, hogy Plac magatartásában tiszteletlenséget lehetett észrevenni. Bizonyos animozitás* volt észlelhető Plac ellen, habár feje, hajtalansága miatt láthatólag több helyen ujjnyi mélységűre be volt verve, homlokán szúrások nyomai, az egyik húsos füle tépett, amilyen nyomokat nem lehet mindennapos verekedéseknél szerezni. E nyomokból ítélve a vállas, szuszogó, kemény tekintetű, százkilónyi egykori földbérlő már más alkalommal is megállotta a sarat, ahol a verekedések nem mennek tréfaszámba. Nagyon szép lyuk volt a Plac feje búbján, amelyet bizonyára nemhiába adtak neki emlékebe. A keze ugyan reszketett néha, de ez attól a sok visszafojtott mérgelődéstől eredt, amelyet Placnak élete folyamán elszenvedni kellett. „Mellőzött” ember volt, mint mondogatta, míg az ostoba szerencsések meggazdagodtak körülötte. „Egy Sósberger!” – emlegette, ha néha sikerült lerészegednie...

– Pacal jár az ilyen pasasérnak, nem pedig muszka kaviár – ismételte, és valamely babonáságnál fogva a mellénye zsebében rejtegetett ezüstforintossal halkán megkocogtatta az üvegpoharat. Mintha így is bizonyítani akarná, hogy számláját személyesen óhajtja kiegyenlíteni.

Nem volt boldog embernek mondható még itt, a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben sem, ahová azért szerettek járni az úriemberek, hogy az elnök fennhatósága alatt a kocsmárost megkínozzák, hogy az darab ideig eszét veszítse. És már-már sikerült is ez a kísérlet, amikor egy városi, piros sapkás hordár állított be a vendégfogadóba, egy nagy kakással a hóna alatt – a legnagyobb kakással, amely Pest piacain ezen a napon eladásra került.

A tréfáról még maga az elnök sem tudott, amely tréfa a hordár megjelenésével kezdődött, ugyanezért nagy érdeklődéssel, gonoszkodva figyelt, amikor a cukorspárgával meggyeplőzött, körülbelül fél méter magasságú kakast a hordár bekormányozta a vendégszobába...

– Kapitány úr parancsolatára megérkeztem a kakással – jelentette sapkáját kezébe véve a hordár, akit egyébként kiálló fogairól, vörös bajuszáról s egyéb „hőstetteiről” sokan ismertek Pesten az Andrássy út járókelői közül. „Fogas” hordárnak nevezték, és mint víg kedélyű ember, rendszerint nem ácsorgott sokáig megbízatás nélkül. Még az Andrássy úton is akadtak zsebórák, gyűrűk, karperecek és egyéb holmik, amelyeket valamely kapu alatt kérdés nélkül átvett tulajdonosuktól, hogy a Vasvári Pál utcában levő zálogházig egyetlen iramodásban tegye meg az utat, mintha attól félt volna, hogy a zálogoló úriember megbánja közben cselekedetét. Míg olyankor, amikor komolyabb értéktárgyak, így például családi ezüstök, szőnyegek, tálak, tálcák, bundák stb. kerültek a „Fogas” hordár gondjai alá, ő jóakarattal indítványozta, hogy ezeket a dolgokat Darvasnál helyezend el, akinek a Király utcában volt megfelelő intézete. Darvas régen meghalt, de emlékezetére sokáig így emlegették a zálogházat, mintha valamely felejthetetlen cselekedeteket követett volna el. Nagy zálogháza volt, ahol nemcsak a zsebórára, de a frakkra és menyasszonyruhára is kölcsön adtak; s ezzel ismertté tette nevét a fővárosban.

A „Fogas” hordár titokzatossága, amellyel a már említett huszárkapitánynál jelentkezve, leszámolt előtte a kakással, annak vételárával, valamint a megmaradott bankókkal, azt a gyanút ébresztették, hogy a „Fogas” hordár a kakasvásárláson kívül egyéb teendővel is meg volt bízva. Valóban, egy apróra összehajtogatott cédulát is átadott a kapitánynak, amelyet a kapitány tüntetőleg zárt ezüst cigarettaszelencéjébe, amely szelence körülbelül egy fertályt nyomott, és ércbe vésett aláírásaival volt ellátva mindazoknak, akik a kapitány baráti köréhez tartoztak. A szelence zárja rendszerint nagyot pattant, mintha pisztolyt sütöttek volna el.

– Gyer ide – mondta a huszárkapitány a kakasnak, megkapta a két szárnyánál fogva, felemelte, és kék szemével mereven a kakas szemébe nézett, miután néhányszor tenyerével meglegyintette a kakas kopaszodó fejét. A kakas darab ideig küzdött a kapitány állatszélídító tekintete előtt, de csakhamar bágyadozni, fáradozni kezdett, majd álmosan lehorgasztotta a fejét.

– Tedd a sarokba, és vigyázz rá – mondta most odavetőleg a katonatiszt a hordárnak. – Rendelj magadnak egy pohár sört.

A hordár a sarokasztalhoz telepedett, a kakast és a vörös sapkát az asztal alá dugta, és várta a további parancsokat.

(Mi történt? – rebbent fel Vilma kisasszony a szomszéd szobában. – Semmi nevezetes – felelt Kacsokovics úr –, a kapitány így szokott tenni az állatokkal, emberekkel, ha útjában vannak; darab időre elaltatja őket az ördögös tekintetével!)

...No, de még volt két tagja az asztaltársaságnak, akit eszmecszeréjében nem zavart meg egyetlen produkció sem, amely a délelőtt folyamán bemutatásra került. Nyilván már régebben megkezdtek az eszmecszerét valamely vidámabb helyen, ahol talán a túl hangos mulatozás elől menekültek a tudományos vitába. Az egyik úr papképű volt (persze: civil ruhába öltözve), aki valamely kideríthetetlen okból ráért arra, hogy együtt járjon a mulató társasággal, és a

társaságban „Esperesnek” címezték. Valóban felszentelt katolikus pap lett volna az illető: erről komolyan sohase vitatkoztak, mert az Esperes minden tudományos, egyházi, nyelvészeti kérdésben olyan jártasságról tett bizonyosságot, hogy akkor is a főtisztelendő urak közé kellene őt sorolni, ha írásbeli dokumentuma nem volna kéznél. Az Esperes az éjszaka folyamán jó találkozást „csinált”; valahol a vidám barangolások közben a társaság megcsípte valamely sarokasztalnál a „Szerkesztőt”, aki cigányzenés, mulatozó, párfömös tánchelyeken, korhelykedőktől zsongó kocsmákban, női kacajtól füledt éjféli kávéházakban tudott csak istenigazában dolgozni, Shakespeare műveit fordítgatta angolból magyarra, most éppen a Szonettek-nél tartott. Az Esperes öblösen, itt-ott gombok kinyitásával könnyítve magán: üldögélt székében, szelíden, megértőleg bólogatott tokájával, mint akinek bőségesen van ráérő ideje arra nézve, hogy vitatkozó társát meghallgassa. Nem ingerelte, nem hajtotta, sőt néha még áhítatos pillantást is szánt kerek, bagolypápaszeme alól társának – csak néha, mint valamely föld alatti morajlás: köhögni, fuldokolni, rázkódni kezdett, mintha valamely titkos bűnbánattól vonaglott volna gallérja és mellénye. S ugyanekkor keserves, szemrehányó pillantást vetett az elnökre – egyedül csak az elnökre, és nyögősen megszólalt:

– Ugye, mondtam, hogy attól a hurkától mindnyájan megbetegszünk? – Miféle hurkára célzott az Esperes, azt az Elnökön kívül nem tudhatta senki. Az Elnök se tulajdonított sok fontosságot az Esperes szavainak, mert egész egyszerűen, de elkomolyodva, vezetéknevén szólította az Esperest:

– Jobrincs – mondta, és az Esperes állapota láthatólag javult.

Nem a teatráliásság kedvéért kell felemlíteni, hogy az Esperes vitatkoztársasága sovány, kovászképű, kapa után ültetett bajszú, súrolókeféhez hasonlatos hajzatú úriember volt, akinek akkor is olyan ódon könyvszaga lett volna, mint egy antikváriusnak, ha nem hordoz hóna alatt állandóan ócska könyveket. (Volt egy időszak Pest éjjeli életében, amikor az ilyen könyvcsomaggal érkezett vendégeket az éjféli órában a pincérek „doktor úrnak” szólították, a legkényelmesebb asztalokat kínálták nekik, amelyeket egyébként disznóságig lerészegedett bácskai náboboknak tartogattak, tintát és tollat tettek az asztalra, megelégedtek annyival, hogy a vendég csak feketekávét rendelt, amelynek árát nem is várták pontosan a fogyasztás után, a kávé messziről köszönt, mert tisztelője volt ő is a tudománynak, költészetnek, kultúrának. Egy-egy Ady Endrét vagy Bányai Elemért sejtenek még akkor is a könyves vendégben, amikor a nevezettek már régen halottak, és az életrajzuk közkézen forog: hol és mikor, mely bormérőhelyen fordultak meg?)

Az Esperes vitatársasága, bár normális emberként ült a széken, legfeljebb csak néha billentette fel a szék hátulsó két lábát, hogy nagyobb nyomatékot adjon szavainak. Betegesen sápadt ruházata volt, amelynek igazi színére talán már senki se emlékezett Budapesten. Vannak olyan emberek, akik gyermekkoruk óta megszokják az úgynevezett praktikus színű ruhák viseletét, amely ruhákon sem gyűrődöttség, sem keféletlenség „nem látszik meg”; a foltok elbújnak a porréteg alatt, amely az ilyen ruhákat apránként belepí. Ha megmondjuk a Szerkesztő ruhájáról még azt a titkot, hogy a kabátja gallérjának bélésében varrották voltak elrejtve, amelyekkel a fogyatkozásokat, gombhiányokat, meglepő szakadásokat nyomban helyrehozhatta: körülbelül minden élményét elmondtuk a Szerkesztő köntösének. S

kaucsuk mandzsettái voltak, mégpedig tarka színűek, amelyek fel és alá vándoroltak csuklóján, anélkül hogy ingéből egy darabka is látszott volna. Heveskedve magyarázott az Esperesnek, nyilván abból a szempontból, hogy a tétova pincérnek ne jusson eszébe megzavarni őt.

– Ha így marad Magyarország: bizonyosan el kell pusztulnia, mert ennyi magyart nem bír eltartani ez a darabka föld. Régi elméletem, hogy egy csomó magyarnak fel kell kerekedni és visszatérni az őshazába, hogy ott megélhetésüket megtalálják. Valamikor a csángókkal volt hasonló próbálkozás, de nem sikerült a kísérlet. Vissza kell mennünk, kérem, Ázsiába, hogy legelől kezdjük az egész dolgot. Vadászoknak, halászoknak, „leegyszerűsített egyéneknek” kell lennünk, hogy a faj megmaradhasson. Vissza az őshazába, Esperes úr.

– Igen, de mi lesz a civilizációval és sok mindennel, amit itt hagyunk Európában? – kérdezte az Esperes szelíd hangon, mintha valóban ez volna a legnagyobb gondja (pedig titokban máson törte a fejét).

– Pogányoknak kell lennünk megint, hogy fennmaradhassunk. Nincs kegyelem... Pogányoknak kell lennünk, hogy a mostani európai konstellációban komolyan vegye valaki a magyarságot – felelt a Szerkesztő.

Az Esperes még darab ideig bólogatott, de már csak gépiesen, mintha lassan megérlelődött volna agyában az az eszme, amelyet a tétlenül üldögélő hordár ébresztett benne. Néhányszor körülhordozta a tekintetét a kapitányon, a hordáron, az elnökön, aztán kenetes hangon szólt a kapitányhoz, aki éppen egy nagy darab hideg tormát reszelt, mert meleg ételt fogai épségben tartása szempontjából sohasem evett. A vadállatoknak minden foguk megvan, mert nyersen eszik a húst.

– Kapitány úr – ismételte az Esperes, amint az a reszelt tormáról az üvegfedőt felemelte, és megkóstolta, hogy valamiképpen mozgásba hozza kővé váltott arcvonásait. – Kapitány úr, engedje meg, hogy néhány percig rendelkezzem a hordárával.

A reszelt torma élvezete miatt darab időre megsiketült kapitány nem értette mindjárt a dolgot, de aztán annál nagyobb grandezzaival* parancsolt rá a hordárra, hogy az Esperes úrnak rendelkezésére álljon.

– Stecc! – Fogas! – Stern! – vagy Hogyhívják!

A hordár már barátságos, huncutkás tekintettel ugrott az Esperes úr közelébe, mert elképzelése szerint most következett el az az idő, amikor a tiszteletre méltó Esperes valamely egyházi tárgyat Darvashoz fog küldeni, mert aprópénze az éjszakai költekezés folytán megfogyatkozott. Vajon mit szólna a Darvas, ha a nagy fogú hordár egyszer egy püspöki bottal állítana be? (Minden embernek a maga foglalkozása szerint működik a fantáziája.)

De az Esperes, bár elég ügyetlenkedő, reverendazsebbez szokott kézmozdulattal keresgélt ruhájában, mégiscsak egy asszonyos formájú, több rekeszes, rézgombokra járó bugyellárisal jelentkezett, amelynek egyik rekeszét felnyitván: abból bizonyos keresgélés után egy gondosan összehajtogatott, szinte egyénivé alakított bankót vett elő, amelyet a hordár elé tartott.

– Ezt a pénzt tegye a sapkájába, mert nem szeretném, ha azzal jönne vissza, hogy a pénzt elvesztette. Ezt mondhatja azoknak, akik lóversenyfogadások lebonyolítására küldik ide a szomszédos Szerecsen utcába; mondhatja azoknak az ostoba nőknek, akik még mindig a hordárok útján leveleznek a kedveseikkel – de ne mondjon nekem semmiféle hazugságot, mert én ott voltam, amikor Regulát felakasztották. Végigmegy tehát a Király utcán, a harmadik utcában a Vasvári Pál utcától számítva, amely utcának most neve sehogy se akar

eszembe jutni, mert feledékeny vagyok az utcanevek dolgában: lát egy vörös szakállú zsidót, aki ilyenkor bizonyosan boltja előtt ácsorog.

– Minden zsidó a boltja előtt áll – felelt a nagy fogú hordár, aki már bizonyos kényelmetlenséget érzett az Esperes megbízására. (A legjobban szeretett a zálogházba járni.)

Az Esperes ellenben nem vette figyelembe a hordár megjegyzését – nem az „ő hordárja” volt az illető, szívességből kapta kölcsönbe a kapitánytól –, flegmatikusan folytatta tehát:

– Abban az időben fogházlelkész voltam, amikor azt a szerencsétlen Regulát felakasztották. *Tempi passati*.^{*} Szeretnék jó; tiszta, valódi szilvóriumot inni, amit a zsidók húsvétjára szoktak előkészíteni. Ezt mondja meg annak a vörös szakállú zsidónak, aki innen a harmadik utcában a boltja küszöbén áll, három lépcső vezet felfelé a boltjába, az apja hitközségi elnök volt Tolcsván, a Fürstök közül való, akik a zsidók mendemondái szerint: híres borkereskedők voltak a Hegyalján. Volt valami rokonuk, akit Teitelbaumnak hívtak, és mint csodarabbit emlegettek. No hát most már tudja a többit. Innen hozzon nekünk „Brandtweint”.^{*} Nincsen rendben az egészségem, alig győzöm magam szódabikarbonátával.

S az Esperes az utolsó mondatnál ismét szemrehányó pillantást akart vetni az elnökre, de legnagyobb meglepetésére az elnök tekintetével találkozott, aki arckifejezéséből ítélve immár hosszabb ideje figyelte az Esperest, amint titokzatos megbízását a hordárnak átadta.

– Ördögöd van, Esperes. Erről az égetett borról már magam is hallottam, pedig soha életemben nem voltam barátja a pálinkának, mert aki pálinkát iszik, két év alatt meghal – mondta Pista úr, miután a söröskancsójában levő maradékot szakértően meghintázta, mint takarékos emberhez illik, huncutkás tekintetét összeesküvő módjára vetette Vilma kisasszony felé, sörét kiürítve, majdnem hivatalos hangon jelentette ki:

– Én a magam részéről egyetlen akasztásnál se vettem részt, pedig Thaisz főkapitány idejében rendőrygész voltam. Sohase tanultam meg azt, hogy miért kell szíverősítőt inni annak, akinek amúgy is helyén van a szíve. Csak a gazemberek félnek az akasztófától. Emlékszem, hogy Spangát, az országbíró gyilkosát láttam egyszer a hivatalomban. Ugyanolyan termetű, alamuszi, vöröskés ember volt, mint ez a hordár. Mintha ikertestvérek volnának. Hogy hívták a maga testvérét, hordár?

A hordár előbb a földre helyezte sapkáját, szájába vette az Esperestől kapott bankót, felgombolta télikabátját, és mindkét kezével mindenféle iratok után kezdett keresgélni.

– Itt van a hordár-ipartársulat engedélye... – kezdte, de a hatalmas Elnök már csak bal kézzel legyintett mint aki amúgy is tisztában van az efféle védekezéssel. – „Mein Freund”,^{*} én rendőrygész voltam; a Síp utcában volt egy iroda, ahol huszonöt krajcárért mindenféle írást hamisítottak; én vettem véget a dolognak, mert Pesten minden második kávéházi vendég már idegen országbeli trónkövetelő volt. Hagyjuk a papirosokat, „mein Freund”. Menjen a dolgára.

A hordár megkönnyebbülve hajolt le sapkájáért az asztal alá, de most az Esperes kihívóan kopott ruházatú barátja, az úgynevezett „Szerkesztő úr” is tett kezével egy bizonytalankodó mozdulatot, mégpedig egy bankjegy kíséretében, amelyet isten tudná,

honnan varázsolt elő koleraszínű öltönye láthatatlan zsebeiből. Észrevétlen maradt a kézmozdulat, amellyel a Szerkesztő kabátjának úgynevezett „szivarzsebéhez” nyúlt, mert hiszen senki se gondolhatott arra, hogy a szivarzsebből bármit is elővarázsolhatna. És hangja se fejezett ki különösebb ünnepélyességet, amint a hordárral röviden elintézte:

– Ha már amúgy is útra kel, kedves 128-as, térjen be egy nagyobb csemegeüzletbe is, és hozzon nekem egy dobozka valódi orosz halikrát. Kaviárt, mint oroszul mondják.

A hordár átvette a bankjegyet, aztán eszeveszetten futamodni kezdett, mintha attól félt volna, hogy megbízói valamely tréfát akarnának elkövetni vele, mert hiszen már ilyenben volt része.

– Buta hordár – mondta most ajkbiggyesztéssel ama hatvanesztendő forma, jól vasalt, jól táplált, angol ruhaszövetekbe öltözött, bőftökképű^{*} úriember, akit Jenőke néven már elbeszélésünk folyamán felemlítettünk. Ősztelen, sűrű hajzata, amely még mindig szőkés színű volt, mint egy katonatiszté, aki nem akar idő előtt nyugdíjba lovagolni: a homlokától a nyakszirtjéig egyetlen vonalban volt elválasztva. Talán a legkorrektebb mozdulatú és magatartású férfiú volt a mulatozók között, nemcsak frizura, de komolyság szempontjából is. Bizonyos megvetéssel nézett mindazokra, akik haszontalan fecsegéssel töltötték itt az időt, és olykor nagyokat sóhajtott:

– Az ördög vigye el azt a telefont, nem jutott eszembe megkérdezni a nővéremtől, hogy voltaképpen: mit is főzetett ma ebédre? Mégiscsak más dolog: családi asztalnál ebédelni, amikor az ember ebéd után mindjárt lefeküdhethet akár a kanapéra, akár az ágyba, mint ebben a léghuzamos kocsmában ülni, mielőtt az ember komolyan megmérgeződne. Senki nem tudja úgy csinálni a szilvás gombócot, mint Fruzsinné nővérem, Andersonné önagysága. Én anya nélkül nőttem fel, engem Fruzsinné nővérem nevelt, Andersonné nélkül sohase lett volna belőlem semmi. Ó, hogy fog sajnálni holnap Andersonné, amikor megtudja, hogy azért maradtam el a mai ebédre, mert nem voltam elég frissen megfürödve, megborotválva, megfésülve, és ruháim büdösek voltak a dohányfüsttől. De hát „noblesz-oblizs”^{*}. A barátainak is tartozik az ember valamivel. Hozzon nekem káposztalevest, Tót úr – mondta Jenőke, aki valamely különködésből a főváros pincéreit mindig a vezetéknevükön szólította, igaz, hogy annál takarékosabb volt a borraivaló osztogatásánál.

Az Elnök figyelmét nem kerülte el Jenőke magaviselete, midőn titkon mindig simogatta beretvátlan arcát, mintha azon törné a fejét, hogyan lehetne beretvátlan orcával is elszökni Fruzsinné nővéréhez.

– Nem, kedves barátom, ez nem élet... – kezdte méltatlankodva az Elnök.

– Igazad van – felelte hirtelen Jenőke. – Az embernek meg kell tanulni, hogy szükség esetén maga borotválkozzon. Sajnos itt, a „Bécs városá”-nál nincsen szeparé,^{*} mint az orfeumban vagy más európai helyeken, ahová az ember elhívhatná a legjobb borbélylegényt a Kishíd utcából, hogy újév napján, a szokásos szilveszteri éjszaka után frissen megberetválja, hogy még az újesztendők ebédeken megjelenhessen. És május elsején, amikor a pesti fodrászok sztrájkolnak: csak az orfeumban, a szeparéban lehet jó borbélyhoz jutni, aki az embernek a haját tavasziasan megnyírja. Ugyan ki mutatkozhatna úriember létére téli frizúrával május elsején?

– Igen, igen – mondta még mindig fenyegetőleg az Elnök, aki már évek óta „pikkelt” Jenőkére azok miatt a panaszok, szemrehányások, sóhajtások miatt, amelyeket Jenőke rendszerint hangoztatott, amikor az „Elnök kedvéért” elmulasztott egy-egy családi ebédet, és még hetek múlva is szóvá tette, hogy ekkor meg ekkor az „Elnök kedvéért” kénytelen volt megelégedni káposztalevessel vagy tormás bécsi virslivel, holott nővérénél ugyanakkor ludas kása (lúdgégével) vagy becsinált kakas (nokedlivel), képviselőfánk vagy rácpite szerepelt az ebéd műsorán. („De hát mit nem tenne meg az ember a jó barátság kedvéért?”) – Igen, igen – folytatta az Elnök villámló tekintettel –, Fruzsit magam is tisztetem, mindig én emelem meg előtte legmélyebben a kalapomat, amikor a téli reggeleken a diákmisére siet a piaristákhoz. A legtiszteletreméltóbb dolog, ha egy úrihölgy a hópelyhes hajnalokon, amikor a „Kaszinó”-ban vagy a „Kürt”-ben rendszerint véget érnek a becsületbírósi ülések, amelyeken kénytelen vagyok részt venni: a legtiszteletreméltóbb egy rókamálás bundába öltözött úrinő a reggeli utcán, amint anyáink, nagymamáink erkölcsi szerint a piaristák templomába siet. Meg is mondhatod neki, Jenőke, hogy kezét csókoltatom; nincsen az életnek olyan körülménye, hogy ne „csókoltatnám” a kezét. Becsületszavamra: a magamfajta, régimódi úriember már csak azért se vonulhat a megérdemelt nyugalomba, mert nem tudna helyetteséről gondoskodni, aki a régi divat és erkölcs szerint öltözött hölgyeknek a templom előtt vagy mise után kalapot emeljen. Menj, kedves barátom, ez már „sveineráj”.*

Ki tudná, meddig folytatta volna az Elnök erkölcsös előadását, ha ebben a percben egy új alak nem jelentkezik a vendégszoba küszöbén.

A borbély volt.

De ez csak később tudódott ki, miután ennek a történetnek a szereplői nem olyan emberek, akik inkognitójukat mindjárt a megjelenés alkalmával elárulják... A borbély is jó darab ideig állott a küszöbön, mint egy fehér bőrűvé vedlett cigányprímás, aki a hegedűtok helyett egy sokkal kisebb viaszosvásznas csomagot tartott a hóna alatt. Ám pepita ruhába volt öltözve, mint a cigányprímások szoktak olyan időben, amikor délután a pesti lóversenyterre készülődnek. De ettől eltekintve, titkon lehetett volna még házasságközvetítő, állás után járó ispán, levitézlett földesúr vagy pénzért biliárdozó egyéniség is az ipse. De borbély volt, mint ez történetéből kiderült.

...Bár az Elnök korholó, vigasztaló, meggyőző erővel, dörgedelmes modorban elhangzott szavai látható hatással voltak Jenőke kedélyállapotára (mind kevesebbet tapogatta borotvátlan arcát azon a bizonyos helyen, ahol a férfiak azt hiszik, hogy „legerősebb” a szakálluk), az Elnök a megszaporozott hallgatóságra való tekintettel nem mulasztotta el, hogy még egy pohárral eressen magának a szoba közepére rukkolt sörshordóból, amely művelethez teljes terjedelmében előbb székéről felemelkedett, aztán a székekre helyezett sörshordóhoz leguggolt, miközben figyelmesen elolvasta a hordóra ragasztott kék cédulát, mintha most látta volna először életében.

– Igen, valódi schwecháter lágerbier – mondta megelégedetten. És eresztett a csapból, majd visszaült helyére. A borbély figyelemmel kísérte a tekintélyes öregúr minden mozdulatát, mintha tanulás szempontjából érkezett volna a városba. Ugyancsak a hordóhoz lépdelt, megnézte a kék cédulát, és egy üres pohárba ugyancsak eresztett magának a sörből. Aztán visszavonult asztalához.

(Az Elnök úgy viselkedett, mintha semmit se látott volna az eseményből, mert az ő bölcsessége se mérhette fel ésszel, hogy erről az eseményről még évek múlva is beszélnek a törzsvendégek a „Bécs városá”-hoz címzett vendéglőben. Csak Kacs Kovics úr mondotta Vilma kisasszony felé hajolva a szobában:

– Azt hiszem, az unalmasnak látszó tárgyalás új mederbe jutott. – Az alszolgabíró, aki darab idő óta az asztal alatt hosszan elnyújtott lábszárait nézegette, mint ez a vidéki urak szokása, akik néha órák hosszáig szemlélik kinyújtóztatott lábaikat, és végiggondolnak az élettörténetükön, az alszolga bíró Podolini úr révedezve így szólt: – Ennek az új vendégnek se jósolok hosszú életet a „Bécs városá”-hoz címzett vendéglőben.)

IV.

Burg báró – ama bizonyos huszárcapitány, aki feltette magában, hogy pont tizenkét óráig egyetlen falatot, egyetlen kortyot, egyetlen cigarettát nem fogyaszt, mert csak így tudja rendben tartani az egészségét –, Burg báró a hipnotizált kakas után nézelődött kék szemével. A nagy kakas félig kiterjesztett szárnyakkal, égbe meredett lábakkal, megüvegesedett szemekkel a helyén feküdt a sarokban, de a „Fogas hordár” helyén egy idegen ember ült, aki a fogpiszkálókat egyenként próbálgatta fogai között, hogy vajon igazán bükkfából vannak-e azok, mint barnaságuk mutatta, vagy pedig csak fenyőfából, amelyeket a sokszoros használat megbarnított? A kipróbált fogvájókat természetesen visszaeregette előbbi helyükre, mert nem akart a tüzelő arculatú Vájsz fogadással „kikezdeni”.

– Ez a „spéci”^{*} engem borotvált – mondta a huszárcapitány pár pillanatnyi szemlélődés után, és tenyerét a padlóba ásott tölgyfa asztalra eresztette, hogy poharak, tányérok, evőeszközök, sótartók, amelyek amúgy is „nőneműek” (femininek), társasjátékok kezdtek játszani; talán éppen azt, amely a társasjátékok nagykönyvében „itt az olló, hol az olló” cím alatt van beiktatva.

A nőnemű kanalak, borsmalmocskák, francia-, magyar- és angolmustáros üvegek, a „levesízlelítő” barna orvosságos palackjai, a szivarvágóval is ellátott bádóg gyufatartók, a budapesti Mentők kék perselyei, amelyeket a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglő tulajdonosa apránként előhordott valamely rejtekhelyről, hogy vendégei asztalát díszítse: azonban hiába járták táncukat az asztalon a kapitány mozdulatára, zajgásukon átdörrent az elnök hangja:

– Frici.

(Az Elnök azonban most az egyszer tévedett, de véleményében nem ingott meg végleg, abban a felfogásában (olvasóim megnyugtatóására), hogy minden borbélylegény Bécsből származik. Az a bizonyos révedező idegen zavartalanul hajtotta fel söröspoharát, és az elnök poharát vette a távolból szemügyre, vajon nem érkezett-e el ideje az újabb csapolásnak. A hatodik kerületi adókvető bizottság elnökét, Ferenc József királyi tanácsosát, „Pista urat” csaknem szíven döfte „Frici” tiszteletlen pillantása, mert pillantásában buzdítást, biztatást vett észre a további sörözéshez, amely biztatást röviden: P. úr „parasztfogdosásnak” nevezett, és még józsefvárosi kocsmárosoktól sem tűrt el, pedig azok régi, hírneves kocsmárosi foglalkozásuknál fogva, valamint saját tulajdonukban levő házaik, kertjeik, pincéik, szőlőik, részvényeik birtokában nem szorultak arra, hogy a vendéget akkor is itassák, amikor annak már elment a kedve...)

– „Zikellner” – kezdte tehát Pista úr –, a hordómaradékot ki kell innen vinni, és a bérkocsisok között széjjelosztani, hadd emlékezzenek ők is, hogy farsang volt Pesten. Társaságom „a magunk részéről” bort fog fogyasztani.

(A borbély ebben a pillanatban felemelkedett helyéről, hogy a hordó felé tartson, de az Öregpincér mégis az „urak” pártján volt, és gyenge testalkatától fel se tételezhető erővel ragadta el a lötyögő söröshordót, hogy azt ama bizonyos, jelentőséges sarokban a párkányon álló „spricceres”^{*} pohár alatt kellő fedezet alá helyezze.)

– A „magunk részéről” – hangsúlyozta az Elnök, amikor már a legválasztékosabb tepertős pogácsák, a sódarral együtt főtt hideg tojások, a „ringlik” bádogskatulyáikban, a valódi perecek és az asztalkendők megjelölésére szolgáló faperecek is elfoglalták előbbi helyüket a maguk kosaraiban, tartóikban az asztalnál, és csupán egyetlen darabka, gömb alakú, félfonnyadtsági állapotban levő piros paprika ingadozott, amelyet a kocsmárosné azért helyezettett a huszárcapitány elé, hogy megtudja véleményét arra nézve, hogy gusztusára volna-e, ha ebből a mérges gyümölcsből a kapitány részére néhány üvegecskével félretenne... Mondom, ebben a nyugalmi időszakban kezdte el az Elnök mondanivalóját:

– A „magunk részéről” bort innánk, csak hogy a borban nem olyan könnyű annak a kérdésnek az eldöntése, mint az Esperes úr kérdésében, aki még mindig hiába várja a húsvéti szilvóriumát a Rumbach utcából. Véleményem szerint vagyunk itten hatan-heten borivók, akik korántsem abból a szempontból rágják meg fogaikkal, kóstolgatják nyelvükkel a bort, mint némely kereskedőemberek, akik végül a legjobb bort is kiköpik szájukból, hogy annak igazi ízét érezhessék. Megmérhessék. A borkereskedelemben várható hasznot kiszámítsák. A borszállítást kispekulálják, az eladó egyéniségét kifürkésszék, és vagyoni helyzetét mérlegre vessék, mert más ára van a bornak, ha azt készpénzért veszik, és más az ára, ha váltóra adogatják.

– Igaz, Plac? – csapott le hirtelen az Elnök, miután a megnevezett úriember „a maga pacalját és pohár sörét” elfogyasztván: néhány keménykalapot vett mustra alá a fogason, hogy a kalapok közül a „maga Habigját” nyomban kiválaszthassa a „Pórfiak” közül.

– Igaz – válaszolta a jól megtermett Plac harsány hangon az elnök felé, miután egy kalapot kiválasztott a fogason, és azt fején megpróbálta. – Ugyan ki a fenének van ilyen jó kalapja az itteni „ó”-társaságban? – kérdezte félhangon, amint a kalapot próbálgatta fején. Plac kérdésére az a bizonyos borbély emelkedett fel a maga asztalánál:

– Az én kalapom, Plac úr.

Plac, bár szíve mélyén demokratikus férfiú volt, bizonyos ijedtséggel akasztotta vissza helyére az idegen kalapját (de többé nem tehetette „meg nem történtté” az eseményt, mert a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben még évek múlva is emlegették, hogy: ő volt az a bizonyos Plac, aki a borbély kalapját próbálgatta), igen előkelő úriember kalapjának látszott...

– Hát bevallom: borkereskedéssel is foglalkoztam. Eladtam a bort ahelyett, hogy lenyeltem volna. Az embernek valamiből élni kell. Sok huncutsággal jár a borkereskedés, mert a bor olyan portéka, amelyet érteni kell. Csak egyetlen fajta bor került egyszer a kezem alá. Tolcsvai újbor volt, és húsz esztendeje nem termett olyan bor a Hegyalján. Ebben az esztendőben házasodott meg másodszer Mezőssy Laci, a híres bortermelő. Ő hetvenesztendő volt, a mátkája, ugyancsak egy borkereskedő lánya: tizenhat éves. De már önállóan vezette az

üzletet, nem volt olyan hegyaljai zsidó, aki túljárt volna az eszén, de még a furfangos Mezőssy Laci se bírta vele másként, mint hogy feleségül vette. Szegény asszonyka még nem töltötte be huszadik életévét, mikor harmadik gyereket is a világra hozta, meghalt gyerekágyi lázban. No, de a vén Mezőssy is utánament nemsokára az asszonynak. Hát itt vettem én azt a tolcsvai újbort, amelyet soha életemben el nem adtam. Megittam magam, s ezzel vége is lett az egész borüzletnek. Azóta sört iszom.

– És utána jött egy kis bírósági eljárás – csapott le hirtelen az Elnök, mielőtt a vidám társaságban valakinek eszébe jutott volna Placot megdicsérni könnyelműségéért.

– Biz igaz, mindenemet elvitték a hitelezők – mondta egykedvűen Plac, és sehogy se akart tudomást venni az Elnöknek kaján szemhunyorogtatásáról, amellyel Plac felé integetett, sőt kézmozdulatáról sem, amellyel azt jelezte, hogy egy kulcsot megforgatnak a zárban. „Krr-rrr”, dörmögte az Elnök, de Plac most már hátat fordított. A borbélyt nézegette, mintha azt szeretné kitalálni, honnan tudja ez az ember nevét, és honnan vette megtévesztésig elegáns kalapját?

Az Elnök kénytelen volt visszatérni a bor megrendeléséhez, bár takarékos ember lévén szerette volna, ha más asztaltársasági tag is tesz javaslatot ebben az ügyben. De az emberek úgy szeretnek lustálkodni: átlumpolt éjszaka után, télben, egy meleg kocsmaszobában, hogy szívesebben átengedik a szót másoknak. Az elnök tehát egyedül küzdött a témával, miután Plac minden közönséget megtagadott: rendelvén ismételtlen egy füles pohárral a „söntésben” levő sörből, amelynek árát mellényzsebében rejtőzködő hatoskákból és rézkrajcárokból nyomban a pincér keze ügyébe helyezte. Így szólt Pista úr:

– Ha „boldogult úrfikoromra” gondolok (mintha ez a kifejezés e társaságban a magyar historiának a legszebb lapjait jelentené, amely lapokra aranybetűkkel van felírva mindazoknak a neve, akik ebben a korban szerencsések voltak élni), ha „boldogult úrfikoromra” gondolok – ismételte az Elnök némi merengő hangrezgéssel –, emlékeimben azt kell látnom, hogy a legszebb volt az élet, amikor karcsú, hétdecis butéliákból, körülbelül egy decit tartalmazó sima, egyszerű poharokból iddogáltuk borainkat. A butéliákon, a kupakban a magyar állam pecsétje volt látható, a kisujj nagyságú, pompás, sohase porladozó dugókon ugyancsak tüzes vassal volt billogozva a magyar állam neve. A vörös borokra zöld pecsétviaszt tettek, hogy ne kellessen soká válogatni, ha az ember egri bikavért vagy villányit vagy szekszárdit keresett a butéliák között, amelyek egészségügyi szempontból igen hasznosak voltak. A pecsenyeborokon olyan szépen piroslottak a pecsétek, mint akár a pénzesleveleken. Diplomája, oklevele, hitelessége volt a magyar állam borainak. Mondhatom, hogy a leves után előírt harminc cseppet ezekből az üvegekből igaz áhítattal lehetett meginni, mert az ember a butéliát világosság felé tartván: jó előre kiszámíthatott magában minden kortyot, amelyet a különböző alkalmakra tartogatott. Nem volt tévedés a tartalmában. Jó előre számot vethetett az ember, hogyan ossza be a butéliát, hogy kellő mennyisége maradjon a zsíros sült után, amelyhez a krumplit hiába fogyasztotta volna, mert a használatban lévő, kis növéssű ecetes paprikákat ugyan egyetlen harapással nyakon kaphatta az ember, a nyelvével, fogával is megdolgozhatta hirtelenében, mint akár a forró levest, de az igazi, kellő módon savanyított, harapósra nevelt paprika ízét nem lehetett se a pecsenyével kevert krumplis kanállal, se a fidibusz* alakjára vágott kenyérdarabokkal, de még az öregek által javasolt száraz zsemlye rágásával se enyhíteni. Néha két pohárral is kellett egymás után felhajtani (amikor az ember mentesítve volt a szertartásos koccintgatás alól), hogy a gomba nagyságú és szerencsésen gyomorba elnyelt paprika tüzet enyhítsük. Ezért kellett a hétdecis butélia tartalmát okos előrelátással beosztani, hogy a zsíros sültnél (akár makarónival, akár valamely

hamis tésztával kínálják) elegendő bor maradjon a butéliában... Mert elveszett ember az, aki már evés közben is parádi, szolyvai, bikszádi vagy pláne nőnemű ásványvizekkel kezdi kevergetni borát. Evés közben tiszta bort szabad inni; az ásványvizek csak az ebéd utáni időben szolgálhatják azt a célt, amelyért az orvosdoktorok beleegyeznek fogyasztásukba.

Az Elnök most egy másodpercig szünetet tartott, hogy meggyőződjön arról: vajon nincs-e valakinek kifogása az ellen, hogy a küszöbön hallgatózó Vájszot, a vendéglőst, az említett, bálkirálynő karcúságú butéliák előteremtésére serkentse?

Ezt a pillanatnyi csendet használta fel a borbély, hogy a sarokasztalnál váratlanul talpra álljon, s megszólaljon:

– A bajuszos kétszer iszik. Ezt elfelejtette, mélyen tisztelt Elnök úr.

Ha valaki a borbély közbeszólását a társaságban érzékeny mérlegre tette volna: a pontos számítás után ott kellett volna kilyukadni, hogy a borbély megjegyzésének éle voltaképpen a fodrászipar érdekében történt, minden bajuszos ember tüntesse el, vágassa le, borotváltassa a bajszát, hogy a butéliák tartalmából több maradjon a gége számára. De a borbély, amint a közfigyelem megállapította: maga is bajszos ember volt, mégpedig olyan bajusz tulajdonosa, amely bajuszt bármely szépségversenyen észrevettek volna (bár talán nem adták volna neki az első díjat).

Az Elnök, holott a borbély szavai „direkte hozzá adresszáltattak”^{*}, még csak kézlegyintéssel sem felelt, de tagadhatatlanul akadtak egyesek, akik a váratlan közbeszólás után iramodásra ösztökélték tekintetüket, amely idáig oly áhítattal függött az Elnökön, mint ablakfüggönybe tűzött rubintköves bross, amely mindig a felkelő és lenyugvó napot kíséri szemével. Így például a szomszéd szobában üldögélő Vilma kisasszony szeme is (bár bizonyos idegenkedéssel és tisztátalansági érzettel) egy pillanatra a borbély bajuszát tűzte ki célul. Vidéki bajusz volt a borbély bajusza, messziről téliesnek is lehetett volna mondani, mintha fehérre fagyott pecsenyezsírban fekete kan disznóból való sörték mutatnák, hogy a bajusz tulajdonosa szereti a jó falatokat is. Festék nem volt ezen a bajuszon, csak keményre, szinte fagyottra volt pederve, kefélve, sütővassal is érdekelve, hogy minden szál a maga helyén legyen. Csak bajuszkötővel és harisnyakötőkkel házalóknak van ilyen bajuszuk, akik reklám céljából mutogatják bajszukat. Ez a bakbajusz valóban teljesen függetlenül volt elhelyezve a száj felett, nem akadhatott meg benne dugó maradványa, de még csak bor sem szívódhatott a bajuszba, amely bort aztán a nyelv mozgatásával kellene visszavenni a bajusztól. A borbély bajuszát valóban kellő szakértelemmel készítette elő arra a célra, hogy az ne lophasson a levesekől, borokból, pörköltlevekből, a söröknek a habjaiból, sőt a „szifónos”^{*} poharokból se.

(Az Elnöknek volt ugyan kis bajuszkéféje a mellénye zsebében, amely kefének a hátában tükröcske is volt elrejtve, de e percben méltóságán alul ereszkedett volna, ha lomhuló, hófúvásos bajszát csak egyetlen mozdulattal is megpederte volna. Pedig igen jól tudta, hogy a legtisztéletreméltóbb bajusz is nevetségessé válhat, ha azon bizonyos ételeknek a maradéka látszik.)

– Tehát a magyar állam butéliáiból könnyen kiszámíthatná az ember, hogy mennyi bora marad a hét deciből a Magyarádi, Érmelléki, Gellérthegyi szemelt vagy Csopaki feliratokkal ellátott üvegből: mire a sajtóhoz érkezik. Igaz, hogy az okos ember télen-nyáron almát vagy körtvét fogyasztott a sajtóhoz, hogy ilyenformán is segítsünk belső munkatársainknak feladatuk

elvégzésében; de ugyan hányan voltak közöttünk olyan okos emberek, akik a butélia elfogyasztása után meglepődtek azzal, hogy csak egy flaskó ásványvizet bontassanak fel az ebéd után következő feketekávéhoz? Külföldön jártamban láttam egyszer a bécsi Rothschildot, aki feketekávéjához egy pohár „gishüblert”^{*} rendelt. Persze, az egész üveget felírták a számlában, mint ezt később a pofaszakállas főpincértől titoktartás mellett megtudtam. De hát ez a bécsi Rothschild volt... Magunkfajta szegény ember nem maradhatott meg az egyetlen butéliánál, még ha a kegyesrendi atyák dörgicsei terméséből is származott. Pláne, azóta lettek zavarok a borfogyasztás terén, amikor a magyar állam engedett a Wagon Lits ostromának, és három-decis butéliákat is forgalomba hozott az étkezőkocsik kedvéért. Persze, nyomban akadtak fantáziák, akik elhíresztelték, hogy a magyar állam külön borokat helyez el az idegenek részére készült háromdecis töltésekben. A képviselőházban meginterpellálták ebben az ügyben a földművelésügyi minisztert, aki egyheti terminust kért, hogy a kérdésre lelkiismerete szerint válaszolhasson. S egy hét múlva, tisztelt barátaim, „liberfrájd” Plac, és te, vén bormérő, te Vájsz polgártársam: Szapáry, a gazdaminiszter szégyenkezve bevallotta a Sándor főherceg utcában, hogy maga is meggyőződött arról, hogy a magyar állami pincészet a háromdecis butéliákban jobb minőségű borokat exportál a külföld kedvéért, mint a hétdecis üvegekben a magyar állampolgárok részére. „Bornál borabb” – mondta Vidlicskay József, a nyíregyházi követ, amikor a teremőrtől elkérte a dugóhúzó, és a Ház ülésén megkóstolta a háromdecis állami üveget. Bor mellett hamar kiugrik az igaz, a harmadik napon már megkapta a gazdaminiszter Ferenc Józseftől a szolgálati bizonyítványát, kegyelemmel elbocsátotta... De már eső után köpenyeg volt ez. A publikum a kisüvegnyi borok iránt kezdett érdeklődni, éppen a miniszteri kijelentés után. És ekkor kezdődött Magyarország züllése. De most is szívesen meginnám, Vájsz úr, ha volna mustrába ilyen miniszterbuktató bora a pincéjében! Háromdecis, karcsú bakfis, amely az imént került ki a tánciskolából. A Nemzetközi Hálókocsi Társaság neve is rá van írva, arany betűkkel. A vignétára.^{*}

A „Bécs városá”-hoz címezett vendéglő tulajdonosa egy haldokló pillantást vetett Pista úr felé, alig maradt jártányi ereje, hogy valamely láthatatlan zugolyba visszavonuljon, betegebnek érezte magát, mint valaha életében, pedig sok csúnya betegségen esett át, még a „kolerát is megpróbálta” 1878-ban. A „Bécs városá”-hoz címezett sörház darab időre nélkülözi vala tulajdonosa jelenlétét, ami kocsmároserkölcök szerint szinte elképzelhetetlen, amikor ennyi vendég között kellene „rendet tartani”. („Precíz olvasóim” megnyugtatóására mindjárt jelenthetem is, hogy Vájsz vendéglős eltűnése csupán rövid ideig tartott, amíg néhány hatfontos, sváb gorombaságot váltott budai vincellérjével, aki ebben az időben éppen a pincében dolgozott.)

A borbély ellenben, észrevéve a kocsmáros eltűnését: vérszemet kapott, mint mondani szokták. Ismét felemelkedett helyéről a sarokban, és torkát megköszörülte:

– Aki az Elnök úr által említett borból akar inni: legalábbis Szabadkáiig kell utaznia. Mert az ilyen bort már csak a nemzetközi expresszvonatokon árulják a pasasérok. Én tudom. Próbáltam. Utaztam. Piros Józsi cigánybandájával együtt. Amikor Dungyerszky úrral mentem a szabadkai bálba. A bál előtt ugyanis szükségük volt az én közreműködésemre, segítségemre, jelenlétemre úgy a zenészeknek, valamint Dungyerszky úrnak is. Ott táncoltunk kólót másnap a piacon, és heringsalátát ettünk reggelire.

A borbély még néhány emlékezetében maradt zeneszámot is el akart énekelni a szabadkai bálból. Éppen próbálgatni kezdte hangját, de az Elnök vérfagyasztó tekintetére hirtelen megingott, és visszaült székére, miközben tenyerébe dörmögött arról a körülményről,

hogy józan ember létére azt hihette, hogy a kocsmában mindenkinek egyforma joga van, mint akár a villamoson.

– Menjen a villamosra – szólalt meg most ördögi kajánsággal az a púpos, szakállas pokoli úriember, akiről már egyszer szó volt ebben a történetben, amidőn a söröshordó elhelyezése miatt veszekedni kellett a kocsmárossal. A krakéler* mindeddig hallgatott, mert az Öregpincér már többször fenyegetőleg közeledett felé azzal a kéréssel, hogy rendelésével tüntesse ki a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőt. De íme kéznél volt a kötekedő úriember, amikor a szemtelen borbélyt megfelelő helyére: a demokratikus villamosra utasította, amelyre tudvalevőleg nem illik úriembernek felszállni.

Az Elnök kegyes, beleegyező pillantást vetett a kis krakéler felé, majd miután szeme színét zsonglőri tempóban tudta változtatni: hamiskodó, titkolózó, várakozásteljes tekintetet lövellt Vilma kisasszony felé, mintha csak azt akarta volna bejelenteni, hogy most jön ám a java a történetnek, ami eddig elhangzott: az csak bevezetésül szolgálhat.

– Nem fejezhettem be szavaimat, mert némelyek megzavartak mondanivalómban, amellyel valóban csak ritkán untatom a hozzám legközelebb álló társaságot. Én a fecsegést mindig rábízom azokra, akik órák hosszáig eldisputálnak azon a kérdésen, hogy lefekvéskor vagy felkeléskor dörzsöljék be testüket a Brázay-féle sóborszesszel. Vagy igaz-e, hogy minden embernek galandféreg lakik a beleiben, ugyanezért havonként meg kell próbálkoznia azzal a kúrával, amelyet Fejér Jenő népdalköltő és gyógyszerész hirdet az *Egyetértésben*? Csak fecsegjenek a fecsegők, amit akarnak, rendszerint azért teszik ezt, mert az ebédidőt vagy vacsoraidőt agyon kell ütni a kocsmában egy pohár sör mellett vagy a kávéházban egy pohárka likőr mellett. Én mindig komolyan vettem az életet, a szavakat, az embereket, a tennivalókat, és ha vittem valamire az életben, azt Ferenc József királyunk jóságos, atyai szeretetén kívül annak köszönhettem, hogy léhaságokon, bajuszokon, bajuszpedrőkön, hajkenőcsökön nem járattam az eszemet. Amint mindenki láthatja: szakállamat ollóval vágatom, mégpedig csak hetenként egyszer, igaz, hogy megkövetelem a borbélylegénytől, hogy órakulcsa is legyen az officinában.*

A vakmerő borbély most elszántan felemelkedett, mint aki végleg leszámolt az életével, a jelenével, sőt másvilági üdvösségével is. Így szólt:

– Nem hallgathatom tovább. Az órakulcs már nem divat.

– Kiugrott a nyúl a bokorból! – dördült most olyan hangon Pista úr rengeteg mellénye, hogy még régimódisan szabott gallérja (amely egykor bizonyára az úgynevezett „császárszakállhoz” készült, hogy a szakáll két szárnya közé elhelyezkedett tokát szabadon hagyja), de bricseszformára* szabott hosszú pantallója is megreszketett.

Lehet, hogy a borbély még mondani akart többet is, de Pista úr már csak legyintett felé, mintha egy elintézett vádlottal több lett volna a világon.

– Hajtsunk tovább, Sányerl – „fárma vájta”* – ismételte bomba hangon azt a pesti szólásmondást, amelyet a kackiás fiákeresek hoztak divatba.

De most közbesüvített a púpos krakéler hangja is:

– Uraságod talán idegen? – kérdezte a kötekedő a borbélytól, amely kérdéssel egykor Kossuth Lajos halála napján a jogászok kitessékelték az operaházból a színházlátogatókat.

– Ez a „spéci” engem borotvált – mormogta megint maga elé az állatszélídtő huszárcapitány, mert voltaképpen még mindig nem vette észre, hogy az Elnök kivédhetetlen cselfogással elintézte a borbélyt.

– Sáneerl, Sáneerl! – kiáltotta az Elnök örömteljesen több ízben a láthatatlan bakon ülő fiákeresnek, mintha e képzeletbeli kocsisnak volna köszönhető, hogy a szemtelen borbélyt sikerült elgázolni. – A lyukas órakulcs pedig mindig divatban lesz Magyarországon, amíg ebben az országban finom úriemberek élnek, akik szívesebben viselik apjuk, nagyapjuk zsebóráit, mint azokat az órákat, amelyeket pontos ébresztőkészülékekkel látnak el a modern órák. Egy vérbeli úriembernek akkor sem kell másodpercnyi pontossággal felébredni, ha netán megint a vérpadra vinnék őket, mint a francia nagy forradalom idejében. Arra való a hóhér meg a pribékjei, hogy pontosak legyenek. Az órakulcsos zsebórák legfeljebb egy gavotte-ot* vagy egy régi keringőt tudnak eljátszani, amely muzsikájukkal elősegítik az édes szendergést, ha az úriember az éjszekerény márványára helyezte óráját, lehetőleg a gyászfátyolos női fotográfia alá, amely a másvilágról mindig vigyáz az álmatlan úriemberre...

(A szomszédos szobában Vilma kisasszony szemébe hirtelen könnyek tódultak, és váratlanul Kacsokovicsra, az álmatlanságban laboráló* úriemberre nézett. A középkorú úriember, bár nem osztotta Vilma kisasszony meghatottságát, valamely beleegyező mozdulatot tett a fejével, és egy pillanatra engedelmet kért, hogy az asztaltól felállhasson.) Hol és merre volt teendője Kacsokovics úrnak azon idő alatt, amíg távol volt: ezt majd a következményekből tudja meg a mélyen tisztelt olvasó, az Elnök és társasága, de még a borbély is, ha ugyan bevárja a viszontagságokat, amelyek rá leskelődnek.

V.

– Az órakulcsra pedig szükség van az arcon jelentkező pattanások kinyomkodásánál is – mondta bizonyos, regényes elhallgatás után Pista úr, miután darab ideig szünetet tartott ama gyászfátyolos női fotográfia emlékezetére, aki a magányos, gazdasszonyokkal vesződő úriemberekre végeredményében igazándiban vigyázni szokott; – néha egy fekete ráamába, üveg alá helyezett gyászjelentés is megteszi a magáét, amely pártécédulára* egy felejthetetlen név van nyomtatva: de próba után mégiscsak a fotográfia az a csodaszer, amely a nökét igazán felejthetlenné teszi. (És nem szükséges, hogy az „udvari fényképész” a csillagkeresztet is megörökítse káprázatosan. Azoknak a nőknek amúgy is megvan a csillagkeresztjük, akiknek emléke a férfiak párnáin borong – akik valaha az órakulccsal az imádott férfit is csinosították. Néha persze, másnak.) Az Elnök szava:

– Bármennyire igyekeznénk is versenyt tartani a tisztaság kérdésében a legműveltebb külfölddel, amely statisztikáiban: képecskében is bemutatja ama tehervonatokat, amelyek a kellő mennyiségű szappant szállítják az illető országok lakosainak – bármit mond Kneipp páter, a wöriszhöfeni plébános úr a hideg vízről, a harmatos fűben való mezítlásbas sétálgatásról, az erdei fákon való mászkálásról, a frissen esett hóban való fürdésről – bármit ígérnek Csillag Anna orvosságai a különböző megfiatalodásokról, az üde arcszínekről, a ránctalan ábrázatokról, a sima arcokról: a lyukas órakulcsra mindig szüksége lesz a magyar úriembernek, mielőtt bálba, mulatságba, lánykérőbe vagy más ünnepélyekre elindulna hazulról. – A legtöbb úriembernek ragyás az arca, ha már bizonyos tapasztalatokat szerzett,

amely tapasztalatok észrevétlenül, a legjobb szappanok, a különböző orvosságok használata mellett is nyomokat hagynak az arcán, amelyeknek egyetlen gyógyítója az órákules.

(Az Elnök ekkor olyan megrázó hangon beszélt, mintha valamely emlékiratot diktálna, amelynek e fejezetéhez többé nem akar visszatérni.)

– A legtöbb úriembernek, sajnos, ragyás az arca, még akkor is, ha nem esett át hólyagos himlőn gyermekkorában; akkor is, ha nem okolhatja a felrobbant puszkaporos hordót ragyáiért, mint ifjúkoromban a boldogult Andrássy Gyula tette, mielőtt komolyabb szerelmi vallomásra készülődött volna – fülem hallatára mondta egy fehér harisnyás asszonykának a budai lövöldében, amikor a hölgyek a krinolin^{*} alól még a cipőjük orrát se merték mutogatni. – S ezeket a ragyákat néha bizony el kell távolítani, mielőtt azok megfeketednének, megkeményednének, megsajtosodnának, örökre megtelepednének az arcon – olyanforma eljárás ez, mintha női csókokat tüntetne el az ember arcáról, holott legszívesebben a női csókok emlékével szeretne járkalni a városban. Száján, bajuszán, szakállán, szemöldökén, fülén, sőt szempilláin is érzi az a bizonyos ember a női csókok nyomát; a mosdótáltól irtózik; parfümírozott zsebkendőcskéket szagolgat; örvendez a lázas pattanásoknak; a fogai közé tévedt női hajszálaknak; a zápfogakban megtelepedett női bajuszkáknak, amelyek szinte felbecsülhetetlen értékűek, amíg szőkén, barnán, feketén, titkosan, lopva, szinte felfedezésre várakozva találhatóak a nők ajkai körül... Az órákulcsra azonban minden körülmények között szükség van az arcpattanások kinyomogatásakor még abban az időben is, amikor porcelán arcú, kék szemű, szinte oxigénlehető hercegnők csókolták meg Roykó tiszafüredi gyógyszerész pedrójét a bajszyok hegyén.

– Ez annó ájnóban volt divatban – mondta most valaki a „Bécs városá”-hoz címzett vendéglőben. Lehet, hogy az elkeseredett, tenyereibe temetkezett arcú borbély volt, de lehetett a mátyásmadár is fekete kalitkájában.

– Fel kellett a pedrót kenni, különösen ilyen időben, amikor szürke fellegek fedték az égboltozatot, és az ember nem tudhatta, hogy az utcán jártában, esetleg talán a Váci utcában, Neruda illatszerész boltja előtt (ahol városunk úrnői mindig lassították a lépést) hózivatar vagy sűrű esőzés teszi tönkre bajsza formáját. Nincs szájalomra méltóbb bajusz a világon, mint az a bajusz, amely például spanyolos, óhabsburgi, Kolonics bíboroséhoz hasonlatos bajuszformában – a száj széléig szálanként simára keféltén, aztán hirtelen gácsérfark módjára torzonborzzá penderített formában: elhervadna az esőben, hóban, mielőtt célját elérte volna. Az illető hölgy még csak Calderoni kirakatánál tartott mindennapi sétájában, ahol „lorgnyettáján”^{*} Ney Dávidot nézegette legújabb szerepeiben. Mikor a Kolonics-bajusz az illető arcán már elhervadt, és a kellő helyen elfelejtődött! Ki tudna az operai fodrásszal konkurrálni? – Némely ember azt hihette volna, hogy Ney Dávid, az Operaház mély hangú énekes mindennapi elvarázsolt állapotban tartja kirakatba függesztett arcképével szívünk hölgyét, és az a hölgy sohase juthat el a varázslat folytán az illatszerész bolt elé: de én már akkoriban is tudtam, hogy legjobb igen egyszerű zsiradékot venni a boltban, amely zsiradékkal egy éjszakán be kell kenni arcunkat, hogy a szerelem ragyáitól végleg megszabaduljunk.

– Tehát nem az órákulcs!...

Hang volt ez, amely származhatott volna az asztaltársaság bármely álmodozó, bólogató, álmosodó, kényelmeskedő, magába merült tagjának torkából is, de az Elnök hirtelen, mint

Tell Vilmos, mielőtt utolsó nyilat kiröpítené, felemelte a hangját, mintha hattyúdalát mondaná el a világnak, amely közelről vagy távolról (a szomszéd szobából esetleg) figyelmezné őt.

– Igenis, az órakulcs, mert én arcom pattanásait, ha ugyan voltak ilyenek, nem a hölgyek csókjaitól kaptam emlékébe, hanem a jó barátság, a férfiak örök szövetségének emlékére viseltem arcomon. A pattanások, amelyek boldogult ifjúkoromban jelölik halántékomat: többnyire azoktól a jószándékú koccintásoktól származtak, amely jó szándékokkal barátaimnak és hozzátartozóiknak boldog, hosszú, megelégedett, derék életet kívántam – szívemből és ésszerűségéből, mert jó barátok nélkül nem élhet meg az ember a földön. Én mindig feláldoztam magam, ha valamely barátom megszólított a „Kürt”-ben, a „Pipá”-ban, a „Koroná”-ban, hogy így meg úgy, segítek neki bizonyos dolgok elintézésében, mert közbenjárásom nélkül egy lépést sem tehet tovább az élet promenádján.* Pista úr mindig a helyén volt; Pista úr nyomban felemelkedett a nagy, kerek asztal mellől a „Kürt” kávéházban, nyakába vette a felöltőjét, kezébe esernyőjét, belebújt sárcipőibe, és szótlánul elindult, hogy barátainak segítségére legyen. Ugyanezért még kánikulás nyárban sem lépett ki otthonából felsőkabát nélkül (a legnagyobb urak se szégyellték überciherjüket* a karjukon lógatni, pedig csak ide, a szomszédba mentek, a „Kürt”-be vagy a Zugligetbe). Pista úr...

A borbély halált megvető vidámsággal szólalt meg:

– Hol volt az a bolond, aki a Zugligetbe felöltő nélkül rándult ki hölgyével?

– Hagyjuk, hagyjuk – intett némi idegességgel az Elnök, mert a borbély valóban kezdett elviselhetetlen lenni, és a szomszéd szobából se mutatkozott Kacs Kovics úr megérett arca, Vilma kisasszony pláne fáradozva pillantgatott a nagy ablakok felé, amelyek embernői magasságban homályosra voltak fújtatva, hogy minden járókelő ne nézegethessen be a Király utcából. Az Elnök láthatólag „tartogatta kártyáit” Kacs Kovics úr visszatéréig, ezért bizonyos recitáló* hangon folytatta, mintha olyan dolgokról beszélne, amelyeket amúgy is tud mindenki a városban.

– A nevezett Pista úr tehát ott volt a helyén, amikor Pest csillaga, az éjféle üstökös: Karola Cecília a „Beliczay” szeparéjában nem találta meg kezításkába zárt ékszereit, amelyeket az orfeumi előadások után Plac gondjaira szokott bízni. A művésznő kétségbeesetten ment haza, a „Hungária” szállóbeli lakására ékszerestáskája nélkül, éppen csak az jutott eszébe fatális helyzetében, hogy névjegyekeskéjén néhány sort küldjön Pista úrnak, amely sorokat a szállóbeli „tigris”* nyomban el is vitt Pista úrnak, aki abban az időben a Próféta utcában lakott, földszint, numeró kettő alatt, és olyan szerkezet volt az ajtaján, amelyet csak ő tudott kinyitni és bezárni. A „tigris” azonban az utcára került, és az ablakon át mászott be Karola Cecília üzenetével Pista úrhoz. És Pista úr nagy nehezen kibetűzte a művésznő sorait, amelyek lelkiállapotában valóban nem hasonlítottak egy zárdában nevelt kisasszony írásához. Inkább egy bécsi mosónőjéhez. De Pista úr is nyomban megértette a helyzetet, elővette a prémes köpenyegét, amelyben rendőrügyész korában járt, és a Próféta utcától nem messzire eső „Beliczay” különszobájában meg is találta Placot egy piros bársony díványon horkolva, fuldokolva, hörögve, szinte eszméletlen állapotban. A jéggel bélelt pezsgős-vederben, az úgynevezett „kübliben” még egy felbontatlan flaskó állott, Pomery és Greno urak franciaországi szőlészetéből, amely flaskót nem vittek magukkal valamely érthetetlen okból se a reggelig muzsikáló cigányok, se az amúgy is lerészegedett pincérek. Pista úr tudta azt, hogy pusztán kézzel is ki lehet húzni a pezsgődugót, ha az ember a megfelelő fogást alkalmazza. Pista úr ugyanis régi tapasztalatok alapján mindig gyanakodott azokra a pezsgősbutéliákra, amelyeknek a dugójuk eltörött, és szerszámmal kellett az elporladt dugót

eltávolítani. Olyan eljárás ez, mintha a házasság megkötése előtt sebészprofesszorral vizsgálatná meg a vőlegény a menyasszonyát. (Ízetlen dolog; hallom, a németeknél divat.) A „Beliczay” szeparéjában vödörben felejtett pezsgősüveg dugója azonban engedelmeskedett Pista úr kézcsavarintásának, szinte pukkanás nélkül nyílt, mint az inkognitópáholyokban felszolgált butéliák, amely inkognitópáholyokban valóban nem akarnak azzal tüntetni a jelenlevő urak, hogy az orfeumban a publikum fogadásokat kössön egymás között arra nézve, hogy milyen márkájú pezsgőt szolgálnak fel a pincérek.

– Amúgy is tudtuk, hogy kik hordanak a frakkjuk zsebében amolyan acélból való perselyeket, amelyeket csak a Takarékosági Bankban, az Andrássy úton tudtak megfelelő kulccsal felnyitni. A forgalomban levő aranypénzeket, a tíz- és húszkoronásokat volt szokás ezekben a perselyekben elszanszírozni, mielőtt a történetesen jelenlevő hölgyek komolyabban érdeklődhetek volna, hogy Ferenc József hány esztendő korában örököltette meg magát aranypénzein. Kézbe és szemügyre kellett volna venni a megállapítás végett az aranypénzeket, mert a tallér hátlapján levő K. B. és más évszámok nem sokat jelentettek. Ferenc József urunk arcképét csak szemügyre kellett venni az aranyakon, hogy a könnyelműeknek, léháknak, ostobáknak mondott hölgyek is ráeszméljenek arra, hogy a Ferenc Józsefhez hasonló férfiakra az arcképét meg kell őrizni, akár a vállfűzőben, akár a harisnyában. De, mondom, éppen e női kíváncsiság miatt kezdenek Pesten az úgynevezett gavallérok ugyancsak acélstrimpfliket* hordani a frakkjuk zsebében, hogy Ferenc Józsefnek minden aranytallérját, amelyet a jó király szétosztott Pesten: elhelyezhessék nyomban a perselyben, amely perselyt se baltával, se feszítővassal, se álkulccsal nem nyithatnak fel sehol az éjszakai fővárosban, csak másnap a Takarékosági Bankban, délelőtt, öreg bankpénztárosok és más száraz kedélyű emberek társaságában. – Az acélperselyeknek az idejében kezdődött, hogy a magyar nővilágnak számos apró csillaga tanulmányozni kezdte a Nagy Európai Konduktort, hogyan csatlakoznak a vonatok Moszkva, Szentpétervár, Varsó felé, ahol a Takarékosági Bank még nem állította fel leányintézetét.

(Olvasóim engedelmeivel be kell vallanom, hogy Pista úr előadását már csak azért sem kurtíthatnám a kellő terjedelemben, mert a legfigyelmesebb hallgatói: a borbély és asztaltársa, a sarokban alvó kakas, a messziségbe nézdelő Vilma kisasszony (a szomszéd szobában) és Podolini Lajos, az egykori alszolgabíró (ugyancsak a szomszéd szobában) már hallgatólag beleegyeztek Pista úr mondanivalóiba. A Király utcára nyíló ablaktáblák mögött ugyanis mind sűrűbben rengő-ringatózó hóesés keletkezett, néha olyan nagy pelyhek is mutatkoztak, amelyek bizonyára valamely meggondolandó üzenetet is hoztak magukkal a szép másvilágról. Ugyanilyen hólakodalom mutatkozott a „Bécs városá”-hoz címezett helyiség udvari ablakain át; ott is, itt is bőségesen havazott; de lehetséges, hogy valaki mindjárt felnyitja a kocsmajót, és csendes káromkodással közli a csaposlegénnyel, hogy még vannak kerületek Pesten, ahol nem ismerik az ily mértéktelen havazást, ahol a háziurak, házmesterek és más hivatalos állomásba, felelős rangba előrukkoltatott személyek tudják a módját, hogy mit kell a havazás ellen tenni. Dallosi D. Adolf, a Folies Caprice igazgatója énekelheti a maga népszerű dalait a havazásról, de a Belvárosban a „házfelügyelők” mégiscsak seprővel fenyegetőznek a járókelők felé, mintha azok hoznának magukkal havazást és egyéb veszedelmet. – De a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglő ajtaja, se az utca, se az udvar felőli részen fertályórája nem nyílt; elvarázsolt állapotba jutottak a fogadó vendégei, megbecsülhetetlennek látszottak az Elnök mondókái, mintha valaki még mindig keresgélne az elveszett dugóhúzó – amellyel bizonyos, régi pókhálóval bevont palackokat ki lehetne nyitogatni. Egyik hősünk, az alszolgabíró, fogpiszkálót rágott, és nadrágja zsebeibe dugván kezét, azon mesterkedett, hogy a szájából kiröpített fogpiszkáló darabkákkal is eltalálhatná „bergsteiger”-cipőjének* az orrát. „A háborúban egy fogságba esett muszka tiszt – ezért föbe lőtte magát” – mond

Podolini, és egyik hosszú karjával olyan mozdulatot tett, mintha valamely láthatatlan óramutatót keresne, amellyel az időt előbbre szeretné igazítani.)

...Miután a borbély az eddigi balsikerek után nem szólalhatott meg nyomban, abban a másodpercben, amint az Elnök szavai elhangzottak, az Elnöknek félig hátat fordító és az udvari ablakon át kitekingető Plac szólalt meg.

– Sokkal nagyobb baj az, hogy ilyen későn jön a havazás, amelyet már novemberben meg kellett volna kapnunk. De hát, mondja, mit is akar már megint azokkal a harisnyába dugdosott aranyakkal. Én kapcát hordtam, kapcát hordok ma is a cipőmben, igaz, hogy a legfinomabb selyemből, mert a fagyos lábam nem bírna ki egyéb viseletet. Ez az én dolgom. Mi közöm van nekem a strimpflik aranyaihoz.

Lehetséges, hogy Plac, akinek homlokán, halántékán is éppen elég ránc volt, amely ránc mindig jelent valamit, amikor valaki megszokja, hogy csak fél könyökkel támaszkodjon a kocsmában, ne akarjon „hőtig” az asztalnál maradni – lehetséges, hogy Plac a szokásos ingerkedés végett tette ezt a nyilatkozatot „Bécs városá”-nál. De az eredményt nyomban elérte, mert az Elnök szinte magánkívüli állapotban kiáltott:

– „Brüderkáim”^{*}, Plac szemünk láttára jelenlétünkben vetette fel ezt a témát. Én szándékosan kerültem, hogy egy jelenlevő, félig-meddig társaságunkhoz tartozó úriemberről kellemetlenségeket mondjak. Abbahagytam tehát a történetet, ahol az sikamlóssá kezdett válni. Utóvégre nagyon ritka ember szereti, ha a társaságában előforduló egyének kék, bűnügyi idézéseket viselnek a kabátjuk szivarzsebében. – Mert ugyanakkor, amikor Karola Cecília engem mint legmegbízhatóbb barátját értesített ékszerestáskája elvesztéséről, ugyanakkor a rendőrséget is értesítette, ahol éppen Szombathfalvy Albert barátom és a titkosrendőrség főnöke aludt az inspekciósok díványán. A „tigris” felköltötte a detektívkapitányt, mert az ilyen portásfiúnak van magához való esze: Karola Cecília neve varázsszó volt, talpra ugrott a rendőr, bakra ugrott a fiákeres, éjszaka is felnyitotta a boltját a belvárosi ékszerész, mégpedig maga az öreg Bachruch, ha Karola Cecíliának gusztusa támadt valamely ékszerre. Tehát jött a helyszínére az én Albert barátom is: mégpedig Pest leggyorsabb fiákerén, amelyen a művész nő szokott kocsizni, nem pedig azon az ócska batáron, amelyen a titkosrendőrök jártak nyomozni. De bármilyen gyorsan hajtott a fiákeres, ott voltam már én, és kezemben az ékszertáska. „Mi történt?” – kérdezte elámulva Szombathfalvy Albert, amikor a „Beliczay” különszobájában körülnézett. Ekkor én Placra mutattam. „Előadta a táskát, miután álmából felébresztettem, és erőszakkal egy üveg pezsgőt öntöttem a torkába!” – feleltem én. „Hol volt a táska?” – kérdezte Albert barátom. „A táska a bársonypamlag alatt volt” – feleltem én. „Le kell tartóztatnunk ezt az embert?” – kérdezte ismét Albert barátom a már megint hortyogó, öklendező Placra mutatva. „Azt hiszem, éppen elég, ha a táskát elveszük tőle” – feleltem én. „Úgy tudom, hogy bejelentett lakása van Budapesten.” Mondhatom, minden tekintélyemet latba kellett vetni, hogy a pesti detektív főnök szabadon eressze Placot.

Mikor a történetnek ehhez a részéhez érkezett az Elnök, valaki felordított az asztalnál:

– De már a jégenkopogóját, nem hagyom magamra mondani, hogy ékszertolvaj vagyok. A művész nő éppen azért bízta rám ékszereit minden előadás után, mert én voltam csak úriember a városban.

Mielőtt valaki észrevette volna, az elkékiült arcú Plac már a szoba közepén termett, mégpedig olyan lábdobbantással, amely azt jelentette, hogy Plac is részt akar venni a pádimentum* görbítgetésében, amiben már annyi régi úriember serénykedett – ugyanakkor jobb kezével felkapott egy széket, amely éppen súlyosságánál fogva nem szokta meg, hogy mindennap megemelgessék; jó tölgyfa szék volt, nyilván azzal a szándékkal faragták, hogy legalább két-három nemzedéket elbírjon, akár borozgatás, akár sörözgetés közben. A nagyapák helyén jól érezzék magukat az unokák... De Plac meglóbálta a széket a levegőben, és éppen sújtani akart vele az Elnök felé, amikor a huszárcapitány egy táncos mozdulattal felugrott helyéről, összpendítette a sarkantyúját, és táncra kérte Placot, és nyomban ki is táncolt vele a belső szobából a külsőbe, mert akkoriban az úriemberek között ez volt a szokás. Az Elnök csodálatra méltóan megőrizte hidegvérét, és a váratlanul előrohanó Vájsz kocsmároshoz így szólott:

– Tegyétek a széket a múzeumba – mondta egy sarok felé mutatva, ahol már több rokkant, törött szék hevert egymás hátán, annak emlékére, hogy a jeles Burg báró vagy mások megfogdosták őket. – Az Elnök folytatta: – Szerencsére nem történt egyéb baj akkor sem, amikor az ékszerestáskának megtalálásakor Albert barátommal pezsgőt ittunk. Éhgyomorral voltam, és a pezsgőtől csupán néhány pattanás támadt az arcomon. Bibircsek. „Bibircsókák!” – mondta Karola Cecília felejthetetlen, bécsies humorával, és a maga orvosságát ajánlotta fel a pattanások gyógyítására. De én már csak megmaradtam a lyukas órákulcsnál, amely azóta is mindig bevált, ha arcom gyöngyeitől meg akartam szabadulni.

– A kiütéseknek másféle okai is lehetnek – mondta most szinte kötekedve a borbély, mintha csak abban a kitüntetésben akart volna részesülni, hogy őt is megtáncoltassa a kapitány. (Plac ugyanis baj nélkül ült a söntésben, és a legzamatosabb bécsi németességgel tárgyalt valamely kérdést Vájsz úrral, és sértődöttségi állapotában, szinte tüntetőleg, egy üvegből való söröscsizmát állíttatott maga elé, amelyből a másfél liternyi söroket ünnepnapokon szokták fogyasztani.) Benn a borbély:

– Azok a szakállszőrök is okai a pattanásoknak, amelyek befelé szoktak nőni a bőr alá. Amely szakállszőroket a visszafelé való borotválással se lehet eltávolítani, már csak azért se, mert nem minden úriember bírja ki a visszafelé való borotválást. Az Elnök úrnak talán ilyen szőrei vannak?

– Csak vizsgálja meg, mester – harsogta most egy váratlan szövetséges a szomszédból; Plac volt, aki a karzatról belekiáltott az előadásba.

A borbély éppen bontogatta viaszosvásznas csomagját, amelyből egy fénylő csípőkészüléket vett elő, amelyet bemutatni akart a jelenlevő társaságnak. Esetleg gyakorlatilag is bemutatván, hogyan kell a pattanást okozó szőrszálakat gyökeresen kiirtani.

– A szemölcszőrök ellen is jó – hangoskodott a borbély, mert akadt valaki a társaságban, aki a borbély szerszámát megtekintés végett a kezébe vette. Jenőke volt, aki évtizedek óta minden portékát megfigyelt, megtapogatott, kialkudott, amely portékát az éjjeli házalók kínálnak. Alkudott inggombokra, bajuszkefékre, harisnyakötőkre... Végül is eszébe jutott nővére, Fruzsín, Andersonné önagysága, aki bizonyosan olcsóbban tud vásárolni, mint ő. És ezen megakadt az alkudozás.

VI.

A borbély nyilván ismerte Jenőket, mert még az árát, az utolsó árát se mondta meg a szőrtépő készüléknek, és minden figyelmével a bekövetkező események felé fordult; bár most már nem távolodott el az asztaltól, de az üresen levő helyet elfoglalni nem merészelte.

Hátikosaras, zöld kötényes, sapkás teherhordó nyomakodott be aztán, amilyent Pest utcáin százat is láthatunk, anélkül hogy figyelemre méltatnánk őket. Csak az Elnök arca mutatott valamely érdeklődést. Szemét kerekre nyitotta, amikor a hátikosaras ember a legfelső szobába lépett, és sapkáját illetudóan levette, és a küszöbre dobta:

– Bandi legyenek, ha ezt a vörös bajszú embert nem láttam már valahol életemben. Hopp, a Szerviták terén, ahol özvegy Kacskovicsné házának kapuját támogatja – mondta az Elnök, de véletlenül senki se hallgatott szavaira.

– A méltóságos urat keresem.

– Maga az, Löffelmann?

– Köszönöm, hogy nem felejtette el nevemet, méltóságos Elnök úr, habár most sem mondhatok egyebet, mint legutolsó találkozásunk alkalmával, hogy nem vagyok még csak távoli rokonságban sem a híres pesti vendéglőssel, Löffelmann úrral, ahol a legjobb evőeszközöket adják a legjobb tányérok mellé.

– Kár – mondta az Elnök. – Nagy kár, „brúderkám”, mert Löffelmann talán az utolsó komoly vendéglős Pesten, ahol a tormás virsliben nem találhat a vendég emberi ujjról való körmöt, amit tévedésből belevágnak a virslibe. (Persze, ez utóbbi mondat Vájsz vendéglősnek szólt, aki nyomban visszavonult erre a küszöbről.) S Löffelmann, mint hűséges küldönchöz illik, ezalatt földre helyezett hátikosarából kirakosgatta a küldeményt. A különböző színű, sárga, zöld, kék, vörös selyempapírosokból egymás után bontogatta ki a hétdecis és háromdecis butéliákat, amelyekről egyik előadásában (talán éppen fertályóra előtt) az Elnök megemlékezett.

– Özvegy nagyságos asszonyunknak tudomására jutott, hogy a méltóságos Elnök úr hiába keresi Pesten ezeket a bizonyos palackokat. A mi pincénkben maradtak ezekből a régi butéliákból, parancsot adott tehát, hogy a butéliákat ide elszállítsam.

Így szólt a házmester, bokáját összecsapta, és mint régi urasági házból való cselédhez illik, szabályszerű köszönés után eltávozott. Az Elnök minden kísérlete hiábavaló volt, hogy némi ajándékot keressen elő bugyellárisából a házmester részére. Az eltűnt. Az Elnök tehát kénytelen volt az asztalra helyezett tárgyak közül: a Budapesti Önkéntes Mentők kék zománcú perselyét maga előtt elhelyezni, amelyet először megrázott, hogy meggyőződjön a benne zörgő nadrággombokról, aztán a további intézkedés végett keze ügyében tartott.

– Ócska nadrággombokat adnak a derék mentőknek – dörmögte magában, mintha még mindig nem akarta volna észrevenni az asztalon elhelyezett, „butéliabateriát”^{*} (amint későbbben a hagyományok a váratlan küldeményről megemlékeztek).

De kéznél volt a borbély – sohase lehet tudni előre, hogy hol és mely körülmények között hasznosítják magukat a leghaszontalanabb emberek –, kéznél volt a borbély, aki

valahol mégiscsak megtanulhatta a rendet, mert nyomban csoportosítani kezdte a borospalackokat.

– Így volt elrendezve az étkezőkocsiban is, amikor a szabadkai bálra meghívást kaptam – mondta a megrökönyödött társaságnak, és minden teríték mellé egy kisebb és egy nagyobb butéliát helyezett. A zsebébe nyúlt, zsebkést vett elő, amelynek nyitott dugóhúzóját éppen Jenőkének kínálta.

– Tudja mit? – felelt Jenőke azzal az úri fensőbbiséggel, amelyet kortársai sokszor megcsodáltak e lomha férfiúban. – Ha már itt van, akkor inkább borotváljon meg. A borosüvegeket bízza Tót úrra, a pincérre.

A borbély kissé megdöbbsent Jenőke odavetett szavaira, de most már nem akarta feladni pozícióját, amellyel az úri társaság közelébe juthatott.

– Ha borotválkozni parancsol, azt is nagyon szívesen – felelt fogai között szűrvén a szót a megsértett borbély.

– Itt is borotválhat – hangzott most a külső szobából a száműzetésben ülő Plac csúfondáros szava, mert a vendéglőssel folytatott beszélgetésből Plac határozottan megtudta, hogy a pepita nadrágos vendég igazi foglalkozása a borbélymesterség, csupán idegenekkel szokta elhíttetni, hogy „turf-ember”, akinek versenylova fut valahol valamerre a pályán.

A borbély nehéz helyzetében már éppen arra gondolt, hogy végleg visszavonul előbbi sarkába, az elaltatott kakas mellé, amikor újabb mozgalom kerekedett a csendes „Bécs városá”-ban. A hordár érkezett meg, csizmáján topogáshoz való hősállítmányt, ajtónyitásával déli harangszót (a terézvárosi toronyból) hozott magával, nem beszélve az ócska télikabátzsebből előkandikáló csomagocskákról, amelyek a havas téli utcákon oly kedves jelenségekké teszik a pesti hordárokat.

– Mintha karácsony volna, úgy érkeznek a küldemények – suttozta a borbély Jenőke fülébe.

– Borotválj meg! – felelt a legnagyobb egykedvűséggel Jenőke. – És fogd be a szádat.

A hordár, miután közfigyelmet keltett megérkezésével, darab ideig zavarodottan állott helyén. Az ilyen foglalkozású emberek jobban szeretnek félhomályos kapuboltozatok alatt diszkrécióval tárgyalni ügyfeleikkel, mint a nagy nyilvánosság előtt. Az Esperes kénytelen volt tehát segítségére lenni a hordárnak, amikor a fülét csaknem a hordár bajuszához tartotta:

– Ő ismeri főtisztelendő urat, ő nagyon tiszteli főtisztelendő urat, mert azt hiszi, hogy tud héberül. Itt van a pálinka.

A hordár az asztal alatt suttyomban akarta átadni az üveget, de az Esperes hirtelen rákiáltott:

– Érzem, hogy megkóstolta, maga gazember. (Gyors pillantást vetett az üvegre, amely telinek látszott.) Nemcsak megkóstolta, de a hiányzó pálinkát valamely vízvezetéki csapból pótolta.

Az Esperesnek éppen lila színűvé kezdett sötétülni az arca a méltatlankodástól, de a hordár nyugodtan állott helyén.

– Ő megkínált engem, de nem ebből az üvegből; ő azt mondta, hogy mielőtt elvinne a halál angyala, igyak egy pohár pálinkát útravalónak; ő... (A hordár beszéd közben titokzatosan integetett a háta mögé ama bizonyos harmadik személy felé.)

Az Esperes azonban nem nagyon figyelt a hordárra, az üveget szemlélgette, amelynek dugója szabályszerűen le volt pecsételve. Valamely héber betűs kézírás is látszott az üvegen, valamely jel arra nézve, hogy az mással össze ne tévesztessék. Az Esperes azonban még egy próbát tett a hordárral, előkérte annak dugóhúzóját, mire a hordár bevallotta, hogy nincs dugóhúzója.

– Kitanult gazember – dörmögte az Esperes, és ugyancsak amaz ismert kézmozdulattal kabátja zsebén át benyúlt nadrágzsebébe, és onnan elefántcsontból való megsárgult penicilust vett elő szarvasbőr tokban, a penicilusra ráfújta, és a megfelelő helyen kipattantotta a dugóhúzót.

– De még küldött valamit ő. Küldött egy doboz halat. Ez a hal lopott, csempészett hal, azért nincs semmi gyári felírás se a dobozon, se a papiroson. Ez vámon kívül, titokban érkezett, mert nagy adót kellene utána fizetni.

– Csempészett szardínia! – kiáltott fel az Esperes örömteljesen, amikor a bádogdobozt jobbról-balról megforgatta a kezében.

– Még ilyent sem láttam – szólalt meg most az Elnök, és kinyújtotta kezét a titkos holmi után. Arany pecsétgyűrűs ujjával úgy tapogatta a bádogdobozt, mint valami ritkaságot. Az Esperes folytatta előadását:

– Én már hallottam erről a szardíniáról. Portugálok készítik, mert csak egy valódi portugálnak jut eszébe ilyen huncutság. A szardíniához szükséges olajra ugyanis nagy adó van vetve azokon a telepeken, ahol a szardíniát halásszák. A portugálok tehát, hogy nagyobb üzleti haszonra tegyenek szert, egyszerűen lopják az olajat, lopják a szardíniát. Ugyanezért nincs semmi felirat a dobozon sem, mert nem bolond senki se elárulni magát.

Pista úr az előadás alatt nagy megértéssel, helyesléssel bólogatott, mintha a pesti hatodik kerület adókiivető bizottságának elnöke a legtermészetesebb dolognak tartaná, hogy a portugál fináncokat sikerült kijátszani.

A hordár eközben kézbesítette a Szerkesztő csomagját is, ama pléhdobozkát, amelynek cirillbetűs felirata garantálta, hogy az áru valóban Oroszországból származik. Az Elnök arany pecsétnyomós gyűrűjével ugyancsak megkopogtatta a dobozt.

– Bizonyos – mondta –, hogy a kaviárnak is megvannak a maga tolvajai, csempészei, mert a lopott holmi, mint tolvajnyelven mondják: a szájre, mindig jobb minőségű szokott lenni. Sajnos, ezen a dobozon nem látszik, hogy valahol valamerre lopták vagy csempészték volna.

Az Esperes eközben halkán, mint egy füttyentés: eltávolította a pálinkás-üvegecske dugaszát. Megtermett, szimatoló orrában a szőrszálak a pálinka szaglálása közben

megborzolódtak, hogy nem kellett nagyobb szakértelem annak a ténynek a megállapításához, hogy az Esperes önkézüleg szokta arcán a borbélyi teendőket elvégezni, mert még egy falusi borbélyról sem tehető fel, hogy e bozontos szőrszálakat a helyükön hagyta volna. A szolgoltatás után az Esperes egy rövid, hirtelen mozdulattal kortyintásra emelintette a kis üveg kis száját széles ajkaihoz.

– Azt hiszem... azt gondolom... Habár határozottan nem merek még se igent, se nemet mondani... De mégis inkább igen, mint nem...

– Majd én megmondom – felelt jóakarátú leereszkedéssel az Elnök, amikor az Esperes bizonytalan szavait végighallgatta.

És nagy tekintélyű mutatóujját, mintha ez a hatalmas mutatóujj jelentené a bölcsességet, csalhatatlanságot, a tiszta józanságot: most az egyszer egy vádlottként szereplő szilvóriumos üveg után nyújtotta ki. Az Esperes átadván palackját az Elnök mutatóujjának, nem minden szorongás nélkül várta a döntést. Az Elnök megcsípte az üveget jobbjaival, baljával egy pohárkát (borospohárkát) emelt fel az asztalról, hogy annak tisztaságáról, szagtalanságáról meggyőződjön.

– Igaz, hogy sohase voltam pálinkaivó, sőt, „kimondott ellensége” vagyok a pálinkaivásnak, mert az viszont olyan színeket, foltokat, égéseket hagy az arcon, amelyeket még az angol poéta, Shakespeare se tud megmagyarázni másféleképpen, mint csak abban a formában, hogy azok a foltok az epe működésével vannak összefüggésben, de az én szerény véleményem szerint a jó pálinka elsősorban az öregembereknek való, akik füttyörészést, melodikus dörmögést, a magános helyeken való önkéntelen dúdolgatást tanulnak bánatukban a pálinkából... Mondom, bár ellensége vagyok a pálinkaivásnak, amelytől az ember arca vére úgy is elfehéredhet, mint a hóember arca az udvaron: talán valamit mégis értek a pálinkához. – Így szólt az Elnök, és a kezében tartott pohárba néhány cseppet töltött az üvegből, ha számolta volna, se lehetne több száznál, az igaz, hogy megfelelő ceremóniával, ünnepélyesen nézegette darab ideig a poharát. Előbb a tenyerébe vett néhány cseppet a pálinkából, és tenyerén oly gyorsan kezdte dörzsölni, mintha legalábbis tüzet akarna csiholni. Aztán megszagolta tenyerét, mindegyiknek külön és külön orrlyukat szentelve; sőt a szomszédainak is felkínálta tenyerét szaglász végett.

– Mi? – kérdezgette jobbról-balról, mielőtt a szilvóriumot felhajtotta volna. Majd így szólt:

– Van benne valami zsidónóta. Hiába, az embernek van memóriája. Zsidó lakodalom jutott az eszembe, ahol a sátor alatt valamikor nagyokat táncoltunk. Kár, hogy már a lakodalmak kimentek a divatból! Most már alig kapok meghívást lakodalomba, pedig régebben mindig násznagy voltam, hol a Szent Terézia templomában, hol meg a Rumbach utcai zsinagógában: Ferenc József-re való tekintetből is. Ne érhesse gáncs őfelsége személyét, amíg bölcs tanácsosai vannak. Mindig felköszöntőt mondtunk Ferenc József-re, mielőtt a lakodalom igazándiban elkezdődött volna...

Amíg az Elnök szavait itt-ott valamely láthatatlan karzathoz intézte (mintha még most is kémektől lehetne tartani, akik a közéleti férfiak szavait följegyzik), az Esperes visszakapta üvegét, még egyszer megkóstolta:

– Igen, a Goldstein Számi nótája is benne van... De annak a szakállas karmesternek az operettjei is, aki a Népszínházban dirigált... Nevét elfelejtettem, de a *Suhanc*-ra meg a *Királyfogás*-ra jól emlékszem, habár csak a kakasülőre jártam akkoriban.

Az Esperes néhány hangot dúdolt, amit eddig nem mert volna róla feltételezni senki: „A szökés párosan, ó, mi édes, ó, mi szép – szerető pár előtt utat egyenget a magas ég...”

– A *Gerolsteini nagyhercegnő*-ben van – mondta az Elnök ünnepélyesen, mert az operettekben is szerette feltüntetni járatosságát („udvari ember” volt).

...Ámde ekkor a borbély, akit Jenőke gorombaságaival mindeddig távol tudott tartani az asztaltól, most végre helyre tett szert (a hordár helyét szerezte meg, miután Burg kapitány egy szórakozott tekintettel az alvó kakas mellé parancsolta a hordárt), a borbély az asztalhoz furakodott, és váratlanul dalolni kezdett: „A gránátos szép ember volt, és Nürnbergből jött lovon...”

– Brúderkám! – mondta az Elnök, amikor a borbély bevégezte a dalt. (Aki Pista urat ismerték, nem sok esélyt jósolhattak a borbélynak további fellépéseihez. Igen érzelmetlen, száraz hangon szólt az Elnök.)

A borbély vízbe fúló mozdulatokat tett.

– Csak éppen a *Gerolsteini nagyhercegnő*-re óhajtottam emlékeztetni excellenciádat – igyekezett a borbély. – Én tudniillik darab ideig pártfogója voltam a hazai színművészetnek is, az ember mindent megpróbál, ha nincs özvegy édesanyja, árva testvérkéje, aki a jó útra, a takarékosagra, a téli tüzelőfára, a staffrungra emlékeztesse. Az ember úgy él, mint öfensége, a velszi herceg.

– Brúderkám – szólt ismét az Elnök, de most már olyan szelíd hangon, mintha zsebében volna a borbély halálos ítélete, amelyet az imént hozott meg valamely láthatatlan kurír.* (Talán éppen a becsületes hordár, aki éppen az ajtó mellett helyezkedett el, hogy az „idegen vendéget” szemmel tarthassa.)

– Brúderkám – ismételte az Elnök, miután az Esperes az asztalon át a különböző edények között szolgálatkészen az Elnök keze ügyébe sanszírozta* dugóhúzóval ellátott penicilusát, amely szolgálatkészségét az Elnök megértő fejbólintással fogadta.

– Brúderkám – folytatta az Elnök, szemügyre véve az Esperes szarvasbőr tokba zárt kését, pecsétnyomós, gyűrűs ujjaival megpróbálgatván a penicilusban elrejtett különböző szerkezeteket, a körömpiszkálótól kezdve a fülpiszkálóig, amilyen fölszereléseket csak egy misszionárius zsebkése rejtegethet magában. – Brúderkám, ha két perc alatt meg nem borotválja a nagyságos urat, Jenőke barátunkat, akkor nagyon rossz következménye lesz helybeli vendégszereplésének.

A hordár, aki már némi tapasztalatot szerezhetett e nemes társaság körében, az alvó kakast elhagyván, sapkáját fejére tette, és hirtelen a vendégszoba küszöbére állott, mintha örhelyet foglalna el a borbély esetleges menekvési kísérletei ellen.

– Jól van, Stecc – szólt az Elnök, akinek mindenre kiterjedt figyelme.

– Kóricnak hívnak – felelt a hordár –, régi uraknak legrégebb alázatos szolgája.

– Ért az akasztáshoz? A nyakon való zsinegeléshez? Vagy mint Pesten mondják: a „strangulírozáshoz?”

A hordárt meglepte az Elnök kérdése. Nem felelt nyomban.

– Azért kértem, mert ha maga, kedves fiam, nem értene az akasztáshoz, van itt a közelben egy idősebb szakember, aki mostanában abból kénytelen megélni, hogy muzsikus cigányok után cipeli a nagybögőt vagy a cimbalmot, itt van nem messzire, a Vasvári Pál utcában szundikál Fritz csárdájában. Ez a bizonyos valaha akasztásokat végzett a boszniai hadjárat alatt. Basákat is felakasztott, nemcsak a borbélyait. Kéznél legyen, kedves fiam, ha szükség lesz magára. Tudniillik régi tervem, hogy ezt a borbélyt felakasztjuk.

A legnagyobb nyugalommal hirdette ki ítéletét az Elnök, és tekintetét egy kampósszegre vetette, amely a „Bécs városá”-hoz címzett vendéglő vendégszobájának falából pókhálóval megrakodtan feketéllett, még abból az időből, amikor a kampósszegen függő tükröt valaki valamely okból le nem verte helyéről.

A nagy fogú hordár nem volt elrontója a jó tréfának, és széles mosolyra idomított arcát még barátságosabb mosolyra vonta. A rongyos hordárköpeny zsebéből zsinegeket, „cukorspárgákat” kezdett előszedegetni, amelyek emlékebe maradtak zsebében különböző megbízatásai után. – Ez is már alulról szagolja tavasszal az ibolyát – mondta a hordár, amikor végre egy megfelelő vastagságú zsinegre akadt zsebeiben, amely zsineggel talán éppen utolsó ruhadarabjai voltak csomagba kötözve valamely szerencsétlennek.

A borbély most így szólt:

– Bármilyen történetem velem, nem mondhatok egyebet, mint amit már többször is hangsúlyoztam, én a szerelem áldozata vagyok, engedjék elmondani tanulságos történetemet, azután akár fel is akaszthatnak.

– Adta borbély, még valami disznóságot fog a fülünk hallatára hazudni, de akkor a lábánál fogva akasztjuk fel – mond az Elnök, és biztosította szempillantásával Vilma kisasszonyt, hogy szavát megtartja.

– Egyszer egy este, éppen úgy, mint más estéken, a Stefánia úton sétáltam, ahol az előkelő, gondtalan úriemberek szoktak, mert senki se szereti a szegényszagot, ami a város többi részében tagadhatatlanul érezhető. Egy-két utas kivételével Pesten mindenkinek csak harmadik osztályú jegy van a zsebében, de azért az első osztályba szeretnének beszállni azon a címen, hogy a harmadik osztályon már nincs hely.

– Mondom, hogy ez a borbély valami elcsapott kondoktor – szólalt meg ismét ama kis termetű úriember, aki fullánkos megjegyzéseivel már többször feltűnést keltett.

– Tehát a Stefánia úton történt, hogy így szólott hozzám egy előkelő hölgy: „Mondja, kedves báróm, mikor fogunk ismét kikocsizni azon a két remek pejen, amelyen a múltkor a Kamara-erdőben jártunk?” „Amikor parancsolja, nagyságos asszony” – feleltem. Mire ő így szólt: „Szólíthat nyugodtan Szibillnek, mert nincsenek kémek a sarkamban, sikerült észrevétlenül távozni a palotából.” Én kérdeztem: „És egyenesen ide jött, kedves Szibill?” A

dáma csodálkozva nézett: „Természetesen, kedves báróm, hiszen így beszéltük meg.” A hölgy ezután mellékútra lépett, ahová én követtem, mert az emelje fel a széket először, aki nem azt tette volna az én helyemben. A mellékúton, éppen arrafelé, ahová az ügétőversenyterre szoktunk járni, ahol az eldobált versenyprogramok és eldobott tikettek hevernek az úton (amely tikettek között már találtam jót is, különösen, ha óvás volt az utolsó verseny után, de most nem értem rá egyetlen tikettet sem szemügyre venni a hölgy miatt), a dáma a karomba kapaszkodott: „Látom, kedves báróm, hogy csodálkozik ruhámon, kalapomon, harisnyámon, kesztyűmön, amelyet eddig még nem látott rajtam. Nos, be kell vallanom, hogy ma a kertészne öltöztetett fel a saját ruháiba, miután a francia kisasszony Hortenzia nagymamához, a hercegnőhöz ment látogatóba a testvérkéimmal.” Én most szemügyre vettem az ismeretlen úrihölgy ruházatát. Milyen ház lehet az, ahol még az egyszerű kertésznek is ilyen pompás toalettje van! De a hölgy nem sokáig engedte, hogy cipőszalagjait babráljam, az Irányi Dániel szobra alatt üldögélve, hirtelen felvetette a kérdést: „Mondja, kedves báróm, elhozta azt, amit a múltkor ígért?” No, gondoltam magamban, ott egye meg a fene azt a bizonyos bárót, aki nevében mindenféle ígéreteket tesz. Most már nyomban vége lesz a tündéri találkozásnak. De a lélekjelenlétem nem hagyott el. „Elhoztam, de nem merem magának odaadni, kis Szibill” – feleltem. „Miért?” – kérdezte ő csodálkozva. „Azért, mert az nagyon veszélyes dolog, nem kislányok kezébe való” – feleltem. Közben azon törtem a fejemet, hogy mit ígérhetett az az akasztófára való báró a kis hercegnőnek.

– Hercegnőnek? Brúderkám, vigyázz a szavaidra!

Az Elnök intelmére a borbély egykedvűen válaszolt:

– Tizenegy ágú korona volt a zsebkendőcskéjébe hímezve. Elloptam, amint tettem.

– Erre a kérdésre még visszatérünk – szólt az Elnök, aki már némileg türelmetlen volt, hogy a borbély hosszú, folyamatos hazugságaival percekig nem enged „mást szóhoz jutni”. – Tudtommal nem szoktak a zsebkendőbe tizenegy ágú koronákat hímezni, az ilyesmi csak a fodrászok fantáziájában lehet. Már a kilenc- vagy hétágú korona se divat, legfeljebb öreg arisztokrata batárokon, lószerszámokon. A zsebkendőbe félreérthetetlen, úgynevezett „angol betűket” hímeznek.

– Női zsebkendőről van szó – felelt a borbély, és a bal lábszárát kedélyesen tapogatni kezdte álltában, mintha unná az asztalfőn ülő Elnök okvetetlenkedéseit. Ám a lábrázogatást észrevette a borbély közelében ülő Jenőke, aki csendesen kinyújtotta az asztal alatt lábát, és megrúgta a pepitanadrágost azon a helyen, ahol az legjobban rázkódott. A borbély megvadult tekintetét lövellt a támadóra.

– Borotválj meg! – intette Jenőke, és hatalmas, nyakig választott hajzatát megint gondosan tenyerébe csúsztatta, hogy tovább szundikáljon.

Az Elnök ezalatt tanácskérő pillantásokat vetett asztaltársaira, már csak azért is, hogy közben egy alattomos tekintet („röppentyű”, mint később mondogatta) vethessen Vilma kisasszonyra a szomszéd szobába, mint az egyetlenre, aki a felséges női nem részéről, úgy a tizenegyágúak, mint a kilencágúak részéről méltóan eldönthetné a kérdést, de a felséges női nem jelenlevő képviselője látszólag a fogadósnéval váltott mind barátságosabb mosolyokat, a fogadósné ugyanis a tolóablak mögül, egy kis résen át hallgatózott, amikor a borbély hazugságai elkezdődtek. A tolóablak résén át finom, tavaszias zöldecszag áramlott e percben, mintha a fogadósné egészséges, telt arcából jönne.

Az Elnök végül is csak megtette kijelentését:

– Sajnos, nincs a társaságunkban jelen Nagy Alfréd, aki valamikor annyira rajongott a pesti nőkért, hogy álnév alatt segídséget vállalt egy Váci utcai selymesboltban, hogy a dámák kezét legalább megérinthesse. Nagy Alfréd megmondaná, hogy milyen koronákat, címereket vagy betűket szoktak hímezni a hercegnők zsebkendőibe. Alfréd most az amerikai viszonyokat tanulmányozza. Női név nem volt a zsebkendőbe hímezve?

– Nem, ha nyomban kettéhasítanak is – kiáltott fel a borbély, aki észrevette az Elnök ravaszkodását, amikor az a bolthajtás bizonyos pontjára szegezte a tekintetét, hogy „kiugrassza a nyulat a bokorból”.

– Tudom, hogy nagyon könnyű dolog volna egy női nevet kiejteni az urak előtt, hogy örökre megbélyegezhessenek azért, hogy a nők titkait kifecsegtém. A nők titkai előttem éppen oly szentek, mint egy középkori lovag előtt. A nők titkai...

A borbély a tolóablak felé még néhányszor ismételte volna szavait, de a fogadósné becsapta az ablakot, az Elnök mogorván dörmögte:

– Hajtsunk tovább.

– Ha Irányi Dániel beszélni tudna: ő volna a megmondhatója annak a zsenialitásnak, amelynek segítségével kihámoztam a hercegnőből, hogy a „Doppelgängerem”,* a báró mit is ígért az úrnőnek. A szobor azonban nem szólalhat meg, s így örök titok fedi a pillanatot, hogy mily nehezen vallotta be, hogy az ördögös „alteregó”** egy különös szerkezetet ígért, amelynek segítségével a hercegnő nemcsak képzeletbeli bajuszszálaitól, szakállkájától szabadulhatna meg, hanem a karjain és más fedett testrészein is rejtőző hajszálacskáktól is. Mielőtt tovább folytatnám, excellenciás uraim, akik amúgy sem mentenének fel a büntetés alól, ha bármit mondanék – még akkor se, ha a mennybéli összes szentekre megfogadnám, hogy soha többé nem teszem be a lábam a „Bécs városá”-hoz címezett fogadóba, hogy nagyjó uraim mulatozását nyugtalan észjárásommal megzavarjam – mielőtt tovább folytatnám: ünnepélyesen, férfibecsületemre mondom, hogy se bajuszkája, se szakállkája nem volt a hercegnőnek, és ugyancsak így lehet a dolog a többi alkalmatlan hajszálakkal is.

Gyakori képzelődés ez ideges, fiatal nőknél – szólalt meg most egy hang az asztalnál, amelyet eddig jóformán alig hallott valaki, részben unott, egykedvű fáradtsága miatt (mintha a hangtulajdonos mindig otthon felejtette volna a hanghegedű húr feszítő kulcsait), részben azért se volt hallható a hang, mert közben elfogyasztotta kávéskanalanként a csaknem farkasszöréret nagyságú kaviárgyöngyöket, anélkül hogy felpillantott volna a dobozból. Nyilván ez a halikraszerelem volt az egyetlen szenvedélye a kopott ruházatú, kovászarculatú úriembernek (akiről később ördögös dolgokat meséltek a „Bécs városá”-hoz címezett fogadóban).

– Gyakori... Én még sohase hallottam róla – kapta fel az Elnök a „Szerkesztő” ritkán hallható szavát.

– Sok dolog van a világon, amiről még Shakespeare se beszélt, pedig talán ő volt az egyetlen ember a világon, aki körülbelül mindent tudott – felelt a Szerkesztő, és a kiürített halikrás dobozra visszaillesztette fedelét, mintha az üres doboz valakinek ajándékba akarná adni. És ugyanakkor megkopogtatta a doboz fedelét egy kék köves, vékonyka aranygyűrűvel, amilyen gyűrűt bérmáláskor vagy első áldozáskor szoktak ajándékba kapni a fiatal katolikus

lányok. A Szerkesztő a gyűrűsujján viselte az ártatlan ékszert. (Majd később, „amikor már mi nem leszünk”, a „Bécs városá”-nál megfejtik ennek a gyűrűnek is titkát. A rosszkedvű Szerkesztő halott kislánya ujjáról vette emlékebe a gyűrűt, mielőtt arra a koporsófedelelet rászögezték volna.)

A Szerkesztő kopogására az Öregpincér a szokott andalgó tánclépésekkel jött elő (mintha valakinek, egy láthatatlan gazdának vagy talán egy képzeletbeli fogadósnénak tiszteletére illegetné magát a szolgálatban, mindaddig, amíg egy lépést tud tenni életében. Az élet eliramlik, de az etikettet megtartja az ember).

– Minek állnak itt ezek a borosüvegek felbontatlanul? – kérdezte a Szerkesztő az asztalon álló butéliákra mutatva.

(Még egyetlen üveget sem nyitottak fel, mert az Elnök nem indítványozta.)

Az Öregpincér sűgött valamit a Szerkesztő fülébe, amit az bizonyára nem értett, mert még szárazabb hangon így folytatta:

– Különbén sem tudnék bort inni. Ellenben innék egy kis üveg – tudja, olyan „félcilinderes” francia pezsgőt, amilyent ugyancsak a Nemzetközi Hálókocsi Társaság restaurációs kocsijaiban kezdtek először szervírozni, amikor az Orient-Expresszt bevezették Magyarországra. Az okos franciák találták ki, hogy az ember megihasson egy korty pezsgőt anélkül is, hogy a cigányprímás nyomban az ölébe ülne.

– Miért nevezte azt a pezsgősüveget „félcilinderesnek”, szerkesztő úr? – kérdezte most az Elnök.

– Nevezhettem volna Pityi Palkónak is – felelt a megszólított úriember. – Magyarországon vagyunk, mindenki úgy hamisítja a történelmet, ahogyan akarja. Az én véleményem az, hogy Magyarországon akkor kerekedtek felül a „snassz emberek”, amikor a nemes, karcsú, londoni cilinderkalapok után az úgynevezett félcilindereket kezdték viselni papok, kurátorok, kántorok. Akkor jöttek divatba a kis terjedelmű, olcsójános-palackok is. Nem is lehetett ez másképpen Ferenc József idejében, aki kálvinistákat meg lutheránusokat nevezett ki Magyarországon miniszternek. Bezzeg, vigyázott Ausztriában, ott nem lett hercegérsek a csizmadia fiából. Hát csak hozzon, pincér, abból a demokrata pezsgőből.

– Milyen név alatt ír maga, Szerkesztő úr?

– Én Polkásiné Nagy Edit néven írok – mondta a legtermészetesebb hangon a Szerkesztő, miután a mellényének felső zsebéből halcsontból való fogpiszkálót szedett elő. – Mert nem akarok Ferenc Józseffel pereskedni.

A borbély, aki most már mind a két nadrágszárát hintázta, hogy Jenőke nem győzött feléje rugdosni, persze, anélkül hogy eltalálta volna, még mindig a helyén állott. Úgy látszott, hogy nem is kerül rá a sor ebben az életben, mert a Szerkesztő szavai a legkülönösebb hatással voltak az Elnökre, ami arculatán is meglátszott.

– Mi ez? Felségsértés?...

– Nem, tanácsos úr. Nálam nagyobb tisztelője nem volt Ferenc Józsefnek, akire úgy gondolok most is, mint halott apámra. Az apámnak is császárszakálla volt, pedig csak foltozó szabó volt Kispesten. De Ferenc József helyében mégse engedtem volna, hogy egy kispesti szabó császárszakállt viselhessen. Itt kezdődött a baj Magyarországon.

Az Elnök darab ideig úgy ült helyén, mintha megszólalni se tudna... („Mintha hirtelen befelé nőtt volna a bajsza azoktól a mély lélegzetvételektől, amelyekkel önuralmát szabályozta”, mondták évek múlva a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben a megfeketedett, megnémult madárkalitka alatt, amikor a kalitkából többé senki se válaszolt az incselkedésekre – még akkor sem, ha a szomszédos művirágkészítő hópelyhes házisapkáját vágta a kalitkához, ha szokott decije miatt átszaladt üzletéből.)

...A borbély tikkadtan állott helyén, mert nem tudta, hogy mit csináljon befejezetlen történetével, amelyet idáig oly lelkesedéssel mondott, mintha sorsa megjavítását remélné. Egyetlen biztató szó sem hangzott fel arra nézve, hogy a borbély folytassa előadását, sőt az asztaltársaság valamennyi tagja úgy viselkedett, mintha Vájszné, született März Johannával együtt becsapta volna a tolóablakot. Az asztaltársaság egyetlen résztvevője sem csodálkozott azon, hogy a borbély még mindig a helyén áll – mintha az emberi kor kezdete óta mindig ott állott volna a borbély pepita nadrágjában hintázva. Csak Jenőke rúgott néha félálmában a borbély felé. „Borotválj meg!” – dörmögte, és már eléggé hallhatóan horkolt. Megkezdte a barátkozásokat azokkal az angyalokkal, akik álmában az embert a kocsmasztalnál szokták meglátogatni. Mily jó volna egy kövér kocsmárosné vállán nyugtatni a nehéz fejet, mondja az álom, és nem törődni tovább az egész világgal. És álmában Jenőke mindig azt a fehér szakállú, piros arcú, papucsos lépésű, hangtalan öregurat látta, aki bormérő lett az Andrásy úton, Jálics úr borait méregette, miközben megelégedett azzal, hogy szódavizes borral néha felfrissítse magát. „Pedig valamikor nagy fűszerkereskedése volt a Belvárosban...” – horkolta Jenőke. „Nem, csak üzletvezető volt, ami nagy differencia” – igazította ki az Elnök Jenőke álmában mormogott szavait, miután az Elnök nagy eszénél fogva azt is tudta, hogy barátai mit álmodnak körülötte másnap délelőtt a kocsmasztalnál. Ekkor a borbélyra is vetett egy pillantást, mint valamely ügyes-bajos adófizetőre, akinek a dolgát már régen elintézte. Csaknem azt mondta a borbélynak, hogy: aktái már az iktatóhivatalba kerültek, hagyjon fel tehát e helyen mindenféle szájaskodással, mert amúgy sincs ráérő ideje a bizottságnak, hogy régen elintézett ügyeket újabb vizsgálat tárgyává tegyen, az előszobában ezer borbély tolong, hogy mondanivalóját a bizottság elé terjessze...

– Pedig a Szerkesztő úrnak nincs igaza. A hercegnőnek valóban volt egy másfél méteres hajszála, amelyet kioperáltam – szólalt meg a borbély, és lesújtó pillantást vetett az egykedvű Szerkesztő felé, aki megakasztotta őt elbeszélésében.

Az Elnök jóindulattal vette a borbély szövetségét, hátha valamely irányban felhasználhatná azt a cinikus Szerkesztő ellen. Az élet reménytelenül hosszú.

– Folytassa, barátom – mondta az Elnök, de meg kell adni, hogy rá se nézett a borbélyra; annak a Magyarádit tartalmazó butéliának a feliratát tanulmányozta, amelyet kiválasztott arra nézve, hogy megkóstolja. Szótlanul nyújtotta tehát a butéliát az Öregpincér felé, aki nyomban tiszta szalvétába csavarta a palackot, vadonatújnak látszó acél dugóhúzózt vett elő zsebéből (amely dugóhúzóról egyszer kiderült, hogy éppen egy konkurrens borkereskedő cég osztogatta a pincérek között), két térde közé helyezte a palackot, hogy az többé el ne menekülhessen. A dugóhúzózt a palack nyakába srófolta, és meghajlása közben láthatóvá lett kopasz feje búbja, sárga, fonnyadt, korán megöregedett feje búbja, amelyre

valaha a pesti pincérek büszkék voltak. Sok átvirrasztott éjszakának kellett elmúlnia, amíg egy különben egészséges ember (a pincéri szolgálatban) ilyen „mágnásos” kopaszságra szert tehetett. A velszi hercegnek volt ilyen kopasz feje, amikor Pesten járt.

– Imperiál. Romadour – mond elismerőleg az Elnök, amikor az Öreg-pincér szinte nesztelenül végzett a dugóhúzással. – Ez nem kvárglimunka* volt. Egy Kerkápoly-féle gellérthegyi szemeltet se lehetett volna szebben felnyitni.

A borbély ezalatt folytatta történetét:

– Életemnek ezen végzetes találkozása okozta, hogy ki kellett tanulnom a borbélymesterséget, hogy hölgyemnek szolgálatára lehessek. Tudniillik, hogy a meghatározott napon és órában másodsorra már teljesen esztelenül vártam a hercegnőt Bartha Miklós szobránál a Városligetben. Lehet, hogy az imént Irányi Dánielt emlegettem, de ez megzavarodottságomnak tulajdonítható, mert halálosan szerelmes lettem a hercegnőbe – és egyébként se vagyok járatos a politikában. Amíg a hercegnőre várahoztam, százszor és százszor megfogadtam magamban, hogy mindent megvallok a hercegnőnek, én nem vagyok az ő kedves bárója, nem vagyok az a bizonyos Doppelgänger, akivel titkait közölni szokta... De a hercegnő mindig csak besötétedéskor érkezett, igaz, hogy nemegyszer olyan fogaton, amelynek lámpásai megvilágították az egész Stefánia utat. „Mily vakmerő a hercegnő néhány képzeletbeli hajszál miatt!” – gondoltam magamban, és eszem ágába sem jutott, hogy a lámpásoknál mutatkozzam. Az *Előkelő Világ* című folyóiratból ugyanis döntő ismeretekre tettem szert időközben egy budai kisvendéglőben, ahová a lap szerkesztőnöje tiszteletpéldányt küldött. Mindig pontosan tudtam, hogy merre vadásznak a hercegnő rokonai, ismerősei, barátnői, ilyenformán magam is az „öreg Lipi”-nek emlegettem az uralkodó herceget, akivel imádoztam atyafiságban volt. Tehát a gyónással még mindig késlekedtem, nem volt lelkerőm felvilágosítani a hercegnőt, néha oly botor voltam, hogy azt hittem magamban: halálunk napjáig együtt sétálgatunk nyári estéken Irányi Dániel szobra körül. Az Elnök:

– Sok haszontalan fecsegést hallottam már a borbélyoktól, tyúkszemvágóktól, amikor körmeik közé kaparinthattak a budai fürdőekben, de ennyi haszontalanságra még a híres Svábi Leó, a Rudas fürdő tyúkszemvágója se vetemedett, pedig Leó Szilágyi Dezsőt és Polónyi Gézárt is megnevettette előbb, csak aztán fogott hozzá a benőtt körmök kivágásához. Keményebbek voltak azok a márványnál. Meddig akarja még folytatni védekezését?

A borbély:

– Csak azt akarom még excellenciád figyelmébe ajánlani, hogy a borbélyság azon tudományok közé tartozik, amelyet nem lehet könyvből megtanulni, mint nem lehet megtanulni az úszást és a biciklizést sem. Én pedig, elvakult szerelmes lévén megfogadtam magamban, hogy eleget teszek a hercegnő kívánságának, megszabadítom őt képzeletbeli hajszálaitól, amelyek néha olyan idegessé tették, hogy éjszakánként nem hunyta le szemét. Hiába tartott szigorú böjtöket, hiába látogatta a templomokat, a legbuzgóbb imádkozás közben is észébe jutott, hogy karja olyan szőrös, mint egy majomé. Sírógörcsöket rejtegetett hálószobájában, párnájában s mindazokon a helyeken, ahol nem látták. Tehát gavallérkötelességem volt, hogy alaposan megtanuljam a borbélyművészetet, ha már a vak sors így rendelkezett felőlem. Nem állhattam be tanoncnak, mert hiszen eleget láttam, hogy a segédek mily gorombák szoktak lenni az inasokkal. Segéd se lehettem volna, még ha kiteszem a lelkemet is; igen nagy ára van annak, hogy az ember Louis (francia), vagy Frici (osztrák) néven ismert fodrászsegédje legyen Budapestnek. A híres Frohner Bécsben szállodás volt,

versenyistállót tartott, a legjobb „telivéranyagot” válogatta össze, de lóversenytippek dolgában mégis többet tudott nála a szőke Vili, a bodros fodrászlegény, aki füttyörészve járt fel s alá a Frohner szálloda emeletein, mert ő tudta, hogy Frohnerné önagysága mely versenylovakra küldött pénzt fodrászával a délutáni versenyekre. S ugyanazért a gőgös Szemere is, a turfpápa néha szobájába hívatta Vilit, hogy szakállát vele ritkíttassa, és működés közben megkérdezze: „Hogy légolná* lovamat a mai Kisbér-Rennenben*?” Vili mosolyogva felelt: „Amilyen hosszú odszot* csak parancsol, méltóságos úr.” És a turfpápa Vili szavaiból már tudta, hogy délután büszke paripája nem nyerheti meg a Kisbérről elnevezett versenyt, amelynek jutalma a Jockey-Club bilikomán kívül háromszáz császári és királyi arany volt... Hát én holt embereken tanultam meg borotválni, ha megengedi excellenciád.

...A borbély szavaiban volt valamelyes fölényesség, szemtelenség, gúnyolódás, amely más alkalommal talán azt is eredményezhette volna, hogy az Elnök egy hordó mosogatóvizet hozat, és abban megmártatja a kihívó vendéget, amint ez már történt egyszer a városligeti (hatodik) kerületben levő Druskau vendéglőben, éppen egy vándorszínésszel, május elsején, tehát hivatalos lumpolási napon. Igaz, hogy Druskau adóját a májusi nap óta a legkegyelmesebben kezelték a kerületben.

Az Elnök úgy viselkedett, mintha oda se hallgatna a borbély szavaira, a karcsú butéliából gyöngyözve, szinte ifjúkori emlékekkel megszínesedetten előbuggyanó bort emelgette az udvari ablakon beszüremelő világosság felé, örömmel nézett bele, mint egy régi vidám barát viszontlátott szemébe, akinek társaságában soha semmiféle kellemetlenség nem történt, és csak mosolyogni tudott álmában is az ember, ha e régi, ördögös fickó tréfái eszébe jutottak. S az Elnök nézegetés után megkóstolgatta a poharából a bort, nem csóválta fejét még azon a körülményen sem, hogy az iménti szilvórium szaga zavarja a bor aromáját, igen megelégedetten nézett szomszédaira, Nikodémi és Kriptai urakra, miközben orrcsontját pecsétgyűrűs ujjával simogatta, dörzsölgette, mintha ezen a tájon valamely változást, esetleges bőrhámlást érezne.

– Mondjátok, barátaim, nem vörösödik az orrom, itt, az orrcsont tájékán, ahol a vörösségnek semmi köze sincs a vérszegénységhez, a gyomorhoz, a hideghez, a tüdőhöz? Ne az orrom hegyét nézzétek, mert annak vörössége egészségtelen, visszataszító, gyanús, rossz emlékű, ugyanezért festik meg cinóberrel az orruk hegyét a komikus színészek. Ide nézzétek, barátaim, ahol a két szemgödör, a két könnygödör, a szomorúság árka között a kiemelkedő orrcsonton a jó bornak, a ritka önfeledkezésnek, a megnemeseedett jókedvnek, az aranyos bölcsességnek kell jelentkezni, pirosan, mint a nap... Úgy érzem, hogy ennek a bornak az élvezetétől megint elkövetkezett életemben egy új hetedik esztendő, mert hisz tudvalévőleg rendes ember minden hetedik esztendőben változik kívül és bévül. Azok az esztendők a legjobbak, amelyek héttel szorozhatók. Én most kilencszer is megforgathatom a hetest éveim számában. Nem derült fel az arcom?

Az Elnök felkérésére Nikodémi és Kriptai urak felállottak helyükről, hogy alapos vizsgálat tárgyává tegyék az Elnök orrcsontjának a színét. A mogorva Nikodémi semmit sem talált, de a gyámság alatt szenvedő Kriptai úr a szokott kedveskedő szolgálatkészségével közölte az Elnökkel, hogy a jobb oldalon egy kisebb, fejlődésben levő pattanást vélt felfedezni, nem ártana az órakulcsot előkészíteni. „Itt van” – felelte az Elnök, és bő, csaknem combig érő mellényére ütött tenyerével. Ezt hallván a borbély az asztal túlsó oldalán: változtatott modorán, és az Elnök segítségére akart sietni. Az Elnök mintha csak ezt várta volna:

– Háromlépésnyire el a testemtől. Maradjunk a halottak borotválásánál.

– Hát igen, sok szép szakállt leborotváltam, úgy a Rókus-kórházban, mint a Szvetenay utcában, a boncolóban, ahová egy szigorló orvos barátom révén jutottam. Sok szép szakállt és bajuszt, amelyet nagy gonddal nevelt tulajdonosa, amíg élt, de miután meghalt: a boncolóasztalról vagy a jeges kemencéből többé nem tiltakozhatott, hogy én az ő szakállán vagy bajszán tanulom meg a borotva forgatását. Nagyon szerettem azokat a kuncsaftjaimat, akiknek arcán, nyakán szemölcsöket fedeztem fel, mert így tanulmányozhattam a szemölcsökben növekedő hajszálak természetét. Manapság már nem emlékszem pontosan, hogy mily hosszadalmas utazásokat tettem meg abból a célból, hogy egy-egy szép szakállt lelhessek, amelyet levághassak. A Duna-parti matrózkocsmákban ingyen borotváltam a hajósokat, hogy megismerkedhessem azokkal a szakállszőrökkel is, amelyekbe belecsorbul a városi borbély beretvéja. Ha egy-egy nagyon szőrös fülű embert láttam: napokig jártam utána, amíg elcsíphettem. De ugyan mit meg nem tenne az ember a szerelme kedvéért? És a hercegnő arcán egyszer valóban felfedeztem egy lencse nagyságú bőrkeményedést, amelyet Bartha Miklós szobrának környékén, a nyári alkonyatokon beretvémmal faragni kezdtem, mint egy tyúkszemet. Faragtam, faragtam, míg végre a bőrkeményedés engedett, és ujjnyomásra egyszerre csak előkerült az a bizonyos hajszál, amely mint egy kígyó, gyűrűs alakban rejtőzött az arcbőr alatt. Másfél méternyi hossza volt, amikor megmértem, csípővasammal napvilágra hoztam, a sebet kitisztítottam, a hajszálat pedig egy szív alakú medálionba elhelyeztem, amelyet vékony láncon a nyakamba akasztottam. Itt van a hajszál örök emlékébe, de a hercegnőt ezután hiába vártam a városligeti szobor környékén. A hercegnő többé nem jött felém, holott a kedvéért borbély lettem.

A borbély előadása vegyes érzelmeket keltett a hallgatóságban, nem mindenki tudta méltányolni azt az áldozatot, amelyet a borbély szerelme kedvéért hozott, itt még ültek olyan regényes férfiak, akik véleményük szerint külön módját is tudták volna annak, hogy a boldogtalan szerelem miatt szenvedjenek. Így például talán Jenőke úr, aki a borbély meghatott hangon befejezett előadása után is tovább rugdosott széles orrú, lapos sarkú, úgynevezett gavallércipőivel a borbély felé az asztal alatt, ugyanazt ismételve: „Borotválj meg!”

Csak egyetlen ember akadt a társaságban, aki ugyan közömbös arccal hallgatta végig a borbélyt, de a végén így szólt:

– Tessék nekem megengedni, hogy igazat adjak a borbélynak Genovéva hercegnő ügyében. („Nem Genovéva” – tiltakozott a borbély. „Mindegy” – felelt a Szerkesztő.) A modern orvostudomány, különösen az ideggyógyászat ismeri az efféle tüneteket, nem történt Genovévával semmi csoda, amikor arcbőre alatt másfél méter hosszú hajszál növekedett. Már Kraft-Ebing is tud hasonló esetről, pedig mily messzire esik ő a modern ideggyógyászattól, ha például Freud professzor eseteit figyeljük. Ez az izzadt talpú osztrák még külön dolgokat is kisütött a Genovéva hercegnő eseténél.

Az Elnök látszólag lehunyt szemmel ült helyén, mintha pusztán ábrándjai foglalkoztatnák, váratlan volt tehát megszólalása:

– Mondja, Szerkesztő úr: mi is az ön írói álneve?

– Szonett Zsanett.

– Az előbb mintha más nevet mondott volna.

– Természetesen. Hat-hétféle álnevem segítségével tudom csak megkeresni mindennapi kenyeremet. Leginkább női nevek alatt írok, mert ha sikerült az álnév: még a méhesekben szundikáló falusi uraságok is azzal a gondolattal ejtik ki a hírlapot kezükből, hogy levelet írnak Zlotényi Lenkének, aki arról okoskodott a hírlapban, hogyan kell meghódítani a nőket. Más álnévre van szükségem, ha szakácskönyvet írok, ha álmoskönyvet írok, ha lelki klinikát tartok, ha verseket írok, ha legyezőnyelvet tanítok, ha a legújabb párizsi divatról küldök hírlapomnak levelet, ha politizálok, ha a nők „egyenjogúságáért” harcolok, ha a kézimunka hasznosságáról értekezem. Nem csodálkoznám, ha az Esperes úr egyszer Villeroy grófnőnek szólítana az éjjeli kávéházban, mert ez is egyik álnevem, mikor az újságban tanácsokat adok a vidéki hölgyeknek szerelmi nyavalyáikban. Az igazi nevemet már régen elfelejtettem, pedig három diplomát is szereztem valaha arra nézve, hogy nevemet e hazában felejthetlenné tegyem. Doktora vagyok az egyháznak, a technikának és a filozófiának. Adjanak még egy palackkal ebből a pezsgőből, az ember legalább azt hiszi, hogy az akadémiai pályadíj száz aranyával megint a francia határ felé utazik, rózsaszínű ibolyák integetnek a svájci havasokról, és mire a száz arany elfogyott, az utazó visszatér hazájába: legalábbis azt tapasztalhatja, hogy mindenki kifényesített cipőkben járka a vasúti állomásokon, mert a subickos* skatulyák nagyobbak lettek.

– Igen – szólalt meg most váratlanul Jenőke (mert hiszen ez a farsang végi nap csupa meglepetéssel szolgált) –, én harminc év óta Pörschauban töltöm a nyarat, Ausztriában, mert ott olcsóbb a sör jobb a kolbász, tisztábbak az utak, azonkívül nővérem, Andersonné önagysága is ott szokott nyaralni. Mikor visszatérek nyaralásomból, mindig Pozsonyban tudom meg, hogy mi újság van Magyarországon. Ha a pozsonyi állomásfőnök igen kifényesített cipőben és hajdúsági bajuszpedróvel kiviaszkolt bajusszal sétál a peronon: tudom, hogy Tiszának rosszul áll a szénája, mert nyaralásomban újságolvasásra valóban nem érek rá.

Jenőke nyilatkozata után ismét tenyereibe temette fejét, az Elnök korholó tekintete már nem érthette utol, ezért az Elnök teljes egészében a cinikus Szerkesztő felé fordult:

– És most mondja meg, Szerkesztő úr, hogy hangzik az az álneve, psze-u-do-nimja, amelyet leginkább ismernek az olvasók.

– Gerolsteini nagyhercegnő.

– Miért?

– Mert ezen a néven szoktam levelezni egyik lapomban azokkal a házmester kisasszonyokkal, akik arra nézve kérik tanácsomat, hogy vajon megpróbálják előbb a színésznői pályát, mielőtt a Dunába ugranának.

Az Elnök egy vendéglői számlacédulát vett elő mély mellényzsebéből, amely cédulát valahol, valamire olyan okból tett el, hogy még visszatér a számlában szereplő árakra. Felírta: Gerolsteini nagyhercegnő.

VII.

– Sehogy se tetszik nekem ez a Gerolsteini nagyhercegnő. Francia pezsgőt iszik, és mellé Stinkadóreszt* szivarozik.

Nikodémi, az Elnök szomszédja, így felelt:

– A legolcsóbb, a legbüdösebb cigarettát füstöli, ami ebben az országban kapható. Talán éppen Magyarka vagy Dráma cigarettát, vagy Jenigét.

– Ugyan, menj már. Ezek a trafikáruk régen kimentek a divatból.

– Tévedsz, Elnök úr – felelt Nikodémi –, az Andrásy úton van egy szemüveges, szakállas trafikos, akit egyébként igen jól ismernek az éjszakázó lumpok világában. Ez még mindig régi Hölggy, Szultán, Sport és más hasonló cigarettákat tud szerezni a vevőinek. Szultán cigarettákat kék nyomású betűkkel, kerékjegy nélkül. Ez a szakállas trafikos, akit az éjjeli hölgyvilágban való népszerűsége miatt Irma néven emlegetnek, arról is híres, hogy bármikor elszív egy saját boltjából való Britanika szivart, hogy a szivarnak a hamuja mindvégig megmarad. Irma többször produkálta magát az orfeumi télikertben, hogy néha még a zenészek is elhallgattak, amikor a Britanika hamuja kritikus helyzetbe került. A Virzsinia szivarral ugyancsak megtette ezt a kunsztot,^{*} de csak ebéd után, a régi Petánovics-féle vendéglőben, az Andrásy úton, az ablak melletti asztalnál. De az nem igaz, hogy a szemüveges trafikos pénzért szivarozott volna.

Nikodémi úr (amint ez történetünk folyamán tapasztalható) néha fertályórákig kénytelen hallgatásba burkolózott, lakat alakú bajsztát „rákulcsolta” a szájára, mint a társaságban mondogatták, most nem könnyen vált meg az olyan beszédtemától, ahol hozzáértéséről tanúságot tehetett. (Sajnos, a „márványcsiszolásról” ritkán esett szó a társaságban, pedig ez lett volna kedvenc témája Nikodémi úrnak, miután vagyona javát éppen azért veszítette el, mert sírkömhelyt állított a Kerepesi temető környékén.)

– Nem ártott, ha az embernek volt egy-két trafikos ismerőse a városban, ugyanezért keveredtem ismeretségbe én is Irmával. Ezek a trafikosok jóformán mindent tudnak. Mennyi bélyeget kell ragasztani a különböző levelekre, okmányokra, kérvényekre, beadványokra, amelyek a magamfajta úriember életét amúgy is elkeserítik. Szenátor lehetnék Rómában, és itt arról kell kérdezősködnöm, hány krajcáros váltóblankettát vegyek, hová kell írnom a nevemet, az anyámét, a sógoromét, akik kényelmeskedő emberek, és legfeljebb levelezőlapot vettek még életükben trafikban. De hát éppen itt jön Irma. Ugyan hogy került ide? – szólt Nikodémi úr olyan ámulással, mintha a világvégén találkozott volna a nevezetes trafikossal. (Pedig azzal találkozni igen könnyen lehetett az Andrásy út közelében levő kocsmákban.) A trafikos hangja a sötétségből hallatszott:

– Az urak idegenek itt Pesten, és jól szeretnének ebédelni, enni, inni, mindenből a legjobbat, a legfinomabbat, a legderekabbat... Erről beszélgettek, amikor üzletembe beléptek az Andrásy úton. Ajánljak nekik egy jó vendéglőt. Erre én kaptam a kabátomat, a kalapomat, a botomat, és ide vezettem a kedves idegeneket magához, Vájsz úr.

A „Bécs városá”-hoz címezett vendéglő tulajdonosa tagadhatatlan meghatottsággal nézett az önkéntes idegenvezetőre.

– Maga mindig jóakarattal volt irántam, Irma úr.

– A jó szomszédoknak össze kell tartani, ez már kötelessége a magunkfajta „régie embereknek” – felelt az Andrásy úti trafikos. Aztán körülnézett a vendéglőhelyiségben, mely asztal volna legalkalmasabb arra a célra, hogy ott idegenjeivel megtelepedjen. A trafikos

megpillantván az Elnököt, Nikodémi urat és társaságát, természetesen a belső szoba felé irányozta lépteit, mert hiszen ő is szerette a válogatott urak társaságát.

– Ugyan miféle üzlete van megint a doktor úrnak? – hallatszott most Plac gúnyolódó hangja, amint a trafikos köszönés nélkül elhaladt a száműzött Plac asztala mellett. – Talán megint nagybányai aranybányákkal spekulál?

A trafikost láthatólag kellemetlenül érintette a söröscsizmája mellett üldögélő Plac megjegyzése, mert néhány év előtt valóban belekeveredett neve egy különös ügybe, amelyet az újságok „szellőztettek”. Különböző pesti úriemberek abból a célból szövetkeztek, hogy nagybányai aranybányákat adogassanak el jóhiszemű külföldieknek. Akkor még új volt ez a spekuláció Pesten, és országgyűlési képviselőkn kívül trafikosok, fehérnemű-kereskedők is foglalkoztak vele a várható haszon reményében. Az eladott aranybányákban azonban nem találtak aranyat, egy angol vállalkozó ezért lárját csapott, visszakövetelvé jó sterlingjeit, mire a pesti policáj is megmozdult. Az Andrássy úti trafikosnak tehát nem volt ínyére, hogy ezt a félig-meddig feledésbe ment vállalkozását a „Bécs városá”-hoz címzett sörházban valaki felemlegette, holott bizonyára a legártatlanabb szándékkal hozta ide az idegeneket. Meggyorsított léptekkel haladt tehát a belső szoba felé, ahol valóban már megürült akkorára a sarokasztal: a borbély a szundikáló Jenőke mögé húzta székét, hogy közelebb legyen a társasághoz, és most már engedelmesebb lett.

– Vakard meg a hátam a két lapocka között – mormogta Jenőke félálmlában, és a borbély teljesítette a hatalmas gavallér és pártfogó kérését, legfeljebb csak ennyit súgott Jenőke fülébe:

– Én tudom, mert kitanultam a kozmetikát, hogy nemcsak a teherhordóknak a háta szokott viszketni, hanem azoké az uraké is, akik bolyhos, szűrős törülközővel dörzsölik naponta a hátukat. Ezek a mostani divatgallérok, ezek a kikeményített „Prince of Wales”, „Lord Derby”, „Exotique”, „Takova” és más nevű gallérok ugyanis csak a szakállát dörzsölik az embernek, de arról nem gondoskodnak, hogy a nyakat teljesen elzárják, a gallérrésen át minden bacilus, por, piszok, légy, pók, bolha bemászhat az ember ingébe. (Jenőke negyvennégyes számú „Girardi”-gallért viselt abban az időben, és nem tartotta érdemesnek, hogy feleljen a borbély szavaira.) De már elhagyta a sarokasztalt az ott üldögélő hordár is, aki sapkáját egy szék alá rejtve, ugyancsak kiszemelt pártfogója, az Esperes háta mögött foglalt helyet, és kerekre nyitott szemével azt figyelte, hogy az Esperes mily rendkívüli ügyességgel, szinte észrevétlenül vonja elő felöltője belső zsebéből azt a bizonyos üvegecskét, ha szükségét érzi annak, hogy néhány korttyal javítson közérzetén. A hordár ilyenkor mindig előrehajolt székén, mire az Esperes tartózkodva intett. „Menjen egy kicsit szellőzködni az udvarra, hordár, nem vagyunk a *Kalabriász-párti*-ban.” Ugyanezért az elől haladó trafikos nyomban lefoglalta a sarokasztalt, mintha az elaltatott kakast észre sem vette volna, amely kakas még mindig mozdulatlanul hevert a sarokban.

Hogy néhány szót mondjunk a trafikos külsejéről is: pápaszemes, szakállas, komoly férfiú volt Irma, mint akárcsak Jäger professzor, akinek gyapjú alsónadrágjait abban az időben a tanár arcképének kíséretében hirdették az újságok. Egy rafináltabb pesti szem a trafikos láttára gondolhatott volna egy bírósági végrehajtóra, aki ócska, számozatlan batárjával a Pest környéki községeket, falvakat járja napközben, de nem megvetője a kocsmalátogatásnak sem. Csak éppen arra az egyre nem lehetett gyanakodni a trafikos megjelenésében, külsejében, elváltozottságában, hogy ez a szabályos, pödrött, korrekt, kis termetű úriember nemrégiben, a kislutri* idejében: lutriszámokat írt ki a boltja előtt függő fekete táblára, azokat a számokat,

amelyeket a linzi, temesvári, budai, zágrábi lutrikban a dob forgatása közben kihúztak az árva gyermekek... Nem, arra sehogy se lehetett gondolni, hogy azért hord zsebében aranyvégű, nemrégiben divatba jött töltőtollat, hogy azzal a váltók kitöltésére tanítsa Nikodémi urat, aki talán még Itáliában maradt egész atyafiságát is felírta volna a váltóblankettára, ha a trafikos ezt tanácsolja az Andrássy úton. „Kár, hogy nem szaporítják az ilyen embereket” – mondta most a Gerolsteini nagyhercegnő, amint átkozottul sercegő, kapadohányal töltött szivarkája mögül szemügyre vette a trafikost.

Annál nagyobb figyelmet érdemeltek azonban a már sokszor látott trafikos vendégei, azok a bizonyos idegenek, akiket Pest legjobb sörházába szándékozott vezetni az önkéntes kalauz. (De hiszen éppen azért vagyunk itt, hogy megismerkedjünk velük. Hogy szigorúan ítélezhessünk az évek múlva keletkezett legendák felett, amelyeket Hermin vagy Alisz kisasszony mesélgettek azoknak a Király utcai és környékbeli hölgyeknek, akik régi kalapjaikat hozták, hogy azokat divatosná formálja Hermin vagy Alisz. Tartsunk tehát sorrendet elbeszélésünkben, mint akár Vájszné, született März Johanna, aki okos asszony létére sohase ivott máskor sört, mint akkor, mikor az öreg Dreher „márciusi” sörét a tekintélyes söröskocsik ünnepélyes lassúsággal, meggondoltsággal kezdték hordókban szállítani a városban – mint akár ez a flegmatikus asszonyság, aki „kötelességét” elvégezte a konyhán, de a tolóablakot egy „collal”^{*} se tolt ki bővebben, bármilyen vendégekkel érkezett az Andrássy úti „hamiskártyás”, miután Irma egyszer kártyázott a „Bécs városá”-nál, és egy kártyát, éppen a makk disznót, emléken ott felejtette az asztal alatt.) A trafikos tehát (miután a legnagyobb ünnepélyességgel meghajtotta magát az asztaltársaság előtt, amely példát követték az idegenek is – „talán Tiller, a katonaszabó szabásai érkeztek meg?” – dörmögte az Elnök egy későbbben felmerülő esemény bevezetéseként) – a trafikos tehát Vájszné miatt akár a kánaáni menyegzőt is megrendelhetné volna az Öregpincéknél –, a makk disznó óta nem sok becsülete volt a tolóablak mögött.

Az Andrássy úti trafikosnak igen erőteljes, harsány, trombitáló hangja volt, amint Pesten megtanulták vala ezt a hangskálát a hozzáértő emberek, amikor a hatodik kerületi kávéházakból kezdték kormányozni a világot. Tánzer Pálnak lehetett ilyen hangja, amikor a kávéházi asztal mellett védte a kispolgárság érdekeit. Ezenkívül az Andrássy úti trafikos a pápaszemét is levette arcáról, mintha kicserélni akarná önmagát az elkövetkező teendőknél – amint a középkori lovagok is sisakot változtattak a különböző alkalmakkor. Igen fényesre, szinte kihívó élességűre csiszolt egyes üveget (monoklit) vett elő mellénye felső zsebéből, amely szemüvegnek már a szerkezete is érdemes volt arra, hogy szemlélődés tárgya legyen: aranyhoz hasonló rugók tartották a monoklit a szemgödörben, mint védelmezők. (A szerkezetek korában éltünk, a monoklis emberek jobban láttak az épszemüeknél, a sánták acélrugóikon gyorsabban haladtak az éplábúaknál, a ferde csípőjű nők karcsúbbak voltak Vénusznál, ha megfelelő „szalonban” rendelték meg a fűzőjüket. Egy suszter nagy aranyérmét nyert azért, mert olyan cipőt készített, amely cipőbe nem is kellett emberi láb. Azt lehetne mondani, hogy az emberszeretővé, szabadkőművessé, liberálissá idomult Budapest: a „testi fogyatkozású” polgárság vigasztalódására használta fel minden találékonyságát. Nagy divat volt kézikocsin járni az Andrássy úton, amely kézikocsit napsütéses délből „Zsán vagy Dzerome” vasalt cylinderkalapban tolt hátulról.)

A trafikos tehát feltette monokliját, és e változás által természetesen újabb sikerhez jutott. Arcának összevont izmai egy korabeli „mágnáséhoz” is hasonlítottak; bátran lehetett volna őt „Gráf fon Pejácsovicsnak”, vagy „Gráf fon Bombelesznek” szólítani, de a trafikos ezt nem akarta. Inkább az étlapot vette kezébe, amelyet az Öregpincér kézbesített neki, miután a

sarokasztal terítőjéről szalvétájával levergette a hordár és a borbély ott maradt emlékeit, felébe tört fogpiszkálót, dohányhamvakat, ráncokat az aszalterítón.

– Ebédelni méltóztatik? – kérdezte az Öregpincér az új vendégektől azzal a komolysággal, amellyel bizonyos megkülönböztetést szokás tenni a rendszeren ebédelő és a tréfásan villásreggeliző vendégek között a polgári vendéglőkben. Az Öregpincérnek (ha ez lehetséges) ünnepélyesebb, szolidabb, tisztességesebb lett a fellépése is, a tánc lépéseket végleg felejtve: egy hátrasimított hajú, vizes kefével fésülködő, szinte felfrissült arcú embert példázván: megfelelő komolysággal állott helyén, és sörről, borról említést se tett. Nagyon meglepődött tehát, amikor a trafikos az akkori Andrassy út humorával szólalt meg az étlap tanulmányozása közben:

– „Szenyór, Sie sind ein Halunke.”* A céklát elfelejtette az étlapra felírni, pedig a céklának kedvéért Vájsz barátom vendéglőjében már annyi marhahúst megettem, mintha „speciálisan speciel” az én számomra sütnének egy ökröt a budai Vérmezőn. Micsoda „speizetli”* ez, amelyből hiányzik a marhahúshoz való körítés pontos felsorolása? Nem akarom se Vájszné önagságát, se Vájsz urat, igen tisztelt barátomat megzavarni békés, csendes, családi együttlétükben az asztaluknál, amint a familiáris levesestáliból, a mély zöldségestányérből, a velős csonttal is garnírozott levesaprólékból villáikkal, késekkel, kanalaikkal kiszedegetik a nekik megfelelő falatokat – habár sehogy se tudom megérteni, hogy mit keres asztaluknál az a Plac nevű tőzsdeügynök, aki éppen az öreg Davidovics doktort vitte a tönk szélére, amikor helyette adta a bankot, „leszedte” a kártyákat a „Japán” kávéház kártyaszobájában? De elsősorban nem látok levespótlékot az asztalon, pedig én és ismerőseim nem azért jöttünk ide, hogy szemtanúi legyünk annak az esetnek, hogy Plac „gibicelés” közben, miként tölti meg bendőjét a tiszteletre méltó házaspár ebédjéből. Én jól hallom, amint mondja: „Ugyan, nagyságos asszony, a velős csontnak éppen a legjobb részét méltóztatik ott hagyni?” És Plac kiszopogatja, megrágja, megropogtatja a legnagyobb velős csontokat is, mert a legsürgősebb üzleti útjait is elmulasztja, ha valahol egy terítékre került velős csontot vesz szemügyre a városban. Nem mozdul meg addig, amíg a csontokról a leghitványabb „mócsingos” darabkákat is le nem szedegette késsel, foggal, ujjal, borssal, paprikával, még ha maga az öreg Kohner Adolf várná is őt valamely üzleti megbízatással.

– Megnyugtathatom a doktor urat – felelt most déli ünnepélyességgel az Öregpincér –, hogy „Baron fon Kohner” nem várja ebben a percben irodájában Plac nagyságos urat.

– „Vlaszeng” – felelt most régi pesti humorral az Andrassy úti trafikos – „valószínűleg”... Amint látom, Plac ráér arra is, hogy a zöldségestálban válogasson, nem hinném, hogy maradt volna petrezselyem, fiatalhagyma vagy más efféle télvégi delikátesz* a konyhában, ha Plac csak „srégen”* ül is az asztalnál; szerencsére, még nem dugta nyakába a szalvétát, hogy a kamarában levő szafaládéfűzereket is előcsalogassa a kocsmárosnétól, mert én láttam őt „boldogult úrfikorában” a Duna-parton, a Braun-féle vendéglőben, amikor a Mária Valéria utcai tőzsdések bosszantására az egész paradicsommártást megette, amit aznap Braunné a főtt marhahúshoz főzetett. Az öreg Deutsch Sándor se kapott már paradicsommártást a főtt marhahúshoz, miután éppen aznap késett a bécsi sürgöny, amely a gabonapiacon a kurzust* jelentette... A szép, császárszakállas Deutsch Sándor paradicsommártás nélkül ült a helyén, míg Plac a szomszéd asztalnál a fogpiszkálók között válogatott, végül azt rendelte, hogy a Redout-ból hozzanak neki feketekávé, mert ott antiszemita-kávé főznek. „A Hangli feketekávéja már nem jó” – mondta Plac, aki a paradicsommártástól ruhájának minden gombját kigombolta, és fertályórákig kínoztta az öreg, tiszteletre méltó vendéglőst, hogy a ruháján esett foltokat az ő költségén tisztíttatja ki. Mire

Braunné egy nagy konyhakéssel jött elő... Egyszóval, mit „erdőzzek itt”: olyan „cirkusz” kerekedett, hogy Deutsch Sándor magához intette a tiszteletre méltó vendéglőst, és közölte vele, hogy hajlandó egy esztendeig is kisebb-nagyobb tőzsdei megbízásokat adni Placnak, ha nem hozatja a Redout-ból a feketekávé. Márkus főpolgármester szidta ott akkoriban a zsidókat egy nagy, kerek asztalnál...

– Már csak azért is – mondta a Hatvany cég megalapítója, ez a bizonyos Deutsch Sándor –, mert nem akarok az oka lenni annak, hogy ez a bolond zsidó kikeresztelkedik.

– Ez Plac – szól az Andrássy úti trafikos, miután monokliján át egy másodpercig se pillantott se jobbra, se balra, csak az étlapra, mint azok az emberek szokták, akik „étvágycsinálás” szempontjából is szeretnek beszélgetni az Öregpincérrel.

(Ámde a szomszéd szobában üldögélő Plac nagy, hízott füleivel nyilván meghallott egyet-mást az Andrássy úti trafikos előadásából, mire engedelmet kért asztaltársaitól: Vájszné öngagyágától, valamint Vájsz úrtól, hogy pusztán „komóció” kedvéért levethesse kabátját, és szegre akaszthassa, miközben a kabátja belső zsebében levő, komoly külsejű pénztárcát átnyújtotta megőrzés végett Vájszné öngagyágának, mert az „ember sohasem tudja, hogy mi adja magát elő”, mondván: hatalmas karjain könyökig húzta az ingujjat, hogy a kezelő gombjai megfeszültek. A „legtöbb bajom van ezekkel a gombokkal, néha félóráig is négykézláb sétálok a szobámban, hogy ezeket a gombokat megtaláljam.” Mire Vájszné így felelt: „A legjobbak azok a négylyukas gyöngyházgombok, amelyeket én varrok a Vájsz ingére; hét hónap is elmúlik, amíg fityegni kezdenének.” E párbeszéd után Plac igen komolyan összefonta karjait a mellén, mintha a legközelebbi eseményeket várná.)

Az Andrássy úti trafikos letette az étlapot:

– „Mindenesetre” hozzon nekünk húslevest.

– Igenis, „konzomét”,^{*} porcelán csészékben – felelte az Öregpincér, aki ezzel a megjegyzésével bizonyosságot tett arról, hogy van némi járatossága a nagyvilágon.

– Nem csészékben kérjük a levest, hanem valódi, családi porcelán tálban, hosszú tészta legyen a levesben, nem bánám, ha egy kis kakasfejet vagy csirkenyakat, esetleg „zúzáját”, de nem a „kocsmárosné kisangyalom” zúzáját, hanem a baromfiét is megtalálhatnánk a levesben.

(A szomszéd szobában Plac ebben a percben felemelkedett helyéről, és a fali burkolat párkányáról egy kisebb táblácskát és krétadarabot emelt le, amilyen szerszámok a kártyajátékhoz szükségesek, amely kártyajátékot kettesben szokás játszani, és tartlinak, dardlinak neveznek. Plac egy krétavonást húzott a táblán. „Terc a piros ászig” – mondta, és Vájszné öngagyágára pillantott, akinek a zúzáját emlegették a szomszédban.)

...A középkorú úriember, akiről időközben jóformán megfeledkezni látszottak, ekkor a maga társaságában, Podolini Lajos alszolgabíró, valamint Vilmosi Vilma állami tanítónő társaságában halkán így szólott:

– Most már magam is úgy látom, hogy verekedés készül. – Az alszolgabíró egy fogai között tartott foggpiszkálóval szinte nyíllövésnyi pontossággal eltalálta cipőjének az orrát. „Nem látom sehol a fütykösöket.” Vilma kisasszony váratlanul hízelkedő tekintetet vetett a

középkorú úriemberre: „Én még sohase láttam Pesten verekedést.” Ez a mondat bizony nem jelenthetett egyebet, mint kérést az itt maradáshoz. S ugyanekkor hallatszott az Elnök hangja:

– Nyúzzanak meg elevenen, ha ezek az emberek nem a Mayer Lexikont árulják. De az is lehetséges, hogy Panama-kalappal is ügynökösködnék. (Bízzuk a jövőre, hogy miért tette az Elnök ezeket a megjegyzéseket; az elnökök minden szavukért felelni szoktak, ha nem is e földön, hanem a túlvilágon.)

Egyelőre az történt, hogy Vájszné, a vendéglősné még beljebb, szinte láthatatlan helyre húzódott a „családi asztalnál”, Vájsz, mint engedelmes élettársához illik: elmerengett az asztalterítón, amelyen egy icinyke-picinyke kenyérhéjat vett üldözőbe, amely mindig kiszökött vastag ujjai közül, az Öregpincér elgondolkozva ment végig a középső deszkán, a padlón, mint aki elfelejtette volna, hogy milyen táncfigura is következne. „Hosszú tésztával, kakasfejjel, zúzájával...” sehogy se ébredt fel benne az a melódia, amely lábait ütemre csábította volna. A tolóablakokat Kati, a mindenes szolgáló nyitotta ki, s ezt nyomban észrevette az Andrássy úti trafikos. Felfortyanásához elegendő volt egy másodperc:

– Ó, ti kutyák, meddig akartok élni? Más szóval: „Hunde, wollt ihr ewig leben?” Mit mondana a kocsmárosné önmagára, ha külföldi vendégeim tiszteletére eszembe jutna töltött vadkanfőtet vagy medvetalp-pecsenyét rendelni? Ezt éppen úgy tudni kell egy budapesti vendéglősnének, aki ebben a városban akar meggazdagodni, mint akár a székelygulyást. Nem mondhatjuk minden világvárosunkba tévedt idegennek, hogy reggeltől estig „Szekeli golást” egyen – Bandi legyenek, ha megelégedne ezzel az idegen, aki azért jött ide, pénzét elkölteni, hogy legalább tisztességes kiszolgálásra tegyen szert világvárosunkban. Én, a szegény, megvetett, utolsó trafikos, aki mindenkinek a kapcája az Andrássy úton, én bezzeg helyemen vagyok, amikor városunk nevezetességeit kell megmutatni az idegeneknek, pedig rossz trafikcigarettán kívül nem tudok nekik mást eladni – se szép kilátást, se Duna-parti levegőt, se Sváb-hegyet, se Margitszigetet, se táncosnőt, se Blaháné magyar dalait, se Szapári Palit, se egy pohár sert... legfeljebb egy tucat portorikó, miláresz, regálitás vagy Londresz szivart... én a helyemen, a konyhámon vagyok... De „reszket a báró”. Majd lesz még „Tolle gatya” a budapesti nagyvendéglős urak között is.

Az akkori pesti nyelvjárást kellett ismerni, hogy mindenki megérthesse az Andrássy úti trafikos szavait, amelyeket olyan hangsúlyozással adott elő, mintha trombitát vett volna a terésvárosi búcsún.

– Akasszanak fel, ha ezek nem valamely nemzetközi betörőtársaságnak a tagjai – mond az Elnök, de olyan bajuszhangon, amelyet csak szomszédai hallhattak. Az Elnök ugyanis óvatosságot parancsolt magának, amikor észrevette, hogy Plac ugyancsak jelzi a „terceket” és a „kvartokat” odakünn a családi asztalnál; nem akart vele „egy kalap alá kerülni”. Az Andrássy úti trafikos, mint ez előrelátható volt: ebben a percben erkölcsi támogatásért ugyancsak Pista úrhoz fordult, aki most már végérvényesen átvette egyeduralmát a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben, miután Vájszné önmagára is „renonszot adott”,^{*} ott hagyván konyháját, és fehér kötényt letéve igen egyszerű vendégként mutatkozott mindazok előtt, akik tőle várták a csodatételeket.

Ez a bolond, ideges trafikos pláne megkótyagosodott – mondta később az Elnök, de csak fertályórák múlva a bekövetkezett események után. – „Egy igazi vendéglősnét nem volna szabad látni konyháján kívül, mert az ember elveszti illúzióit. Pap és katona civilben...”

Éppen azért nem szeretett Ferenc József se mutatkozni civilben. – A figyelmen kívül esett borbélynak ismét „viszketegsége támadt”.

– De igenis járt civil ruhában, amikor egy alkalommal frakkban, cilinderkalapban utazott Nizzába a felesége után. Kikeményített civil gallért is viselt a nyakán, amilyen gallért később „Faur Félix” név alatt árultak a gallérkereskedők, de nem nagy sikerrel – mond a borbély az Elnök megjegyzésére, amire Jenőke egyszerűen rendreutasította, valamely olyan szót használva, amelyet sértésnek szokás mondani.

Az Elnök azonban még rendületlen volt, mint olyankor mindig, ha adófizető polgárok evickélését látta maga körül, mert alaptermészete az volt, hogy a panaszkodóknak soha egyetlen szavát sem hitte el.

– Akármilyen legyek, ha ezek nem „Miskájerek” – mond az Elnök a szomszédjának. – Nézd csak meg a cipőjüket, ezeket az alapos cipőket, amelyekhez a tulajdonosok maguk válogatták ki a bőrt és a talpat, papirosba csomagolva vitték el azt a suszterükhöz, a kaptafán maguk is fúrtak-faragtak. Fogadni mernék, hogy a cipőjükben talpbetét is van parafából az átázás ellen, de „féderveisz”⁴ is. Csak egy „Miskájér”-nek lehet ilyen cipője.

Az asztaltársaság tagjai már tudják vala, hogy „Miskájerek”-nek kiket szokott nevezni az Elnök. Többnyire azokat a furcsa embereket, akik kettesével járják a magyar országutakat, és kutyabőr táskájukon mindenféle rézkarikák, drótok, kések csörömpölnek, s foglalkozásuk szerint megfosztják az állatokat a nemüktől. Csikók és bikaborjúk örök ellenségei... Így nevezte az Elnök a bizonytalan idegeneket.

– Nem, kérem – szólt most a szemüveges trafikos. – Én kora fiatalságom óta a Nemzeti Párthoz tartozom, ahová Apponyi, Horánszky és az egész magyar, úri társadalom. És hogy nem viszem a vendégeimet a Király utca túlsó sorára ebédelni, azt csak abból a szempontból teszem, hogy megmaradhassak az Elnök úr kerületében jól tudván, hogy a Király utca túlsó sora, a páratlan numerusúak már az Erzsébetvároshoz tartoznak. Engem hatvanhatszor földhöz vághat még a sors, hatvanhatszor „kimehetek a divatból”, hatvanhatszor trombitálhatják a fülembé, hogy a demokráciáé, a radikalizmusé, Vázsonyi-Weiszfeld Vilmosé a jövő: én megmaradok a Nemzeti Pártnál és a *Corneillei harangok*-ban inkább vagyok a szegény márki pártján, mint a Brief pártján, aki nem messzire a trafikomtól a legfinomabb libapecsenyével látja el a gazdag budapesti polgárságot. Én Bessenyei hentesüzletében szoktam a vacsorámat venni, ha nincsenek vendégeim.

– Sokat utaztam, sosem haboztam... – kezdett énekelni a hallgató borbély az asztalvégen, éppen a *Corneillei harangok* című operettből véve a textust, mielőtt az Elnök álláspontját bevárta volna.

Elsőnek Jenőke mordult rá:

– Ha valami hangos dolgot akarsz művelni, menj a hordárral együtt az udvarra, és kapard meg az ajtót, mint a kutya.

Hát bizony ez elég megalázó rendreutasítás volt a borbély részére, de annál lesújtóbb a borbély szempontjából az Elnök most következő magatartása, aki a már többször említett pecsétgyűrűs mutatóját karmesteri mozdulattal rázta meg a borbély felé, mintha valamely hamis hangot észlelt volna, ugyanakkor mutatóját a trafikos felé szúrta, mintha ennek

következett volna a „szólója”. A trafikos „élt az engedelemmel”, és félig felemelkedett ülő helyzetéből:

– Mielőtt előterjesztésemet megkezdeném, nagyon kérem mindazokat az urakat, akik már javában készülődnek úgy a helybeli díszteremben, mint a külső lokalitásban, hogy szavaimat erőteljes közbekiáltásokkal megzavarják, mint ez manapság szokás gyűléseinken, anélkül hogy Thaisz Elek konstáblerjei* élén és lóháton vonulna fel a tüntetők ellen (az Elnök az egyik kezét mély mellényzsebébe dugta, mintha valamit emlékébe tenne el az eddig elhangzott szavakból), nagyon kérem az urakat, hogy ne mondják nekem, hogy „gut gebrüllt,* Lövi”, vagy „jól ordítottál, Lövi”. Miért? Mert nem tartozom a Löviek igen tisztelt családfájához, atyám zenész volt a magyar királyi Operaház zenekarában, sokszor kísérte el Ney Dávidot azon a helyen, ahol most az én trafikom áll, és Wissendorf, aki most legnevezetesebb zenésze Operaházunknak, atyámat kísérte el gyakran egy közeli sörházba, ahol Kneipp páter tiszteletére esténként söröző társaság szokott összegyűlni, megvárták az előadás végét, még a Wagner-előadásokét is, és mindennap megígérték egymásnak, hogy a kora reggeli órában a városligeti víztoronynál a harmatos gyepen és mezítláb találkozunk, mint ezt a wörishofeni plébános, Kneipp páter elrendelte mindazoknak, akik az ő gyógy módja révén hosszú életkort akarnak élni, mindenféle galand bélférgektől megszabadulni és késő öregségükben is elsőnek akarnak megmaradni a nyolc nagybögös között, aki Nopcsa báró intendáns* idejében voltaképpen a zenekar elitjét jelentette, mert a nagybögös tartja össze a bandát, amit mindnyájan tudunk, akik valamit is konyítunk a zenéhez.

Az Elnök ekkor valamely emberfölötti cselekedetet vitt véghez, tudniillik összeszorított ajkai közül kinyújtott nyelvvel tökéletesen olyan hangot adott, mint a nagybögő, ha annak húrján végigvonják a lószórból készült vonót. A trafikos felkiáltott örömeiben:

– „Gemacht, lukatos”, vagy magyarul: „jól csináltad, kedves mester!” Itt töltöttem tehát én boldog ifjúkoromat a nagy zenészek társaságában, mindennap elsétálva azon operaházi szobrok alatt, amelyek Liszt Ferencet ábrázolják különböző külsőben, amint az egyes álarcosbálokon megjelent. Mert a zene mindig ugyanaz, csak éppen a szabásminta változik – mondta maga Nopcsa intendáns, akit trafikomban Operasz szivarokkal szolgáltam ki –, csak arról van szó, hogy a vendégtenoristának nagyobb köpöládát kell felállítani a kulisszák mögé, mint a helybeli tenoristának. Igaz, hogy szegény atyám más véleménnyel volt erről az egész dologról, mint ezt keringőjében meg is írta. Azt írta meg keringőjében, hogy a honvédzenekar Bachó karmester vezénylete alatt azért örvend népszerűségnek a Wampeticsben, mert a karmesternek sikerült bajszát a pesti publikum ízlése szerint „alakítani”.

– Kaiser Wilhelm-bajsza volt – mond most a borbély.

– De hát a filharmonikusok mégiscsak különbül tudták Grieg románcát előadni, mint Bachó zenekara, akár mint fúvatta a kürtösöket a kellő helyeken, hogy a Városliget egész környékéről összegyűjtse a publikumot az állatkerti vendéglőbe, a zenekari emelvény közelébe az ezredeseket, akik elismerőleg bólintottak a nagydobos felé, a távolabbi asztaloknál a többi pesti előkelőségeket, akik az idejű liba és zöld saláta fogyasztása közben azzal mulattatták delnőiket, hogy a „kontrapunktot”* jobban ismerik, mint Wampetics. Atyám, soha előadásra nem került keringőjével zsebében, ezen idő alatt a városligeti tó környékén sétált velem. És később, amikor Wekerle Sándortól megkaptam a trafik engedélyt: üzletzárás után, a redőnyök mögött, késő este elhegedülte nekem a keringőt a zöld függönyök mögött, amely függönyök a trafik háttérében voltak.

– De hát mondja meg, kedves barátom, hogy kedves atyjának mi volt a neve, talán előveszem keringőjét, ha éjszaka, a különböző extraszobákban, kedvem kerekedne megint a zongora mellé ülni, természetesen csak a hölgyek és barátaim felvidulására – szólott most az Esperes igen jószágosan, szinte atyai hangon, mintha együtt érezne a trafikossal, akinek arca mind szenvedőbbé vált előadása alatt.

A trafikos tompa hangon válaszolt:

– Atyámat hol Hévvizinek, hol Balatoninak, hol Badacsonyinak hívták zeneszerzeményei után, mert különböző álneveken próbálkozott meg a zeneszerzés terén. Keringőjét *Baltoni ábránd*-nak nevezte, és Serly Lajos, hír szerint, többször is előadta Amerika nagyvárosaiban, amikor a barna bőrű muzikusok rojtos gatyában és piros mellényben muzsikáltak.

– És jelenlevő barátai? – kérdezte még jószágosabban az Esperes. – „Szintén zenészek?”

Az előadó, miután éppen Andrassy úti trafikos volt, nyomban megértette az Esperes patriarkális célzását. A „Szintén zenész?” kérdés alatt meglehetősen gorombaságot is gondoltak magukban azok a pestiek, akik Ferenc József alattvalói voltak. Akkoriban gyorsan terjednek a város jelszavai, Pest önmagába merült város volt, azt hitte, itt laknak a legokosabb és legszellemesebb emberek a földkerekségen, különösen a hatodik kerületben. (Tiller, a katonaszabó, aki melléig érő vörös szakállát csupán abból a szempontból vonta néha félre, hogy a kellő ünnepélyeken Ferenc József-kabátjára felrakott rendjeleit is megmutassa a publikumnak: az Andrassy út torkolatán a Fürdő utcából jövet – bekanyarodott, és keménykalapját derékig érő kézmozdulattal leemelte az egész Andrassy út előtt, akár látott ismerőst, akár nem. Köszönt a cégtábláknak, a palotáknak, a Liget felől áramló jó levegőnek, mint ahogy Ferenc József is mindig köszönt, amikor kocsija az Andrassy útra fordult.) Ugyanígy köszönt most az Elnök jó bánásmódja miatt elkényeztetett Andrassy úti trafikos, akit előadásában megzavart az Esperes megjegyzése. Ebből a célból, a köszönés céljából levette a fogasról fekete szalagos, szürke, cylinder formájú kalapját, fejére illesztette a kalapot, majd ünnepélyesen emelve azt, így szólott:

– Most pedig van szerencsém bemutatni az uraknak asztaltársaimat, miután felhatalmazást nyertem arra nézve, hogy inkognitójukat felfedhessem. Az idősebb úrnak az a szerencséje van, hogy Esterházy néven írták be abba a sematizmusba,* ahol azoknak az uraknak a neve ragyog, akik őfelsége gárdájában vállalták a szolgálatot. Vendégurunk neve mellett egy kis jel jelenti, hogy ő egyike ama gárdatiszteknek, akik az „idegenek fogadtatására” vannak kiszemelve a legmagasabb udvartartásban. A másik jelenlevő úr nevét elhallgatom, még akkor is, ha erre őfensége nékem engedelmet adna. Bár csak egy rongyos Andrassy úti trafikos vagyok, akit azzal is szoktak gyanúsítani, hogy azért keresem a vidám társaságokat, hogy reggelenkint francia pezsgő maradványaitól könnyítsem meg gyomromat, holott rendelésemre még nem bontottak egyetlen pezsgősüveget sem a fővárosban: mégse mondom meg az idegen herceg úr nevét, aki véletlenül a magyar székesfővárosba utazott az itteni viszonyok tanulmányozására, s véletlenül üzletemet látogatta meg...

– Hogy Stinkadóresz szivarral ellássa magát – mondta most Plac a szomszéd szobában, mert érezte, hogy ebben a percben végleg csődbe jutott ember lett itt, ahol ilyen uraságok keveredtek a játékba, nincs többé semmi értelme annak, hogy köröcskéket és vonalakat jegyezzen a fekete táblácskára.

VIII.

Az élet néha megismétel ilyen meglepetéseket az álruhás hercegekkel és kísérelőkkel, akik a közvélemény szerint már csak a nagyon régi színdarabokban játszhatnak szerepüket, ha még akadna színház, ahol ily színdarabokat játszanak – de pedig ebben a percben még komolyabbra fordult a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadóban ismétlődő régi színdarab. A Király utcai ház kapuboltozata alatt ugyanis kerekék döngése, lovak dobogása dongott, mintha kocsi érkezett volna, holott Vájsz úr ebben az órában semmiféle bor- vagy sörszállítmányt nem várt, mert hiszen úgy a borszállításoknak, valamint a sörfuvarozásoknak is vannak speciális napjaik, amely napokhoz régivágású vendéglőtulajdonosok ragaszkodnak. És mégis kocsi jött be az udvarra, mégpedig egy „omnibusz”-nak nevezett kocsi, amelynek üvegablakai a kutyafejű kövezeten rázkódtak, dideregtek. Az omnibusz oldalán olvashatóan nagy betűkkel volt felírva, hogy Mattoni Henrik Erzsébet Sósfürdőjéből jött az omnibusz, mégpedig üresen, utasok nélkül. Az omnibusz párnáiról azonban mégiscsak leszállott valaki, mégpedig egy aranysinóros sapkát, szalonkabátot és tekintélyes „cvikkert” („csíptető”) viselő úriember, akinek minden mozdulatán látszott, hogy alaposan kitanulta a szállodai portásságot, mielőtt „a kocsira szállott” volna. Lábszárai kályhacsőhöz hasonló nadrágszárakba voltak bújtatva. A lábszárait egymáshoz szorította, miközben beszélt. A megtestesült illedelem volt, amint ősz kakadufrizurájáról leemelte sapkáját, és az udvarra lépő Vájsz úrtól megkérdezte, hogy ebben az épületben volna-e valóban az a híres Gasthaus,^{*} amely „Bécs városá”-hoz van címezve? Vájsz úr igenlő válaszára: az illedelmesség mintaképe, az öreg hotelportás komoly, tárgyilagos szavakkal elmagyarázta, hogy azért tartotta célszerűnek omnibuszával az udvarra állani, miután vendégei, a Princ és a Generális hosszú ebédelésű emberek, és ebéd után se nagyon szeretnek mutatkozni az utcán, az emberek között. „Ezért intézkedett az igazgatóság, hogy a szálloda omnibusza egy megbízható »személyzet«-tel mindenütt az előkelő vendégek rendelkezésére álljon, ha azok leülnek ebédelni.” Vájsz úr természetesen házigazdai udvariassággal megkérdezte a portás urat, hogy volt-e ma már ráérő ideje arra nézve, hogy önmagára is gondoljon? A portás azt felelte, még nem, de „ők” különben is svájci időszámítás szerint élnek. Vájsz úr elhárító kézmozdulatot tett, mondván, hogy ismeri ő is azokat a bizonyos Reding Iteleket és Tell Vilmosokat, de úgy tudja, hogy azok is megisszák a frissen csapolt söröket, márpedig a friss csapolás ideje nyomban megérkezik, amint a portás úr megtisztelti családi asztalát, hogy annál helyet foglaljon. A portás ígéretet tett, és néhány intézkedést végzett ezután a kocsissal az omnibusz kényelmes elhelyezése szempontjából, hogy a vendégek azonnal beszállhassanak, ha kedvük kerekedne tovább utazni. Ezalatt a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglő tulajdonosa láthatólag minden különösebb felindulás nélkül tért vissza vendéglőjébe családi asztalához, és csak hangja remegéséből lehetett megítélni, hogy nem mindennapi mondanivalója van a felesége számára:

– Te, Jancsi, most pedig menj vissza a konyhádba, és ha az aranylakodalom napjáig kitolod onnan az orrodát: előveszek egy békanyúzózt, és levágom az orrodát.

(Természetes, hogy utólag, évek múltán a hagyományokból, mesemondásokból és más léha, könnyűszerű teendőkből éledegelő emberek különböző megjegyzéseket fűztek az eseményekhez, amelyek ezen a napon a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadóban történtek. Minden vendéglőnek vannak legendái: a legtöbb fogadóban befalazott emberek, utasok, lókupecsek, kereskedők hallgatónak, de a vendégek hazugságaiba bele nem szólhatnak. Tehát mi se sokat törődünk azzal, hogy mit beszélt erről a farsang végi, böjt eleji napról évek múltán a fekete, kemény öklű szíjgyártó, aki társaságával vasárnaponként idejárt

sörözni, és jókedvében még a pádimentumot is megdöngötte, hogy a régi vendégek után tudakozódjon. Mi csak maradjunk az egyszerű tényeknél, amelyek egymás után következtek.)

– Mindjárt vecsernyére harangoznak, mint Verdi ama felejthetetlen színdarabjában, amelynek ez a címe: *Szicíliai vecsernye*, és még mindig nem történik intézkedés ügyünkben – kezdte az Andrássy úti trafikos, mert csak ő „rendelkezett” annyi szemtelenséggel, hogy a történetek, a Mattoni-féle omnibusz megérkezése és Vájsz vendéglős feleségének mondott megjegyzése után: ugyanott folytassa a maga nótáját, ahol elhagyta.

De most nagy csörömpöléssel felpattant a tolóablak, és mögötte megjelent Vájszné, született März Johanna arca, amely arcból eszébe juthattak volna az embernek (nyugodt elgondolásaiban) mindazok a remek céklák, amelyeket a különböző sülték mellé elmulasztott villájára tűzdelni, s ugyanezért későbbben különböző bajok érték az életben.

A hallgatag kocsmárosné pörgette nyelvét.

– Mi már nagyon régen tudjuk, hogy mennyi hatszor hét, hétszer hat, de azt még nem tudja ezen a kerek világon senki, hogy mit rendelt ebédre az Andrássy úti nagyságos úr. Rendelés nélkül pedig nem tudja a konyha a maga dolgát elvégezni.

Csak egy asszonynak lehet annyi bátorsága, hogy inkognitóban utazó uralkodó hercegek és tábornokok jelenlétében így „kinyissa a száját”. Még a rettenthetetlen Elnök, aki „ebben az életben” mindig Vájszné pártján volt: se merészelte az asszony szavait helyeselni, sőt pecsétgyűrűs mutatóját oly mélyen eldugta mellénye zsebébe, hogy azt (a legenda szerint) csak akkor találták meg, amikor az egész előadásnak vége volt, és a páholynytigató asszonyságok ismét szerepelni kezdtek, mintha még mindig az „első négyesben” táncolnának a színdarabban. Igen, az Elnök pecsétgyűrűs ujját már Vájszné sem láthatta, bár nagy, de szabályos orrával (amilyen orr ebben az időben egy világhírű operaénekesnőnek díszítette az arcát) néha az Elnök felé pillantott. Az Andrássy úti trafikos persze nyomban észrevette a helyzetet, mert hiszen okulás nélkül sohase nézegette boltjából a világot: a szoba közepére állott, és így szólt a tolóablak mögött könnyes szemmel figyelő fogadósnéhoz:

– Én nem rendeltem vadkanfőt, pedig éppen a jelenlevő Palkonyainé öngagsága szakácskönyvéből olvastam, hogy a vadkanfőnek most van az ideje.

(Palkonyainé nevének említésekor az Esperes mellett ülő Szerkesztő némi idegességet árult el magaviseletében – mert hiszen éppen Palkonyainé álnév alatt írta konyhareceptjeit egy családi újságban. Ezért idegességében így szólt a hordárhoz:

– Én demokrata ember vagyok, de ha továbbra is itt akar helyet foglalni: menjen az udvarra darab időre, hogy megbocsáthassam, hogy fokhagymás pirítóst evett reggelire. – A hordár szegénységével védekezett, de most már senki se hallgatott rá, csak jéggé dermedt szemek, amelyek nem értették a hordár különös mozdulását.)

– Mondom, nem rendeltem vadkanfőt, holott Palkonyainé öngagsága, akit az „éjjeli világból” van szerencsém ismerni, de Shakespeare se, akinek én is éppen úgy vagyok tisztelője, mint Palkonyainé: nem gondolhat el ebédet vadkanfő nélkül, amelyet áruházban fogyasztanak el a királyok, fejedelmek, hercegek. Mégpedig abból az egyszerű okból nem rendeltem vadkanfejet, mert nem akartam zavarba hozni az általam nagyra becsült vendéglős családot. Hátha éppen, pillanatnyilag, hiányzik a konyhából a kakukkfű, amely nélkül a

vaddisznófejet főzni amúgy sem érdemes. De nem rendeltem medvesonkát sem, pedig Palkonyainé egyik receptjében különösen ajánlja ezt a finom eledelt előkelő vendégek fogadtatásakor. „Nem lehet teljes az ebéd füstölt medvecomb nélkül, ha előkelő vendégeket várunk”, üzeni „Bácskai gyógyszerészné”-nek Palkonyainé 19** február havában.

Így szólt az Andrássy úti trafikos, és belső zsebéből váratlanul újságból kivágott papírszeletet vett elő, amelyet a meglepett Elnök elé helyezett.

– Csak az a jó Isten tudja a magas egekben, hányszor gondoltam életemben, elfüggönyözött boltom háttérében, sovány ágyamon a Bácskai gyógyszerésznére! Miért kell nekem Trabukkó szivarokat árulni az Andrássy úton, amikor vendégségbe járhatnék a Bácskai gyógyszerésznéhez, ha például a postamesterséget tanulom meg, és ugyanabban a faluban pedergetném a bajuszomat, ahol a gyógyszerészné a medvesonkával várja vendégeit?

(A Szerkesztő ízetlennek vélvén a trafikos előadását, megbízást adott a hordárnak, hogy az bizonyos ideig az Esperes széles hátának támaszkodjon, és ő maga személyében az udvarra ment sétálni, hogy némileg felejtse, mert még az egykedvű embereknek is van felejténivalójuk. „Bácskai gyógyszerészné” olyan szőke asszony volt, mintha egy regénykönyvből „vágták volna ki”, és érzelmes magyar dalokat is énekelt. De most már három órára harangoznak a terézvárosi toronyban, az ördög tudná, hogy múlt el az idő. Vajon lehet-e minden harangozónak hinni, aki az idő múlását jelenti? – vetette fel magában a kérdést a Szerkesztő, illetőleg a kocsmaszobában emlegetett Palkonyainé, beszállott a kéznél levő omnibuszba, és miután már régen élvezte az alvás gyönyörűségét, kedves ebéd utáni szendérgésbe mélyedt az omnibusz sarkában.)

Az Andrássy úti trafikos némi szünetet tartott előadásában, de miután meggyőződött arról, hogy „Palkonyainé öngagyorságához” már nem lesz „szerencséje”, mégiscsak folytatta előadását (holott ennyit egy trafikos még abban az időben se beszélhetett, amikor Vázsonyi Vilmos volt a polgármester Pesten, és minden utcasarkon népgyűlést lehetett tartani, mondták évek múlva a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadó vendégei).

– Nem – nem volt semmi különösebb kívánságom az ebéd megrendelése körül, legfeljebb csupán az volt a kívánságom, hogy a dunai fogast balatoni fogással együtt főzzék meg – mondta az ördögös trafikos a szoba közepén állván, és szakettjének a hátulsó zsebéből akkor egy étlapot vont elő, amelyet valamely célból ott suttyomban elhelyezett. Az étlapon virágkosarak, halastálak, disznófők képecskéi között valóban ott szerepelt „Bécs városá”-nak a neve, a háttérben kéklő Szent István-tornyával egyetemben, amint az étlaprajzoló a maga idejében elgondolta az életet. Az étlapot elővette, és körülbelül félméternyi távolságban tartotta szeme előtt, mintha abból olvasta volna mondanivalóit.

– Azt magam is tudom, hogy vannak bizonyos halászcárdák Pesten, ahol nyári időben olyan halat főzethet az ember, amilyent a szeme láttára fogtak ki a Dunából. És azt is bölcsen tudom, hogy most tél van, a csárdák zárva vannak, vagy legalábbis nélkülözik azokat a „posztulátumokat”,* amelyek miatt végeredményében ezeket a csárdákat látogatni szokás. Kénytelen a halszerető ember megelégedni a bizonytalan származású halakkal, amikor jégkéreg borítja a nagy folyamot, amely fővárosunk mellett előmlik. De azért jó halat még mindig lehet kapni Pesten, ahol tudják a módját. Nincs annál nagyobb passzió, mint marokkal mérni azokból a mérges fűszerekből, amelyekhez máskor kávéskanállal se mer közeledni az ember. Kipaprikásodik még a szeme, fejbűbjá, homloka is az embernek, ha csak ránéz egy jól készített halra. Hátha még megkóstolja! Van itt egy vén rabló, Újpest felé egy csárdás, az

tud legjobban halat főzni. Azt mondja, hogy magával viszi ezt a titkot a sírba, mert még nem találkozott olyan emberrel, akivel érdemes volna közölni a receptet. Egyszer nekem annyit elárult, hogy kétféle ember van a világon. Az egyik fajta ember halevés után fogpiszkálót dug a szájába. Hát az ilyen emberrel csak a bolond áll szóba. A másik fajta ember az ujját dugja a szájába, az ujjával tisztítja meg evés után a fogát, ínyét, néha még a torkát is, ha ott valami fennakadt. Az ilyen embert arról is meg lehet ismerni, hogy körmével tisztítja a körmeit, mert végeredményben mégiscsak az embertől függ, hogy mit csinál a körmével. Van aztán még egy fajta ember, de ez már a ritkaságok közé tartozik, aki olyan ügyességgel tudja forgatni a nyelvét, hogy egyszerűen mindent kitararít a szájából, fogából, garatjából, pedig megakadnak néha csontocskák az ember szájában, amely csontocskákat reggelig is el lehet szopogatni, harapdálni, mulatva fogyasztani. Ebbe a harmadik rendbe, a ritkaságok közé tartoznak a mi szeretetre méltó külföldi vendégeink.

Bár az Andrássy úti trafikos most már a legnagyobb közfigyelem mellett szónokolhatott, senki se ütközött meg szavain, mert a trafikos kíséretében érkező idegenek megérdemelték, hogy egy nagyszájú dohányárust is megtúrjenek a kedvükért.

A Tábornok (akit az imént Esterházy néven említettek, mert a pestiek ez idő tájt még nem tudták könyv nélkül a Bécsben székelő udvari méltóságok neveit, mindenki lehetett Esterházy, ha a gárdánál szolgált), a Tábornok kerek fejű, borotvált arculatú férfiú volt, akinek más időben igen kemény tekintete lehetett, de most civil ruhában volt, készen vásárolt nyakkendő tarkállott álla alatt, fekete ruhájához sárga, cúgos lábbelit viselt, és zergeszakáll volt vadászkalapja tenyéryi széles szalagjához tűzve. Ebben a pillanatban éppen azzal foglalkozott, hogy kerekded tenyerével kerekded fején tapogatta rövidre nyírt, vörhenyeges haját, mintha talán azon gondolkozott volna, hogy Pesten mulatása alatt megvágatja haját. Azt mondják, hogy az ideges állapotnak egyik jele, ha az ember a feje búbját fogja, simogatja, nyugtatgatja. Holott egyébként a Tábornok a legnyugodtabb, legpróbáltabb, a leghiggadtabb férfiúnak látszott, aki valaha a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben megfordult. Nyilván azt gondolta magában, hogy Pesten úgy szokás, hogy a trafikosok a legböbeszédűbb emberek a városban – hagyta tehát a trafikost beszélni, miután amúgy sem sokat értett annak szónoklatából. Igen, a Tábornok pompásan elsajátította azoknak az inkognitóban utazó hercegeknek, fejedelmeknek a megrendíthetetlen nyugalmát, akiket élete folyamán Ausztria-Magyarország területén kíséretett.

A Tábornok akkor ötven és hatvan esztendő között „laboráló”^{*} úriember volt, mint azok a nyugdíjazásuk felé közelgő öreg katonatisztek mondogatták, akik a katonai műkifejezések mellett a polgári életben szükséges kifejezéseket is tanulgatják már. Nem lett volna csodálatos, ha a „mi tábornokunk” azt a mondatot, amelyet először kiejtene száján, így kezdené:

– Praktikusság szempontjából...

De a Tábornok nem szólt, és nem szólt asztali feljebbvalója, a „herceg”, a „Princ”, a „fenség” se (mert a „Bécs városá”-hoz címezett „Gasthausban” a vendégek még mai napig se tudják, hogyan is szólították volna az idegen urat, ha azok a vendégek akkoriban itt tartózkodtak volna). A Princ nem volt fiatal ember, egyszerűen felfelé fésült haja, bár még elég tömötnek látszott, feketén és fehéren tarkállott, mint egy erdő, ahol tél is, tavasz is van. Ugyanilyen volt a Princ elég hosszúra sodort, talán csak reggelenként kefélt bajsza, mert valóban nem látszott olyan embernek, aki a bajsza miatt akar szándékosan tetszeni vagy nem tetszeni. Ez a férfias, öntudatlan hanyagság látszódtott ugyancsak feketével fehérlett, tarkázott

szakállán is. Szabályos volt az arca, mint egy törvénykönyv. Ha nem lett volna „Fürst”^{*} a maga országában: ugyanott lehetett volna járásbíró is, aki dióbarna, egykedvű, változatlan tekintetével nyugodtan hirdeti ki az ítéleteket, és ugyanekkor papírgombóckát morzsol a mutatóujja és hüvelykujja között, mint ezt már a legflegmatikusabb embereken is megfigyelték. A „herceg” egyébként sötétkék, „félselyemmel” bélelt, igen egyszerűen szabott „zakóba” volt öltözve, amilyen öltönyöket a készruhát is árusító berlini áruházakban ezrével kaphat a vevő, ha van kedve a liftbe ülni. Nem volt feltűnő ruházatán még a vasalásnak nyoma sem. Nyilván hideg vasalóval vasaltatta a ruháját. A cipője (szintén „németes” szabású cipő) olyan kényelmesnek látszott, mintha egy bajor tanfelügyelővel tapostatta volna ki „használat előtt”.

És fejedelmi volt. „Külföldi fejedelmi” volt. Még a legsötétebb éjszakában se tévedhetett volna el a pesti rézkrajcárok között, amelyek magyar vagy német felírást viseltek. Pedig csak szótlánul ült helyén, olyan egykedvűen, mintha nem is lélegzett volna.

A „Bécs városá”-hoz címezett fogadó „inkognitós vendégei”, mint az előadottakból látható, mindketten olyan férfikorban voltak, amikor az ízlés, a gyomor, a kedv már átalakul amaz érettségben, amelyre szüksége van mindenkinek, aki a halat műértően szeretni akarja. Komoly emberek voltak a vendégek, amely komolyság talán első feltétele a halfogyasztásnak (mondta később az Elnök, amikor erre a februáriusi napra visszagondolt, és meghányta-vetette az eseményeket). „Az életnek csak bizonyos éveiben szabad halat enni, mint ahogy a katolikus egyház kalendáriuma is bizonyos napokat, hónapokat jelöl meg a halak fogyasztására.” (Az Elnök szavai.)

De most néma csend lett a vendéglőben, mert Vájszné, született März Johanna egyszerűen félretolta az ablakot, és egyszerűen így szólt:

– Itt a hal.

Mint már annyi mindenféle dolgot, bízzuk Vájszné csodatételét ugyancsak az utókorra: hadd maradjon beszélgetnivalójuk arról a vendéglősnői csodatételről, amellyel Vájszné konyháján előteremtette a halat, bár ez az étlap műsorán mind ez ideig nem szerepelt. És nyomban tányérokban szolgálta fel vendégeinek – mély, kiadós, kék karikával is díszített porcelán tányérokban, amelyeket a családi ebédeknel szoktak használni, ismétlem, mély tányérokban: a halat, amelyet neveznek halpaprikásnak, paprikáshalnak vagy halászlének is, akinek milyen a gusztusa. Mély porcelán tányérokban vitte az Öregpincér a „fejedelmi” asztalhoz a halat.

– A királynak – mondta Vájszné, midőn az első tányért Mátyás pincér kezébe adta a tolóablakon át. Nem – a rózsaszínű, a munkálkodástól, konyhatűztől és ambíciótól megfiatalodott „Jancsi” nem mondott többet ennél az egy szónál, de a tányér tartalmáról amúgy is nyomban meg lehetett állapítani, hogy nem mindennapi vendég számára helyezték el ott darázsfszék alakjában az ikrás részeket, amely ikrás részek az ötkilósnál is többet nyomó halakban találhatók. Az Öregpincér olyan tekintettel nézett az ikrasapkára, mintha még sohase látott volna életében hasonló csodát.

– Az adjutánsnak^{*} – mondta most Vájszné a konyhában, és a tányérban azokat a halrészeket helyezte el, amelyek véleménye szerint a legjobbak: így a potykának a farkát is, amely a legízletesebb, mert a hálnak a farka dolgozik és izmosodik úszás közben.

– A trafikosnak – szólt a kocsmárosné, kiosztván a harmadik halporciót is.

(Nyomban meg kell azonban jegyeznünk, hogy az Andrássy úti trafikos, aki eddig olyan könnyen megsértődött a bánásmódok miatt, a tányérjára vetett tekintet után örömteljes hangon felkiáltott:

– Látom, drága Johanna asszony, hogy nem felejtett el. Csuka is van a hal között. – A trafikos valóban a csukát szerette, pedig ez nem mondható el minden halfogyasztó vendégről. – Remélem, maradt még odakint.)

A „fejedelmi” asztalnál ezután bizonyos ünnepélyes csendesség támadt, mert halfogyasztás közben nemigen szoktak beszélgetni még a szószátyárok se. És éppen ezt a gyönyörű kocsmái csendet használta fel odakünn a söntésben Vájsz úr, a vendéglő tulajdonosa, hogy intézkedést tegyen új söröshordó megcsapolására. Nagyot puffantott a csaposlegény... Némelyek azt mondják, hogy nem szeretnek olyan vendéglőkbe járni, ahol a vendéglős és pincérei tolakodóan udvariaskodnak. „Nem azért megyünk a »Fogas«-ba, a »Kék Duná«-ba vagy az »Adria hajó«-ba, hogy a vendéglős addig bosszantson kérdéseivel, amíg egy halszálla szerencsésen a torkunkon akad” – mondják az ilyen vendégek, akik még azt sem szeretik, ha a dologtalan pincérek szélvészfélegként sürgölődnek, hogy használhatóságukról mindennap tanúságot tegyenek. De még nem akadt olyan vendég, aki idegességében lármát csapott volna azért, hogy váratlanul nagyot puffant a söröshordó valahol a szomszéd szobában. A „Bécs városá”-hoz címezett vendéglő tulajdonosa tehát nem követett el ostobaságot, amikor előkelő hallgatásba merült vendégeit ily kellemes módon riasztgatta: „Nálam nincs zenélőóra, hogy a Radetzky-marsot játsszam” – mondta ugyancsak évek múlva.

A „Király” komoly arcán ugyan nem történt semmi változás, de poharának sörmaradékát felhajtotta.

– Az „egész világon” ilyenkor csapolnak – mondta most Plac odakünn a söntésben, éppen olyan egykedvűséget színlelvén, mint a Király a puffogó hangokra. – Az egész világon – ismételte nyomatékkal Plac. – „Boldogult úrfikoromban” megbüntették Bécsben azt a „restoratort”,* aki nem csapolt, amikor a Szent István-toronyban delet harangoztak; a rendőrség bezárta az ilyen kocsmát, mert mi célból legyen nyitva egy kocma, ha ott még a déli harangszóra se csapolnak? Az ilyen vendéglős menjen el – borjúszeletnek.

Az omnibusz régebben említett, tiszteletre méltó portása, aki időközben a „családi asztalhoz” telepedett: váratlanul a csödbe jutott kereskedőnek adott igazat, miután annak az elszenvedett, méltatlan bánásmódoktól (amelyeket napközben kellett elszenvednie) amúgy is mély hangja most már úgy elmélyült, hogy csak szakértő fül hallhatta meg minden szavát. (A trafikos azt mondta volna erre a basszus hangra, hogy ezeket a „hangokat” állítják a színpadon a legközelebb a kulisszákhöz, hogy hamarább ériék a köpöcsészéket. De a portás nem volt ismerős a színpadi világban, csupán a maga „szolgálati” világában. A „méltatlanul” megbántott „személyzetnek”, az oktalanul leszidott „személyzetnek” szokott ilyen hangja lenni, mert a portás valamiképpen a „családi asztalnál” üldögélő Placot a „személyzethez” számította, és ugyanezért bizalma volt hozzá, mint majd későbbi szavaiból kiderül.)

– Igen – mondta tehát kellő fontoskodással a portás –, az „úrnak” teljesen igaza van: Wienben senkinek se jut az eszébe, hogy csodálkozzon a friss csapoláson, már csak azért sem, mert minden „bécsi gyerek” tudja, hogy őfelségének, a császárnak, Franz Józsefnek is ugyanekkor csapolnak egy félhektós hordócskával abban a kisvendéglőben, amelyet a császár

„tart fenn” a maga személyes használatára. Csak vasárnap szabad ebben a vendéglőben a bécsi polgárságot is kiszolgálni, mert vasárnap amúgy sincs a császár a Burgban, hogy az irodájában felfigyeljen, amikor a vendéglőben csapolnak. Mert ilyenkor, a friss csapoláskor kezdődik a déli szünet, a hadsegédek, udvarmesterek kidobják Herr von Wekerlét meg a többi magyar minisztereket, akik a császár előszobájában mindenféle spirituszgyárok licenciáival,* a kislutri eltörlésére vonatkozó kérvényekkel várakoznak. Menjenek a haszontalanságaikkal, mikor még maga a császár öfelségének édesanyja, nagynénje, sógornője is mindig megrakja a kislutriban a számokat, ha valamit álmodnak. Mária Jozefa hercegnő egyszer száz forintot nyert egy ambójával,* persze, mert ezek a dámák nemcsak hatoskákat küldenek a lutrisboltba, ha valami nagyon jó álmuk volt, hanem egy huszonöt krajcárost is megreszkíroznak. Hagyjatok tehát nekünk békét a kislutri megszüntetésére szolgáló indítványokkal, Herr von Wekerle inkább arra ügyeljen, hogy jobb szivarokat küldjenek a magyar dohánygyárakból a császár öfelségének – saját fülemmel hallottam egykor a legmagasabb udvartartáshoz tartozó „személyzettől”, hogy senki se volt megelegedve legutóbb Wekerle szivarjaival. Hagyjátok meg a császárnak legalább azt a fertályórácskát, amikor íróasztalánál csupán egy szalvétán a zöld posztó felett elfogyaszthatja „gábliját”, „gábelfrüstökét”,* pohár sörét, tormás kolbászát, ami a legszegényebb „bécsi gyerekek” is dukál, ha az István-toronyban delet üt az óra.

Vájsz úr, aki végighallgatta a portás szavait, kissé elszomorodni látszott, már amennyire a Vájszhoz hasonlatos szorgalmas polgár érdemesnek tartja a szomorúságot, amely amúgy sem jövedelmez:

– Én pedig most igazában a maga kedvéért csapoltattam, portás úr.

– Neve Holcwart Ede, nagyon távoli rokona ama Holewart famíliának, amely itt, Pesten a „Continental” szállodát „bírja” – mondta most a portás felemelkedve ültéből. – De más az üzleti élet, mint a magánélet. Mi, szállodai emberek, annyi sokat beszélgetünk üzletileg az uraságokkal és az uraságokhoz tartozó dámákkal, hogy a fehér asztalnál néha jólesik egy-két szót a magánéletünkről is beszélgetni. Éppen így történt a napokban Brunyovszky Bélával, aki a „Pannónia”-ban már negyven esztendeje főportás, és csak a fehér asztalnál árulta el magát. Kezembe vettem a dolgot, megtartjuk a jubileumot. Köszönöm, Vájsz úr, hogy az én kedvemért csapolt, mert valóban már elmúlt az az idő, amikor Ferenc Józsefnek csapoltak.

– Már temetésekre harangoznak a Teréz-templomban.

– Igaz – szólt most Holcwart Ede, miután nadrágján alkalmazott óratartó zsebéből elővette pontosan járó óráját. – És én még mindig itt ülök, és nem tudom, hol jár az igazi herceg, akinek szolgálatára ide rendelték.

A portás meglehetősen halkán mondá ezeket a szavakat, de a szavak tartalmának hatásossága még az egyébként vasnyugalmú Vájsz vendéglőst is megingatták álltában. Plac keze váratlanul reszketni kezdett, amikor egy sajtóhéjat szedett fel az abroszról. De megszólalt:

– Hát akkor kicsodák ott ezek a trafikossal?

– Ez csak a „személyzet”. A kíséret – mond Holcwart Ede, és nyugodt arcvonásai ebben a percben aggodalmat fejeztek ki.

De ekkor nyílt a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglő ajtaja, mint már annyiszor a történet folyamán, előzetesen és később is: – és egy „arkangyal” lépett be rajta, mint későbbi években erről az eseményről megemlékeztek azok a nők és férfiak, akik a jelen szenvedései elől a múlt idők képzelt örömein vigasztalódnak.

– Nyílt az ajtó – mond 19** esztendő egyik böjti napján Spatz, a kéményseprőlétra hosszúságnyira megnyúlt kesztyűs, aki talán az egyetlen volt a környékbeli kereskedők közül, akinek „üzemét” nem kellett a modern kor követelményei szerint átalakítani, mindvégig csak női kesztyűket varrhatott, anélkül hogy férfikézre való kesztyűt is kellett volna szabnia. Nyílt az ajtó, és a kilincset egy olyan kesztyűs kéz fogta, amilyen nagyságú kesztyűkre már nincs is szám a mi iparunkban. A női szakmában sem. Külföldi kesztyű volt, nyomban látszott rajta, holott véleményem szerint Pesten, a Párisi utcában vannak a legjobb kesztyűsök. Pest mindig büszke lehetne az ő kesztyűseire és cipészeire, akkor is, ha az egész Párisi utcában nem tudtak egy ötvenforintos bankót felváltani, amellyel az idegen vevő fizetni akart. Néha a főpostától az Első Hazai Takarékpénztárig kellett szaladnom fiatal segéd koromban egy nagyobb bankóval, amíg azt valahol felváltani merészelték...

Azt hiszem, az olvasók megértését, helyeslését érdemlem, ha Spatz visszaemlékezéseinek a közlését abba hagyom, mert Spatz is ember volt, aki vasárnap se tudott olyan előadást mondani – még életében látott legnagyobb eseményekről sem, hogy a saját élményeit elhallgathatta volna. Bizonyosan igen érdekesítőek lehetnének Spatz visszaemlékezései egy másik beszélyben, amely beszély a világhírű pesti kesztyű történetét mondaná; sajnos, nekünk követni kell az eseményeket. A Herceg lépett be a kocsmába.

Az igazi Herceg, amint őt a világon mindenfelé elképzelték.

Körülbelül százkilencven centiméteres ifjú – ha ugyan az ilyen kivételes ifjakat valaha katonamértékre állítanák –, testi alkotásuk valamely varázslat folytán lehet pár centiméterrel magasabb vagy kisebb, mint a pálmáké, amelyek bizonyos időszakban változtatják külsejüket. A kertészek véleménye szerint „teher alatt nő a pálma”, de ez a szabály nem felel meg minden fára nézve. A fák többnyire csak tavaszkor nőnek, a köznapi, mindnyájunk által ismert fák kurrognak, pattognak, nyújtózkodnak a téli dermedtségből való ébredésük után, így minden útszéli akácfa is. De vannak olyan ritka fatörzsek, amelyek az évszakok kedvezése nélkül is: lelki, benső, nemes indulatokból növekednek. Így növekednek a királyi vérből eredett utódok is, hogy a legtudósabb és istentagadó tanulmányokkal is foglalkozó doktorok se tudnak eligazodni végleg e dolgokon, mint ahogy végeredményében még mindig nem tudják, hogy miért nem egyformák az emberek az egész földtekén.

A Herceg polgári ruhájában, bár a legnagyobb egykedvűséggel lépett be a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőbe: ellenállhatatlan varázst sugárzott maga körül (mondták régen), a szeme barnán is, kedvtelten, szinte a csalódás ismerete nélkül, szinte emberfölötti bizalommal ragyogott, mintha azt akarná példázni, hogy mindenkinek ilyen szeme legyen, aki „valamire vinni akarja” sorsát ebben az életben. Az ifjú Herceg belépett, mint egy vidám fiatalember, aki előre tudja sorsát: öregségére próféta lesz, nem kormányozhatja többé lépteit fővárosunk kirakatai, látnivalói felé, megváltozik élete menetrendje: ugyanezért ez órában nyílt tekintettel örvendezett, hogy könnyű léptekkel vehette a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglő utcai bejáratához a három kőlépcsőket (ahonnan már annyi részeg embert gurítottak le a csaposok és a vendéglősök).

A Herceg mögött Dallosi, az ismert éjjeli pincér jött.

Ez a Dallosi arról volt nevezetes Pesten, hogy ő volt a legmulatságosabb ember a fővárosban. Ő „megelőzte korát”, mint mondani szokás, pincéri minőségében olyan műveltségre, olvasottságra, intelligenciára tett szert, hogy az éjjeli zsurnaliszták, akik kínjukban, pénztelenségükben szeretik a groteszk ötleteket: már többször felvetették azt a kérdést, hogy miért nem választja meg valamely irodalmi társaság tagjai sorába Dallosi D. Adolfot. A pesti pincérek már abban az időben is Európa legjobb pincéreinek neveztetnek a szakértők között. Könnyen tanulják meg az idegen nyelveket, beutazzák az egész világot, Párizsban, a nagy mulatóhelyeken vagy az óceánjáró gőzösök fedélzetén mindenütt találkozni magyar származású pincérral, akit gazdái megbecsülnek társadalmi modoráért, előzékenységéért, becsületességéért. Míg akad külföldön olyan magyar pincér, akinek megélhetési forrása az „alagér” nevű biliárdjáték vagy az ugyancsak kezűgyességet igénylő makaójáték volna: szívesen látják őket olyan helyeken, ahol becsületes munkával kereshetik meg a kenyérüket. Dallosi, az ismert éjjeli pincér, az egész világot bejárta, mielőtt Pesten véglegesen megtelepedett... Szinte természetes dolog, hogy a Herceg pesti kíséretéhez tartozott.

– Nézd csak: a főtáncmester! – szólalt meg a hosszabb idő óta hallgató Elnök, és mutatóujjával a Herceg háta mögött lépdelő Dallosi D. Adolfra, az ismert éjjeli pincérré mutatott, aki szokásos nyájasságával köszöntetett jobbra-balra, mintha a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben éppen olyan otthon volna, mint azokban a vendéglőkben, kávéházakban, amelyek hajdanában az ő tulajdonában voltak.

– Áldás, békesség! – köszöntetett jobbra-balra Dallosi D. Adolf. – Hál' istennek, megint együtt vagyunk valamennyien, mi, régi jó pestiek, mert sohase hagyjuk el egymást. A jó testvérek összetartanak. Áldás, békesség – ismételte Dallosi, az „ismert éjjeli pincér”, alázatosan, bibliás alázatossággal és szinte emberfölötti szeretetreméltósággal, mintha néhány perc előtt megvette volna Vájsz úrtól vendéglőjét, hogy ezentúl ő igazgassa az álmosodó kocsmavendégeket.

A Herceget egy másodpercig a hónaljáig se érő víg ember mellett szinte alig vette észre valaki. Csak egy női hang sóhajtott:

– Mintha glória volna a feje körül: olyan szikrázó haja van.

Talán mondanunk se kell, hogy Vilma kisasszony sóhajtott, mintha váratlanul valamely harangkondulást hallott volna, amely szívében, lelkében azt jelentette, hogy most következik az ő órája.

A Király és az Adjutáns felállottak helyükről, amikor a Herceg a szobába lépett. Vájszné a tolóablak mögül nagy szemet meresztve nézte a jelenetet, és most már komolyan zavarba jött az idegenek felett, s bőségesen átkozta magában a „hamiskártyás” trafikost, aki ilyen meglepetést hozott a nyakára: „Még megérem, hogy a trafikosról is kiderül, hogy valami álruhás báró!”

A Herceg körülbelül harmincesztendő lehetett, tehát olyan életkorú, amelyben valahol messzi hazájában legszebbek, lombosabbak a hársfák, és legotthonosabbak a mezei lakok, mert már egy előzetes nemzedéknek volt alkalma kipróbálni, hogy hol kell a lugasokat, filagóriákat, pavilonokat felállítani a kertben, honnan minden egyes hársfát szemügyre lehet venni, még a messziségben is, ahol meghajlik az országút, mint az íj. Harmincesztendő volt, mint azok a kényelmesre, familiárisra, csendes, boldog életre épített falusi házak, amelyekben

már minden szobának ismerik a maga titkát, mikor hallatszik benne diócsörgés, és mikor érezhetni falai között az északnyugati szelet. Vannak azonban egyes szobák a házban, amelyekben télen-nyáron egyformán kellemes a tartózkodás, nem betegszik meg soha a kanapé, a kályha vaseszségű, és az ablak nyájas. Ilyen szobában lakhatott a Herceg, amikor nem ült a „Bécs városá”-hoz címezett sörházban. Harmincesztendő volt, és boldogtalan szerelem miatt utazott a világban...

(„Papirosai gróf Páduai Antal névre szólunk” – mond ebben a percben Holcwart Ede, a szállodai portások atyamestere a külső szobában, a maga társaságában. Plac felkapta a szót: „Páduai tudtommal egy szent volt.” A portás összehunyorított szemmel nézett Placra: „Én nem szólnék bele olyan dolgokba, amelyekhez nem értek, még ha a világ minden kincsét is nekem adnák. De ehhez a dologhoz véletlenül értek valamicskét, mert volt szerencsém személyes szolgálatára lenni gróf Takovának, aki nem volt más, mint exkirály Szerbiában, volt szerencsém gróf Herbersteinhoz is, aki később király lett Dániában vagy talán éppen Svédországban. A mi szállodánkban szívesen fordultak meg ezek az urak, mikor Wienben mulattak. Nem mindenki szerette Sacherné almáit vagy a világszép Frohner Jánosné bécsi frizuráját a fehér hajporral... Ó, du lieber Augustin! A királyok rendszerint onnan választották inkognitó nevüket, ahol találták. Valamely tartományuk, megyéjük, városuk vagy rendjelük után. Takova: egy rendjel volt Szerbiában, és egyúttal a király álneve utazásai közben. Herberstein...

Azt hiszem, az egy várkastély volt messzi északon. De megvallom, arra sohase jártam, mert én sohase füllentek, mint némelyek a mi szakmánkból. Véleményem szerint a Herceg országában van egy rendjel, amelyet páduai Szent Antalról neveznek, amellyel bizonyára csak hitbuzgó katolikus főurakat szoktak kitüntetni... Eddig a portás... S gondolhatjuk, hogy előadását senki se zavarta meg; még Podolini alszolgabíró úr is abbahagyta a cipője nézegetését. S egy kis női szív úgy dobogott, mintha valamely katonai indulót hallana a távolból.

– Anyám, anyukám – szólt a belső szobában Dallosi a tolóablak elé állva s halkán kopogtatva.

Vájszné März Johanna ugyan nem tűrte a bizalmaskodást, lángvörös arccal dugta ki fejét a tolóablakon, de az ügyes Dallosi hátralépett, mielőtt Vájszné befejezte volna azt a mondatot, amelyet megkezdett, s amelyben lesújtó véleményt akart mondani arról a nőszemélyről, akit Dallosi „anyukájának” nevezhet.

– Nagyságos asszony, ha megengedi, van itt egy úr, aki sonkás omlettet szeretne fogyasztani, mégpedig parmezánnal.

Vájszné lángolása elaludt, mintha egy sajtár vízzel öntötték volna le. Hiszen az eddigi események menetéből következtetve alig várhatott volna egyebet, mint azt, hogy a fővárosszerte ismert éjjeli pincér és mulattató legalábbis teknősbékalevest akar megrendelni a Herceg részére. A magdeburgi szakácskönyv, amely Vájszné konyhai fiókjában az álmoskönyv mellett foglalt helyet: már kéznél is lett volna, hogy a „teknősbékalevest” ott hirtelen átolvassa a gazdasszony. Ám Dallosi csak sonkás omlettet rendelt. „Bezzeg, ha a trafikosra bízzák a dolgot!” – mormogta Vájszné, mielőtt laboratóriuma ablakát becsukta volna.

Odakünn a belső szobában pedig a következő dolgok történtek.

Dallosi ügyességéből kifolyólag az Andrassy úti trafikos egyszerre csak azon vette magát észre, hogy egy eddig láthatatlan asztalka mellé került, és ugyanakkor Dallosi barátságosan a fülébe dörmögte: „Mi itt fogunk helyet foglalni, már csak azért is, hogy közelebb legyünk az uraságokhoz.” A Herceg, a Pádúai, már ezalatt az asztalfőn ült, balról mellette a Király (akiről persze csak később derült ki, hogy minden fejedelmi ünnepélyessége mellett se volt más, mint a Herceg titkára, aki minden járásában elkísérte), jobbról „Esterházy”, akiről most már ugyancsak megmondhatjuk, hogy valóban bécsi gárdatiszt volt, akit általában „Nachtmeister”-nek (éjjeli mesternek) neveznek vala a régi katonáéknál, aki a bécsi udvari szokások szerint a külföldi előkelőségek éjjeli és nappali mulatozásáról gondoskodik. És azontúl senki más az asztalnál, ahol néhány perccel előbb az Andrassy úti trafikos még lovaglólóhelyzetben ült a széken, és minden mondatánál egyet emelkedett, mintha a hazugság paripáját sarkantyúzná maga alatt. Dallosi, mint kis termetű, fúrge, nyugtalan, de mégis szertartásos férfiúhoz illik, nem sokat üldögélt a trafikos társaságában, mert nyilvánvalóan régen tisztában volt a trafikos mondókáival, hiszen az Andrassy úton nőtt fel ő is. Ellenben annál többször pillantott át a „Pádúai”-asztalhoz, majd a trafikos nagy bámulatára elvegyült a szomszédban ülő és eddig némaságra, dermedt hallgatásba borult „elnöki” társaságba. (Mert, mint később kiderült, nem akarta a „pádúaiakat” jelenlétével zavarni.)

És még az Elnök is kezét fogott Dallosival, bizonyára zavarában, amikor a „híres éjjeli pincér” az asztalhoz lépett:

– Brúderkám, nem tudom mire magyarázni ezt a dolgot...

– Világváros lettünk, Elnök úr, nem történt semmi, csak észrevétlenül világváros lett a kis Pestből, a kamasz Budapestből, a hamupipőkéből királyné... A külföldi kíváncsi lett arra, hogyan éneklí Dallosi a „Casino” mulatóban azt a nótát, amelyet az egész vendégsereg együtt énekel vele: „...És azóta mindig csak havazik.” Hiába, az ember nincsen fából: néhanapján jólesik az én imádott pesti közönségem mellett láthatni egy-egy idegen arcot is, aki fővárosunkban megtanult mosolyogni, derülni. Mindig irigyeltem magamban az öreg Somosit, akinek állítólag az van a sírkövére vésvé, hogy itt fekszik az a jeles férfi, aki a tapasztalatlan Pestet lumpolni tanította. Én a Pestre vetődő idegeneket akarom megtanítani, hogy mulathatnak pestiesen, olcsón, zamatosan, kellemetesen fővárosunkban. Életem hátralevő részét annak szentelem, hogy fővárosunk minden irányban kifogástalan hírnevet szerezzen.

Az Elnök, mintha a hatodik kerületi adókiivető bizottság elnöki székében ült volna ebben a percben, bizonyos gyanakvással vágott közbe:

– Szép, szép, brúderkám, de a jelszavakból meg nem élünk. Hajtson tovább.

Mielőtt azonban Dallosi felelhetett volna, az Andrassy úti trafikos ugyancsak az asztalhoz „tolakodott”, és fél szemmel a Herceg felé intett:

– Csukát, mégpedig töltött csukát ajánljon, Dallosi, ahogyan csak Pesten, a Terézvárosban tudják tölteni a csukát. Semmi közöm sincs az izraelita konyhához, de a csukáját szeretem. A vásárcsarnokban nem ritkaság nálunk a csuka, amely néha százesztendőskorában kerül a halászok hálójába. Mert a csuka mindig annyi esztendőskor, ahány kilót eleven állapotában nyom.

Megfogadta-e Dallosi a trafikos tanácsát? Nem lehet tudni, mert Dallosi tiszteletteljes kopogtatás után oly halkán beszélt a „nagyságos asszonnyal”, hogy abból senki egy szót se hallhatott. A tolóablak bezárult, az Öregpincér távolról lesbe állott, Dallosi elfoglalta helyét az Elnök mellett:

– Brúderkám, nem tudom mire magyarázni ezt a dolgot.

– A hercegeket, a királyokat, akiket volt szerencsém Pesten felismerhetni? Ezek „igazi linci fiúk”, Elnök úr, és tegnap óta egyik sem hunyta le a szemét, mert utóvégre nem aludni jönnek Pestre az idegenek – felelt könnyedén, de azért kellő respektussal* Dallosi. – Ámde van itt egy fontosabb kérdés, amelyet nem tudok magamnak sehogy se megmagyarázni. „Amit nem tudok magamban összeadni” – mint Pesten mondanák. Elnök úrnak és nagybecsű társaságának az itteni kedves tartózkodását nem értem sehogy se, hisz a kalendárium nem mutat hivatalos „durchmarsot”. Nincs se újesztendő, se vízkereszt, se hamvazószerda, se zöldcsütörtök, se pünkösdi hétfője, se május elseje, se húsvét keddeje, se Medárd napja, se Szent István után következő hétköznap, se Lőrinc napja, se zsidó újév, se halottak napja, se András napja, se aprószentek napja, amelyek a mi életünkben a hivatalos lumpnapokat jelentenek, amelyet megtartanunk éppen olyan kötelességünk, mint az adófizetés.

– Fontosabb, sokkal fontosabb, brúderkám – felelt gúnyosan, de nevetve az Elnök a hízelkedő szavakra. – Utóvégre az adófizető polgárságnak a szórakozásáról is kell gondoskodni. Ördög vigye a kalamárist és a porzót...

Mi most Dorottya napját is beiktattuk a hivatalos „durchmarsok” közé.

Dallosi oly örömteljesen hajolt meg az Elnök előtt, mintha ez szavaival egész életére boldoggá tette volna. Nyomban kis zsebnaplót vett elő zsebéből, és megjelölte a napot. „Mindig a helyemen leszek Dorottya napján!” – fogadta ünnepélyesen. „Az ember csak egyszer él, és a túlvilágon amúgy se tarthatja meg az ünnepeket.”

Az Elnök elismerő pillantással kísérté Dallosi jegyzetét.

– De hát még mindig nem tudom megmagyarázni magamnak ezeket a „linci fiúkat”. – És átható tekintetet vetett Dallosira, mintha valamely szélhámossgot sejtene a „főtáncmester” viselkedése mögött.

– Pedig ezek valódi „linci fiúk” – mond Dallosi –, amint látni méltóztatik, odakünn a söntésben már Plac úr sem ül többé ingujjban, ahogy a „durch-marsok”-on szokta. Változnak az idők. Síksági nagyságos úr nem veri ki többé egy széklábbal az egész zengerájt.* Hegyvidéki úr nem lövöldözhet többé kedvére revolverpisztolyából a tükrökbe, menjen a szeparéba, ha ilyesmit akar. Botrányi urat csak józanul eresztik be a „Casinó”-ba.

– Azt szeretném én látni – felelt most hirtelen Jenőke, aki váratlanul felserkent álmából, mikor huzamosabb ideig „a híres éjjeli pincér” rekedtes hangját hallgatta, anélkül, hogy az Elnök beledördült volna. Majd a háta mögött ülő borbélyra tévedt a szeme:

– Borotválj meg – nyögte, de már csak álombeli hangon.

– Azóta folyton csak, folyton csak havazik – felelt most Dallosi, azon értelmetlenül ostoba nótából idézve, amelyet Pesten ez idő tájt énekeltek részeg grófok és éjjeli pincérek. (Senki se tudta, mely okból. Így akarta Dallosi fénykorában.)

A tolóablak ebben a percben felnyílt:

– A trónörökösnek – hallatszott most Vájszné hangja, aki konyhai foglalkozásában ezt a címet találta ki az új vendég számára. S az Öregpincér ismét elindította rugóit, mint a Hoffmann meséi-ből való baba. A „trónörökös” valóban csukát „kapott”, és a trafikos a maga asztalkájánál lelkesedésében felkiáltott:

– Most már aztán elszívom azt a virzsínia szivart, amelynek egy darabban maradt hamvát a Nemzeti Múzeumnak szántam.

– Úgy látom magam is, hogy áldásos, békességes emberek közé kerültünk – mond Dallosi némileg megnyugodva, amikor most leült a trafikos mellé, és szinte észrevétlenül „saját töltésű” cigarettát vett elő, amelyre oly lopva gyűjtött rá, mint egy szolgálatban levő férfiúhoz illik. Diákosan nagyot szívott a cigarettából, és a füstöt az asztalterítő alá fújta.

A portás odakünn, a családi asztalnál megszólalt:

– Nem ismerem ugyan ezt a Dallosit, de modoráról úgy ítélem meg, hogy a „Roter Stadl”-nál is megfordulhatott valamikor, annál a „Roter Stadl”-nál, amelyről Springer báró elnevezte versenylovát, ahol a princeket igazándiban mulatni tanították. Mert igaz, hogy az útba eső kalksburgi kolostorban mindent tudnak a jezsuita atyák, amely tudományok egy előkelő családból származó ifjúnak a korrekt neveléséhez szükségesek. Idegen nyelvet, zenét, vívást, görögöt, latint és vallásosságot mégiscsak a kalksburgi kolostorban tanítanak a legjobban Európában, de mulatni és táncolni a közeli „Roter Stadl” nevű országúti csárdában lehet megtanulni. Nem, uraim, százszor nem. A kolostorban nem lehet táncolni tanulni, még ha a leghíresebb bécsi táncmesterek járnak oda hetenként, mikor a leckerend táncórát mutat. De a „Roter Stadl”-ban, a kocsma kertjében Ottó főherceg rendezte a francia négyest, és Károlyi Pesta volt a legjobb csárdástáncos. Ó, du lieber Augustin. Ó, te körösi lány! Ó, te szép világ, amelyet többé sohase látunk.

– Csak csendesedj, te jó öreg szív – mond most Plac, miután cigarettát sodort a kabátja zsebében, amely cigarettát csupán nyálazás szempontjából vett elő. – Dallosi egy pesti gézengúz, akinek semmi köze sincs a „Roter Stadl”-hoz. Én általában utálok az éjszakai embereket, utálok a lumpokat, utálok a táncmestereket. Utálok mindenkit, aki esti harangszóra nincs odahaza. Az embernek „rezón”^{*} szerint kell élni, korán feküdni, korán felkelni, mert csak így maradhat meg a becsület útján. Legboldogabb napom a hétfő, amikor vasárnap jól kialudtam magamat, egy lépést sem tettem a szobámon kívül, egy-két doboz szardíniát eszem, hozzá megiszom egy-két korsó csapolt sört a közeli kocsmából, a szobában sétálgatok, lefekszem, felkelek, rágyújtok egy cigarettára, aztán hétfőn reggel a gőzfürdőbe megyek, mégpedig Budára. Énmiattam minden gazember korhely, éjszakázó lump, gyűrött bitang felfordulhat Dallosival együtt. Én így gondolom az életet, kedves Holcwart úr – így szólt Plac elmerengve programján, mint valamely Eldorádón, amelyre vasárnapig kell várni.

– És a kirándulásokkal hogy vagyunk? Pest környékén nincs valamely „Roter Stadl”, ahová az úriemberek fiákeren járnak?

– Egyetlenegyszer voltam Nagymaroson, a legócskább emberek között, akiket valaha az életben láttam. A „Kék Duná”-ban éppen egy pesti mérnök úr „vitte a hangot”, aki télen már huszonöt esztendő óta a „Markóban” szokott időzni, mert valahogy úgy intézi, hogy nyaranta mindig a nagymarosi strandon sétálhasson krémszínű nadrágban. Ahogy engem „megnéz” Holcwart úr: nekem sohase volt krémszínű nadrágom, de a Markóban se voltam egyetlen napig se.

A portás most elismerőleg bólintott Plac felé. Intett Vájsz vendéglősnek is, mintha valami nagy titkot akarna közölni. A három férfi feje összehajolt, mint az összeesküvők. A portás vitte a szót:

– Most már látom, hogy mindnyájan egyformán rendes emberek vagyunk, és a gondolkozásunk sok szempontból megegyezik. Vájsz úr éppen úgy utálja Pestet, mint Plac úr, s ugyanígy utálok én is ezt a várost, amelyben laknom kell. Miért? Magam sem tudom, miért hagytam ott a „Matschaker Hof”-ot, ahol legutoljára teljesítettem szolgálatot Wienben, úgy a vendégeknek, mint a gazdának meglegedésére. Valami ördög bújt belém, már a víz sem ízlett Bécsben, pedig ott van a világ legjobb ivóvize. Csak Pestre menni, mondogatta bennem az ördög. És most itt vagyok és szeretném magam mindig felpofozni, amikor a tükörbe nézek. Te számár, te vén számár, te számárfülű portás.

A vendéglős és Plac olyan hevesen helyeseltek, mintha már régen ugyanezt gondolhatták volna magukban.

– Én már kérdezni akartam – szólt a kevés szavú Vájsz. – Az ember nem cseréli fel ok nélkül Wient Pesttel.

– Nos, hát bevallom, egy Anna nevű szobaasszonynak sok része volt ebben a dologban. Krámer Anna, a szobaasszonyok gyöngye, akiért vetélkedtek a szállodaigazgatók, de ő mindig csak azon a helyen érezte jól magát, ahol én voltam a portásfülkében, mert hiszen egyedül bennem bízott, nem pedig a semmire se való igazgatókban. Krámer Annának addig írogattak mindenféle leveleket a pesti rokonai, amíg bevallotta, hogy már nem bírja tovább. Haza kell menni Pestre Máli nénihez, Szidi nénihez, Berci bácsihoz. Csak olyan nővel ne ismerkedjen meg az ember, akinek rokonai vannak Pesten. Már komolyan kezdtem félni, hogy Anna is kiugrik a 18-as ablakból, ahonnan már annyian ugrottak ki. Leteszi egy napon a „kulcsokat”, és lesz megint írivalójuk az újságíróknak. De ez nem következett be, hanem Anna a gőzhajóval egyszer Pestre jött, és itt maradt Szidi néninél, Berci bácsinál. Szégyen ide, szégyen oda, azt kezdtem hinni magam is, hogy már többé sohase lesznek lóversenyek a Freudenauban, a bevételek sohase fognak növekedni, és megmondtam ezt egyszer az igazgatónak. Innen már csak egy lépésnyire volt a gőzhajóállomás, és mikor Budapest felé harangoztak: egyszer csak ott találtam magam a hajófedélzeten. És most itt vagyok, megmondhatják az urak véleményüket.

– Tragédia egy pohár vízben – felelt Plac, maga se tudná megmondani, hogyan jutott eszébe ez a kifejezés.

A vendéglős részvétellel csóválta a fejét.

– Ezek az Annák már sok bajt csináltak.

De a tragikus portás csak most tért rá igazi mondanivalójára, amikor ismételten felhívta barátait, hogy hajoljanak közelebb. Hangja suttogóvá eszkedett:

– Mindezek után, mit gondolnak magukban az urak, hogy ezek a vendégek, akikre az udvaron az omnibusz várakozik, miért vannak itt, amikor választhattak volna Wien és Pest között? Amikor mehetnének a világ bármelyik nagy városába mulatni, pénzt költeni, táncolni, szórakozni? Nem gondolkoztak még ezen, uraim? Nem lappang emögött valamely titok?

Nem kell gondolkozóba esni minden okos embernek, aki már látott valaha valamit az életből?

Lehetséges, hogy Vájsz úr ugyancsak az okos emberek közé számította magát, mert egy gyors pillantást vetett vendégeire, akik elé, a Király és az Adjutáns elé éppen ebben a percben helyezett el az Öregpincér két hatalmas böftököt,* amely jelentékenyen nagyobb volt a szokásos porciónál. Indítatva érezte magát, hogy az udvaron keresztül a konyhába menjen, hogy ott néhány szóval takarékosagra figyelmeztesse élete párját, miután a szokásos árnál többet ezek a vendégek sem fizetnek a böftökért.

IX.

Az olvasó bízást azt gondolná e helyen, hogy most már elérkezett az az időpont, amikor többé egyetlen üres szék se maradt a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben, együtt vannak mindazok, akikről Pesten általában beszélni szokás, más szóval azok a vendégek, akiknek névsora azt mutatná, hogy emeljék a díszét, hírnevét egy vendéglőnek. De nincsen olyan szénásszekér, amelyre még ne férne egy villával. Így nem csodálható, hogy lovag Tokió megérkezése nem okozott semmi különösebb kényelmetlenséget a vendéglőben. Ki volt lovag Tokió? Pesti úr, akit mindenfelé ismertek a városban, mint az olyan úriembert, aki egész életét azzal töltötte, hogy kedélyes helyeken segített a kedélyes hangulat ápolásában. Fiatalabb éveiben, „boldogult úrfikorában” ő volt a legjobb valcertáncos a városban, ünnepélyes jelenet volt, ha a Vigadó-beli álarcosbálokon egy-egy hölgyet karjára vett; később, korunkban, miután lábait fájlalni kezdte és ugyanezért „kamáslit” viselt a lábán: hírnevét azzal a tudományával tartotta fenn, hogy ő volt az a bizonyos úri zenész, aki baráti körben zongorán legjobban tud valcerhez való zenét játszani. Lovagi címét a rossz nyelvek szerint (mert hiszen Pesten mindenkinek van ellensége) Fridolintól, a régi „Korona” kávéház púpos markörjétől* nyerte, mert a bécsi származású pincér a kávéház ablakán kipillantva: a közelgő vendég láttára mindig elkiáltotta magát:

– Lovak!

Ez a kiáltás azt jelentette, hogy nyomban előkészítendő a kávéházban azok az újságok, amelyek a lóversenysporttal szakszerűen foglalkoznak, amelyek a mindennapos vendég kedvenc olvasmányai voltak. A „lovak”-kiáltásból idővel „Lovag” lett, s történetünk idejében alig volt már Pesten olyan ember, aki lovag Tokió igazi, családi nevét is tudta volna.

– Milyen kár, hogy nincs a vendéglőben egy zongora! – kiáltott fel Dallosi, amikor az új vendéget közeledni látta, mert képzeletében nyomban hallani kezdte azokat a bécsi valcereket, amelyeket a lovag tucatonként játszott a zongorán, mindaddig, amíg minden hallgatója megszerelmesedett, és a legöregebb vendégek is azt kezdték hinni, hogy szívüket voltaképpen egy szőke bécsi szépnél hagyták zálogban.

A Lovagot minden asztalnál megünnepelték. (Talán éppen azért, mert ajándékot sohasse fogadott el közreműködéséért. „Én meg vagyok jutalmazva, ha barátainknak jókedvet okoztam” – mondogatta a Lovag.) Jobbról-balról kézfogásokat nyújtottak felé, megmelegedtek a hangok, elmosolyodtak a szemek, gargalizáltak a torkok, mint az olyan vidám férfiú láttára, aki ingyen osztogatja a kedélyt, anélkül hogy eszébe jutott volna valaha tudományát anyagilag is gyümölcsöztetni.

A Lovag, mint régi kocsmajáró vendég: természetesen Vájsz vendéglős asztalánál foglalt helyet, miután körülbelül mindenkiel kezet fogott a belső és külső szobákban. Az Öregpincér tánc lépésben közelgett a gyűrött déli étlappal, de az újonnan jött vendég azt egy pillantásra se méltatta:

– Mondja meg, barátom, a nagyságos asszonynak, hogy csókolom áldott kezeit. Ha volna még a konyhán egy darab főtt marhahús, például a fartőnek a vége, amit serclinek is mondanak, csak egy akkora darabka, mint az ujjam, inkább kisebb, mint nagyobb, inkább szaftosabb, mint szárazabb, jó barátsággal: küldjön nekem egy ilyen darab húst, ha lehetne lencsefőzelékkel, mert sokszor megpróbáltam, itt van a legjobb lencse Magyarországon.

A kívánt dolgokat a népszerű Lovag akkor is megkapta volna, ha a jelenlevő egy-két király helyett egy fél tucat király időzött volna a „Bécs városá”-hoz címezett fogadóban. A lencséstálhoz még citromnedvet is mellékelte Vájszné, mégpedig egy törpécske, hólyagos palackban, amint ez akkoriban divatba jött Pesten.

– Sehol se fogadnám el a citromlét ilyen alakban, mert magamban azt gondolnám, hogy a citromnedvet a patikából hozzadják. De ezen a helyen, hál' istennek, olyan biztos vagyok, mint vasárnap délből a nagymama asztalánál. Mint a Grószmutterkámnál – hangsúlyozta a Lovag, és ritka jó étvágygal kanalazta a lencsét, amelyre pecsenyészir is volt öntve. (Vajon igazán élt még a Lovag nagymamája, akire hivatkozni szokott? Csak néhányan, a „régikamerádok”,^{*} mint például az Elnök, Jenőke és a mindentudó Plac mosolyogtak, amikor a Lovag a nagymamáját emlegette. A nagymama egy elég fiatal hölgy volt, és arról volt nevezetes, hogy a legszebb magyar nótákat éneklie egy éjszakai mulatóhelyen.)

– És a sör dolgában, Lovag úr? – kérdezte ugyancsak kedélyesen az Öregpincér, mert voltaképpen az egész társaságból a Lovag mellett érezte magát a legkellemesebben. (Vannak ilyen fajtájú vendégek, akik az első látásra vonzzák magukhoz a pincéreket. Mindig akad valamely megbeszélni való közös témájuk; ha más nem: egy lóversenyűjság a zsebekben, amelynek hírmondásait megbeszélni lehet. Úgy vagyunk az ilyen pincérszerellemmel, mint bizonyos nők a macskákkal, amelyek az egész környékről felkeresik a bizonyos nőket, ha valahol megtelepednek.) – És a sör dolgában hogyan intézkedik, Lovag úr?

– Ne csodálkozzon, kedves Tót mester, ha a sör dolgában még mindig ragaszkodom régi szokásomhoz. Magas legyen a sörös pohár, karcsú, keskeny, amilyenben a limonádét adják a budai majálisokon a rózsaszínű kisasszonyoknak. Csak egy „slukk”^{*} legyen a pohár tartalma, mert a sör akkor jó, ha frissiben, egy hajtásra, habosan, mozgolódó, „musszírozó”-állapotában^{*} egy kortyra meg lehet inni. Szóval: egy hajtás sört kérek.

Plac felelt:

– Én már csak akkor szeretem igazában a sört, ha egy darab ideig előttem állott, kissé megáporodott, megérett, karcosabb lett. Falusi úrfikoromból azt az országúti csárdát sajnálom, ahol a tavalyi márciusi sört az idej márciusban bontja ki ládájából a csárdás.

– Lehetséges, hogy ilyen egészséges embernek, mint Onkel Plac (Plac bácsi), éppen azok a szerek használnak leginkább, amelyek a magamfajta beteg embernek ártalmára vannak. A sör nyomban a lábomba száll, az én szegény, befáslizott lábomba – mond könnyű, szeretetre méltó melankóliával a Lovag.

...Ámde Dallosi, aki a Lovag megérkezésekor láthatólag felvidámodott, összedörzsölte a tenyerét, nyugtalan lett, majdnem a bőréből bújt ki: ekkor valamely különös meglepetéssel kedveskedett a királyoknak, hercegeknek és „a többi grófoknak”. (Pesten ez idő tájt arra az utcai kérdésre, amelyet az emberek legtöbbször intéznek egymáshoz: „Hogy vagy?” – akkoriban így feleltek: „Mint a többi grófok.”)

Dallosi, ez a hírhedt éjjeli pincér ugyanis összebeszélte a dologtalan omnibuszkocsissal, valamint a vendégfogadó „házmesterével” – a vendégfogadók házmesterei minden huncutságra kaphatók –, és az udvarról az omnibusz észrevétlenül eldöcögött, miután senki se törődött az omnibusszal, a Király és az Adjutáns a kiválóan sikerült, félig nyersen, de végtelen zamatosan, bő zsírban és friss tükörtojással, vele sült krumplival, új petrezselyemmel készített böftökök után – mintha e böftökök puhítása, sütése, forgatása alkalmával Vájszné März Johanna azért imádkozott volna a konyhájában, hogy bebizonyíthassa, miszerint a szakácsnék még mindig jobban értenek a komoly marhahúsok sütéséhez, mint a férfiszakácsok – mondom, a fejedelmi böftök után, amilyent álmában sem láthat a közönséges pesti vendég: – egy nagy tál túrós csuszában gyönyörködtek. (Hogy milyen volt a túrós csusza, annak elmondását bízuk azokra a vendégekre, akik esztendő múltva jöttek erre a helyre, és erről a napról legendáikat elbeszélték.) Az omnibusz tehát észrevétlenül elment, benn az alvó „Palkonyainé”-val, az úgynevezett „Szerkesztő úrral”, aki úgy döcögött végig a városon, mint Boz-Dickens álmodó vigéce. Mikor az omnibusz visszajött a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglő udvarára: egy rövid zongorát emelt le róla a kocsis, a házmester, az időközben értesített „Hausknecht”,* és a zongorát a vendégfogadó külső szobájában helyezték el.

– Maga nagy ördög, Adolf igazgató úr – mond most a Lovag, aki, mint már észrevehettük, Pesten jóformán mindenkit olyan néven szólított, amelyet részére ő saját maga kitalált.

– Csekélység – felelt Dallosi. – Nálunk, a „Casino”-ban annyi zongora van, hogy nyugodtan kölcsönözhetek az én megbízható Vájsz barátomnak zongorát, még akkor is, ha a mai naptól kezdve Szilveszterig tartana a multság.

– Nos, és mit csinálnak most azzal a szeparéval, ahonnan a zongorát elkölcsönözték? – kérdezte Plac, aki alapos ember létére szeretett a dolgok mélyére tekinteni.

– Azt a szeparét ne méltóztassék féltetni, Plac úr. Van nekem egy különös társaságom, amely amúgy is mindig vadászkiált zenéje mellett szeret mulatni, és a nőket amúgy se szívélheti.

– No, hát itt voltaképpen magunk is úgy vagyunk, mintha a térdnadrágos hegymászók szektájához tartoznánk. Itt sem látok senkit, aki a Hölgly utcából jött volna – elégedetlenkedett

Plac. – Pedig én nem bírom el a zenélést női társaság nélkül. A fene jobban tudja. Egy másik Plac bújik a ruhámba.

– Csak áldás és békeesség, Plac úr – felelt Dallosi. – Aki a mezők liliomairól gondoskodik...

– Ha az életben még egyszer sikerül valamely üzletem: megcsináltatom a fogát a Lovagnak – mond most Plac, amikor a Lovag felkelt az asztaltól, hogy szemügyre vegye a zongorát. – Mégpedig a francia kártya szerint, ahogyan Gály Lajos csináltatta meg a fogait, hálából, mert Carlóban szép nyereségre tett szert a bakaránál, még az egyiptomi kedive⁸ is adós maradt neki. A kedive bonjait éppen most váltogatja be Gály Lajos a pesti uzsorásoknál, miután a kedive elismerte adósságát.

– Francia kártya szerint? – kérdi a portás.

– Igenis – bólongatott álmodozva Plac. – Mert ha már hamis fogsorokat rakat az ember a szájába, legalábbis megérdemli, hogy több foga legyen, mint bármely közönséges halandónak. „Antrekót” kell enni egy férfinak, aki már annyit „mitmacholt”⁹ az életben, mint a Lovag.

Mielőtt azonban Plac elmélyedhetett volna az „Antreko” nevű pecsenye magyarázatába, megszólalt a zongora a Lovag ujjai alatt.

Ez időben a zongoristák vagy talán éppen maguk a szeparézongorák mindig valamely divatos operett megnyitójával kezdték műsorukat. Szabály volt ez, amelyet minden zongorás megtartott, még ha egyetlen hallgatója se lett volna abban a percben, amikor a zongorához ült. A zeneszerzők, mint mondják: a lelküket szokták beleönteni a megnyitókba. Ám a Lovag már ekkor megmutatta specialitását. Mozarttól játszott egy darabot, amelyet Szóktetés a szerájból cím alatt ismernek a zenebarátok.

– Au, yes, yes, yes – dúdolgatott magában Dallosi valamely néger dalt, amelyet éppen abban az időben táncoltak a fekete-fehér cipős négerék és papagáj szoknyás néger nők az orfeum színpadán.

A portás rosszállóan csóválta meg a fejét:

– Bocsánat, tévedtem, ez az ember nem volt soha a „Roter Stadl”-nál. Én ezt a zenét a wieni Operaházban hallottam.

A zongorajáték alatt azonban varázslatos változás történt a „Bécs városá”-hoz címezett sörházban, amely varázslatról leginkább azoknak lehet fogalmuk, akik a daltalan, csendes rendjével tüntető, legfeljebb pohárokocintástól élénkülő, szolid vendéglőket látogatják.

Ebben a polgári, pedáns, puritán kocsmában talán még sohasem hangzott zene, mert a tulajdonos szégyellte volna magát, hogy ő muzsikaszóval csalogatja be az utcáról a vendégeket. Nem, még maga az Elnök se merte megreszkírozni, hogy akár terézvárosi búcsú napján például harmonikást hozott volna magával és társaságával... Meglehetősen feltűnést keltett tehát a zongoraszó, amely egy „valódi művész” kéznyomására felkavarta itt az aluszékony rendet, csendet, nyugodalmat, amelyben legfeljebb az evőeszközöknek, tányéroknek, söröspoharaknak volt szabad megszólalni. „Ahol zene van, ott veszekedés van”

– mond Vájsz úr, mint annyi más régi vendéglős még Pest városában. – A borjúpörkölt nem lesz jobb a muzsikától.

– És aztán egy mellényt is veszek a Lovagnak, ha üzletileg rendbe jövök – folytatta ábrándozását Plac. – Ilyen mellényben nem lehet járni egy lovagnak. Csak a biliárdmarkőröknek van zöld posztómellényük. Én boldogult úrfikoromban mindennap friss fehér mellényt vettem ki a szekrényből...

– Ó, azok a régi szép fehér zsilék!* – rajongott fel hirtelen a portás, és váratlanul csukló zokogás hallatszott keménygallérba préselt nyaka felől.

A zongora éppen egy valcerba kezdett...

Valódi bécsi valcerba kezdett, mire az Elnök a belső szobában hirtelen asztaltársaihoz fordult:

– Mi ez, barátaim? „Wasz isz mein Freund?” A régi Somosiban vagy a Ronacherben ülünk?

– La-la-la – felelt az asztal végéről a borbély, aki szemtelen hidegvérét még ez ünnepélyes zene alatt se veszítette el.

Az Elnök a borbély tiszteletlenségén felháborodott – mintha az odakünn, zongorájánál működő Lovagot akarná megvédelmezni –, így szólt tehát:

– A kötekedésből elég volt, hallod-e, te borbély. Ha magadhoz való cimborával akarsz mulatni, ülj ki a söntésbe, Plachoz. Ha énekelni akarsz, menj az üllői kaszárnyával szemközt lévő „Paradicsom kabaré”-ba. Ha illetlenkedni akarsz: bezáratlak egy helyre, a ház hátulsó részében, ott illetlenkedhetsz. És most: kuss.

– Borotválj meg – szólt Jenőke, aki az Elnök hangjára kissé felébredt.

– A kabátom a harmadik fogason van – felelt a borbély, de már abban a másodpercben úgy ugrott fel helyéről, mint a nyúl és a külső szobába menekült Plac védelme alá.

– Most kezdődik végre a verekedés – szólt Kacskovics úr a maga társaságában, ahonnan eddig szótlánul figyelte a lejátszódó jeleneteket, mert láthatólag örömet okozott neki, hogy a társaságában levő Vilma kisasszony úgy izgul minden szóra, mintha a legérdekesebb színházi előadásnál mulatna.

– Csak verekedjenek – felelt Vilma kisasszony olyan egykedvűséggel, mintha egész életében azt látta volna, hogy a férfiak egymás fejét lyukasztják ki.

Hát egy-két percig valóban kritikus volt a helyzet.

Az Elnök arca sötétvörös lett, mintha gutaütés környékeznél.

– Miért nem akasztottuk fel? – kérdezte a borbély után meredve.

Az Esperes, mintha csak véletlenül tenné, könyökével mellbe taszította a háta mögött ülő hordárt, mintha az lett volna okozója mindennek.

– Milyen kár, hogy nincs nálam a kétszövű pisztolyom, engem úgyse büntethetnek meg, mert gondnokság alatt vagyok – mond Kriptai úr, akiből amúgy se lehet kerületi kéményseprőmester.

– A torkát kell elvágni a saját borotvájával – indítványozta az a púpos gavallér, akinek vérszomjáról már többször szó esett ebben a történetben.

– Egy pesti vagabund* – jegyezte meg Nikodémi úr.

Csak Burg huszárcapitány ült nyugodtan a helyén; ő katonatiszt létére nem tudta megérteni, hogy miféle sérelmet követett el a borbély, amikor ama végzetes szavakat kimondta („arcába vágta a társaságnak”, mint később, évek múlva emlegették).

– „A kabátom a harmadik fogason függ” – mondta a borbély a belső szobában, de mire a külső szobába ért, hogy Plac védelme alá helyezkedjék, a pátrónusnak* kiszemelt úriember egy hatalmas pofonnal fogadta, amelyet a borbély arcára mért. (És talán ez az idejében eldördült pofon volt az elintézője annak, hogy a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben, a királyok és hercegek jelenlétében nem kezdődött nyomban olyan verekedés, amelyről évekig beszéltek volna.)

– És most üljön a legsötétebb sarokba – mondta Plac, miután a dolgot a borbélyal elintézte, és régi népszerűsége ismét felragyogott. Mert az Elnök bizonyos idő múlva a maga társaságánál felvetette azt a kérdést, hogy tulajdonképpen miért is vonult „Plac barátunk” száműzetésbe, vajon érdemes-e arra ez a rövid élet, hogy jó emberek egymással haragot tartsanak?

– De hát mit mondott a borbély, amiért ebben az embertelen büntetésben részesült? – kérdezte Vilma kisasszony a maga társaságában, amikor a verekedésnek vége volt.

Kacskovics úr felelt:

– Én magam sem tudom pontosan és biztosan annak a mondatnak a jelentőségét, amelyet a borbély oly vakmerően kivágott: „A kabátom a harmadik fogason függ.” Igen régi pesti embernek kell lenni annak, aki nyomban megérti ezt a sértést, amely a mondatban rejtőzik. Állítólag még abból az időből származik ez a mondás, amikor az Újvilág utca és a Rostély utca sarkán lévő „Ferenczi kávéház”-ban a hamiskártya-játékosok tartózkodtak. Eleinte a hamiskártyások használták egymás között a mondást, ha idegen került a körmeik közé. „Kabátom a harmadik fogason függ”: jelentett tercet a kártyajátékban. Jelentett hiszékeny vidéki embert, akit hölgyismerősei a „Ferenczi kávéház”-ba kormányoztak. De a mondás is ama pesti mondások sorsára jutott, mint a legtöbb pesti kitalálás. A találmány a pincérek, kávéosok, kávéfőzők és kocsmárosok nyelvén később jelentette azt a gyanús vendéget, akitől idejében meg kell szabadulni, mert előbb-utóbb valamely huncutságot csinál. Ezért sértődött meg az urak társasága, amikor a borbély azzal búcsúzott el tőlük, hogy kabátja a harmadik fogason lóg.

Csak egy borbély lehet ilyen szemtelen.

Így tehát, midőn Kacs Kovics úr szokott nyugodt hangján elmagyarázta a dolgot, a gyors észjárású Vilma kisasszony nyomban megértette és méltányolta az Elnök és társasága felháborodását, ugyanekkor elismerő pillantást vetett az Elnök felé, mintha kék tekintetével azt akarná jelezni, hogy mindenben igazat ad az Elnöknek, s kéri, hogy őt szövetségeseinek tekintse.

...A valcerek azonban egymás után jöttek a zongora felől, mintha valamely régi szellemalakok lengenek körül a Lovagot, akiknek mulattatására ezen zenei áldozatot hozza. Az *Uff király*, a *Bőregér*, a *Hoffmann meséi* valcerei közben olyan valcerek is elandalognak, amelyekhez csak egy „zöld bécsi kocsmát” lehet elképzelni, ahol még mindig petróleumlámpások világítanak esténként, és kucséber* várja, mikor kerül végre a sor az ő kosarára is, amikor előléphet.

És a kucséber belépett a kocsmájtón.

Teljes valóságában, amint a kucsébert a fantáziában el lehet képzelni.

– Végeredményben kezdünk megkedvesedni – jelentette ki ugyanaz a Plac, aki az imént még verekedésre szánta itt töltendő idejét.

Az Elnök, a belső szobában, őszinte örömkialtással üdvözölte a közelgő kucsébert.

– Na, Hubert – kiáltotta biztatólag a kucséberre, aki az Elnök láttára bizonytalanul kezdett lépegetni, és láthatólag szorult helyzetben érezte magát, amikor a hatalmas elnököt megpillantotta a „Bécs városá”-nál, ahová gyanútlanul belépett.

– Ez az utolsó kucséber, aki valóban Gottséből jött Pestre, a többi pesti kucséber már mind hamisítvány – csalogatta az Elnök maga felé a szurkoló déligyümölcsárust.

És ha most a részleteket akarnánk elbeszélni arról, hogyan szónokolt az Elnök, amíg a kucsébert sarokba szorította, hogy kosarának a tartalmát (kosarastul és szíjastul együtt) egy „számon” megreszkírozza... hányszor ismételte buzdításul ama szólásmondást, hogy: „Reszkírt kucséber”... hányszor vizsgálta meg a kucséber zacskóját, amelyből a nyerőszámot kihúzni akarja, hányszor tapogatta meg a kucséber zsebeit, vajon nincs-e ruhájában egy másik zacskó is elrejtve... hányszor figyelmeztette a kucsébert másvilági üdvösségére, amíg végre saját kezével, adókiivető kezével a zsákba nyúlt: akkor tán sohase lenne vége ennek a történetnek.

Az Elnök a zsákba nyúlt, kihúzott egy összesodrott lutriszámot, és a következő pillanatban a legutolsó valódi kucséber elveszítette egész üzletét az üzleti felszereléssel együtt.

– Vigye ahhoz a dámához a kosarát, és helyezze előtte a földre, viszonzásul azért az ajándékért, amellyel Kacs Kovics barátom meglepett bennünket – mond az Elnök, és a kucséber szótlánul engedelmeskedett, mert hiszen igen jól tudta, hogy a főváros hatodik kerületében kinek kell engedelmeskedni.

– Azoknak az egészségére, akik nem szeretnek csorba pohárból inni – szól most az Elnök poharát felemelve, amikor az utolsó kucséber elhelyezte kosarát Vilma kisasszony lábánál.

– Szegény, családos ember vagyok, legalább a kosaramat adja vissza a nagyságos kisasszony.

Kacskovics úr felelt:

– A kosarát majd megkapja, barátom, addig is üljön le oda a sarokba, ahol a kontómra* ebédelhet.

A zongora most a *Gasparoné*-ből játszott, és a zongorás maga is énekelt néhány taktust. „...Jár a grófnő, Meláni.” Rezes, recsegős, mély hangja volt a zongorásnak, amelyért akkoriban nagyon sokat adtak volna a fiatalemberek, mert a fagyos káposztáéhoz hasonlatos hang volt divatban. Szerelmet vallani, krakélereskedni, komolyan „tárgyalni” nem lehetett más hangon, mint azon, amelynek ércét átlumpolt éjszakák hurutjai marták ki. A „lumphant” volt divatban a magyar fővárosban, a jogász savanyított paprikát evett, hogy hangját tökéletesítse... „Jár a grófnő, Meláni,” andalgott a zongorás hangja, és ebben a másodpercben olyan esemény történt, amilyenre nem emlékezik senki, mióta a hatodik kerületben adót fizetnek. Az Elnök felemelkedett asztalától, és kimondhatatlan ünnepélyességgel lépdelt át a küszöbön egyik szobából a másikba. A fehér elefánt Sziámban se lépdelhet ügyesebben, rutinírozottabban,* amikor a szultánt viszi hátán, amidőn az Elnök tánra kérte Vilma kisasszonyt, és az derűs, felvidékies mosollyal, „jóleány” módjára engedelmeskedett az Elnök felhívásának.

Hogy táncolt Vilma?

Csak hallgassatok, ti hagyománytiprók, ti vakmerő újítók, akik a táncfigurák közül mindenáron kihagyni akarjátok a szertartásokat. Vilma úgy táncolt, mint ahogy Ferenc József idejében a legjobb balett mesterek tanították a táncot, ha az Operaház műsorán a *Bécsi keringő* volt előadásra kitűzve. Kalapban, ködmönkében, rövid, úgynevezett „trotór”-szoknyában* volt, amely lódenszoknya alól jól kilátszott perdülő nyergeslábának nemes formája. Nem volt kicsiny ez a láb, nem is nagy; ha hasonlítani lehetne valakinek a lábához: Kaffkáné Hegyesi Mari lábához lehetne hasonlítani, aki 1890-ben a *Magyar Hírlap* pályázatán első díjat nyerte, mert a versenybírók szerint az ő lába volt a legszebb Magyarországon. És Vilma könnyedén, szinte ajándékozva mutatta lábait, amint a trotórszoknya ütemesen, boszorkányos szabályossággal lendült körülötte, hogy a néző minden fordulónál előre tudhatta, hogy hány ujjnyit fog láthatni Vilma csíkos harisnyával fedett bokájából, ha a zongorista is úgy akarja.

Igen, ott, ahol a kocsmaszoba fala következne, ahol természetesen fordulni kell a valcernek, hogy a hatalmas táncos visszakormányozhassa táncosnőjét a tánchelyre: ott Pista úr mindig biccentett egyet bal lábszárával, mintha véletlenül megbotlott volna, mire a táncosnő nagyobb fordult a szokottnál. Csak valódi táncművészek tudják ezt a táncfigurát, a műbotlást produkálni... S az így létrejött perdüléskor még bokán felül is látszott Vilma kisasszony harisnyája. Az Elnök kérde:

– Hol tanult ily pompásan táncolni, kisasszony?

– A kassai apácánál. Magam is táncitanító vagyok. De az Elnök úrnak se kell szégyenkezni.

– Ó, én csak a fiákeresektől tanultam táncolni. Legtöbbet Braun Karcsitól – felelt az Elnök, és olyant biccentett a bal lábával a megszokott helyen, hogy ugyancsak meg kellett

kapaszkodnia a táncosnőnek, hogy kiparírozza* a botlást, s a zene taktusához tarthassa magát továbbra is.

Vilma kisasszony tehát, mint mondani szokták: fényesen kiállotta a vizsgát, igaz, hogy megfelelő táncosa is volt hozzá, aki nem mindennapi lelkesedéssel, szinte ifjonti rugalmassággal vitte a taktust, s ugyanekkor nem szabad megfélekedni a Lovagról, aki kettőzött figyelemmel tartotta az ütemet, szinte a „láb alá” zongorázott.

– Becsületemre, a legjobb táncosnő, akivel valaha életemben valcert táncoltam – mondta dörgő hangon Pista úr. – Még a „térdhajlást” is tudta már a harmadik menetben, pedig Carolát egy hétig kellett rá tanítani. Bal lábbal biccenteni! Barátaim, nem mindennapi kincs van a hölgyben – szólta az Elnök, és a legnagyobb megelégedettséggel foglalta el helyét, mint aki valóban megérdemelte azt a pohár sört, amelyet csaknem fenéig felhajtott. (A valcerhez sört kell inni.)

És Vilma kisasszony még alig helyezkedett el a bőrkanapén, hogy szelíd, megadó mosollyal enyhítse némileg azt a páratlan bámulatot, elképedést, szinte emberfölötti csodálkozást, amelyet megmerevedett tekintetével az alszolgabíró kifejezett Vilma kisasszony tánca felett, mondom, még alig volt annyi ideje az alszolgabírónak, hogy csak egyetlen szót is szólhasson a feltűnő valcerről, midőn egy úriember rövid eltökélés után hivatalos szertartással felállott helyéről, és civilbe öltözött katonatiszt módjára, kellő merevséggel meghajtotta magát Vilma kisasszony előtt. A „Nachtmeister”* volt, az Adjutáns volt, a pontytekintetű, beretvált arcú és kaucsukgallérba pakolt, duzzadt tábornok volt, aki talán éppen hivatalos állásánál fogva nem mellőzhetette adandó jelentésében, hogy táncra kérte azt a hölgyet, akit a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadóban a legjobb valcertáncosnőnek mondanak. Igen, erről szabályos jelentést kellett tenni az Adjutánsnak, mint akár a jól sikerült böftökről. És Vilma kisasszony oly nyájassággal engedett a felhívásnak, mintha valamely felvidéki bálban volna, ahol érzékeny sértés nélkül nem adhatna kosarat.

Az Adjutáns kitűnő táncos volt, bal lábával ugyan nem biccentett az előbbi táncos modorában, ellenben bal lábával szabályszerű félkört írt le a valcer fordulójánál. Így csak azok az előkelő urak szoktak táncolni, akik inkognitójukat meg akarják őrizni. És a bécsi valcertáncban a lábbal formált félkörrel jelzik, hogy korántsem udvari bálon vagyunk, hanem csak egy kedélyes vadászkastélybeli mulatságon. És a szakértő zongorista, a zseniális Lovag, valóban a *Madarász* című operettből játszotta azt a keringőtaktust, amely így kezdődik: „Benn a herceg úr csupán...” Az Adjutáns meglepő félköreit Vilma kisasszony a második fordulónál már oly pompásan tudta, mintha Schönbrunnban tanult volna táncolni a nyári társulatnál.

– Hát ez igazi „linci gyerek” – mondta most végtelen elismeréssel az Elnök, amikor Vilma kisasszony táncát kalapban, kesztyűben, ködmönkében figyelte, mintha legalábbis kosztümben lett volna... De nem, mégsem, mert az operett-táncosnők nem nélkülözhetik a rózsaszínű, berakott tarlatán* szoknyácskát, amely nélkül operettet elképzelni nem lehet. Csak egy utcai ruhába öltözött kis tanítónő volt, aki a kassai apácáknál végzett.

A kaucsukgallér, a böftök és az elfogyasztott sörök később arra indították az Adjutánst, hogy jobb tenyerét ismét rövidre nyírta feje búbjára helyezze, mintha azon a jelentésen gondolkozott volna, amelyet estére a futárral küldend a bécsi főudvarmesteri hivatalhoz, amikor a teremben váratlan esemény, szinte kiszámíthatatlan esemény történt, amilyen az adjutánsok jelentéseiben talán még sohase fordult elő.

A vendégfogadás megalondult. A vendégfogadóné megalondult... Mert ezek a kitűnően fegyelmzett, a nyugodalmas élethez, a messzi számításokra berendezkedett emberek: a fogadós és a fogadóné szinte váratlanul termett a vendéglőben, és összefogódzkodva táncolni kezdtek a zongora hangjaira.

A tudósok azt mondják, hogy minden embernek van valamely titka, amelyet élete végéig sem hajlandó elárulni, de néha váratlanul meglepedezik magáról, elárulja a rejtett kincs helyét, bevallja titkos szerelmét, ledobja magáról az álarcot, amelyet reménytelenül viselt.

A fogadós úgy járta a valcert, mintha többé nem törődne semmivel, se vendéggel, se Öregpincérrel, se csaposlegénnyel, csak azzal a bolondsághoz hasonlatos hangulattal, amely az ördögös lovag tánczenéje után meglepte. Mintha hirtelen megbánta volna munkában töltött ifjúságát, az ördögbe kívánt minden üzleti elfoglaltságot, sörshordót, tormás virslit, vendégeket, de tán még magát az Elnököt is. A fogadós azt akarta megmutatni, hogy tud úgy valcert táncolni, mint bárki a társaságban, pedig évtizedek múltak el anélkül, hogy eszébe jutott volna csak egyetlen taktus is a múlt időkből. A fogadós megtermetten, megüledetten csak egy percig látszott a régi fogadónak. Még a nadrágszára is szűkebb, legényesebb, ruganyosabb lett, mintha valóban az ördög bújt volna belé. Olyan lett a nadrágszára, mint a szűk kéményekhez szokott kéményseprőké, akik tudvalevően sohase híznak meg az életben.

És a fogadóné, ez a rózsaszínű, de komoly arcú asszonyság, aki valóban csak ritka ajándékképpen mosolygott egyet-egyet, mert igazándiban arra volt büszke, hogy homlokán ráncok vannak, és a ráncokkal elmúltak az élet bolondságai, a fogadóné belekapaszkodott az urába, s éppen úgy táncolt, mint talán huszonöt esztendő előtt egy schwecháti bálon, amikor a hórihorgas lábú öreg sörfőző, Anton Dreher, talán éppen März Johannával nyitotta meg a majálist, amint ez a régi sörfőzőknél divatban volt. A zongora a *Rip van Winkle* című „színdarabból” játszott, és a fogadóné tán az ifjú Lisbethnek képzelte magát a Slósszteáterben.

A vendéglőspár voltaképpen oly szabályszerűséggel táncolt, mint amilyen szabályszerű volt az életük, de a második fordulónál Vájsz „megveszett”, és a valcer közben a levegőbe emelte Vájsznét, született März Johannát, mint valami bitang harmonikás, aki amúgy is „fütyül az életére.” Vájsznét önkéntelenül megmutatta telt lábszárait, amelyeken piros gumiszalag feszült a fehér harisnya felett, természetesen térden alul, amilyen fehér harisnyával a kamaszok szoktak álmodni. S ezzel a valcerfigurával körülbelül el is dőlt Vájsznét további sorsa, mert a hízott fogadós még az ördögös Lovag zenéje mellett is csakhamar rövid lélegzeteket kezdett szedni, és az úgynevezett „családi asztalhoz” telepedett, hogy a portással és Placcal néhány megértő fejbólintást váltson. De már akkor ott voltak az újabb táncosok, akik a „kellemetesen molett” fogadónét újabb valcerkért ostromolták. Így az Adjutáns, aki igazándiban most találta meg szolgálati beosztását, amikor a teli fogadónét táncolni látta. „Ez aztán kedélyes!” – emlegette az Adjutáns osztrák nyelven, és Vájsznét oly fontoskodással vitte táncba, mintha csak azért utazott volna Budapestre.

– De – Herr Baron – védekezett a fogadóné, amikor az Adjutáns a legszebb félkört vágta ki a valcertáncban, miután a Lovag már zongorájánál behunyt szemmel és rekedt hangon énekelt.

És sorakoztak a többi táncosok is, akik a fogadónét akarták valamennyien megtáncoltatni, mert ki tudja, mikor lesz megint szükség a fogadóné jóindulatára. Nem lehet

cserbenhagyni egy asszonyt, amikor második fiatalságát éli. Az Elnök, talán abból a szempontból is, hogy némileg reparálja a dolgot, amidőn Vájszné helyett az ismeretlen hölgynek küldött kucséberkosarat: Pista úr dörgő hangon jelentkezett, mikor a bőftökképű Adjutáns a „családi asztalhoz” kormányozta a fogadónét. Pista úr talán többet biccentett térdével a valcerben, mint valaha életében. Talán azért, mert előzetesen gyakorolta magát, talán éppen azért, hogy a fogadónét végleg kiengesztelje... Ki tudna eligazodni a férfiak fúrfangján?

És már csatarendben állott az Elnök társasága, hogy a fogadónénak hódolatát bemutassa, mint valamely bálkirálynőnek – csak az egyetlen Plac volt oly szívtelen, hogy gonosz megjegyzést kockáztasson. „Hja, az úrfiak szeretik a kispörköltet bő lében és bő garníringgal.”* (A garníring ugyanis a világ fennállása óta a kocsmárosnék gondjaira volt bízva, míg a húsok mennyiségét, minőségét a férfiak szabják meg.)

A táncosok: Nikodémi úr (oly sajátoszerű táncmozdulatokkal, amelyekről azt állapította meg a bál utáni közvélemény, hogy Nikodémi úr tánca hasonlított a vándor kutyadudások mozdulataihoz, amikor dobot, cintányért vernek, sípot fújnak, és csörgőket ráznak); Kriptai úr (aki táncában leginkább azt akarta bizonyítani, hogy méltatlanul helyezték őt gondnokság alá, mert olyan józanul, szabályszerűen táncolt, mintha a józsefvárosi előljáró bálján volna); felkelt álmából Jenőke (kidöcögött a belső szobából, és kijelentette, hogy Pörschach óta nem vett táncosnőt a kezébe, ott is csak egy családias jellegű mulatságon, és ezért már előre engedelmet kért, ha nem tudná a legdívatosabb táncfigurákat); a púpos kis krakéler mindenáron Vájsz úrral akart kezet fogni, hogy szentesítse a békét, de Vájsz úr azt ismételte, hogy csak maradjunk meg a régi állapotban, legalább most már nem bántjuk egymást; az Esperes is előballagott, persze nem táncolási szándékkal, hanem széles mosollyal, mint valami örömapa, aki a fiatalok hancúrozását nézi. Csak Burg báró, az osztrák-magyar katonatiszt nem mozdult helyéről, mert önkéntelenül feljebbvalóit sejtette az idegekben, akik a kocsmárosék vigadását láthatólag kissé meglepetten nézték, mintha ilyesmit csak Magyarországon tapasztaltak volna. A kedélyesség éppen azoknak az érzékenységét bántja meg a legérzékenyebben, akik nem szeretik, ha mások is kedélyeskedni kezdenek jelenlétükben. A „páduaiak” láthatólag visszahúzódtak a mulatság további folytatásától. Pláne akkor, midőn a táncos urak után a polgári erkölcséből szinte kivetkezett Vájszné hirtelen a közelben lábatlankodó Öregpincér vállára csapott.

– Tíz esztendeje szolgál nálunk, megérdemli, hogy megtáncoltassam – szólt, és az Öregpincért megforgatta.

És ezzel az utolsó tánccal, e szokatlan produkcióval szinte megállott a bál. A zongorás Lovag szinte álomba merülve ült hangszere mellett, az Öreg pincér csaknem összeroskadt egy sarokban, Vájszné fehér blúzáról két gomb is lepattant, és szinte másvilágias hangon pihegte:

– Aki tudni akarja: ma volt az ezüstmenyegzőnk igazi napja, mert ma van valóban huszonöt éve, hogy Vájsszal megismerkedtem.

A fogadóné kijelentése talán egy félóra előtt is: bizonyára kellő ribilliót idézett volna elő a „Bécs városá”-hoz címezett sörházban, minden vendég felugrott volna, hogy határtalan örömeinek kifejezést adjon – de most a tánctól, a tánc „nézésétől”, mindnyájan fáradtak voltak, és így, természetsszerűleg a borbély került elő valamely sarokból, hogy egy kisebb szónoklattal nyomban megpróbálkozzék. Mintha ő lett volna az egyetlen férfi, aki talpon maradt a gárdából.

Ámde a váratlan elcsendesedésben most ismét olyan dolog történt, amelyre senki se volt elkészülve, mint általában ez a nap a meglepetések, az ördögösségek napja volt; a leereszkedő alkonyati félhomályban, amikor voltaképpen a legkedvesebbek a percek a kocsmákban, lámpagyújtás előtt, amikor a hagyomány szerint maga a sánta ördög is abbahagyja a templomok körül való leskelődést, és elbújik valamely kocsmasarokban, hogy az abroszra hajtsa a fejét: ebben a percben harsány kakaskukorékolás hangzott a belső szobában. Felébredt az elaltatott kakas, és sarkantyús lábaival, kinyújtott szárnyaival, szinte kísértetiesen közelgett Burg báró felé, mintha bosszút akarna állni az állatszeliídítón. Mondják, hogy azok az állatok, amelyek dresszúra* alá kerülnek: néhanapján végképpen elfelejtik az engedelmességet, amelyet az állatszeliídító iskolájában megtanulnak, és vadabbak tudnak lenni az őserdőben élő állatoknál. A felébredt kakas, mielőtt a báró észrevehette volna: egyetlen ugrással a katonatiszt fején termett, és harci sikollyal csapott le Burg báró homlokára, mintha állatszeliídító szeméit akarná kivájni. A báró talpra ugrott a kakas támadása alatt, de a veszett madarat nem bírta egykönnyen fejről lerázni, átkozott kísértetként kapaszkodott az hajában. Végre a hordár szabadította meg az állatszeliídítót a vagdalkozó kakastól, hátulról elkapta azt, és nyomban megbilincselte a zsebében levő kötőfékkel.

– Most vidd ki az udvarra a kakast, büntetését majd később kapja meg – mond Burg báró, és azon vette magát észre, hogy meglehetősen kimerült a kakassal való küzdelemben.

– Mint egy barom... – dünnyögte az állatszeliídító, és vérző homlokát zsebkendőjével nyomogatta.

...A kakasviadalt, mint későbben mondogatták, nyilván az az ördög rendezte, amely már huzamosabb ideje a sötétedő sörházban tartózkodott, ahová észrevétlenül besurrant a terézvárosi templom mellől. És a kakas állati ösztönével megérezte az ördögöt. És mégse jutott eszébe senkinek lámpavilágot gyújtani, mintha valamely varázslat lepett volna meg mindenkit a fogadósne táncja után. (Ugyancsak a fogadósne váratlan táncát is már ez a bizonyos belopózkodott ördög idézte elő, mert Vájszék ezüstlakodalmát hivatalosan, a schwecháti plébánia pecsétje szerint, ünnepélyesen csak kilenc hónap múltán tartotta az érdemes házaspár, amikor is a kerületi előljáró is jelen volt, aki azokat az embereket is ismerte, akik nem fizetnek adót a kerületben, tehát ördögi machinációjukat* nem követhetik el észrevétlenül. Az előljárónak a jelenlétében nem is történt semmi rendetlenség. Bebizonyult, hogy az Elnökön kívül van még egy nagyobb hatalom a hatodik kerületben.)

És a félhomályban most felállott helyéről a Herceg.

A valódi Herceg, akiről eddig csak annyit beszélhettek a történet szereplői, hogy itt volt, itt van, itt ül a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadóban, de senki se tudja, hogy mely okból, mely szándékkal, mely mondanivalóval, mert hiszen a hercegeknek is van bizonyosan valami szándékuk, amikor egy vadidegen, sohase látott sörházba belépnek. A Hercegnek mondanivalója volt. Mintha egy ezüstnyárfa indult volna meg Vilma kisasszony felé.

X.

És az alkonyi órában megint megszólalt a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadóban a zongora – de egy másik zongora és egy másik zongorista, aki tán még az

ördögös Lovagot is felülmúlta művészetével. A Herceg meghajolt a megszentesült Vilma kisasszony előtt, táncra kérve őt... Több zenebarát tartózkodott ebben az időben a sörházban, de bizony egyik se tudta volna megmondani, hogy mely keringő vagy valcer hangzott akkor a zongora felől, talán egy olyan zeneszám, amelyet többé a zongorás sem tudna még egyszer eljátszani.

Vilma kisasszony tehát észre sem vette, hol és merre kering a Herceg karjaiban, mert hiszen vannak kábulatok, amelyekről a legokosabb nők sem tudnak beszámolni, ha azok elmúltak. De ne siettessük a pillanatot. Vilma kisasszony ekkor az ég és a föld között lebegett, mint egy szárnyas csillag. (Flammarion Kamill könyvei voltak akkor divatban, és az ifjú nők szívesen képzelték magukat szárnyas csillagoknak.)

Vilma kisasszony az űrben lebegett, mint egy mennyország felé közelgő lélek, és ebben a percben csak a magasba nézett, mert ugyan kinek volna kedve ilyenkor visszatekinteni a földre, a múltba? Mindenkinek van külön mennyországa, amelyet valaha valamely álmában talán láthatott is egy pillanatra. Vilma kisasszony ébrenlétében is úgy érezte, hogy azt a mennyországot látja, amely végre eljött érte, hogy most mindörökké ölébe fogadja. Mi van a mennyországban? Dal a daltalanoknak. Látás a vakoknak. Boldogság azoknak, akik örökké szenvednek. Otthon azoknak, akik örökké bujdosnak. Hit a szerencsétlen hitetleneknek. Az Isten csókja azoknak, akiket sohasem csókolt meg senki.

Ne kérdezzétek, hogy még mit gondolt magában Vilma kisasszony e táncban, e röpülésben, e végtelen dallamban, e boldog félhomályban, amely talán csak a gyermekkor félhomályaihoz hasonlíthat, amikor a holt édesanya visszatér, és az árva leánykának mesét mond a hideg kályha mellett, hogy az felmelegedjék. Ne kérdezzétek, hogy a szerelem üdve lepte meg valóban Vilma kisasszony szívét, amely szerelmi üdvöt igazándiban csak egy percig lehet a kiválasztottnak is érezni, bármit regéljenek a költők a hosszú szerelemlről. Ne kérdezzétek, hogy emlékezett élete folyamán tovább Vilma kisasszony arra a csókra, amely a percenként sötétedő szobában egyszerre csak ajkán volt? Ő csókolta meg az ezüstnyárfát, amint kis termetével váratlanul kiegyenesedett a tánc közben, vagy pedig az ezüstnyárfa hajolt le hozzá, hogy egy felejthetetlen csókot adjon, amely csóknak többé nem lesz folytatása? Csak csendesedj, szívem... A csók elmúlt. A lámpásokat a „Bécs városá”-hoz címezett sörházban felgyújtották.

Igaz, hogy ennek a táncnak, ennek a csóknak az emlékére némely szeplőcskék keletkeztek Vilma kisasszony arcán, amely szeplőcskéknek eredetét némelyek az alkonyati táncnak mondják majd, de hiszen gonosz és irigy emberek mindig lesznek a világon, különösen ama férfiak között, akik korgó gyomrukba keserű sört öntenek, és azt szeretnék, ha az Úristen is csak elöljárósági tisztviselő volna Pesten. Hagyjuk tehát az irigyet, az emberiség e tehetségtelenebbjeit, maradjunk a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadó vendégei közül azoknál a tehetséges embereknél, akik ezt a vidám napot szerezték nekünk.

A lámpák felgyújtásakor nyilván kisurrant az ajtón valaki, mert hűvös légáramlat jött valamerről a kocsma levegőjébe. Vannak ilyen alattomos „cúgok”, amelyeknek magyarázatát senki se tudja megmondani.

Leginkább akkor érezhetők e titokzatos léghuzamok a vendéglőkben, amikor a nap lenyugodott, este lesz, a lámpák világitani kezdenek, és a nappali kedvek muladozóiban vannak, hogy helyet adjanak új kedveknek; amint az öregeket kinyomják helyükből a fiatalok. Új utasok jönnek a világ minden tája felől; valahol már a hold is mutatkozóban van, mert a

kalendárium éppen újhódat jelent. Mit hoz az újhó? Talán szerencsét, amely elé megütögetik üres bugyellárisukat a babonások; vagy pedig szerencsétlenséget, amelyet csak hátulról, a bal vállán át akarna látni az ember, ha annak a szerencsétlenségnek immár okvetlenül el kell következnie... A léghuzam végigfutamodik a kocsmá levegőjében, pedig csak Stranzki úr jött meg mindennapi korsó söréért, és Király utcai öreg kereskedő módjára elhelyezkedett megszokott asztalánál. Tenyerével akkor is lesöpörte az abroszt maga előtt, ha egyetlen morzsa se volt előtte, a sótartót és paprikatartót akkor is megváltoztatta helyzetében, ha az a legszabályszerűbben volt elhelyezve, alattomosan figyelt, hogy merről áradna valamely „léghuzat”, maga elé készítette tokba zárt szemüvegét és esti lapját, mielőtt végleg elhelyezkedett volna. Vérfagyasztó pedantériával* próbálgatta a tölgyfa széket: vajon nem szakad-e le alatta? Üvegkereskedése volt ebben az utcában, és 18**^{*}-ban, amikor a jogászok tüntettek Pesten, megfogadta, hogy már alkonyattal bezárja az üzletét.

A legjobb akarattal se mondhatok többet Stranzki úrról; talán még azt említhetném meg, hogy „különszabású” korsóban szállították elébe sörét, hiszen üvegkereskedő volt. A csapos tette elébe a sört, egy „magyarka” cigarettát kapván minden alkalommal jutalmul, amely cigarettát a csapos természetesen a füle mellé tűzött. A törzsvendég egy darabig farkasszemet nézett a sörrel, mintha valamely titokzatos kérdéseket tenne fel. Talán levizsgáztatta a sört, megkérdezhén tőle, hány lába van a kecskének, hány lába van a csirkének, hány lába van Stranzki úrnak... Ki tudná, milyen kérdéseket intéz az ilyen konok sörházi törzsvendég a söröskorsóhoz?... Ki tudná, hogy néhanapján a söröskorsótól nem kérdezősködött-e Jozefin után, akivel a régi budai „Söröskocsi”-hoz járt vacsoráztatni, amikor holtig tartó szerelem fűzte Jozefinhez? Stranzki most itt ült megöregedetten, mint egy régi főkönyv, számon kérte mindennapi sörét, és a második korsónál rendszerint felhajította a mellette álló széket, az asztalhoz döntvén azt, amely jeladás az egész kerek világon azt jelenti, hogy vendéget vár az üvegkereskedő... De most még az első korsónál tartunk, sőt Stranzki meg sem kóstolta sörét, ellenben kezével simogatni, egyengetni, vasalgatni kezdte az esti lapot, mintha azzal fenyegetné a sört, hogy újságolvasásba mélyed, mielőtt megkóstolná... Ugyancsak ezzel az esti lappal fenyegette valaha Jozefint, ha szegénykének valamely bánata volt, és néha szótlanabb volt a vacsoránál. Az ilyen esti lappal nem konkurrálhat a Jozefinek bánata, Stranzki beledugja az orrát, egykedvű lesz, flegmatikus lesz, nem érdeklődik többé Jozefin iránt, ha az elfelejt mosolyogni vagy pörlekedni vacsora közben... Még rabszolgájával, mindennapi sörével is ugyanilyen bánásmódot akart tanúsítani Stranzki úr, de az élet haladt, Stranzki úr öreg üvegkereskedő lett, és valóban nem tudta volna eltölteni idejét a korai zárás miatt söröskorsója nélkül.

Megfogta tehát a korsó fülét, megfogta, de még mindig távol tartotta magától „Jozefint”, mintha azt vizsgálná, hogy nem történt-e rajta valamely csorba a legutóbbi találkozás óta? Üvegkereskedő volt, és valószínűleg féltékeny természetű, bár ezt sohasem mutatta abban a bolthelyiségben, ahol a plafonra akasztott függőlámpák csörögtek, zúgtak, csilingeltek felette, kőolajhoz (petróleumhoz) való függőlámpák, söréttel töltött nehezékekkel, porcelánból vagy bronzból való lámpaernyőkkel, cifra láncokkal, habár a városban már senki sem vásárolt ilyen függőlámpákat. Megfogta, megemelte a söröskorsót, és lassan szájához vonta, hogy ugyanarról a helyről, a pohár fülével egy irányba eső helyről igyon a söröskorsóból, ahonnan már tizenöt esztendő óta ivott... „No, Csicsóné!” – mond szokás szerint, mintha élete párjával diskurálna. Jót húzott a söröskorsóból, szinte félig ürítvén a korsót, mert a sörivásnál mégiscsak az első korty a legfontosabb. „No, Csicsóné! – mond –, de most már elég legyen egy darabig” – és elsimította az esti lapot, hogy azt végigolvassa mindaddig, ahol a nyomda neve bezárta az utolsó sort.

Most veszem észre, hogy voltaképpen többet beszéltünk Stranszkiról, erről a jelentéktelen, konok törzsvendégről, aki ezerszámra terem a városban, aki talán meg is sértődne azon, hogy az ő sörözését, újságolvasását valaki figyelemmel kísérené – mert ehhez aztán igazán nincs semmi köze se az előljárónak, se az adókiivető bizottság elnökének, hál' istennek, még nem tartunk ott, hogy valakit megbírságozzanak sörfogyasztás miatt. Ha tán a kocsmárosnak vagy kocsmárosnénak nem tetszene Stranszki sörözése: csak tessék szólni, csak tessék valami megjegyzést tenni: másnap már százsámra akad kocsmá, ahol az embert szívesen látják. És mégis, mégis az történt, hogy a konok törzsvendég megérkezéssel, letelepülésével, elfogyasztott sörével vége lett a kedélyességnek a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadóban.

Stranszki megitta a jókedvét mindenkinek. Ő volt a végzet embere. Ő volt a balsors, a bánat, a kiábrándulás. Okozója mindennek, ami ezután még történt.

Legelsőnek Burg báró távozott el, aki különben is szégyellte magát ama kakasviadal óta.

– Két kiflit fogyasztottam – mondta tüntetőleg a hatalmas katonatiszt. Emberül megállotta, hogy átkoplalta a napot, mert nagyobb dorbézolások után így hozta rendbe a szervezetét. Felcsatolta a kardját, katonásan köszönt, „a viszontlátásra, uraim”, mondta, és egy bankjegyet felejtett az asztalon. (Mondják, hogy az udvari ajtón eltávozván: ugyancsak bőkezűen megajándékozta a hordárt, aki kakasára vigyázott. A sarkantyúk elcsörögtek, az egyfogatú kereke dobogott, a kakas megkötözve feküdt a báró lábánál. Most következik a kakas dresszúrája. „Talán még az ábécére is megtanítja a százados úr” – mond a hordár.)

Másodiknak Jenőke távozott el, mégpedig olyan formában, mintha fel se ébredt volna voltaképpen álmából. Régi szokása szerint alvajáró módjára ment végig az utcákon, ösztönszerűleg kerülte ki az akadályokat, a kocsikat, a targoncákat, a gödröket, a felásott utcákat. Harminc esztendő óta nem tudta megmondani, hogyan került épen, baj nélkül ágyába. Ébredéskor egyszer vörös volt az arca, máskor fehér volt arcszíne, de ruhái mindig a legnagyobb rendben feküdtek ágya mellett, a széken, ugyanezért csak ritkán kellett gondoskodni vasalásokról, tisztításokról. Leginkább a cipőivel volt baj, mert súlyos ember lévén cipősarkai átkozottul koptak. Egy harangot lódított meg tehát, amely feje felett lógott, amelyet valamikor a vonatok indulásakor használtak. A harangkondításra előjött a házmesterné, akivel kialkudta, hogy mennyiért csináltatja meg cipőjét. Néha még a házmesterné is keresett néhány krajcárt az üzleten. Jenőke egyébként sohase beszélt a „durchmarschokról”, mintha általában nem emlékezne semmire. (Nagyon csodálkozott ugyanazért, amikor hetek múltával valaki szóba hozta az elmulasztott ebédet. Mert a drága jó nővér sohasem tett szemrehányást Jenőkének a kihágások miatt. Okos asszony volt; igen jól tudta, hogy a szemrehányás fáj legjobban a férfiaknak. „Eleget szenvednek ők, szegények, önmagukban.” S így a borbélyt is örökre elfelejtette Jenőke.)

Harmadiknak az Esperes ment el. „Szökik a vagyonos osztály” – jelezte Kriptai úr, aki mind reménytelenebbnek látta helyzetét, amint az első kalapot levették a fogasról. Az Esperes azonban hajthatatlan maradt, említette azt a bizonyos disznósajtot, amely mindennek az oka volt, lehetséges, hogy ezért még rosszullétben is lesz része, mert az ember nem lehet elég óvatos a füstölt húsokkal szemben. A sajttal pláne vigyázni kell, mert a hentesek még mindig azt hiszik, hogy a gömböc elbír mindenféle disznóságot, pedig a kövér emberek csak látszólag egészségesek, a sírásók a megmondhatóí, hogy hány kövér embert temetnek el ideje előtt. A disznósajtot különben is nyers hagymával, lehetőleg fiatal hagymával kell fogyasztani,

védekezett az Esperes, és igen gyorsan eltávozott, nehogy az Elnöknek eszébe jusson azt a varázsszót (vezetéknevét) kiejteni, amely varázsszót e történet folyamán már alkalmazta az elnök az Esperes megjuhászosítására. Karikalábai olyan gyorsan vitték tova az Esperest, mintha állandóan valami dalt mondtak volna magukban: „Ring, ring ringerei...”⁴ Ha történetesen találkozott volna valakivel az utcán, bizvást megszólíthatná: „Mondja, kérem, nem látták erre az Esperest?” – kérdezhetné, mert felejteni akarta a múltat, a történeteket, a disznósajtot. Nem minden ember szereti, ha a lámpások Pest utcáin másodszor is rávilágítanak mosdatlan arcára, gyűrött kalapjára, bánatosságára.

Ellenkező természete volt az Esperesnek, mint Kriptai úrnak, aki éppen akkor élénkült fel igazában, amikor a lámpásokat újra felgyújtották. „Mintha újra születtem volna” – kacérkodott Kriptai úr, de az Elnök gyanakodva, szótlanul nézett a szemébe, és most az egyszerű nem lehetett tudni, mit gondol magában.

Hogy ki távozott el a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőből negyediknek: azt pontosan megállapítani nem lehet, mert például az a névtelen krakéler, akinek hangját történetünkben többször hallottuk: nyomtalanul tűnt el. Vannak ilyen vendégek, akik az asztal alatt, a keményen át tudnak megszökni, anélkül hogy bárki észrevenné távozásukat. Hopp-hopp, üres marad a székük, ahol előbb még feszengtek, fontoskodtak, nyugtalankodtak, bajt csináltak, szemükkel, hangjukkal, magaviseletükkel sértegettek, szomszédjaikat elkeserítették, és még a távoli asztalnál üldögélőt is erre a gondolatra serkentették: „Én ugyan békességes szándékkal léptem be ebbe a kocsmába, eszem ágába sincs verekedni, de ha az az úr a maga pohár söréért azt hiszi, hogy megváltotta jogát ahhoz, hogy szemtelenkedhessen velem, hogy megjegyzéseket tehessen rám, mint valami utcanőre, ha célzásokat repít felém szemével, szájával, grimaszaival; a kötekedésével, nem hagy fel: bizony isten eltöröm a nyakát...” Így keletkeznek a kocsmai verekedések, amelyeket utóbb senki se tud megmagyarázni. A kocsmában mindenki bátornak hiszi magát... A kis krakéler eltűnt, anélkül hogy „szokásos pofonjait” megkapta volna, mond később Plac, amikor visszaemlékezett a mulatságra. Mert Plac szerette a kínai közmondást, amely szerint: vakarózni nagyon jó, de verekedni a legjobb.

Most felállt Nikodémi, és ünnepélyes fogadalmat tett az elnöknek, hogy a sírköcsiszolda ügyeit végre rendbe hozza, hogy többé ne mond hasson róla rosszat senki. „Befogom a szájukat a gazembereknek”! – ismételte Nikodémi, de az Elnök egyetlen se hunyorított felé a szokásos biztatással, de még csak kaján „heccmeiszerséggel”⁴ sem, pedig az Elnök gyakran felhasználta a komor Nikodémi urat, hogy embergyűlölő hangulatokat oltson tudatlan szívébe. Nikodémi úr vásott, kemény, gyűlölködő arcára helyezte fekete keménykalapját, s midőn villogó, fekete szemével, varangyosbéka hangjával, gyűlölködésével végre eltávozott: maga az Elnök is megkönnyebbülni látszott, mintha inggallérja egy számmal megnövekedett volna.

...Ez történt abban az időben, amikor Stranzki úr, a konok törzsvendég szokott helyén az első krigli sörét megitta, többször ismételvén Csicsóné nevét, mintha ennek a nőszemélynek valamely köze volna sörözéséhez.

Második söréhez Stranzki peracet is rendelt.

Száraz peracet, ropogtatni való, válogatni való peracet, amelyért a péket vagy megdicsérni, vagy megátkozni szokás. „Virslit csak azért nem eszem, mert hallottam, hogy a

pesti virsliben egy emberi kisujj körmét találták nemrégiben – mond Stranzki úr elég hallható hangon –, de azt igazában nem gondoltam, hogy a pékek is sztrájkoljanak a fővárosban. Tegnap, tegnapelőtti peracet adnak ide az embernek, holott a pékek még mindig katonai regula^{*} alatt vannak, mint akár az én fiatal koromban. Hatvankilencben voltam én önkéntes, amikor az Üllői úti kaszárnyában napiparancsban olvasták fel az önkénteseknek, hogy a szakáll közepűt kiborotvtálassék, a feljebbvalóknak szalutáltassék, a káplár le ne itattassék. Csak a péket szabad pofon ütni, ha rossz a prófunt.^{*} Hol van az a pék, akit ezért a peracért nyakon verni lehetne?”

Nem mondott se többet, se kevesebbet Stranzki, miután a dáridó után megérkezett, amely dáridóban senkinek se volt ideje törődni a friss pereccel, amelyhez utóvégre joga van minden törzsvendégnek. Stranzki nem szólt többé egy szót sem, egyetlen pillantást sem vetett a kocsmáros párra, csupán a csaposlegénynek mondotta el véleményét, aki ebben az időpontban az Öregpincért helyettesítette. (Azután következett az esti lap második számú oldala, amelynek olvasásához oly komolysággal kezdett az üvegkereskedő, mintha ezentúl ez volna az egyetlen teendője. Szidhatjátok az esti lapot, kedves olvasóim, mert néha nem mindenkinek „ír kedvére” az esti lap, de magánosan söröző vendéget az esti lap nélkül alig lehetne elképzelni. Zörrent a papiros, a szabályszerűen összehajtogatott újság messziről tán olyan érdekesítőnek tűnhetett fel, mintha ezt az újságot Stranzki úr számára külön nyomtatták volna. És Stranzki úr valóban irónt vett elő mellényzsebéből, amelynek alkalmazásával különböző jeleket, megjegyzéseket, aláhúzott sorokat, felkiáltó- vagy kérdőjeleket jegyzett az újság szélére.)

És ez az elmélyedt újságolvasás megint elegendő volt ahhoz, hogy valaki elbágyadjon a konok Stranzkitól; hogy lehulljon valaki a fáról, mint a bódult tyúk, pedig estében is jól tudja, hogy a róka várakozik odalent. Kriptai hajtotta le a fejét, és néhány horkantást merészelt, mintha csak próbálgatná a dolgot, vajon beleegyeznek az Elnök az alattomos horkantásokba? Kriptai bizonyára más alkalommal is megpróbálkozott már az Elnök félrevezetésével.

– Ne aludj, kedves barátom.

– Dehogyan alszom – felelt Kriptai úr. – Eszem ágában sincs aludni, csak éppen egyet szundítottam. De jó itt a kocsmában ülni.

– Ne aludj, kedves barátom – ismételte meg darab idő múlva az Elnök. – Ha aludni akarsz, menj innen, ne hozzá szűgyenbe.

– Gazember, hitvány, aki alszik.

Ám az Elnök most felemelte méltóságos kezét, és minden további megjegyzés nélkül oldalba döfte Kriptait. A gondnokság alatt levő úriemberke álmosan, keservesen, szemrehányólag nézett rá:

– Hát te is bántasz engem, Elnök úr, nem elég, hogy már annyiszor megtaposott a sors fekete bikája? Jól van. Kimegyek az udvarra egyet járni, de azt ne kívánd tőlem, Elnök úr, hogy hazamenjek, mert ha ma hazamennék, totáliter^{*} az ajtókilincsre akasztanám magamat, ha azt esetleg a szállodás feledékenységéből zárva találnám. Az a gazember le szokta zárni a szobámat, ha a gyámom pénzküldeménye késlekedik.

– Menj, ahová akarsz – felelt keservesen az Elnök, amikor egyedül maradt az asztalnál, ahol nemrégén még oly szép számban voltak összegyűlve hadai. És az Elnök éppen elmerengeni készült egy régi barátján, azon a felejthetetlen Ferkón, aki sohase aludt el az asztalnál, sohase ment haza, az igaz, hogy nem is lehetett bizonyosan tudni, hogy volt-e általában lakása. De valamiképpen kiment a divatból Ferkó, mint a magyar nadrág, amelyen annyit toldoztak-foldoztak a pesti szabók, hogyan lehetne azt húsz krajcárral olcsóbbá tenni, hogyan lássák el ellenzővel (Schlitzcel), hogyan sózzák végül a szegény katonaság nyakába: hogy végtére senki se hordott többé magyar nadrágot, gondolta magában a hatalmas Elnök, és azon kapta magát, hogy egy hatalmasat horkantott, mintha a horkantással együtt az asztal alá esett volna valaki. De nem, csak a szék billent meg az Elnök alatt, nagyobb baj egyelőre nem történt. Az Elnök, hogy visszanyerje régi tekintélyét, nyomban előparancsolta Vájsz vendéglőst, számolási műveletbe kezdett, amely számolást a vendéglős még mindig régi szokás szerint, palatáblán végzett. Máskor tán csinos veszekedésre adott volna alkalmat a vendéglős számolása, amint keresztül-kasul adta össze a felkrétázott számjegyeket, de a mai napon a vendéglős is bizonyos kimerültséget érzett arra nézve, hogy az Elnökkel újabb csatát vívjon. Az Elnök se mert Vájsztól gorombaságokat zsebre tenni, hiszen hadai elszéledtek. Pista úr tehát kimondván egy számot, amelyet pénzüsszegben kifizetett, kezét fogott Vájsszal, aztán újra kezét fogott, de valamely okból még nem kelt fel az asztaltól. (Mint a következő években a mesemondók megállapították: az Elnök ez alkalommal nem bírta felállni székéről, olyan mértékben tört ki rajta a részegség.)

És elment még valaki a kocsmából, aki ugyancsak nem szokott máskor hazamenni, mert a „nagyamát” akármikor megtalálhatta, a „nagyamama” mindig otthon volt, éjjel és nappal, mindig készen arra, hogy ágyat vessen a Lovagnak, mindig megígértette a Lovaggal, hogy utoljára történt „egészségtelen kimaradása”, akár reggel jött haza, akár este, de mindenesetre olyan időben, amikor a Lovag már elérkezett ahhoz az időponthoz, hogy álomba boruljon, s ne töltse haszontalan gondolkozással az időt... Mert ha ő egyszer úgy istenigazában gondolkozni kezdene... ha leülne az ágy szélére, és elkezdené hosszadalmasan nézegetni „bandazsírozott”^{*} lábait, amelyek már akkor megrokkantak, mielőtt bármely „klasszikus versenyben” megpróbálkozhatott volna velük... ha forgolódni kezdene az ágyban, hogy megtalálja azt az oldalt, amely oldalon a legtöbb levegőt kapja a szíve... ha úgy tette, mint más szerencsétlenek, akik a faliszőnyeg cifraságait kezdik nézni, és apránként megállapítják magukban, hogy felkeléskor is gyógyíthatatlan fáradtak lesznek, mert halálosan betegek már évek óta... ha csak egy-két percig megfeledkezne a Lovag például a „Vörös Májerről”, akinek csövekből van összerakva a gégeje, a tüdeje, a gyomra és a többi része, igaz, hogy ezüstcsövekből, és a Vörös Májér mégis tud örövendezni a Lovagnak, amikor majd megint futni fognak a lovacsák a pesti gyepen, és az ember személyesen láthatja Batthyány Elemért, Csekonicot, és Pejácsovicsot, mint ahogy az ezüstcsövű Májér ezért gyűjtögeti már télen a forintcskákat, ezért keresi a zálogházi emberek barátságát, ezért kártyázik hamisan a kávéházban... mondjuk, ha nem gondolna a Lovag a vörös Májerre lefekvéskor: megtölthetne egy vadászpuskát a legfinomabb francia pezsgővel, és úriember módjára a szájába lőhetne a Kamaraerdőben. Szerencsére a „nagyamamának” mindig volt valamely házi teendője, a Lovagnak nem kellett átesni semmiféle tortúrán, belebújhatott az álomba, mielőtt végigolvasná a paplangombokat. („És még a Lovagot is irigylem, mondá egy alkalommal Kriptai úr, van neki egy nagyamája, aki vigyáz arra, hogy égő cigarettával a szájában ne aludjon el a Lovag.”)

Hát a Lovag is elment, mégpedig búcsúszó nélkül, nehogy utólag azzal gyanúsíthassa valaki, hogy ajándékot várt a Hercegtől, pedig az ilyen hercegeknek mindig van egy-két felesleges nyakkendőtüjük, mandzsettagombjuk, valami csecsebecsékük, amelyet emlékébe

szoktak osztogatni. „Bécs városá”-hoz 19** – mond a véset az emlékdarabban. (Elmenetel előtt természetesen elsámolt az Öregpincérel a zongoramester. Az apróságokra jobban kell vigyázni, mint a nagy dolgokra, mert apróságokból van összetákolva az ember élete.)

És a konok törzsvendég még mindig olvasta esti lapját, olyan eltökéltséggel, hogy azzal „megölné a rézkígyót” is, ha az még mukkanni merne az iménti vidám kocsmaházban. Olvasott, és néha kancsalítva nézett sörére, hogy valamely tréfás vendég közben meg ne tréfálja. Gyanakodók lettek a törzsvendégek Pesten, amikor divatba jött a törzsvendégek „maltretirozása”, amikor beleköptek a sörükbe. És most a „páduaiak” asztalánál is valamely mozgolódás volt észlelhető, mert az Adjutáns, amikor a lámpások felgyulladtak: az első mozdulatával a gyűrött étlap után nyúlt, majd reménytelenül tette vissza előbbi helyére.

(Vajon mire lett volna még gusztusa az Adjutánsnak, ha nyilatkozott volna? – kérdezték még évek múltán is a „Bécs városá”-hoz címezett fogadóban, de a fantázia azt ki nem találhatta. Csak Plac megjegyzése szolgált némi támpontul: „Én úgy nézem, hogy még egy bőftököt enne a tartományi gróf, mégpedig magyarosan készítve, valamivel vékonyabbra vágva, körülbelül hüvelyknyi vastagságúra sulykolva, de mégse megsulykolva, petrezselyemmel, tormával, céklával, borsosan, hirtelen tűzön, zsírban és aztán húslevesben is megforgatva. Sóval...” De a legenda szerint Plac nem fejezhette be apostolkodását, mert a kocsmárosné olyant rúgott az asztal alatt Plac térdébe, hogy azt nem minősíthette szerelmi jeladásnak. Ez volt az ördög utolsó megszállása a „Bécs városá”-hoz címezett fogadósné környezetében. Sohase tette többé lábát az asztal alatt senkinek ölébe, se nyájaskodásból, se haragból. „Mars a konyhába” – mondta Vájsz. „Az aranylakodalomig.” Pedig a férjek ritkán veszik észre az asztal alatti lábakat. Az utolsó bátor férj, aki az asztal alá nyúlván: elkapta az udvarló lábát, és arról levonta a csizmát, nőszabó volt Pesten, de Werndl-fegyverrel célpontot talált a budai lövöldében, azóta nem bírt vele senki.)

Mozgolódás keletkezett a „páduai” asztalnál, és a következő dolgok történtek.

Megszólalt az Andrássy úti trafikos, aki hosszabb idő óta visszavonult történetünk színpadáról; és akár hiszik, akár nem, a trafikos hangja kellemetes volt, mint az elcsendesedett, boldogtalanságba merült kocsmában még néhanapján az is örömet okoz, ha egy hatvanhatos frizurájú házaló nyit be, és bajuszkefét kínál, amelyet nyomban a saját szőrzetén próbál ki. Az Andrássy úti trafikos megszólalt, és azt kiáltotta:

– Fizesünk, Vájsz úr!

Talán valamely bánata volt a trafikosnak, hogy ilyenformán akart megkönnyebbülni? Tudják azt jól a régi kocsmajárók, hogy vannak a borongásoknak olyan percei, amikor valamely nagy kő nehezedik az ember szívére, és valósággal megkönnyebbülést okoz a fizetővel való értekezés? Azt mondják, hogy különösen jótékony hatású az ilyen elfoglaltság azoknak a bánatos embereknek a részére, akik darab ideig mellőzöttnek érzik magukat. Vájsz megjelent, és az Andrássy úti trafikos így kezdte:

– Volt nekem egy daruszőrű paripám.

Az Elnök a szomszéd asztalnál, magányában, egyedülvalóságában, most így szólott:

– Tulajdonképpen Kerkápoly államtitkár volt az oka, hogy a magyar nadrág kiment a divatból. Bezzeg Amerikában, ahol a „knikebokkerek”-ről* a legelőkelőbb szállodák vannak elnevezve, ragaszkodnak az első honalapítókhoz. Itt nálunk egyetlen fogadó sincs, amely a magyar nadrágról volna elnevezve.

Mintha valakivel vitatkozott volna az Elnök, valakivel, akivel álmában találkozott.

– Volt nekem egy daruszőrű paripám – ismételte meg a maga mondanivalóját a trafikos, mintha figyelmeztetni akarna mindenkit, hogy ő tette le a garast –, volt nekem három porció halam, három porció böftököm, három porció ökörszemem, három porció túró csuszám, három porció kolozsvári töltött káposztám... De az mégse volt, csak szerettem volna.

– Ami nem volt, az még lehet – szólt közbe Dallosi atyáskodó hangon, mintha utólag kedvében akarna járni az Andrásy úti trafikosnak. Utóvégre a pestieknek össze kell tartani, hiszen az idegenek bármely percben elutazhatnak a városból. Miért legyen két jó ember egymással ellenséges viszonyban három idegen miatt? – „Mi már csak abban a jó pesti sárban fogunk nyugodni mind a ketten, Irma bácsi. A pestiek nem lehetnek el egymás nélkül. Béküljünk ki, Irma bácsi.”

– Jól van, de bediktálom még az omnibusz számláját, hogy minden rendben legyen a végítélet napján. Kíváncsi vagyok Plac úr kontójára is, ő se maradjon ki, ha már fizetésre kerül a sor. Ő is a mi kutyánk kölyke – szólt zamatosan az Andrásy úti trafikos.

– Ne tessék félni – csillapíttatta Vájsz úr a nyugtalan kis embert.

– És a hordár és a borbély és a táncmester? Mért ne emlegetnék meg ők is a mai napot, amikor szerencsésen kihorgásztam az Andrásy út forgatagából nemes barátaimat? Nincs semmi célja, Vájsz úr, hogy egy szegény hordárral fizetessük meg azt a néhány pohár sört. Legyünk jók. Hogy is mondta Kanyurszky főtisztelendő úr? Csak arra vigyázzunk, hogy ne legyünk rosszak.

– Ne tessék félni – ismételte a vendégfogadós.

– Én nem félek, Vájsz úr. Pesten vagyunk, nincs mitől félni az embernek, hogy tán lehúzzák az übercihert a hátáról. Nemcsak a műbirkózók lehetnek főpincérek Pesten, de legyünk lehetőleg emberségesek. Itt vagyok én tanúnak, ha valaki sokallná például Plac számláját. Mért ne pakolnánk a Plac gyermekei számára például egy csomag diós és mákos süteményt, a kedves gyermekek részére?

– Úgy tudom, Plac úrnak nincsenek gyermekei.

– Az mindegy – kiáltotta könnyekig elérzékenyülve az Andrásy úti trafikos. – Lehetnek kedves gyermekei a háziasszonyának, a házmesternéjének, a rokonának. A jótékonyt Pesten gyakorolni kell, hogy az embernek a lelkiismerete mindig nyugodt legyen. Talán tétessünk az idegenekkel a mentők perselyébe is valamit, legalább a szegény mentőknek legyen valami hasznuk.

– Ne tessék félni, a számla már össze van állítva, akármilyen bolond asszonynak látszik Vájsz né, a konyhakiadásokat már összeállította.

– Mért nem mondta ezt nyomban, vén kujon? – kiáltott fel nagy megkönnyebbüléssel az Andrassy úti trafikos, és a mutatóujjával hasba döfte a vendéglőst. – Ki fogok békülni önagyságával, becsületesemre. Bocsánatot kérek tőle, ha valamivel megbántottam az életben. Mért haragítanék magamra tovább is ilyen derék asszonyságot, akiről mindenki csak a legnagyobb tisztelet hangján beszél Pesten? Kibékülünk, Vájsz polgártársam, és egyek leszünk valamennyien a hatodik kerületben. Ne legyünk rosszak.

A „páduaiak” közül az Adjutáns fizetett. Szabályszerűen hozzáíratott a számla összegéhez tíz százalék borravalót, habár ez még egészen új szokás volt Pesten. Éppen olyan duzzadt bugyellárist vett elő hátsó nadrágzsebéből, amilyen duzzadt volt nyaka és minden egyéb testrésze. („Én csak Plac barátom számlája miatt aggódtam egész idő alatt” – mondogatta az Andrassy úti trafikos.) És fizetés után a Herceg, az Adjutáns és a Király ünnepélyes menetben vonultak ki a szomszéd szobába, ahol Vilma kisasszony foglalt helyet a maga társaságával és a kucséberkosárral lábánál. A „páduaiak” megállottak az ajtónál, merev katonai állásba helyezkedtek, mintha valamely nagy ceremónia készülődne. A háttérben megjelent a portás, a hordár, a borbély, a trafikos, a „hírhedt éjjeli pincér”. (Csak az Elnök maradt helyén, mert a mennyezetre bámult szinte megüvegesedett szemekkel. És most igazában olyan volt, mint Falstaff János.)

A Herceg egy gyűrűt vont le ujjáról, és megfogván Vilma kisasszony kezét: a gyűrűt némi próbálgatás után Vilma kisasszony középső ujjára húzta. A gyűrű éppen Vilma kisasszony ujjára illett, mintha rászabták volna. Aztán megcsókolta a Herceg a felgyűrűzött kezét. A kézcsókban a Herceget követte az Adjutáns, majd az ősz Király, aztán természetesen Dallosi, a trafikos, a portás... Éppen Plac járult kézcsókra Vilma kisasszony elé, amikor az udvaron felhangzott az omnibusz ajtajának csapódása, készülődése, a lovak dobogása a fogadó udvarából. Kacskovics úr és az alszolgabíró tanácstalanul néztek egymásra.

Lehet, hogy némely férfiak megkívánják hébe-korba, hogy a nők színpadi jelenetekkel járuljanak hozzá az életük boldogításához. Ha netalán ilyen természetű férfiú lett volna a Herceg is: nagyon csalatkoznia kellett Vilma kisasszonyban. Vilma kisasszony visszaült helyére, az arcán semmi változás, mintha elfelejtett volna mosolyogni, könnyezni, csodálkozni. Igaz, hogy hosszadalmas pillantást vetett az ujjára húzott gyűrűre. Fejedelmi címer volt az óarany gyűrűbe vésve, szárnyas öszvérek és zászlók... Aztán levonta Vilma kisasszony a gyűrűt a mutatóujjáról, és a még mindig ünnepélyesen álló Herceg felé nyújtotta azt:

– A mi hazánkban más újra szokták a gyűrűt húzni – mondta, és fölemelkedve megfogta a Herceg kezét, és visszahúzta a gyűrűt a Herceg ujjára. Egyszerűen, szinte kedveskedve, mintha csak valamely ártatlan tévedésről világosítaná fel a Herceget.

A Herceg mindvégig szótlan maradt. De észrevehetőleg most egy könnyű sóhajtás hagyta el a mellét. Ismét szertartásosan meghajolt Vilma kisasszony előtt; követte példáját az Adjutáns és a Király. Aztán lassan kifelé hátráltak a szobából, kifelé a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadóból, az udvaron megint hallatszottak azok a hangok, amelyek a kocsik készülődéseit jelentik, különösen a terjedelmes omnibuszkocsikét, amelyek üvegcsörömpöléssel, lármával, fékek, kerékkötők nyikorgatásával szoktak helyükről megindulni. A kocsisnak mindig van valami mondanivalója lovaihoz, a buzgolkodó portásnak az utasokhoz, mielőtt rájuk zárná az omnibusz ajtaját, hogy aztán felkapaszkodjon maga is a

bakra. Némely portás egyetlen ugrással tudja helyét elfoglalni a kocsis mellett, de a mi portásunk bizony többször nekikészülődött, amíg sóhajtva a bakra ért. De aztán kényelmesen elhelyezkedett, és a sípjába fújt, amely hanggal nyilván az utasait akarta mulattatni. A lovak elindultak, a kerekek gurulni kezdtek, az alápincézett udvar döngött, a házmester régi, nagy, négyszögletes lámpással mutatta az utat az udvaron, határozottan érezni lehetett az utazásokkal járó izgalmat, mintha a levegőnek is más szaga lett volna.

Stranzski, a konok nyárspolgár, még mindig árasztotta maga körül a kiábrándító hideg légáramlást.

(Mondják, persze évek múltán, hogy a gyűrűváltás is másképpen történt volna a Herceg és Vilma kisasszony között, ha Stranzski nem tartózkodik e napon véletlenül a „Bécs városá”-hoz címezett vendégfogadóban. De hát az ördög sohase visz el ilyen üvegkereskedőt, hogy távollétében boldogulnának egymással azok, akik szeretik is egymást! Nincs senki, aki mondaná: „Menj már, Stranzski, a te életed amúgy is napról napra félelmetesebb lesz, bármiként menekülsz lámpagyújtáskor a kocsmába. Inkább aludni kellene egyet a kanapén, amint délután szokott aludni minden rendes ember, aki ad valamit az életére. Csak a fenének van kedve mindig az esti lappal törődni, az ilyen embert előbb-utóbb felakasztják. Menj, Stranzski, aludj egyet a kanapén, a délutáni álom is lehet kellemetes, ha az embernek tiszta a lelkiismerete, ha rendben van a gyomra, kedves a kedve. Elismerem, Stranzski, hogy az ebéded, amelyet az üvegesinas olyanféle szerkezetben szállít a közeli vendéglőből, amilyen szerkezetből szegény szobafogságra ítélt katonatisztek szoktak enni: elismerem, Stranzski, hogy ez az ebéd nem változatos. A húsdarabot marhából, sertésből vagy borjúból, a változatoság kedvéért, egyszer a levesben főzik meg, máskor a lencsében, paszulyban, kelkáposztában. Az embernek elmehegy kicsit a kedve az élettől, amikor az aranyszínű, sáfrányos, hosszú tésztás levesekre gondol, amelyeket rokonai körében szokott felkanalazni vasárnaponként. Stranzski igen jól tudja, hogy ezeket a rokoni leveseket azért szűrik az asszonyok ilyen aranysárgára, mert Stranzski mégiscsak felfordul egyszer, végrendelettel vagy végrendelet nélkül, addig is itt vannak a születésnapok, karácsonyok, névnapok, amikor Stranzski lekaszt egy függőlámpást a mennyezetről, és saját kezűleg megtörli azt a portól és piszoktól, hogy a rokonoknak ajándékba küldje... De hát nincs mindig vasárnap, se névnap, se karácsony. Igazad van, gazember volt, aki az évfordulókat kitalálta. Többnyire az üzletben kell maradni déli harangszókor, mert mégiscsak figyelik az embert a szomszédok, a konkurrencia, s mindig beállíthat egy vidéki vevő, akinek függőlámpára van szüksége ott, a messzi pusztán, ahol még családi körben szeretnek élni az emberek. Egy régi kereskedőhöz nagyon illik az, ha üzletébe hozatja az ebédjét, a tészta rendszerint jéghideg, mire rákerülne a sor, de hát ott van az üvegesinas, aki segít a főnöknek. Igaz, hogy megsavanyodik a kenyér a fiókban, élettelen színe lesz a sónak, paprikának a tartóiban, az asztalkendő előbb-utóbb olyanná válik, mint egy piszkos törülköző, ételszaga lesz a legszebb lámpaernyőnek, amelyen angyalok szálldosnak. De mégis ott kell maradni az üzletben, még ha két krajcár árú ecetet is kell hozatni a lencséhez, hogy annak valamely íze legyen. Teljesen igazad van, Stranzski, ha üzletzárás után a sörházba menekülsz, hiábavaló vevő, kölcsönkérő szomszéd, haszontalan üvegesinas miatt – de azért még sincs igazad. A kocsmába levegő a legártalmasabb, pláne, az ilyen kisebb sörházakban, ahol nem sepregetnek, szellőztetnek, takarítanak eleget, mert mindig akad egy vendég, aki a sepregetés ellen tiltakozzon. Bár a csapos személyesen hozza a sördetet: mégse láthatsz pontosan a söntésasztal alá, hogy mikor kevernek maradék sört a csapolt sördetbe, mert a csaposoknak már a világ fennállása óta ez a szokásuk. Hát a pékért tán tűzbe tennéd a kezéd? Egy pékért, egy pesti pékért, akinek az a legnagyobb ambíciója, hogy a tegnapi süteményét eladja?... Menj már, Stranzski, az esti sörözéseiddel, ezekkel a hasznosító szerekkel, amelyek előbb-utóbb okozói lesznek mindenféle betegségnek. A

„sörhas” így keletkezik, amely „sörhassal” aztán szaladgálhat a beteg a doktorok nyakára. Menj, Stranszki, az örökös újságolvasásoddal. Mi közöd van végeredményében a politikához? Bikával akarsz álmodni mindenáron? Menj sétálni esténként, Stranszki, mégpedig mindig abba az irányba, amerről a harangokat hallod. Nem kerülhetsz rossz helyre, ha a harangok után mégy, mendegélsz, ballagsz, nézdelődöl, és az életeden gondolkozol. Hány esztendő lehet még az ilyen ember élete, mint a tied? Egy, kettő, három... És ezt a rövid időt is kocsmában akarod eltölteni?” – Nem akadt senki, aki mindezt elmondta volna a konok törzsvendégnek, aki mind elszántabban ült söröskorsója mellett, mintha eltökélt szándéka volna, hogy nem mozdul helyéről mindaddig, amíg mindennek nem jár a végére.)

És már Plac is, ez a változatos korhely, menőfélben volt, már csak egyszerű kocsmái szertartásosságából üldögél helyén, mintha nem akarna azon „futóvendégek” sorához tartozni, aki azért szalad el egyik kocsmából, mert a nap folyamán egy másik kocsmát is meg akar látogatni. Talán ott jobb a sör, porhanyósabb a pogácsa, valami étel fő a konyhában, amelyet okvetlenül meg kell kóstolni.

Nem, Placnak nem volt semmi különösebb terve az elmenetelével, nem volt programja arra nézve, hogy valahová elmenjen friss marhatokányt enni (mert a marhatokány mindig csak „egy másik” kocsmában jó). Nem szédítette magát azzal a szemfényvesztéssel, hogy útközben még betér Péterhez vagy Pálhoz, hogy még egyetlen fröccsöt megigyon, mielőtt hazamenne. Plac öntudatos ember volt, tisztán látta a helyzetet, hogy ő már innen csak egyenesen hazamehet, haza, abba a reménytelenségbe, ahol nem várokozik rá senki, legfeljebb a halál. Nincs levél az asztalán, nincs üzenet a számára, nincs egy hang, amely szemrehányást tenne neki elmaradásáért. Ülhet az ágy szélén, fújhatja maga körül keserű cigarettafüstjét, bámulhatja a négy falat... És Plac mégis elmenőben volt, a cigarettacsutkát nyomogatta a hamutartóhoz, néha egy pillantást vetett a feje fölött lógó kalapjára, el-elgondolkozott, mintha még várna valamire, hátha történik valami, hátha jön még valaki, aki leülne melléje... De semmi se történt. A vastag, vállas ember kedvetlenül krárogott, mondott valamit az élet haszontalanságáról, aztán életuntan belebújt télikabátjába. Nem volt melankolikus, nem volt mérges, csak olyan egykedvű, aki már leszámolt mindennel a világon. Kedvetlen, kemény lépésekkel fog az utcán menni, bár néha nagyot kortyint az esti levegőből. Csak a Teréz-templom mellett tart némi stációt, amikor a kivilágított ablakokra veti fel fejét, és darab ideig szórakozottan néz.

És most indulóban volt Vilma kisasszony és társasága is.

– Hét óra – mondta Vilma kisasszony. – Hét óra van, este. Mennünk kell, uraim, a Sziget messzire van.

Az alszolgabíró olyanformán hajtogatta össze kinyújtott lábszárait, mint valami fotografáló masina szárait.

Kacs Kovics úr nyájasan, kedvesen, szinte frissen intézkedett mindazokban a dolgokban, amelyeket elintézni akart. Megértőleg bólingatott Vájsz-nak, a vendégfogadósnak, aki most nagyon szomorú arcot vágott, amikor vendégei sorra eltávoztak. „Nem kell búsulni, Vájsz barátom, még hosszú az élet, még várnak ránk vidám napok is.”

Vilma kisasszony a kesztyűjét igazgatta, mintha azon gondolkozna, hogy vidéki szokás szerint néhány szóval elbúcsúzik a fogadósnétól. Hátha még egyszer az életben látogatóba jön ide, az embernek udvariasnak kell lenni, sokat kell vizitbe járni, jóakarátú emberekre szert tenni, ha boldogulni akar az életben. De a fogadósné nem mutatkozott sehol se. A pesti fogadósnék nem szoktak a vendégeiktől elbúcsúzni.

– Hát ezzel mi legyen? – kérdezte most Vájsz a földön heverő kucséber-kosárra mutatva, amely kosárnak a belsejéből érintetlenül, tükrösen, színesen pillantgattak ki a kucséberskatulyák. Mennyi datolya, füge, cukor lehet a kosárban, és Vilma kisasszony valaha kedvelője volt ezeknek a csemegéknek.

– Mi legyen a kosárral?

– Vissza kell adni a szegény kucsébernek – mondta Vilma kisasszony, és a hangja most remegett meg először a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben.

A fogadós az ajtóig kísérte vendégeit, aztán így szólt a konok törzsvendéghez, aki most először ütötte fel fejét újságjából:

– Nem, sehogy sem szeretem azokat a vendégeket – mond a fogadós –, akik minden ok nélkül táncolnak a vendéglőben.

És egy darab krétával karikákat rajzolt a kocsmaasztalra. Felrajzolta őket, letörölte őket, elnézegette őket, végre egy karikát hagyott emlékebe a kocsmaasztalon. Ez a karika egy nőt jelentett.

Végszó

Kacskovics, mint régi belvárosi úriemberhez illett: magyar újságok mellett mindig megnézett egy Budapesten megjelenő német nyelvű újságot is, mert ő is babonás volt; a hivatalos és megbízható üzleti hírek még mindig német nyelven, a német napilapban jelentek meg. (Bizonyára mindaddig él ez a babona, amíg azok a pesti úriemberek életben lesznek, akik még a múlt századból jöttek át a jelen századévébe.) A német újságban a „Bécs városá”-nál töltött mulatságos nap után a következő hirdetés jelent meg:

Családi körülmények miatt: régi vendéglő a főváros egyik legforgalmasabb helyén és megbízható törzslátogatókkal azonnal átvehető. A mostani tulajdonos üzlete átadásánál megelégszik megfelelő kezzel is arra nézve, hogy a régi személyzet nem veszi kenyerét. Címünk megtudható az adminisztrációban, a főnök úrnál.

Kacskovics úr, aki álmatlan éjszakáin megszokta, hogy az újságok hirdetési részében néha érdekesebb olvasmányok találhatók, mint az olvasmányos tartalom: valamiképpen elgondolkozott ezen a nem mindennapi hirdetésen. Vajon miért adja át vendéglőjét a mostani tulajdonos, ha megbízható törzslátogatói vannak, akik nem hagyják cserben a főváros legforgalmasabb pontján? Miért elégszik meg a kellő kezzel is a napjainkban legfontosabb készpénz helyett? Miért bízta címét az adminisztráció főnökségére, holott annak

bizonyosan más teendője is van napközben, mint a kocsmák címét emlékezetében tartani? No és végül milyenek lehetnek azok a családi körülmények, amelyek olyan komoly helyzetbe sodornak egy vendéglőst, hogy üzletétől megváljon?

Kacskovics úr külön ember volt, és csakhamar kinyomoztatta, hogy a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőről van szó az újsághirdetésben, ahol barátaival oly élvezetes mulatozásban volt része.

– Ez a Vájsz megbolondult, el akarja csapni maga mellől a vendéglőt – mondta barátainak, midőn a legközelebbi órákban találkozott velük. – Vajon mi történt Vájsszal és Vájsznével?

Vilma kisasszony, csendes mosollyal ajkán, így felelt:

– Hát önnek nem tűnt fel, hogy a vendéglőspár unja már a mesterségét, miután elég vagyona van, és örökösre többé nincs kilátás? Miért dolgozzanak tovább ezek az emberek, akik már annyit szereztek, hogy akkor is megélhetnének vagyonukból, ha kétszer kellene élniök?

– A szorgalmas Vájsz? A még szorgalmasabb Vájszné? – tűnődött Kacskovics úr. – Sehogysé értem ezt a dolgot.

– Én pedig már akkor tudtam, amikor a kocsmárosékat, ezeket a derék, kedves embereket, táncolni láttam a saját vendéglőjükben, hogy ez a tánc igazában azt jelenti, hogy Vájszék búcsút mondanak a „Bécs városá”-nak és a vele járó különböző fáradságoknak. Csak nem gondolja, hogy Vájszné még egyszer tétlenül nézze a konyhaablakból, hogyan dugdossa vissza egy bevetődő borbély a régi helyükre a kipróbált fogpiszkálókat? És Vájsz úr beleegyezik abba, hogy idegen helyről hozott borokat igyanak az ő vendéglőjében, amikor a feleségén kívül tán a boraira a legbüszkébb?

– Hm, lehet valami a dologban, Vilma kisasszony. Majd benézek Vájszékhoz, miután amúgy is a városban van dolgom – felelt Kacskovics úr, és nagyon elgondolkozott arccal vett búcsút két podolini pártfogoltjától.

Estére, vacsorához érkezett vissza. Csendesen mosolygott magában, mint már az ilyen furcsa természetű, középkorú úriemberek szoktak.

– Vilma kisasszonynak valóban nagy emberismerete van, csak éppen abban téved, hogy a borbély visszasanzírozott fogpiszkálói vagy pedig az Elnök különössége okozták azt, hogy Vájszék visszavonulni akarnak az üzleti világtól...

– Márpedig én kipofoznám azt a vendéget, aki a fogpiszkálókat a földről felszedné – kiáltott Vilma kisasszony váratlan erélyességgel.

– Hát a borbély rendreutasításához nemsokára alkalma lehet Vilma kisasszonynak, ha Vájszék ajánlatát elfogadja. Az utolsó szegig, tormareszelőig, sáfránytartóig átadnak mindent az utódjuknak, de vállalni kell télvíz idején a régi vendéglői személyzetet is. Így az Öregpincéért, Ludvig csapost, a pincemestert, a szakácsnét, a konyhalányt, szóval mindenkit a régiék közül, mert a Vájsz házaspár a visszavonulása, a budai villájába való végleges

megtelepedése révén nem akarja kenyerét elvenni senkinek. Elvállalja, Vilma kisasszony? Stranzkit és az Elnököt?

– Várjon csak, Kacs Kovics úr...

– Nemigen lehet sokáig várakozni, mert akár a mai vacsoránkat is ott költhettük volna el, a „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben. A ház ugyanis, amelyben a vendéglő van: anyám vagyonához tartozik, és később talán az enyém lesz, ha az anyám is azt akarja. Én vállaltam kezességet azért, hogy megfelelő vendéglősnéről gondoskodom.

– És vendéglősről? – kérdezte az egykori alszolgabíró szokatlanul mély hangon. – Azt hiszem, hogy Cipcériában, Faykis bodegájában elég időt töltöttem, hogy Pesten egy vendéglőt ellátni tudjak a tudományommal.

– Nagy szerencsémnek tartom, hogy a „Bécs városá”-hoz címezett sörházról ilyen gyorsan sikerült gondoskodnom. Most már akár mehetünk a paphoz – mond Kacs Kovics úr, és egymásba tette a szerelmesek kezét.

...Hosszú idő óta nem volt oly kedvére való éjszakája Kacs Kovics úrnak. Az összeboronált fiatalok legalábbis annyi sokszor kopogtatnak ajtóján, mint az apósnál szokás, hogy még egyet-mást megtudjanak a jövőre nézve. Kacs Kovics úr jóízű horkolással felelt.
